

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม ของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2567

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม ของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม)

ดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา
บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
พุทธศักราช 2567

PARTICIPATORY ACTION RESEARCH ON THE PROJECT OF RAK LUK PLUK DHAMMA AT WAT WERUWAN IN SAHATSAKHAN DISTRICT, KALASIN PROVINCE

PHRAKHRU SITTHIWARAKOM NIKHOMWARO (WUNGHORM)

A DISSERTATION SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT OF THE REQUIREMENTS
FOR THE DOCTOR DEGREE OF PHILOSOPHY
PROGRAM IN BUDDHIST AND PHILOSOPHICAL RESEARCH
GRADUATE SCHOOL
MAHAMAKUT BUDDHIST UNIVERSITY
2024

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์	:	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม ของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์
ชื่อนักศึกษา	:	พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม)
ชื่อปริญญา	:	ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต
สาขาวิชา	:	วิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา
ปีพุทธศักราช	:	2567
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครเดช นีละโยธิน

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย อนุมัติให้นับดุษฎีนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย .....
(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

คณะกรรมการสอบดุษฎีนิพนธ์ :
ประธานกรรมการ .....
(รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน)

กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา) .....
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครเดช นีละโยธิน)

กรรมการ .....
(พระสุทธิสารเมธี, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ .....
(พระครูวุฒิธรรมสาร, ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.)

กรรมการ .....
(ศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ)

ลิขสิทธิ์ของบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

Dissertation Topic	:	Participatory Action Research on the Project of Rak Luk Pluk Dhamma at Wat Weruwan in Sahatsakhan District, Kalasin Province
Student's Name	:	Phrakhru Sitthiwarakhiom Nikhamawaro (Wunghorm)
Degree Sought	:	Doctor of Philosophy
Program	:	Buddhist and Philosophical Research
Anno Domini	:	2024
Advisor	:	Asst.Prof.Dr.Akkharadet Neelayothin

Accepted by the Graduate School, Mahamakut Buddhist University in Partial Fulfillment of the Requirements for the Doctor Degree of Philosophy (Buddhist and Philosophy Research)

Dean of Graduate School .....
(Phrasutthisanmethi, Asst.Prof.Dr.)

Dissertation Committee :
Chairman .....
(Assoc.Prof.Praves Intongpan)

Member (Advisor) .....
(Asst.Prof.Dr.Akkharadet Neelayothin)

Member .....
(Phrasutthisanmethi, Asst.Prof.Dr.)

Member .....
(Phrakruwuddhidhammasara, Asst.Prof.Dr.)

Member .....
(Prof.Dr.Prayong Saenpuran)

Copyright of the Graduate School, Mahamakut Buddhist University

บทคัดย่อ

หัวข้อดุษฎีนิพนธ์	:	**การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์**
ชื่อนักศึกษา	:	**พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม)**
ชื่อปริญญา	:	**ปรัชญาดุษฎีบัณฑิต**
สาขาวิชา	:	**วิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา**
ปีพุทธศักราช	:	**2567**
อาจารย์ที่ปรึกษา	:	**ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครเดช นีละโยธิน**

ดุษฎีนิพนธ์นี้ มีวัตถุประสงค์ 1) เพื่อศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) เพื่อศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพตามความต้องการ ในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 3) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมจำนวน 10 ขั้นตอนกับผู้ร่วมวิจัย 30 รูป/คน

ผลการวิจัยพบว่า :

1. กระบวนการขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ประกอบด้วย 3 กิจกรรม คือ (1) กิจกรรมรักลูกผูกพัน (2) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และ (3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ในขั้นตอนการร่วมเตรียมการ ร่วมการวางแผน ร่วมลงมือปฏิบัติ ร่วมการสังเกต และร่วมการสะท้อนผล เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด

2. ทำให้เกิดการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงตามความต้องการในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวันทั้ง 3 กิจกรรม ตามเกณฑ์ที่กำหนดในระดับดีมากขึ้นไป

3. ผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัยพระสงฆ์ ประชาขน หน่วยงานราชการ วัด โรงเรียน และประชาชนในตำบลนิคมที่เข้าร่วมกิจกรรม ร่วมกันสร้างการเรียนรู้ว่า การลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่มีประสิทธิผลต้องยึดถือหลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวรและสอดแทรกหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เกิดการเรียนรู้และมีประสบการณ์เป็นองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการร่วมกันลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมและกิจกรรม ซึ่งทำให้โครงการและกิจกรรมบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ซึ่งจะก่อให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืนในตำบลนิคมในอนาคต อาจจะเกิดจากการใช้หลักธรรมในพระพุทธศาสนาและหลักบวรมาประยุกต์ใช้กับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการด้วย นอกจากนั้น บริบทของพื้นที่วิจัยและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องล้วนเป็นพุทธศาสนิกชน จึงทำให้ง่ายต่อการประยุกต์ใช้กับการวิจัยครั้งนี้

คำสำคัญ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการ, แบบมีส่วนร่วม, โครงการรักลูกปลูกธรรม

ABSTRACT

Dissertation Topic	:	**Participatory Action Research on the Project of Rak Luk Pluk Dhamma at Wat Weruwan in Sahatsakhan District, Kalasin Province**
Student's Name	:	**Phrakhru Sitthiwarakom Nikhomwaro (Wunghorm)**
Degree Sougth	:	**Doctor of Philosophy**
Progarm	:	**Buddhist and Philosophical Research**
Anno Domini	:	**2024**
Advisor	:	**Asst.Prof.Dr.Akkharadet Neelayothin**

The objectives of this dissertation are 1) to study Participatory Action Research on the Project of Rak Luk Pluk Dhamma at Wat Weruwan , Sahatsakhan District, Kalasin Province 2) to study the results of changes according to the desired conditions on the Project of Rak Luk Pluk Dhamma at Wat Weruwan, Sahatsakhan District, Kalasin Province and 3) to present new knowledge that emerged from Participatory Action Research on the Project of Rak Luk Pluk Dhamma at Wat Weruwan, Sahatsakhan District, Kalasin Province. The Participatory Action Research's method has 10 steps with 30 research collaborators

The research results were found as follows:

1) The Participatory Action Research on The Project of Rak Luk Pluk Dhamma At Wat Weruwan consists of 3 activities: (1) Rak Luk Phuk Phan activity, (2) Volunteer activity to help the community and (3) Volunteer activity to plant community forest in honor of His Majesty the King of Nikhom Subdistrict In the process of joint preparation Participate in planning, Participate in action, Participate in observation and Participate in the reflection according to the specified criteria.

2) Cause development and change according to the needs of The Participatory Action Research on The Project of Rak Luk Pluk Dhamma At Wat Weruwan , all 3 activities according to the specified criteria at a good level or higher.

3) Researchers, co-researchers, monks, citizens, government agencies, temples, schools. and people in Nikhom Subdistrict who participated in the activities to create learning that Effective implementation of projects and activities must adhere to the principles of participation. Principles of action research Principles of research methods, principles of Buddhism and insertion of Bovon principles. There was learning and experience as new knowledge gained from working together in the Rak Luk Pluk Dhamma project and activities. It will create strength and sustainability in Nikhom

Subdistrict in the future. This may be due to the use of Buddha teachings and Bovon principles applied to participatory action research in the project. In addition, the context of the research area and the people involved are all Buddhist.

Keywords : Action Research, Participatory, the Project of Rak Luk Pluk Dhamma

กิตติกรรมประกาศ

ดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ สำเร็จลงได้เนื่องจากบุคคลหลายฝ่ายที่ได้ช่วยเหลือในครั้งนี้ ผู้วิจัยขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ซึ่งเป็นสถาบันที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ทางการวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา ระดับปริญญาเอก

ขอกราบขอบพระคุณอธิการบดี รองอธิการบดี และคณบดีบัณฑิตวิทยาลัย ที่ได้เมตตาอำนวยความสะดวกในการศึกษาตลอดหลักสูตร ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.ประเวศ อินทองปาน ที่กรุณาเป็นประธานควบคุมการสอบ และคณะกรรมการสอบทุกท่าน ตลอดถึงคณาจารย์ทุกท่านในสาขาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน ที่คอยให้กำลังใจ และให้คำชี้แนะด้วยดีตลอดมา

ขอขอบพระคุณศาสตราจารย์ ดร.ประยงค์ แสนบุราณ ประธานหลักสูตร และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อัครเดช นีละโยธิน ที่ปรึกษา ที่ได้ให้คำแนะนำและให้แนวคิดหลักการในการจัดทำดุษฎีนิพนธ์ ตลอดจนตรวจสอบข้อบกพร่องต่างๆ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขเนื้อหาของดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ จนสำเร็จลุล่วงได้เป็นอย่างดียิ่ง

ขอขอบคุณเจ้าหน้าที่บัณฑิตวิทยาลัยทุกท่านที่ได้ให้ความสะดวกด้วยดีเสมอมา ตลอดจนเพื่อนนักศึกษาทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ในสาขาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญาทุกท่าน ที่คอยให้กำลังใจและสนับสนุนซึ่งกันและกันเสมอมา

ขอกราบขอบพระคุณพระเดชพระคุณ พระญาณรักขิต (แผน โสภโณ) เจ้าคณะจังหวัดการพสินธุ์ (ธ) ที่คอยกระตุ้นให้มีวิริยธรรมและให้การสนับสนุนทุนการศึกษา ตลอดถึงอุบาสกอุบาสิกาวัดเวฬุวันที่ให้ความอุปถัมภ์ด้านการเดินทางและภัตตาหาร

ขออนุโมทนาขอบคุณผู้นำชุมชนตำบลนิคม หน่วยงานในพื้นที่ตำบลนิคม คณะครู บุคลากรโรงเรียนวัดเวฬุวัน และผู้ร่วมวิจัยทุกท่าน ที่ให้ความร่วมมือและเป็นส่วนหนึ่งในความสำเร็จของการจัดทำดุษฎีนิพนธ์ฉบับนี้ ตั้งแต่เริ่มต้นจนจบการศึกษา

คุณงามความดีและประโยชน์อันเกิดจากดุษฎีนิพนธ์เล่มนี้ ผู้วิจัยขอใช้เป็นเครื่องสักการะบูชาพระคุณพระรัตนตรัย พระคุณของมารดา บิดา ครูอุปัชฌาย์อาจารย์ที่ประสิทธิ์ประสาทความรู้ที่มีคุณค่ายิ่ง และขอแผ่คุณความดีนี้ แด่ผู้มีพระคุณทั้งหลาย แก่เพื่อนมนุษย์และสรรพสัตว์ทุกรูปทุกนาม พร้อมทั้งเจ้ากรรมนายเวรในทุกภพทุกชาติด้วย

พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม)

สารบัญ

		หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย		**จ**
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ		**ฉ**
กิตติกรรมประกาศ		**ซ**
สารบัญ		**ฌ**
สารบัญตาราง		**ฎ**
สารบัญภาพ		**ฏ**
บทที่ 1	**บทนำ**	**1**
	1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
	1.2 คำถามการวิจัย	3
	1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย	4
	1.4 ขอบเขตของการวิจัย	4
	1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น	4
	1.6 นิยามคำศัพท์	5
	1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
บทที่ 2	**เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง**	**8**
	2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม	8
	2.2 หลักธรรมที่เหมาะสมกับโครงการรักลูกปลูกธรรม	15
	2.3 การประเมินโครงการ	34
	2.4 โครงการรักลูกปลูกธรรม	47
	2.5 สภาพพื้นที่การวิจัย	53
	2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	58
	2.7 กรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย	64
บทที่ 3	**วิธีดำเนินการวิจัย**	**65**
	3.1 พื้นที่ในการดำเนินการวิจัย	65
	3.2 ผู้ร่วมวิจัยและบทบาทหน้าที่ของผู้ร่วมวิจัย	66
	3.3 ขั้นตอนการวิจัย	68
	3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	74
	3.5 พื้นที่ในการดำการสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ	75
	3.6 ขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล	76
	3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล	76
	3.8 การจัดทำรายงานผลการวิจัย	77

บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 80
4.1 ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติกิจกรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรม..... 80
4.2 ผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพตามความต้องการในโครงการรักลูกปลูกธรรม 157
4.3 องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติในโครงการรักลูกปลูกธรรม..... 161
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ..... 167
5.1 สรุปผลการวิจัย..... 168
5.2 อภิปรายผล..... 181
5.3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย..... 191
5.4 ข้อเสนอแนะ..... 192
บรรณานุกรม 195
ภาคผนวก 202
ภาคผนวก ก รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 203
ภาคผนวก ข ผลการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 210
ภาคผนวก ค เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย..... 213
ภาคผนวก ง ผลการวิเคราะห์ข้อมูล..... 226
ประวัติผู้วิจัย 235

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
3.1	ขั้นตอนการวิจัย โครงการ/กิจกรรม เดือน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธ์	72
4.1	การกำหนดเวลาและจัดทำปฏิทินลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม	95
4.2	การลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในขั้นตอนการร่วมวางแผน	100
4.3	การสรุปประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม	107
4.4	เกณฑ์การประเมินสภาพตามความต้องการจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม	107
4.5	กิจกรรมรักลูกผูกพัน	110
4.6	กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	112
4.7	กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	114
4.8	คณะกรรรมการโครงการและกิจกรรม	119
4.9	เครื่องมือในการวิจัยที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันสร้าง	121
4.10	ผลการประเมินสภาพก่อนลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม	122
4.11	เครื่องมือในการสังเกต กิจกรรมที่ทำการสังเกตและผู้ใช้เครื่องมือ	124
4.12	ผลการประเมินหลังการลงมือปฏิบัติกิจกรรมรักลูกผูกพัน	125
4.13	ผลการประเมินหลังการลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	126
4.14	ผลการประเมินหลังการลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	127
4.15	ผลการประเมินหลังการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม	127
4.16	ผลแบบสอบถามความพึงพอใจโครงรักลูกปลูกธรรม	128
4.17	ผลลงมือปฏิบัติกิจกรรมย่อย	136
4.18	การกำหนดประเด็นเพิ่มเติมในกิจกรรมหลัก	137
4.19	การกำหนดกิจกรรมเพิ่มเติมและประเด็นเพิ่มเติม	137
4.20	สภาพก่อนและหลังการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม	150
4.21	ประเด็น ข้อสรุปและข้อสังเกต	152
4.22	การนำเสนอ ผลลงมือปฏิบัติและข้อสังเกต	152
5.1	กิจกรรมหลัก กิจกรรมย่อย และกิจกรรมเพิ่มเติม	181

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
2.1	กรอบแนวคิดการวิจัย.....	64
4.1	ลำดับขั้นตอนและระยะเวลาในลงมือปฏิบัติการวิจัย.....	81
4.2	การประชุมชี้แจงเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการรักลูกปลูกธรรม และกิจกรรมในโครงการในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2566 ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน.....	83
4.3	ผู้วิจัยชี้แจงแนวคิดและแนวทางลงมือปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมและตั้งกรรมการรับผิดชอบโครงการ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 09.30-11.30 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดเวฬุวัน	84
4.4	ผู้วิจัยประชุมชี้แจงรายละเอียดและวิธีดำเนินงานแก่คณะกรรมการกิจกรรม ทั้ง 3 กิจกรรม ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 13.30-15.00 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดเวฬุวัน.....	85
4.5	การประชุมคณะกรรมการกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม โดยแบ่งกลุ่มเป็นกลุ่มย่อยเพื่อสรุปสาระสำคัญของเทคนิคการวางแผน และนำแผนสู่การปฏิบัติ ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 13.30 น.....	90
4.6	การประชุมคณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน เพื่อสรุปสาระสำคัญของเทคนิคการวางแผนและนำแผนสู่การปฏิบัติ ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 13.30-14.30 น.	91
4.7	การประชุมคณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม เพื่อหารือแนวทางการดำเนินงาน และสรุปสารสำคัญของเทคนิคการวางแผนและนำแผนสู่การปฏิบัติ ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 14.30-15.30 น.	93
4.8	ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้การอบรมหลักธรรมแก่ผู้เข้าร่วมวิจัย กิจกรรมรักลูกผูกพัน ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน วันที่ 07 กุมภาพันธ์ 2566.....	93
4.9	การประชุมคณะกรรมการโครงการและคณะกรรมการกิจกรรม เพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ นี้วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 09.30-11.00 น. ณ วัดเวฬุวัน	94
4.10	การประชุมวางแผนตามหลักวิชาการและประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัย โครงการรักลูกปลูกธรรม ทั้ง 3 กิจกรรม วันที่ 6-7 กุมภาพันธ์ 2566 ณ ศาลาการเปรียญและอาคารปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน.....	102
4.11	คณะกรรมการโครงการและกิจกรรม ซึ่งเป็นผู้ร่วมวิจัยได้การลงสำรวจพื้นที่ในชุมชนเพื่อรวบรวมข้อมูลความต้องการ ในเดือน มีนาคม-เมษายน 2566.....	103
4.12	การประชุมนำเสนอแนวทางการลงมือปฏิบัติกิจกรรมแก่ผู้ร่วมวิจัย วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2566 ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน.....	104

4.13	สภาพความต้องการจากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม.....	108
4.14	ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ประชุมกำหนดแนวทางการร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม ณ อุโบสถวัดเวฬุวัน วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2566.....	121
4.15	การประชุมคณะกรรมการและคณะทำงาน กิจกรรมสะท้อนผลในขั้นตอนการสังเกต ณ อาคารปฏิบัติธรรม โรงเรียนวัดเวฬุวัน วันที่ 30 กุมภาพันธ์ 2566.....	130
4.16	แสดงสรุปขั้นตอนการสังเกตผล ดำเนินการในเดือน พฤษภาคม-มิถุนายน 2566.....	131
4.17	ผลการรร่วมกันสรุปการสะท้อนผล.....	136
4.18	คณะกรรมการและคณะทำงานกิจกรรม ประชุมและระดมความคิดเห็นในการกำหนดแผนการลงมือปฏิบัติกิจกรรมใหม่ ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดเวฬุวัน เมื่อ 4 ตุลาคม 2566.....	140
4.19	กิจกรรมรักความเพียรและสติ จิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้และจิตอาสารักป่าชุมชน.....	142
4.20	ผลการเปลี่ยนแปลงจากการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม.....	160
5.1	การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม.....	292

บทที่ 1
บทนำ

1.1 ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

เด็กหรือเยาวชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญและมีคุณค่าอย่างยิ่งต่อการพัฒนาประเทศชาติ ร่วมถึงยังเป็นอนาคตของชาติไทย ตามวิธีทางพระพุทธศาสนา จึงควรได้รับการอบรมบ่มนิสัย ให้เกิดความรักชาติ ศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์ เพราะคุณลักษณะดังกล่าวถือได้ว่าเป็นค่านิยมที่พึงประสงค์ และเป็นคุณธรรมจริยธรรมที่ควรปลูกฝังให้เกิดขึ้นในตัวคนไทยทุกคน เพื่อความคงอยู่ของสังคมไทยและเพื่อความพร้อมที่จะรับต่อการเปลี่ยนแปลงในทุกรูปแบบ และเพื่อสร้างสังคมไทยให้เป็นสังคมที่มีคุณภาพและคุณธรรม เป็นสังคมน่าอยู่ ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงได้ประกาศใช้แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559– 2564) ซึ่งเป็นแผนระดับชาติ ด้านการส่งเสริมคุณธรรม โดยการนำพลังประชารัฐและพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) มาสร้างสังคมไทย ให้เป็น “สังคมคุณธรรมที่มั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน” มุ่งเน้นการเสริมสร้างความเข้มแข็งจากภายใน เพื่อให้ทุกคน ทุกครอบครัว ทุกชุมชน ทุกองค์กร และทุกหน่วยงานมีคุณธรรม กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้ขับเคลื่อนโครงการชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของ เศรษฐกิจพอเพียง ขับเคลื่อนด้วยพลังบวร ตามแผนแม่บทฉบับดังกล่าว สนับสนุนทุก ๆ กิจกรรม ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมปลูกฝังคุณธรรม สร้างคนดี สังคมดี ให้ “คุณธรรมนำการพัฒนา” ที่มีความโดดเด่น 3 ประการ กล่าวคือ คนในชุมชนปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา ดำเนินชีวิตตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงาม โดยใช้มิติทางวัฒนธรรมในการสร้างความเข้าใจ เข้าถึงและพัฒนา ร่วมบูรณาการการทำงานกับทุกพื้นที่ โดยใช้กลไกพลังบวรและกลไกประชารัฐส่งเสริมและพัฒนาชุมชน ขณะนี้เกิดเป็นชุมชนคุณธรรมกว่า 22,000 ชุมชนทั่วประเทศ ในจำนวนนี้เป็นชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ชุมชนที่มีความพอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสากว่า 3,000 แห่ง ที่คนในชุมชนเคารพเทิดทูน สถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความ เป็นเครือญาติ เอื้ออาทรแบ่งปัน ไม่มีการทะเลาะวิวาท ไม่มีการลักขโมย ลด ละ เลิกอบายมุข ปลอดยาเสพติด และอาชญากรรม มีกลุ่มจิตอาสาทำความดี ชีวิตเรียบง่าย รู้จักใช้ รู้จักออม ร่วมกลุ่มอาชีพสร้างรายได้ เพิ่มให้กับครอบครัว เป็นแหล่งแลกเปลี่ยนเรียนรู้และศึกษาดูงานได้ และคนในชุมชนเป็นเจ้าบ้านที่ดี พร้อมต้อนรับนักท่องเที่ยวและผู้มาเยือน (กระทรวงวัฒนธรรม, 2562) โดยจะเน้นความเป็นไทย รักชาติ ยึดมั่นในศาสนาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ความเป็นพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความปรองดอง สมานฉันท์ ความมีวินัยในตนเอง หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรมและลงมือปฏิบัติชีวิตในสังคมที่กำหนดให้เยาวชนมีความรู้ ความเข้าใจในเรื่องระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปลูกฝังค่านิยม สิทธิหน้าที่ เสรีภาพลงมือปฏิบัติชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลกและการนำหลักคุณธรรมจริยธรรม หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในลงมือปฏิบัติชีวิต เพื่อเตรียมพร้อมให้เด็กเป็นคนดี มีคุณธรรม ศีลธรรมและมีความรักชาติ ศรัทธา ยึดมั่นในศาสนา และเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ แต่ทว่าปัญหาของการจัดการเรียนการสอนไม่สามารถปลูกฝังจิตสำนึกความเป็นพลเมืองให้เกิดขึ้นในตัวเด็กที่เป็นเยาวชนได้ ส่วนหนึ่งนั้นเป็นผลมาจากระบบการศึกษาไทยที่การเรียนการสอนยังพึ่งพา

การเข้าชั้นเรียนและการเรียนแบบบรรยายเป็นส่วนมาก ซึ่งอาจไม่เหมาะสมกับการสอนเนื้อหาบางประเภท การจัดโครงการเรียนรู้แบบลงมือปฏิบัติจริงสามารถทำให้เยาวชนซึมซับบทเรียนและเกิดความเข้าใจอย่างกระจ่างแจ้งด้วยตนเอง ประสบการณ์การลงมือปฏิบัติยังส่งเสริมให้เกิดการจดจำที่ยาวนานและลึกซึ้งกว่าการเรียนในรูปแบบอื่น ๆ โครงการดังกล่าวจึงเน้นการสอนกระบวนการคิด ทักษะต่าง ๆ เพื่อให้เยาวชนมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ และมีคุณธรรมจริยธรรม

การพัฒนาค่านิยมความรักชาติ ลงมือปฏิบัติตามหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และการเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่จัดการเรียนรู้ด้วยกระบวนการกระจ่างค่านิยมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 1 ถึงระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนวัดเวฬุวัน ตามแนวทางการมีส่วนร่วม แบบ“บวร”ของโครงการรักลูกปลูกธรรมวัดเวฬุวัน ซึ่งดำเนินการร่วมกับโรงเรียนวัดเวฬุวัน เพื่อพัฒนาเยาวชนให้เป็นบุคคลที่มีค่านิยมที่ดีงามตามความต้องการของสังคม มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสมบรรลุตามความต้องการของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน ปีพุทธศักราช 2551 และตามแนวปฏิบัติค่านิยมหลัก 12 ประการสู่ลงมือปฏิบัติของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานซึ่งเป็นหน่วยงานต้นสังกัด ซึ่งคณะรักษาความสงบแห่งชาติ (คสช.) ได้ประกาศนโยบายค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ เมื่อ เดือนกรกฎาคม พ.ศ. 2557 เพื่อเสริมสร้างและปลูกฝังให้แก่เยาวชนและคนไทย ประกอบด้วย 1) มีความรักชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ 2) ซื่อสัตย์ เสียสละ อดทน มีอุดมการณ์ในสิ่งที่ดีงามเพื่อส่วนร่วม 3) มีความกตัญญูต่อพ่อแม่ ผู้ปกครอง ผู้ร่วมวิจัยบาอาจารย์ 4) ใฝ่หาความรู้ หมั่นศึกษาเล่าเรียนทั้งทางตรงและทางอ้อม 5) รักษาวัฒนธรรมประเพณีไทยอันงดงาม 6) มีศีลธรรม รักษาความสัตย์ หวังดีต่อผู้อื่น เผื่อแผ่และแบ่งปัน 7) เข้าใจเรียนรู้การเป็นประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขที่ถูกต้อง 8) มีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย ผู้น้อยรู้จักเคารพผู้ใหญ่ 9) มีสติรู้ตัว รู้คิด รู้ทำ รู้ปฏิบัติตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช; รัชกาลที่ 9 10) รู้จักดำรงตนอยู่โดยใช้หลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช; รัชกาลที่ 9 รู้จักออมไว้ใช้เมื่อยามจำเป็น มีไว้พอกินพอใช้ ถ้าเหลือก็แจกจ่ายจำหน่าย และพร้อมที่จะขยายกิจการเมื่อมีความพร้อม เมื่อมีภูมิคุ้มกันที่ดี 11) มีความเข้มแข็งทั้งทางร่างกายและจิตใจ ไม่ยอมแพ้ต่ออำนาจใฝ่ต่ำหรือกิเลสมีความละอายเกรงกลัวต่อบาปตามหลักของศาสนา และ 12) คำนึงถึงผลประโยชน์ของส่วนร่วมและของชาติมากกว่าผลประโยชน์ของตนเอง (กสทช, 2559) ทั้งนี้เพื่อพัฒนาเยาวชนให้มีความสามารถในการคิดอย่างเป็นระบบให้เกิดขึ้นในตัวเยาวชนตามคำแนะนำของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ส่งเสริมให้เกิดความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา และมีความรักชาติเต็มตามศักยภาพ โดยการพัฒนาเด็กจำเป็นต้องทำอย่างเป็นองค์ร่วมครบทุกด้าน ทั้งร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา และจริยธรรม คุณธรรม ซึ่งต้องอาศัยความร่วมมือจากครอบครัว เครือข่ายผู้ปกครอง วัด ผู้นำชุมชน นักวิชาการ และสหวิชาชีพตลอดถึงผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนาการเด็ก มาบูรณาการผสมผสานให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของเด็กอย่างเหมาะสม ในปัจุบันพบว่าครอบครัวและชุมชนยังขาดศักยภาพในการดูแลเด็กและเยาวชน และยังมีขีดความสามารถจำกัดในการจัดโครงการ กิจกรรม ที่จะเป็นแบบอย่างหรือพัฒนาอบรมให้กับเด็กในครอบครัว และชุมชนได้ ดังนั้น วัดเวฬุวันจึงให้ความสำคัญกับการส่งเสริมกิจกรรมการจัดการศึกษาพระพุทธศาสนา ผสมผสานกับศาสตร์สมัยใหม่ พัฒนาจิตใจและสังคม ด้วยแนวคิด การมีส่วนร่วมและแนวคิดหลักบวร ประกอบด้วยบ้าน วัด และโรงเรียน ตามวิธีพุทธศาสตร์ เพื่อส่งเสริมให้เด็กเป็นพลเมืองที่ดี รักในความเป็นไทย มีคุณธรรมจริยธรรม เป็นคนดีของสังคม มีจิตอาสา มีทักษะใน

ศตวรรษที่ 21 จึงได้จัดทำโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยการเลือกระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) มาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยมีเหตุผลสำคัญ ดังนี้ คือ ทำให้เยาวชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมและคนในชุมชนตำบลนิคมตลอดถึงพระสงฆ์ในพื้นที่ดังกล่าวที่เข้าร่วมโครงการ เมื่อได้ผ่านการร่วมดำเนินการวิจัยด้วยระเบียบวิธีวิจัยนี้แล้ว จะมีทัศนคติที่ดีต่อโครงการรักลูกปลูกธรรม การมีส่วนร่วมรับผิดชอบในงานโครงการรักลูกปลูกธรรม และกิจกรรม เสมือนเป็นส่วนหนึ่งของภาระงานประจำของตนเอง สอดคล้องกับความคิดเห็นส่วนตัวของผู้วิจัยที่เห็นว่า การจัดทำโครงการรักลูกปลูกธรรม ดังนั้นมีความจำเป็นที่ต้องได้รับความร่วมมือและการมีส่วนร่วมจากคนในชุมชนตำบลนิคมและตำบลใกล้เคียง จึงจะเกิดผลสำเร็จ และเป็นวิธีการแก้ไขปัญหาแบบยั่งยืน พึ่งพาตนเองได้ ร่วมถึงอบรมสั่งสอนให้เยาวชนและคนในองค์การที่เข้าร่วมโครงการ คิดเป็น ทำเป็น สามารถจัดโครงการ ช่วยเหลือตน เกิดการพัฒนาและแก้ไขปัญหาได้ด้วยตัวเอง โดยไม่จำเป็นต้องรับคำสั่งจากผู้ใดแต่เพียงฝ่ายเดียว (บริหารแบบบนลงล่าง) เนื่องจากทุกคนได้ประสบการณ์การเรียนรู้จากการมีส่วนร่วมในทุกกระบวนการ โดยระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าวยังส่งเสริมการสร้างจิตสำนึกของทุกคนในชุมชน หรือคนในโครงการมีการร่วมรับผิดชอบการแก้ไขปัญหา และที่สำคัญคือผู้วิจัยต้องการให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เกิดประสบการณ์การเรียนรู้ และองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น ทั้งในระดับตัวบุคคล กลุ่มบุคคลในโครงการ และชุมชนตามวัตถุประสงค์ของระเบียบวิธีวิจัยดังกล่าวอีกด้วย

ดังนั้นผู้วิจัยจึงมีความสนใจในเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธ์ โดยมุ่งเน้นศึกษาผลการลงมือปฏิบัติในขั้นตอนการร่วมเตรียมการ การวางแผน ลงมือปฏิบัติ สังเกต และการสะท้อนผล และศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพตามความต้องการ ประสบการณ์การเรียนรู้ ซึ่งเกิดขึ้นในระดับตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และศึกษาองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธ์ เพื่อก่อให้เกิดการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง เกิดขั้นตอนการวางแผนการมีส่วนร่วม ประกอบด้วยขั้นตอนการร่วมเตรียมการ ขั้นตอนวางแผนการมีส่วนร่วม ขั้นตอนนำสู่ลงมือปฏิบัติ และขั้นตอนประเมินผลในโครงการรักลูกปลูกธรรมโดยใช้หลักการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อให้โครงลงมือปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพและประสบความสำเร็จตามเป้าหมายต่อไป

1.2 คำถามการวิจัย

1.2.1 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอย่างไร

1.2.2 การเปลี่ยนแปลงตามสภาพตามความต้องการ ในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอย่างไร

1.2.3 องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นอย่างไร

1.3 วัตถุประสงค์การวิจัย

1.3.1 เพื่อศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

1.3.2 เพื่อศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพตามความต้องการ ในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

1.3.3 เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

1.4 ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1.4.1 ขอบเขตประชากร คือ ประชาชนในตำบลนิคมที่เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรม จำนวน 100 คน และนักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวัน จำนวน 300 คน

1.4.2 ขอบเขตพื้นที่ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน คือ ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งเป็นเขตบริการของโรงเรียนวัดเวฬุวัน

1.4.3 ขอบเขตระยะเวลา ในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน ของดังนี้ 1) การร่วมเตรียมการ 2) การร่วมวางแผน 3) การร่วมลงมือปฏิบัติ 4) การร่วมสังเกต 5) การร่วมสะท้อนผล 6) การร่วมวางแผนใหม่ 7) การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ 8) การร่วมสังเกต 9) การร่วมวิเคราะห์ผล

1.4.4 ขอบเขตตัวแปรที่ศึกษา ได้แก่ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

1.5 ข้อตกลงเบื้องต้น

การวิจัยเรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธ์ เป็นการวิจัยในหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การร่วมเตรียมการ 2) การร่วมวางแผน 3) การร่วมลงมือปฏิบัติ 4) การร่วมสังเกต 5) การร่วมสะท้อนผล 6) การร่วมวางแผนใหม่ 7) การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ 8) การร่วมสังเกต 9) การร่วมวิเคราะห์ผล และ 10) การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย รวมถึงการนำหลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักสัปปุริสธรรม 7 และหลักการโครงการ เป็นแนวคิดในการกำหนดโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยแบ่งกิจกรรมเป็น 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมรักลูกผูกพัน 2) กิจกรรม จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และ 3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม สำหรับสถานที่ในการวิจัย ได้กระทำโดยกำหนดแบบเจาะจง อาศัยสถานที่ตั้งโครงการเป็นเกณฑ์พิจารณา ซึ่งได้แก่ วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และพื้นที่ใกล้เคียงซึ่งเป็นเขตบริการของโรงเรียนวัดเวฬุวัน

1.6 นิยามคำศัพท์

เพื่อให้เกิดความเข้าใจถูกต้องและตรงกันในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยจึงกำหนดคำจำกัดความสำหรับศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ดังนี้

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวิจัยระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยมีสิทธิเท่าเทียมกันในการร่วมคิด การร่วมลงมือปฏิบัติในกระบวนการวิจัย 10 ขั้นตอน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบในผลของการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย ผู้ร่วมวิจัย และชุมชน รวมถึงความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชน

โครงการรักลูกปลูกธรรม หมายถึง โครงการที่วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือชุมชน ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 ประการ พรหมวิหาร 4 ประการ และสัปปุริสธรรม 7 ประการ และหลักบวร เพื่อส่งเสริมและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยกระบวนการตามแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 10 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) กิจกรรมรักลูกผูกพัน 2) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และ 3) กิจกรรม จิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

สังคหวัตถุ 4 หมายถึง หลักธรรมที่ก่อให้เกิดการสงเคราะห์กัน ผูกพันรักใคร่กันในสังคม เกิดความสามัคคี พร้อมที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหา และพัฒนาสังคมร่วมกัน และนำมาเป็นแนวทางในการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม ประกอบด้วย คือ 1) ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน 2) ปิยวาจา พูดจาน่ารัก น่านิยมนับถือ 3) อัตถจริยา การบำเพ็ญประโยชน์ต่อกัน และ 4) สมานัตตตา ความทำตัวสม่ำเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้

พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมะที่ทำให้ผู้ประพฤติตามเป็นผู้ประเสริฐ สามารถนำมาเป็นแนวทางในการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวันได้ ประกอบด้วย เมตตา คือความรักปรารถนาดีเป็นมิตรอยากให้ผู้อื่นมีความสุข กรุณาคือความสงสารอยากช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ มุทิตา คือ ยินดีพร้อมที่จะส่งเสริมสนับสนุนผู้ที่ประสบความสำเร็จ และอุเบกขา คือการวางตัวเป็นกลาง มีความยุติธรรม รับผิดชอบต่อการกระทำของเขาตามเหตุและผล

หลักสัปปุริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมะของสัตตบุรุษหรือธรรมะของคนดี สามารถนำมาเป็นแนวทางในการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม และการดำรงชีวิตได้ ประกอบด้วย 7 ประการ รู้หลักการ รู้เป้าหมาย รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคลเป็นคุณสมบัติประจำตน โดยใช้ตามสภาวะการเป็นผู้นำหรือผู้ตาม เพื่อการทำงานเป็นทีมในกลุ่มกิจกรรม และการพัฒนาชุมชนเพื่อส่วนรวม

หลักบวร หมายถึง แนวพระราชดำริของในหลวง รัชกาลที่ 9 ที่ทรงเน้นการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน โดยการนำสถาบันหลักในชุมชน คือ บ้าน วัด โรงเรียน มาเป็นกลไกในการพัฒนา และสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจ แก้ปัญหาตนเองและชุมชน ในลักษณะ 3 ประสาน บูรณาการทำงานร่วมกัน เพื่อความเจริญอย่างยั่งยืนของชุมชน

การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกในชุมชนมารวมตัวกัน เพื่อดำเนินการกระทำร่วมกันและสร้างแนวทางร่วมกันในการพัฒนา และแก้ไขปัญหาสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น

ผู้ร่วมวิจัย หมายถึง บุคคลที่ผู้วิจัยกำหนดขึ้น โดยยึดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยด้วยความสมัครใจ คือ เป็นบุคคล กลุ่มบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวของทั้งในและนอกโครงการรักลูกปลูกธรรมที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนและร่วมโครงการและกิจกรรม รวมทั้งสิ้นจำนวน 30 รูป/คน ทำการเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย คณะกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรม และคณะกรรมการกิจกรรม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชนตำบลนิคม พระสงฆ์ ครูนักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวัน และประชาชนผู้เข้าร่วมกิจกรรม

วัดเวฬุวัน หมายถึง วัดในพระพุทธศาสนา สังกัดคณะสงฆ์ธรรมยุติกนิกาย ตั้งขึ้นเมื่อ พ.ศ. 2442 ตั้งอยู่ เลขที่ 58 หมู่ 2 บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และเป็นพื้นที่การวิจัยโครงการรักลูกปลูกธรรม เนื่องจากเป็นวัดที่เป็นศูนย์กลางในการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ด้านการศึกษาทั้งทางโลกและทางธรรม ด้านส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีท้องถิ่น ด้านการจัดสวัสดิการแก่ชุมชน ด้านการอบรมคุณธรรมจริยธรรม และส่งเสริมการปลูกป่ารักษาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ปัจจุบันมีพระภิกษุสามเณร จำนวน 10 รูป และมีพระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (นิคม นิคมวโร) เป็นเจ้าอาวาส

1.7 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ จะเป็นประโยชน์ ดังนี้

1.7.1 ในเชิงวิชาการ

1) เป็นการวิจัยที่ทำให้ผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ได้ทราบกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างเป็นขั้นตอน และต่อเนื่องจนเกิดประสบการณ์การเรียนรู้ขึ้น ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับชุมชน

2) เป็นการวิจัยที่ส่งผลทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงตามสภาพที่ต้องการ ในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อันเกิดการการเรียนรู้จากลงมือปฏิบัติจริง ตามหลักการเรียนรู้ด้วยการปฏิบัติ

3) เป็นการวิจัยที่จะก่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมจากผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ในการสภาพแวดล้อมชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย สามารถศึกษาเรียนรู้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน มีการวิพากษ์วิจารณ์ เพื่อปรับปรุงหรือพัฒนารูปแบบโครงการรักลูกปลูกธรรม ร่วมถึงกิจกรรมต่าง ให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

1.7.2 ในด้านการนำไปใช้

1) บุคลากรในคณะสงฆ์วัดเวฬุวัน โรงเรียนวัดเวฬุวัน และผู้เกี่ยวข้อง สามารถนำผลการวิจัยไปศึกษาทบทวนและดำเนินการพัฒนาหน่วยงานได้อย่างต่อเนื่อง ทั้งด้านสภาพแวดล้อมการเรียนรู้ หรือด้านอื่นๆ เพราะลักษณะที่ดีประการหนึ่งของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมคือส่งเสริมให้มีการพัฒนาที่ต่อเนื่องและยั่งยืน

2) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย และบุคคลในชุมชน สามารถศึกษารูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ที่ใช้หลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร

หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักสัปปุริสธรรม 7 และหลักการโครงการ เป็นตัวหลักในการพัฒนาและนำไปประยุกต์ใช้เพื่อออกแบบงานวิจัยของตนเอง หรือนำเอาหลักการใหม่อื่นๆ มาเป็นตัวสอดแทรกเพื่อการพัฒนาได้

3) คณะสงฆ์ไทย สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ และกระทรวงวัฒนธรรม หรือผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการศึกษาในสถานศึกษาแห่งอื่นทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน สามารถศึกษาเรียนรู้จากประสบการณ์การทำวิจัยของวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ ปรับใช้ หรือเลือกใช้ ให้เหมาะสมกับบริบทของหน่วยงานของตนเองได้

บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธ์ ผู้วิจัยได้รวบรวมเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังต่อไปนี้

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.2 หลักธรรมที่เหมาะสมกับโครงการรักลูกปลูกธรรม

2.4 การประเมินโครงการ

2.5 โครงการรักลูกปลูกธรรม

2.5 สภาพพื้นที่การวิจัย

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

2.7 กรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย

2.1 แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2.1.1 ความหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

สุภางค์ จันทวานิช (2547) ได้อธิบายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) หมายถึง วิธีการที่ให้ชาวบ้านเข้ามามีส่วนร่วมวิจัย เป็นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างแข็งขันจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมการวิจัย นับตั้งแต่การกำหนดปัญหา การดำเนินการ การวิเคราะห์ข้อมูล ตลอดจนหาแนวทางในการแก้ปัญหาหรือส่งเสริมกิจกรรม

อุทัยทิพย์ เจี่ยวิวรรธน์กุล (2553) ได้กล่าวว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่พัฒนาต่อยอดมาจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ที่นักวิจัยคิดค้นแนวทางในการแก้ไขปัญหาให้กับชุมชน ซึ่งยังไม่สามารถที่นำไปสู่การเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนได้ การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมจึงมุ่งเน้นให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับประเด็นปัญหา ได้เข้ามามีส่วนร่วมกับกระบวนการวิจัย และทำการเสริมพลัง พัฒนาศักยภาพที่มีอยู่แล้วให้เพิ่มขึ้น จนสามารถที่จะสร้างความรู้ในการแก้ไขปัญหา พัฒนาชุมชนได้ด้วยกลุ่มของตนเอง โดยนักวิชาการหรือนักวิจัยจะเป็นผู้มีบทบาทสำคัญ

โกนิฏฐ์ ศรีทอง (2563) ได้อธิบายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research = PAR) เป็นการวิจัยที่ตั้งอยู่บนการแสวงความร่วมมือระหว่างนักวิจัยกับกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) โดยเฉพาะชุมชนและประชาชน เพื่อให้เกิดการ เปลี่ยนแปลงอย่างมีจิตสำนึกไปสู่สิ่งที่ดีขึ้น เป็นการสร้างองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นแล้วนำมาพัฒนาโดยลงมือปฏิบัติจริงของผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเป็นการวิจัยที่มีจากความต้องการของชุมชนที่อยากจะแก้ไขปัญหาและความเดือดร้อนที่ตนเอง ครอบครัว ชุมชน หรือท้องถิ่นประสบอยู่

วราภรณ์ บุญเชียง (2565) ได้อธิบายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัยโดยผู้โครงการและกิจกรรมในพื้นที่ทั้งที่เป็นชาวบ้านและนักพัฒนากับ

ผู้วิจัยภายนอก เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสภาพความจริงของสังคมนั้น และเพื่อให้เห็นภาพแห่งคุณลักษณะสำคัญของการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เด่นชัด

อัครเดช นีละโยธิน (2566) ได้แสดงทัศนะความหมายในบทความวิชาการไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึงการมีส่วนร่วมในการวิจัยในลักษณะที่เป็นความร่วมมือกัน ระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยต่างมีสถานะที่เท่าเทียมกันในการร่วมคิด การร่วมกันดำเนินกระบวนการวิจัย โดย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงขององค์กร ชุมชน สังคม โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและความรับผิดชอบในผลของการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เป็นกระบวนการนำแนวคิดและวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพมาใช้ในการศึกษา กระบวนการวิจัยช่วยกันแสวงหารูปแบบของการพัฒนาหรือหาวิธีการแก้ปัญหา มีการพัฒนาความสำนึกในการวิเคราะห์วิจารณ์ของผู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อปรับปรุงสภาวะความเป็นอยู่และวิถีชีวิต ตลอดจนการเปลี่ยนแปลงสภาพโครงสร้างและความสัมพันธ์พื้นฐานในสังคมของตนเอง

Seymour - Rolls & Hughes (2000) ให้ความหมายไว้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หมายถึง การสืบส่วนเสาะและค้นคว้าหาข้อเท็จจริงร่วมกัน โดยมีการวิเคราะห์สะท้อนผลระหว่างตนเองร่วมกับผู้ที่มีส่วนร่วม ในเหตุการณ์และสถานการณ์จริง เพื่อที่ข้อมูลในการนำปรับปรุงลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในชุมชน หรือสังคมของตนเองให้ดีขึ้น โดยยึดหลักความเป็นเหตุเป็นผล เพื่อให้เกิดความเป็นธรรม โดยการวิจัยที่ใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นหลักจะประกอบด้วย 4 ขั้นตอน การสะท้อนผล การวางแผน ลงมือปฏิบัติ และการสังเกต โดยในแต่ขั้นตอนนั้นจะมีความเกี่ยวข้องกันและมีผลต่อกันในลักษณะของวงจร ดังนั้นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะไม่เหมือนกับจากรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบอื่น ๆ

Quixley (2008) ได้นำเสนอไว้ว่าเกิดจากการค้นพบและข้อเสนอแนะใหม่ ๆ ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติและไม่สามารถที่จะใช้บังคับเพื่อให้คนอื่นนำไปปฏิบัติได้ทันที ผลที่ได้ออกมาจะเกิดจากการยอมรับจากผู้ร่วมวิจัยทุกคนก่อน โดยลงมติร่วมกันก่อนที่จะมีการนำไปใช้ นำไปปฏิบัติ เพราะฉะนั้นผู้ร่วมวิจัยต้องมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอนของการวิจัย และเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน ร่วมทั้งสามารถที่จะปรับปรุง งานวิจัยของพวกเขาให้ดีขึ้นได้อีกด้วย ซึ่งหลักการที่สำคัญของ PAR คือ 1) ส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสะท้อนผลและหาวิธีการที่จะปรับปรุงการบริการให้ดีขึ้นโดยเชื่อมโยงการสะท้อนผลและลงมือปฏิบัติอย่างเข้มแข็งแล้วผนวกกันให้แน่นขึ้นในลักษณะที่เป็นเอกสารและเกิดขึ้นในเวทีสาธารณะ 2) ส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียสามารถที่จะมีส่วนร่วมในการวินิจฉัยคำถามตอบคำถามและตัดสินใจ เกี่ยวกับการกระทำที่เกิดขึ้น 3) ให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีส่วนร่วมในการที่จะรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับ คำถามของตัวเอง 4) เกิดการทำงานในลักษณะของการร่วมมือซึ่งจะช่วยลดขั้นตอนต่างๆ ให้น้อยลงกว่าเดิม และจะทำให้เกิดการแบ่งปันอำนาจกันระหว่างผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียทั้งหมด 5) ส่งเสริมให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียมีความรับผิดชอบในการวิเคราะห์อย่างวิพากษ์การประเมิน และการบริหารจัดการของตัวเอง 6) สนับสนุนให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเรียนรู้อย่างต่อเนื่องและเปิดเผย โดยการทดสอบแนวคิด ด้านลงมือปฏิบัติ (ซึ่งอาจจะเกิดความผิดพลาดขึ้นในระหว่างลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมก็เป็นได้) และ 7) มีความต่อเนื่องจนสามารถทำให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียตอบคำถามหรือปัญหาที่ให้ญ่กว่าเดิมได้ ในปฏิบัติการวิจัย Quixley ให้ข้อสังเกตว่า ในระหว่างวงจรของ PAR แต่ละขั้นตอน จะต้องมีการมองย้อนไปข้างหลัง (Look Back) และในขณะเดียวกันก็ต้องมองไปข้างหน้า

(Look Forward) ด้วยเสมอ เพราะในแต่ละ ขั้นตอนของ PAR จะมีความสัมพันธ์และเชื่อมโยงกันไปตลอด เช่น ในขั้นตอนการวางแผน (Planning) ก็ต้องย้อนไปดูขั้นสะท้อนผล (Reflecting) ว่าได้ข้อสรุปอะไรมาบ้างจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในขั้นตอนที่ ผ่านมา เพื่อที่จะนำเอาข้อสรุปที่ได้จากการสะท้อนผลนั้นมาใช้ประกอบการวางแผนให้ตรงประเด็น และก็ต้องมองไปที่ขั้นปฏิบัติด้วยว่าเมื่อมีการวางแผนตามข้อมูลที่ได้จากการสะท้อนผลแล้วจะนำสิ่งที่ ได้จากการวางแผนไปปฏิบัติได้อย่างไรจึงจะไม่หลงประเด็นตามแผนที่ได้วางไว้เป็นต้น

James, Milenkiewicz & Bucknam (2008) ให้ทัศนะว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นกระบวนการที่เป็นพลวัตสำหรับใช้ในการพัฒนาบุคคล และการพัฒนาวิชาชีพ โดยที่ PAR นั้นจะเป็นเครื่องมือที่สามารถทำให้เกิดผลลัพธ์ที่ดีขึ้นได้ถ้าผู้ที่นำไปใช้ เช่น ผู้บริหารโรงเรียน ผู้ร่วมวิจัย และคนในชุมชน ได้ให้ความใส่ใจและร่วมมือในการโครงการและกิจกรรมเพื่อแก้ปัญหาร่วมกัน โดยผลลัพธ์ที่ได้จาก PAR ต่อนักการศึกษามีดังนี้คือ 1) ผู้ที่นำ PAR ไปปฏิบัติสามารถที่จะต้องการว่าจะพัฒนาศักยภาพทางวิชาการของตนได้โดยใช้การสะท้อนผลเชิง วิพากษ์ (Critical Reflection) 2) PAR จะส่งเสริมการให้เกิดความแม่นยำในประเด็นที่กำลังศึกษาอยู่ซึ่ง จะมีผลในระยะยาวที่คาดการณ์ได้ว่าจะมีผลดีต่อความพยายามในการปฏิรูปโรงเรียนซึ่งหมายความว่า การกระทำในลักษณะของวงจรซ้ำแล้วซ้ำเล่าจะเกิดการพัฒนาที่ดีขึ้นในที่สุด 3) การศึกษาโดยใช่ หลักการของ PAR จะช่วยพัฒนาความชำนาญของคนในระดับท้องถิ่น และ 4) หลักการของ PAR จะช่วยทำให้ผู้ปฏิบัติเกิดแรงจูงใจเพิ่มขึ้นและมีพลังในการทำงานมากยิ่งขึ้นตั้งแต่ขั้นแรกของการเริ่มตน โครงการตามกระบวนการของ PAR ที่ประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ 1) การวินิจฉัย (Diagnose) เป็น การวินิจฉัยหาองค์ประกอบหรือสาเหตุของปัญหาที่มีความเกี่ยวข้องกับสภาพเป็นอยู่เดิม 2) การลงมือปฏิบัติ (Act) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อยกระดับสภาพความเป็นอยู่เดิมให้มีประสิทธิภาพเพิ่มขึ้นและ ยกระดับสภาพความเป็นอยู่และปัญหาต่างๆ ให้เป็นไปในทางที่ดีขึ้น 3) การวัดผล (Measure) เป็น ขั้นตอนการวัดผลลัพธ์ของการกระทำและพยายามที่จะทำงานเพื่อที่จะให้ผลลัพธ์นั้นเป็นผลดีต่อเยาวชน 4) การสะท้อนผล (Reflection) เป็นขั้นตอนการสะท้อนผลของกระบวนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมและ การะดมความคิดความสามารถเกี่ยวกับสถานการณ์และขั้นตอนที่เพิ่มขึ้นกับผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย (Stakeholders) คน อื่น ๆ

Creswell (2008) ให้ทัศนะว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) เป็นการวิจัยที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการออกแบบลงมือปฏิบัติได้มากที่สุดและดีที่สุด โดยที่นักวิจัย ที่ปฏิบัติจะทำการค้นคว้า (Explore) เกี่ยวกับปัญหาในลงมือปฏิบัติ โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อที่จะพัฒนาวิธีการแก้ปัญหา (Solution) ของปัญหาแต่ละอย่างนั้นให้ได้ โดยที่การวิจัยเชิงปฏิบัติการนั้นจะมีความคล้ายคลึงกันกับวิธีการวิจัยแบบผสม (Mixed Methods Research) นั่นเพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะอาศัยการรวบร่วมข้อมูลด้วยวิธีการเชิงปริมาณ หรือใช้วิธีการเชิงคุณภาพ หรืออาจใช้วิธีการทั้งสองวิธีร่วมเขาด้วยกัน แต่อย่างไรก็ตามการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะมีความแตกต่างออกไปจากวิธีการวิจัยแบบผสม เพราะการวิจัยเชิงปฏิบัติการจะเกิดขึ้นในประเด็นลงมือปฏิบัติ (Practical Issue) ที่เป็นบริบทเฉพาะ (Specific) เพื่อที่จะให้ได้มาซึ่งวิธีการแก้ปัญหาในประเด็นนั้นๆ ดังนั้นการออกแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการจึงเป็นกระบวนการที่เป็นระบบ (Systematic) ซึ่งถูกกระทำโดยผู้ร่วมวิจัยหรือบุคคลอื่นๆ ในวงการศึกษาเพื่อที่จะทำการรวบรวมข้อมูลมาใช้ในการพัฒนาวิถีทางของการทำงาน

ภายในบริบท ทางการศึกษาซึ่งเป็นบริบทเฉพาะตัว รวมทั้งเพื่อที่จะพัฒนาแนวทางการสอนของผู้ร่วมวิจัยและพัฒนาการ เรียนรู้ของเยาวชน นอกจากนี้ Creswell ยังกล่าวว่าพัฒนาการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่เห็นได้ ชัดเจนจะมีอยู่ 3 ช่วง (Stage) ด้วยกันคือ ช่วงแรกจะเป็นการวินิจฉัยกระบวนการเพื่อที่จะเผชิญหน้ากับประเด็นทางสังคมในบางประเด็น ช่วงที่สองจะเป็นการย้อนมองลงมือปฏิบัติของตนเอง และมีความจำเป็นที่จะให้ผู้ปฏิบัติ เช่น ผู้ร่วมวิจัยได้เข้ามามีส่วนร่วมเพื่อที่จะให้เขาได้แก้ปัญหาของตนเอง และช่วงที่สามเป็นการนำเสนอแนวทางของวิธีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมซึ่งเป็นแนวทางที่ทำให้กลุ่ม ต่าง ๆ เกิดความรับผิดชอบในการปลดปล่อยตนเอง (Own Emancipatory) และเปลี่ยนแปลงตนเอง (Own Change) ทั้งนี้ Creswell จะใช้คำว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เพื่อที่จะยกย่องและยอมรับในลักษณะที่เป็นธรรมชาติของการมีส่วนร่วม (Collaborative Nature) ในการสืบส่วนสอบส่วน (Inquiry) ตามแนวทางนี้ 21 Creswell ได้สรุปประเด็นหลักในเรื่องของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีความ โดดเด่นไว้ 6 ประการคือ 1) เป็นกระบวนการทางสังคม (Social Process) ซึ่งนักวิจัยมีเจตนาที่จะ ค้นหาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกบุคคลกับคนอื่นๆ โดยมีจุดประสงค์เพื่อที่จะทำความเข้าใจว่า ความสัมพันธ์กันในสังคมนั้นเกิดขึ้นได้อย่างไร และสามารถที่จะมีผลกระทบต่อคนแต่ละคนในสังคม นั้นได้อย่างไร 2) เป็นการสืบส่วนสอบส่วนที่เน้นการมีส่วนร่วม (Participatory) หมายความว่า แต่ละ คนจะเกิดความเข้าใจในสิ่งที่ตนทำแล้วเสนอความรู้และความคิดเห็นไปสู่บุคคลอื่น ร่วมทั้งผลักดันให้ เกิดการกระทำร่วมกัน 3) เป็นการวิจัยที่ใช้หลักของลงมือปฏิบัติ (Practical) และใช้ความร่วมมือ (Collaborative) เพราะการวิจัยจะมีความสมบูรณ์ต้องเกิดจากการกระทำของผ็ที่เกี่ยวข้อง มีการ ปฏิบัติเพื่อขยายผลไปสู่ชุมชน หรือสร้างความรู้ให้กับองค์การทางสังคมเพื่อลดความไม่สมเหตุสมผล ความล้มเหลว และความไม่ยุติธรรม ในลงมือปฏิบัติ หรือจากความสัมพันธ์ที่ไม่น่าพึงพอใจ 4) เป็นกระบวนการที่ทำให้เกิดการปลดปล่อย (Emancipatory) นั่นคือในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมจะไม่มีการบีบ บังคับ โดยที่ทุกคนจะมีอิสระจากกฎเกณฑ์ที่ไม่มีเหตุผลและโครงสร้างที่ไม่ยุติธรรมซึ่งเป็นข้อจำกัดใน การพัฒนาตนเอง 5) เป้าหมายอีกอย่างหนึ่งของ PAR คือเพื่อที่จะช่วยให้แต่ละบุคคลสามารถที่จะ ปลดปล่อยตนเองออกจากสภาพการที่ถูกบีบบังคับที่มีอยู่ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของสื่อ (Media) ภาษา (Language) กระบวนการทำงาน (Work Procedures) และในความสัมพันธ์อยู่ในระหว่างอำนาจที่มีอยู่ในบริบทของการศึกษา และ 6) เป็นเรื่องของการทบทวนตนเอง (Recursive/Reflective/Dialectical) โดยจะเน้นที่การสร้างความเปลี่ยนแปลงในลงมือปฏิบัติ นั่นเพราะลักษณะของการวิจัยปฏิบัติการแบบมี ส่วนร่วมจะสามารถเกิดขึ้นซ้ำ ๆ กันได้อีกโดยการพิจารณาผลที่สะท้อนกลับและเหตุผลที่เหมาะสม เพราะเป็นกระบวนการที่มีจุดมุ่งหมายเพื่อนำการเปลี่ยนแปลงไปสู่ลงมือปฏิบัติ

Mc Taggart (2010) เป็นนักวิชาการที่มีชื่อเสียงท่านหนึ่งที่ได้เสนอสิ่งที่เรียกว่าความเชื่อ 16 ประการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (16 Tenets of Participatory Action Research) ที่นักวิจัยควรต้องคำนึงถึงดังนี้คือ 1) เป็นวิธีการในการพัฒนาลงมือปฏิบัติของสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงลงมือปฏิบัติของสังคมนั้นๆ 2) เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง (Authentic Participation) 3) เป็นความร่วมมือกัน (Collaborative) 4) ชุมชนที่สามารถวิเคราะห์ตนเองได้ (Self-Critical Communities) 5) กระบวนการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ (Systematic Learning

Process) 6) ส่วนร่วมในการที่จะคิดค้นทฤษฎีเกี่ยวกับการกระทำของพวกเขาเอง 7) ต้องการให้คนได้ทดสอบลงมือปฏิบัติ (Practices) ทดสอบแนวคิด (Ideas) และข้อสมมติฐาน (Assumptions) ที่เกี่ยวข้องกับสถาบันหรือชุมชนของเขา 8) เกี่ยวของกับการจดบันทึกข้อมูล (Keeping Records) 9) ต้องการให้ผู้มีส่วนร่วม (Participants) พยายามมองประสบการณ์ของตนเอง อย่างเป็นรูปธรรม (Objectify) 10) เป็นกระบวนการทางการเมืองอย่างหนึ่ง (Political Process) 11) ประกอบการวิเคราะห์เชิงวิพากษ์ (Critical Analysis) 12) เริ่มตนจากจุดเล็กๆ (Starts Small) 13) เริ่มตนจากวงจรเล็กๆ (Small Cycles) 14) เริ่มตนจากการร่วมกลุ่มเล็กๆ (Small Groups) หลาย ๆ กลุ่มที่มีปัญหาหรือความต้องการร่วมกัน 15) เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วมได้ร่วมกันสร้างฐานขอ มูลขึ้นมา (Build Record) และ 16) เปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนร่วม (Participant) สามารถที่จะแสดงความ ถูกต้องของลงมือปฏิบัติ (Demonstrate Evidence) ของพวกเขาอย่างเป็นเหตุเป็นผล McTaggart ให้ทัศนะว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research: AR) มีความครอบคลุมถึงแนวทางที่หลากหลายของวิธีการในการสืบส่วนสอบส่วน แต่ในทุก ๆ แนวทางจะมีประเด็นหนึ่งที่คลายคลึงกันคือจะเป็นแนวทางเพื่อการเปลี่ยนแปลงลงมือปฏิบัติทางสังคม ซึ่งถ้าเรามอง ในภาพร่วมเกี่ยวกับแนวทางของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแล้ว เราอาจจะเข้าใจได้อย่างลึกซึ้งกว่าเดิมว่า ผลลัพธ์ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแบบวิพากษ์ (Critical Participatory Action Research) ประกอบด้วย 4 ประการคือ 1) เสนอแนวทางในการตีความเกี่ยวกับการค้นคว้าทางสังคมอย่างหลากหลาย 2) แสดงให้เห็นถึงแนวทางที่เราสามารถจะปฏิบัติได้ โดยการใช้แนวคิดที่มีาจากทฤษฎีเชิงวิพากษ์ 3) แสดงให้เห็นว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการนั้นอาจจะถูก มองว่าเป็นแนวทางปฏิบัติทางสังคมเพื่อที่จะเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมทางสังคมได้ 4) ใช้ตัวอย่างจาก กรณีศึกษาใหม่ ๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อที่จะยกตัวอย่างว่าจะนำแนวคิดของสภาพแวดล้อม สาธารณะมาใช้ในการตรวจสอบการวิจัยเชิงปฏิบัติการในทางปฏิบัติได้อย่างไร และเพื่อที่จะทำให้เรา เข้าใจได้ว่าในลงมือปฏิบัตินั้นจะทำอย่างไรจึงจะทำให้เรารู้ว่าการเปลี่ยนแปลงในลงมือปฏิบัตินั้นจะ เกิดขึ้นอีกจากกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ที่เป็นวงจรของการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผล และมีการเริ่มต้นวางแผนใหม่ในลักษณะที่เป็นกระบวนวงจรต่อเนื่อง เพื่อการปรับปรุง โดยการใช้แนวทางที่เป็นระเบียบเพื่อที่จะทำให้เกิดความสอดคล้อง ความเสมอภาค ความมีเหตุผล ความรู้ความเข้าใจ ความพึงพอใจ ความสามัคคีและความยั่งยืน เพิ่มมากขึ้น

Crane & O'Regan (2010) ได้อธิบายว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ใช้วิธีการสะท้อนคิดเป็นพื้นฐาน การสะท้อนคิด สามารถใช้โดยนักปฏิบัติการต่าง ๆ เปลี่ยนแนวคิดทางสังคมจากรูปแบบเดิมที่เชื่อว่าความรู้ต้องมาจากผู้เชี่ยวชาญ แต่วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการสร้างทฤษฎีได้ทุกขณะตลอดกระบวนการวิจัยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเพิ่มพูนความรู้ตลอดกระบวนการเป็นวิธีการแสวงหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาสังคมที่ผู้มีส่วนร่วมถูกกดขี่และประชาชนที่อยู่กับปัญหาช่วยกันแก้ไข ตลอดกระบวนการวิจัยร่วมกับนักวิจัยจากวิชาชีพ

สรุป การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) หมายถึง การมีส่วนร่วมในการวิจัยระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยมีสิทธิเท่าเทียมกันในการร่วมคิด การร่วมลงมือปฏิบัติในกระบวนการวิจัยเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชน สังคม โดยทุกคนมีส่วนร่วมในการเป็นเจ้าของและความ

รับผิดชอบในผลของการเปลี่ยนแปลงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย ผู้ร่วมวิจัย และชุมชน รวมถึงความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้น เพื่อประโยชน์ร่วมกันของชุมชน

2.1.2 กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ดังที่กล่าวแล้วว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นการร่วมกันวิจัยระหว่างผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง และมีการดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน หรือเป็นวงจรต่อเนื่องกัน ตามที่นักวิชาการได้กล่าวไว้สอดคล้องกัน ดังนี้

ไพโรจน์ ชลารักษ์ (2548) ได้อธิบายและแนะนำไว้ว่า หากพิจารณาในรูปของกระบวนการวิจัย การมีส่วนร่วมของฝ่ายต่าง **ปีพุทธศักราช** ๆ สามารถระบุลำดับขั้นหรือกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมได้หลายขั้นตอน ซึ่งช่วยให้เห็นบทบาทหน้าที่ของผู้เข้าร่วมการวิจัยแต่ละฝ่ายได้อย่างชัดเจน และในทางปฏิบัติแล้ว กระบวนการวิจัยก็ต้องดำเนินไปโดยความร่วมมือกับทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่องเป็นลำดับขั้นตอนตั้งแต่ต้นจนจบสิ้นกระบวนการ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1) ขั้นตอนการศึกษาบริบท โดยนักวิจัยจะทำการกำหนดพื้นที่หรือบริเวณที่จะทำการศึกษาวิจัยเพื่อทำประชาคม หรือประชุมปรึกษาหารือกันถึงประเด็นปัญหาในชุมชน โดยมีการประชาสัมพันธ์ชักชวนให้ชาวบ้านเข้าร่วมกิจกรรมการวิจัย

2) ขั้นตอนการกำหนดปัญหา ซึ่งถือว่าสำคัญมาก ในขั้นตอนนี้ นักวิจัยสรุปคำถามหรือปัญหา รวมทั้งอธิบายเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของการแก้ไขปัญหาให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องได้เห็นภาพและเกิดความเข้าใจตรงกัน ส่วนนักพัฒนาทำความเข้าใจประเด็นปัญหาละมองถึงผลของการวิจัยได้อย่างชัดเจน และครอบคลุมส่วนเกี่ยวข้องอื่น ๆ และชาวบ้านได้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อให้ข้อมูล และแสดงความคิดเห็นและความต้องการ ซึ่งโดยความเป็นจริงแล้ว การวิจัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่สอดคล้องกับสภาพจริงที่เกิดขึ้นหรือสอดคล้องกับความต้องการพัฒนาที่ประสงค์ได้นั้น ย่อมหลีกไม่พ้นการที่นักวิจัยจะต้องสร้างความสัมพันธ์ดันดีกับประชาชนในชุมชนท้องถิ่น รวมถึงการสร้างความตระหนักในบทบาทและความสำคัญของการมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัย ขั้นการกำหนดปัญหาร่วมกับชาวบ้านในชุมชน จึงเป็นเรื่องสำคัญที่ผู้วิจัยจะต้องดำเนินการให้เกิดผลอย่างแท้จริง ก่อนจะเริ่มดำเนินงานในขั้นตอนอื่น

3) ขั้นตอนการวางแผนโครงการและกิจกรรมวิจัย โดยนักวิจัยจัดจะจัดทำขั้นตอนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมวิจัยให้ชัดเจน รวมทั้งระบุด้วยว่าผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการทำวิจัยแต่ละฝ่ายจะมีส่วนร่วมอะไร และอย่างไร เมื่อใดบ้าง พร้อมทั้งแผนการปรับปรุงหรือปรับเปลี่ยนวิธีการวิจัย ส่วนนักพัฒนาจะเข้าร่วมปฏิบัติการวิจัยโดยติดตามผลการลงมือปฏิบัติวิจัยทุกขั้นตอน และคอยตรวจสอบผลของลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมว่ามีสิ่งใดที่ผิดพลาด หรือไม่เป็นไปตามแผนหรือเป้าหมาย หรือมีสิ่งใดที่เกิดแทรกซ้อนขึ้นมาหรือไม่ โดยชาวบ้านนั้น จะเข้ามีส่วนร่วมลงมือในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมวิจัยตามแผน และตรวจสอบผลว่าพึงพอใจหรือไม่ อย่างไร

4) ขั้นตอนการติดตาม ตรวจสอบและปรับปรุง รวมทั้งการแก้ไขระหว่างลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมวิจัย ซึ่งในขั้นตอนนี้ นักวิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะร่วมกันพิจารณาหาทางปรับปรุงแก้ไขลงมือปฏิบัติการวิจัยแบบมีส่วนร่วม โดยอาศัยข้อมูลจากทุกฝ่าย แล้วนำมาทำการปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมเพื่อให้ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมบรรลุเป้าหมาย ส่วนนักพัฒนาจะเข้ามีส่วนร่วมด้วยการตรวจสอบผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมวิจัยและประเมินว่าผลที่เกิดขึ้นเป็นไปตามเป้าหมาย

หรือไม่ เป็นต้น และประชาชนหรือชาวบ้านจะเข้าร่วมด้วยการรับรู้ถึงการปรับเปลี่ยนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามที่นักวิจัยกำหนด รวมทั้งให้ข้อมูลย้อนกลับ ที่แสดงถึงความพึงพอใจและความสำเร็จของลงมือปฏิบัติการวิจัยเรื่องนั้น

5) ขั้นตอนการสรุปผลการวิจัย ซึ่งในขั้นตอนนี้ นักวิจัยจะทำการสรุปผลการวิจัย และเรียบเรียงเป็นรายงานการวิจัยออกเผยแพร่ ส่วนนักพัฒนาจะมีส่วนร่วมด้วยการรับทราบและตรวจสอบประเมินผลการวิจัยว่าประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใด มีปัญหาและอุปสรรคอย่างไรบ้าง โดยชาวบ้านเข้ามีส่วนร่วมด้วยการให้ข้อมูลย้อนกลับผลของการวิจัยว่าพึงพอใจและได้ผลตามที่ต้องการไว้หรือไม่ เพราะเหตุใด

อุทัยทิพย์ เจี่ยวิวรรธน์กุล (2553) ได้อธิบายถึงกระบวนการของ PAR ว่า มีขั้นตอนและองค์ประกอบดังนี้ 1) การเตรียมความพร้อม ซึ่งเป็นการศึกษาชุมชน สร้างความสัมพันธ์ สร้างเครือข่ายเพื่อนำไปสู่การศึกษาปัญหาชุมชน และการกำหนดโจทย์ร่วมกัน ซึ่งขั้นตอนนี้มีความสำคัญมาก 2) การทำข้อตกลงร่วมกันโดยมีเป้าหมายร่วมกันในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน ซึ่งเป็นการวางแผนทำโครงการวิจัยร่วมกัน 3) การเข้าร่วมวิจัยของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ร่วมกันออกแบบกระบวนการวิจัยทุกขั้นตอน 4) การร่วมกันปฏิบัติตามแผนที่กำหนดไว้เพื่อแก้ไขปัญหา 5) การเก็บข้อมูลร่วมกันโดยแบ่งบทบาทหน้าที่ตามลักษณะข้อมูล 6) การวิเคราะห์ข้อมูลและการตีความข้อมูลร่วมกัน 7) การประเมินผลโดยการประชุมร่วมกันเพื่อหารือความก้าวหน้าของการวิจัยเป็นระยะตลอดกระบวนการวิจัย 8) การทบทวน ปรับเปลี่ยนพัฒนาแผนงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์ 9) การนำแผนงานที่ปรับปรุงแก้ไขไปปฏิบัติในวงจรรอบต่อไป เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น 10) จัดให้มีกระบวนการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ในกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียและผู้สนใจ เพื่อให้เกิดพื้นที่การเรียนรู้ (learning space) เป็นการเผยแพร่และวิพากษ์ผลการวิจัย องค์ความรู้ที่ได้รับให้กว้างขวางยิ่งขึ้น 11) การจัดทำรายงานผลการวิจัย โดยเน้นกระบวนการที่ได้มาซึ่งรายงานผลการวิจัย ดังนั้นกระบวนการของ PAR นี้ จุดสำคัญคือการมีส่วนร่วมของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัย เพื่อสร้างการเรียนรู้ร่วมกัน

อัครเดช นีละโยธิน (2566) ได้นำเสนอแนวทางกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า ในระดับปฏิบัติการสามารถนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ไม่ว่าจะเป็นในสถานศึกษา โรงเรียน หน่วยงาน องค์กร วัด และชุมชนหรือสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาและการแก้ปัญหาของส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพ และตรงกับความต้องการของส่วนร่วม ในระดับนโยบายก็นำผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ผลการพัฒนา ผลลงมือปฏิบัติ หรือผลโครงการและกิจกรรม รวมถึงผลการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของการมีส่วนร่วมของทุกคนที่เกี่ยวข้องไปเป็นข้อมูลสำหรับการวางแผนหรือกำหนดนโยบายของหน่วยงานนั้น ตลอดจนการกำหนดนโยบายของชาติ โดยมีขั้นตอนลงมือปฏิบัติ ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังแสดงในนี้

1) การร่วมเตรียมการ (Joint arrangements)

2) การร่วมกันวางแผน (Planning)

3) การร่วมลงมือปฏิบัติ (Collaborative action)

4) การร่วมสังเกต (Joint observation)

5) การร่วมสะท้อนผล (Collaborative reflection)

6) การร่วมวางแผนใหม่ (Collaborating new plans)

7) การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ (New Joint Actions)

8) การร่วมสังเกต (Joint Observation)

9) การร่วมวิเคราะห์ผล (Collaborative Analysis)

10) การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย (Collaborate Research Report)

Carr and Kemmis (1992) ได้แสดงทัศนะไว้ว่าการกำหนดกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นรูปแบบหนึ่งของการวิจัย โดยมีระเบียบวิธีวิจัยและกระบวนการประกอบด้วยการศึกษาการทำงานที่เป็นการสะท้อนผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมของตนเองที่เป็นวงจรแบบขดลวด (Spiral of Self-Reflecting) โดยเริ่มต้นที่ขั้นตอนการวางแผน (Planning) ลงมือปฏิบัติ (Action) การสังเกต (Observing) และการสะท้อนกลับ (Reflecting) เป็นการวิจัยที่จำเป็นต้องอาศัยผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการสะท้อนกลับเกี่ยวกับลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น

Kemmis & Wilkinson (1998) ได้อธิบายถึงกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ว่าควรจะประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ได้แก่ การวางแผน ลงมือปฏิบัติ การสังเกตุการณ์ และการสะท้อนผลลงมือปฏิบัติที่เป็นวงจรต่อเนื่องกันไป

สรุปว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นการวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยและกระบวนการที่ชัดเจน ประกอบด้วยขั้นตอน 10 ขั้นตอน คือ การร่วมเตรียมการ (Joint Arrangements) การร่วมกันวางแผน (Planning) การร่วมลงมือปฏิบัติ (Collaborative Action) การร่วมสังเกต (Joint Observation) การร่วมสะท้อนผล (Collaborative Reflection) การร่วมวางแผนใหม่ (Collaborating New Plans) การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ (New Joint Actions) การร่วมสังเกต (Joint Observation) การร่วมวิเคราะห์ผล (Collaborative Analysis) และการร่วมสรุปรายงานผลวิจัย (Collaborate Research Report) ซึ่งทุกฝ่ายได้เรียนรู้ร่วมกัน ได้ประสบการณ์ และความรู้ใหม่ที่เกิดขึ้น ทำให้การแก้ไขปัญหาหรือการพัฒนามีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

2.2 หลักธรรมที่เหมาะสมกับโครงการรักลูกปลูกธรรม

ชุมชนตามจังหวัดต่าง ๆ ของประเทศไทยทั้งชุมชนเมือง และชุมชนในชนบท ส่วนใหญ่ประชาชนเคารพนับถือพระพุทธศาสนามาอย่างยาวนาน ตามชุมชนต่าง ๆ จะสามารถพบเห็นวัดและพระสงฆ์อยู่ทั่วไป วัดและพระสงฆ์จึงกลายเป็นสถาบันหนึ่งของชุมชน วัดทำหน้าที่เป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ธรรมในพระพุทธศาสนา และเป็นที่สืบทอดหรือถ่ายทอดธรรมสู่ประชาชนด้วย ธรรมจึงช่วยขัดเกลาหรือหล่อหลอมลักษณะนิสัย และวิถีชีวิตประจำวันของคนไทยจนกลายเป็นวัฒนธรรมของชาติและของท้องถิ่น ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าวัฒนธรรมของชาติไทยก็ดี และวัฒนธรรมท้องถิ่นก็ดี หลายอย่างได้รับอิทธิพลมาจากคำสอนในพระพุทธศาสนา อาทิ คนไทยมีเมตตากรุณาต่อคนอื่น ชอบให้ทานและเสียสละ มีความสามัคคีกัน มีความซื่อสัตย์ต่อคนอื่น เมื่อคนอื่นทำผิดพลาดก็มีการให้อภัย และรู้จักการพึ่งตนเองในครอบครัว และพึ่งพากันเองในชุมชน เป็นต้น ทำให้ภาพลักษณ์ของคนไทยเหล่านี้ได้รับการยอมรับและชื่นชมจากนานาชาติ จนได้รับฉายาว่าสยามเมืองยิ้ม สอดคล้องกับ จรรยา สาแก้ว (2560) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพุทธศาสนาว่า พลเมืองไทยส่วนใหญ่ของประเทศเป็นผู้นับถือพระพุทธศาสนา และเป็นศาสนาที่อยู่คู่บ้านบ้านมาช้านานแล้ว ศาสนาจึงมีอิทธิพลต่อการ

สร้างสรรค์วัฒนธรรมด้านอื่น ๆ คนไทยได้ยึดถือเอาหลักคำสอนของพระพุทธศาสนามาเป็นหลักในลงมือปฏิบัติชีวิต ขนบธรรมเนียมประเพณีต่าง ๆ ทั้งส่วนรวมและส่วนบุคคลจะมีพิธีทางศาสนาพุทธเกี่ยวข้องอยู่เสมออย่างไรก็ตาม เมื่อประเทศไทยมีการเปลี่ยนแปลงด้านเศรษฐกิจ และสังคม หลังจากมีการประกาศใช้แผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 เมื่อ พ.ศ. 2504 – 2509 และอีกหลายฉบับในระยะถัดมา สภาพสังคมไทยเริ่มเปลี่ยนแปลงไป มีความเจริญก้าวหน้าด้านโครงสร้างพื้นฐาน และเศรษฐกิจเป็นหลักส่งผลให้กระแสบริโภคนิยม และวัฒนธรรมตะวันตกครอบงำสังคมไทยอย่างมาก ดังที่ ฉวีวรรณ สุวรรณาภา (2559) ได้นำเสนอและอธิบายว่า นับตั้งแต่ประเทศไทยได้รับอารยธรรมตะวันตกคนไทยได้มีการพัฒนาประเทศไทยไปสู่สังคม ที่เจริญขึ้นกว่าเดิม แต่การพัฒนายังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควรเพราะยังมีปัญหาทางด้านการพัฒนาบุคคล เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและศาสนาการพัฒนาประเทศจะดำเนินไปด้วยปริมาณและคุณภาพเพียงใดนั้น ยอมจะขึ้นอยู่กับลักษณะต่างๆ ของประชากรในประเทศ ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องพัฒนาบุคคลด้านจิตใจให้มีความสัมพันธ์กับการพัฒนาสังคม ด้านอื่นๆ ด้วยสอดคล้องกับคำปรารภของแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540 - 2544 ได้ระบุว่า ทางด้านสังคมคนไทยจะมีโอกาสในการเลือกรับข่าวสารที่หลากหลายตามรสนิยมของแต่ละคน สามารถที่จะเรียนรู้รับข้อมูลข่าวสารรอบโลกภายในบ้านของตนเอง หรือในที่ทำงานผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์และสื่อสำเร็จรูป ต่างๆ ในขณะเดียวกันการเติบโตของภาคธุรกิจและอำนาจของข่าวสารที่เผยแพร่เข้าถึงบุคคลโดยตรงทำให้หน่วยต่าง ๆ ในสังคมมีพลังในการต่อรองที่ดีขึ้น และมีการกระจายอำนาจไปสู่ท้องถิ่น เกิดแรงกดดันให้มีการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นมากยิ่งขึ้น อย่างไรก็ตามในทางตรงกันข้ามกระแสวัฒนธรรมและข้อมูลข่าวสารที่ขาดการกลั่นกรองไหลผ่านสื่อในรูปแบบต่าง ๆ เช่น ธุรกิจบันเทิง โฆษณา เป็นต้น ก่อให้เกิดวัตถุนิยมและบริโภคนิยม ตลอดจนความฟุ้งเฟ้อต่าง ๆ ในหมู่คนรุ่นใหม่ รวมทั้งการครอบงำทางวัฒนธรรม

ฉวีวรรณ สุวรรณาภา (2559) ได้กล่าวย้ำถึงผลกระทบจากการครอบงำทางวัฒนธรรมว่ามีบทบาทต่อวิถีชีวิตของคนไทยมาก เพราะทำให้สังคมไทยเปลี่ยนแปลงจนกระทั่งทุกวันนี้ สังคมเจริญขึ้นในทางวัตถุแต่สูญเสียความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมไทยเงินกลายเป็นเครื่องกำหนดคุณค่าและฐานะทางสังคม เกิดความเสื่อมทางจริยธรรมและคุณธรรม สังคมไทยจึงต้องปรับตัวไปอย่างเหมาะสมตามไปด้วย มิฉะนั้นแล้ว ความสับสนวุ่นวายและปัญหานานาประการจะบังเกิดขึ้นอย่างมากและแก้ไขได้ยาก ดังนั้น เพื่อให้สังคมไทยดำรงอยู่ได้อย่างมั่นคงและพัฒนาแบบแผนลงมือปฏิบัติชีวิตได้สอดคล้องกับกระแสความแปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอย่างไม่หยุดยั้ง และเพื่อเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาความเจริญก้าวหน้าและรักษาความมั่นคงของสังคม สมาชิกที่ดีของสังคมต้องปฏิบัติตามบรรทัดฐาน ศีลธรรมและขนบธรรมเนียนประเพณีของสังคมมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นแนวปฏิบัติในลงมือปฏิบัติชีวิต ดังนั้น หลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความคิดการพัฒนาทางด้านจิตใจ เพราะพระพุทธศาสนาเน้นถึงธรรมที่สามารถนำมาประยุกต์กับการพัฒนาสังคม และวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี ยกตัวอย่างเช่น พระพุทธศาสนาสอนให้คนมีความเสียสละช่วยเหลือต่อส่วนรวม มีจิตใจเป็นธรรม ทำให้บุคคลรู้จักตนเอง รู้จักสังคมและทำประโยชน์ต่อสังคม

ยุพา ทวีวัฒนะกิจบวร (2565) ได้กล่าวว่า สถาบันศาสนาเป็นหนึ่งในสถาบันหลักที่เป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนและพัฒนาประเทศ ส่งเสริมให้เกิดความสามัคคี สร้างสันติสุขในสังคม

อย่างไรก็ตาม ท่ามกลางกระแสวัฒนธรรม เศรษฐกิจ สังคมที่เปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย อาจทำให้เกิดวิกฤตด้านคุณธรรม จริยธรรมของประชาชนหลายด้านโดยเฉพาะกลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับข่าวสารด้านศาสนาเชิงลบส่งผลต่อความศรัทธาที่เสื่อมถอยลง รัฐบาล โดยกระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) มีนโยบายพัฒนาคนทุกช่วงวัยตามแผนยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ปลูกฝังค่านิยม วัฒนธรรมที่ดีงามด้านคุณธรรม การมีจิตสาธารณะการเป็นพลเมืองดีร่วมกับทำนุบำรุงศาสนาให้เข้มแข็งส่งเสริมการเผยแผ่พระพุทธศาสนาภายใต้แผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 (พ.ศ.2566-2570) มุ่งเน้นภาคีเครือข่ายพัฒนาสังคมคุณธรรม ส่งเสริมคุณธรรมหลัก 5 ประการ พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา กตัญญู สร้างการรับรู้และความเข้าใจในพระพุทธศาสนา เกิดความมั่งคงทางสังคมของประเทศ

จากความสำคัญของวัฒนธรรมไทย และพระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากฐานสำคัญอย่างหนึ่งของวัฒนธรรมไทย ผู้จัยจึงเห็นว่า มีหลักธรรมที่ประชาชนคนไทยยึดถือและปฏิบัติมาอย่างยาวนาน แม้ว่าในช่วงหลัง ประมาณ 20 - 30 ปีมานี้ จะได้รับผลกระทบจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมไปบ้าง แต่ควรจะมีการฟื้นฟู และอบรมปลูกฝังให้ต่อเนื่อง และมากยิ่งขึ้น ทั้งในส่วนนโยบายระดับชาติ และการนำมาปฏิบัติในชุมชนต่างๆ ได้แก่ ความมีเมตตา กรุณา ความสามัคคี ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ และการพึ่งพาตนเอง รวมทั้ง ความเคารพเทิดทูนในสถาบันชาติ ศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ เพื่อส่งเสริมการพัฒนาประเทศ และชุมชน ให้เกิดความสงบสุข เข้มแข็งและยั่งยืน แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว มีหลักธรรมที่ควรนำมาอบรมบ่มเพาะแก่ประชาชน เพื่อส่งเสริมการพัฒนาชุมชน ได้แก่หลักสังคหวัตถุ 4 ประการ หลักพรหมวิหาร 4 ประการ หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ และหลักบวร โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.2.1 หลักสังคหวัตถุ 4 ประการ

หลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่พระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนไว้มีจำนวนมากมาย แต่เมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว มี 2 ประเภท คือ ประเภทที่ 1 โลกิยธรรม หมายถึงธรรมที่ยังเป็นโลกีย์ หรือธรรมของมนุษย์ทั่วไปที่ยังมีกิเลสอยู่ ส่วนประเภทที่ 2 โลกุตตรธรรม หมายถึงธรรมเหนือโลก หรือธรรมของผู้เป็นอริยบุคคล สำหรับแนวทางปฏิบัติเมื่อกล่าวโดยสรุปแล้ว มี 3 ประการ คือ 1) ไม่ให้ทำความชั่วทั้งปวง 2) ทำความดีให้ถึงพร้อม และ 3) ทำจิตใจให้บริสุทธิ์ โดยพุทธบริษัททั้งบรรพชิตและฆราวาสก็ต้องปฏิบัติตามหลักธรรมเหล่านี้ เพียงแต่มีความเข้มข้นต่างกันไปบ้างตามสภาพวิถีชีวิตของแต่ละคน นอกจากหลักธรรมดังกล่าวข้างต้นแล้ว พระพุทธเจ้ายังทรงสอนธรรมพื้นฐานให้ประชาชนทั่วไปสามารถเรียนรู้และปฏิบัติตามได้ง่าย เช่น สังคหวัตถุ 4 ประการ และพรหมวิหาร 4 เป็นต้น ซึ่งส่งผลดีต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม

ความหมายของสังคหวัตถุ 4

สังคหสูตร (พระไตรปิฎกเล่มที่ 21) พระสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ตรัสกับภิกษุทั้งหลายว่า “ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้ 4 ประการเป็นไฉน คือ ทาน การให้ 1 เปยยวัชชะ ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก 1 อัตถจริยา ความประพฤติประโยชน์ 1 สมานัตตา ความเป็นผู้มีตนเสมอ 1 ดูกรภิกษุทั้งหลาย สังคหวัตถุ 4 ประการนี้แล ฯ การให้ 1 ความเป็นผู้มีวาจาน่ารัก 1 ความประพฤติประโยชน์ในโลกนี้ 1 ความเป็นผู้มีตนสม่ำเสมอในธรรมนั้น ๆ ตามสมควร 1 ธรรมเหล่านั้นแล เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาควบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ฉะนั้น ถ้าธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ไม่พึงมีไซร้

มารดาหรือบิดาไม่พึงได้ความนับถือหรือบูชาเพราะเหตุแห่งบุตร ก็เพราะเหตุที่บัณฑิตพิจารณาเห็นธรรมเครื่องสงเคราะห์เหล่านี้ ฉะนั้น พวกเขาจึงถึงความเป็นใหญ่ และเป็นที่น่าสรรเสริญ ฯ”

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) (2546) ได้ให้ความหมายไว้ว่า สังคหวัตถุ 4 หมายถึง ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยว คือ ยึดเหนี่ยวใจบุคคล และประสานหมู่ชนไว้ในสามัคคี, หลักการสงเคราะห์ มี 4 อย่าง คือ ทาน (การให้ คือเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน เสียสละ แบ่งปัน ช่วยเหลือกันด้วยสิ่งของ ตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำสั่งสอน) ปิยวาจา (วาจาเป็นที่รัก วาจาดูดดื่มน้ำใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ คือกล่าวคำสุภาพไพเราะอ่อนหวานสมานสามัคคี ให้เกิดไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงคำแสดงประโยชน์ประกอบด้วยเหตุผลเป็นหลักฐานจูงใจให้นิยมยินดี อัตถจริยา (การประพฤติประโยชน์ คือขนขวายช่วยเหลือกิจการ บำเพ็ญสาธารณประโยชน์ ตลอดถึงช่วยแก้ไขปรับปรุงส่งเสริมในทางจริยธรรม สมานัตตตา (ความมีตนเสมอ คือ ทำตนเสมอต้นเสมอปลาย ปฏิบัติเสมอกันในชนทั้งหลาย ตลอดถึงวางตนเหมาะแก่ฐานะ ภาวะบุคคล เหตุการณ์และสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามธรรมในแต่ละกรณี)

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546) ได้กล่าวไว้ว่า นอกจากสังคหวัตถุ 4 ประการข้างต้นซึ่งประชาชนทั่วไปและองค์กรต่างๆ สามารถนำไปปฏิบัติแล้ว ยังมีคำสอนของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าซึ่งคล้ายคลึงกันมาก เรียกว่า ราชสังคหวัตถุ หมายถึง หลักสังคหวัตถุของพระราชา ธรรมเครื่องยึดเหนี่ยวจิตใจประชาชน หลักการสงเคราะห์ประชาชน ของนักปกครอง ประกอบด้วย 1) สัสสเมธะ (ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตร) 2) ปุริสเมธะ (ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ) 3) สัมมาปาสะ (ความรู้จักผูกผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ) และวาชเปยะ หรือ วาจาเปยยะ หมายถึง ความมีวาจาอันดูดดื่มน้ำใจ น้ำคำควรดื่ม คือ รู้จักพูด รู้จัก ปราศรัย ไพเราะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล มีประโยชน์ เป็นทางแห่งสามัคคี ทำให้เกิด ความเข้าใจอันดี และความนิยมเชื่อถือ

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2548) ได้อธิบายว่า สังคหวัตถุ แปลว่า ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งการสงเคราะห์กัน, ธรรมเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจกัน หมายถึง หลักการครองใจคน, หลักยึดเหนี่ยวใจกันไว้, วิธีทำให้คนรัก, หลักสังคมสงเคราะห์ ซึ่งเป็นเครื่องประสานใจและเหนี่ยวรั้งใจคนให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันได้ และทำให้อยู่กันด้วยความรักความปรารถนาดีต่อกัน เหมือนลิ่มสลักรถที่ตรึงตัวรถไว้มิให้ชิ้นส่วนกระจายไป ทำให้รถแล่นไปได้ตามที่ต้องการ สังคหวัตถุมีสี่ประการ คือ ทาน การให้ การเสียสละ การแบ่งปันเพื่อประโยชน์แก่คนอื่น ช่วยปลูกฝังให้เป็นคนที่ไม่เห็นแก่ตัว แบ่งปันกัน (แบ่งปันไปมา) ปิยวาจา การพูดจาด้วยถ้อยคำไพเราะอ่อนหวาน จริงใจ ไม่พูดหยาบคายก้าวร้าว พูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์ เหมาะกับกาลเทศะ พูดดีต่อกัน (พูดจาจับใจ) อัตถจริยา ช่วยเหลือกัน (ช่วยกิจกันไป) สมานัตตตา คือ การลงมือปฏิบัติตนเสมอต้นเสมอปลาย การทำตัวให้เข้ากันได้ เป็นเพื่อนร่วมทุกข์ร่วมสุขกัน ไม่เอาเปรียบ ร่วมเผชิญ และแก้ปัญหาเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน ไม่ถือเราถือเขา รู้จักผูกมิตรกับผู้อื่น เช่น ในยามที่ตนตกทุกข์ได้ยากก็ไม่ทอดทิ้งยังช่วยเหลือ ย่อมเกิดความสุข และความสามัคคีในหมู่คณะ

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2541) ได้ให้ความหมายของ สังคหวัตถุ ไว้ว่า สังคหวัตถุ เรื่องของการสงเคราะห์, ที่ตั้งของการสงเคราะห์

สรุปว่า สังคหวัตถุ 4 หมายถึง หลักธรรมหรือเรื่องที่ก่อให้เกิดการสงเคราะห์กัน มีความผูกพันรักใคร่กันในครอบครัว องค์กร และสังคม ประกอบด้วย 1) ทาน การแบ่งปันเอื้อเฟื้อ

เผื่อแผ่กัน 2) ปิยวาจา พูดจาน่ารัก น่านิยมนับถือ 3) อัตถจริยา การทำสิ่งที่ดีมีประโยชน์ต่อกัน และ 4) สมานัตตตา ความทำตัวสม่ำเสมอ คือ ทำตัวให้เข้ากันได้ดีตามฐานะและสถานการณ์

ความสำคัญของสังคหวัตถุ 4

พระราชสุทธิญาณมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม) (2542) ได้กล่าวถึงความสำคัญของสังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นทางเกิดของสามัคคีมี 4 ข้อ คือ 1. ทาน คือ การให้ปัน การให้ทานซึ่งกันและกันไม่หวงกัน โดยการให้ทานแบ่งเป็นประเภท ได้แก่ ให้เพื่อการบูชาคุณ ให้เพื่อยึดเหนี่ยวจิตใจผู้อื่นไว้ และให้เพื่อเห็นแก่มนุษยธรรม 2. ปิยวาจา คือ พูดให้เขารัก ไม่พูดให้เขาเกลียด ไม่ใส่ร้ายป้ายสีต้องพูดให้เขารักเรียกว่า ปิยวาจา ปิโย เทวมนุสสานัง 3. อัตถจริยา บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม อย่านิ่งดูดาย อย่าเห็นแก่ตัว 4. สมานัตตตา เป็นการวางตนให้เหมาะสม เรียกว่า ไม่ถือตัวตนว่าเราดีกว่าเขา ได้แก่ วางตนให้เหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่เหมาะกับฐานะ เหมาะกับกาลเทศะ ที่ว่าเหมาะสมตำแหน่งหน้าที่นั้น หมายความว่า เรามีหน้าที่อย่างไรก็ไปปฏิบัติไปตามหน้าที่ ที่ว่าเหมาะสมกับฐานะนั้น คือ ใช้จ่ายทรัพย์ให้เหมาะสมกับฐานะก็คือ เข้าใจใช้จ่าย ไม่ฟุ้งเฟ้อ สุรุ่ยสุร่ายเกินไปแต่ก็ไม่ตระหนี่เกินไปจนเข้าขั้นทรมานตนเอง ที่ว่าเหมาะสมกับกาลเทศะนั้นหมายความว่าปฏิบัติกิจให้เหมาะสมกับเวลาและสถานที่

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน) (2528) ได้กล่าวถึงความสำคัญของ สังคหวัตถุ 4 ไว้ว่า เป็นหลักสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน การให้เพื่อสงเคราะห์นี้ หมายถึงการให้เพื่อยึดเหนี่ยวน้ำใจร้อยรัดใจให้รวมกันเป็นหมู่และเห็นอกเห็นใจกัน รักใคร่นับถือ สนิทสนมกันมั่นคง จะเห็นได้จากมีกองทุนช่วยเพื่อนผู้ร่วมวิจัย ยอมเสียสละเงินของทุกคนที่สมัครใจเข้า เป็นสมาชิกกองทุนถือเป็นการช่วยเหลือกันในกลุ่มโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด แสดงให้เห็นว่าทุกคนมีความคิดที่จะช่วยเหลือกันเอง ก่อนที่จะไปขอรับความช่วยเหลือจากต้นสังกัดให้กลุ่มได้บริหารงานด้วยการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แบ่งปันสิ่งของๆ ตนช่วยเหลือกันด้วยตลอดถึงให้ความรู้และแนะนำ ทั้งเสียสละแรงกายและเวลาเพื่อส่วนรวมและสิ่งที่มุ่งมั่นด้วย การพูดจาด้วยถ้อยคำที่ไพเราะอ่อนหวาน วาจาเป็นที่รัก วาจาดูดดื่มน้าใจ หรือวาจาซาบซึ้งใจ จะก่อให้เกิดความสมานสามัคคี เกิดมิตรไมตรีและความรักใคร่นับถือ ตลอดถึงสิ่งที่ทุกคนยอมรับในกฎกติกาที่ได้ตั้งขึ้นมาร่วมกัน ทำให้แสดงถึงการประพฤติปฏิบัติร่วมกันและผลประโยชน์ที่จะได้ร่วมกัน ก็คือไมตรีที่ดีต่อกันที่ทุกคนจะได้รับร่วมกัน จึงเป็นแรงจูงใจในการแก้ไขปัญหาในการสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน

สรุปว่า สังคหวัตถุ 4 มีความสำคัญคือ เป็นหลักธรรมที่ก่อให้เกิดการสงเคราะห์ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ทำให้เกิดความผูกพันรักใคร่กันในครอบครัว องค์กร และสังคม เกิดความสามัคคี ปรองดองกัน พร้อมที่จะร่วมกันแก้ไขปัญหา และพัฒนาร่วมกัน ธรรมเหล่านี้ เป็นเครื่องสงเคราะห์โลก ประดุจสลักเพลาควบคุมรถที่แล่นไปอยู่ไว้ได้ ช่วยให้สังคมมีเอกภาพ และมีความมั่นคงยั่งยืน เหมาะสมในการนำมาเป็นแนวทางในการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวันเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการดำเนินโครงการ

2.2.2 หลักพรหมวิหาร 4 ประการ

พรหมวิหาร 4 ประการ เป็นหลักธรรมสำคัญอีกหลักธรรมหนึ่งสำหรับการดำรงชีวิตให้เป็นสุข เพราะเป็นการฝึกใจให้รักและปรารถนาดีต่อคนอื่น การช่วยเหลือคนอื่น การแสดงความยินดีต่อความสำเร็จของคนอื่น ไม่อิจฉา และรู้จักทำใจ ไม่กังวลเป็นทุกข์ เมื่อทุกอย่างไม่เป็นไปตามที่เรา

ต้องการ อย่างไรก็ตาม หลักธรรมหมวดนี้ ที่ปรากฏในพระไตรปิฎก เป็นการเจริญภาวนาเพื่อความสงบของใจ และการเป็นสหายกับพรหมในพรหมโลก ดังที่ ปรากฏใน มหาโควินทสูตร และเมตตาสูตร ผลดีที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติตามหลักธรรมหมวดนี้ มีมากมายทั้งในปัจจุบัน และอนาคต

ความหมายพรหมวิหาร 4

มหาโควินทสูตร (พระไตรปิฎก เล่มที่ 10) สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้ตรัสกับปัญจสิขคนธรรพบุตร ในส่วนของการเจริญพรหมวิหาร 4 ไม่มีประมาณ (อัปปมัญญา) ไว้ว่า มหาโควินทพราหมณ์ มีใจสหรคตด้วยเมตตา ไม่มีเวร ไม่มีความพยาบาท แผ่ไปตลอดทิศหนึ่งอยู่ ทิศที่ 2 ก็อย่างนั้น ทิศที่ 3 ก็อย่างนั้น ทิศที่ 4 ก็อย่างนั้น มีใจสหรคตด้วยเมตตา ไม่มีเวร ไม่มีความพยาบาทกว้างขวาง ถึงความเป็นใหญ่ ไม่มีจำกัด แผ่ไปตลอดทิศทั้งเบื้องบน เบื้องล่าง เบื้องขวาง ทุกแห่งตลอดโลกอย่างทั่วถึงอยู่ มีใจสหรคต ด้วยกรุณา ฯลฯ มีใจสหรคตด้วยมุทิตา ฯลฯ มีใจที่สหรคตด้วยอุเบกขา ฯลฯ และแสดงทางแห่งความเป็นสหายแห่งพรหมโลกแก่สาวกทั้งหลาย ในครั้งนั้น หมู่สาวกของท่านมหาโควินทพราหมณ์เหล่าใดแล รู้ทั่วถึงแล้วซึ่งคำสั่งสอนทั้งหมดโดยประการทั้งปวง หมู่สาวกเหล่านั้น เบื้องหน้าแต่ตาย เพราะกายแตก เข้าถึงสุคติพรหมโลกแล้ว สาวกเหล่าใด ไม่รู้ทั่วถึงคำสั่งสอนทั้งหมดอย่างทั่วถึง สาวกเหล่านั้นเบื้องหน้าแต่ตายเพราะกายแตก บางพวกก็เข้าถึงความเป็นสหายแห่งหมู่เทพชั้นปรนิมมิตวสวัตตี บางพวกก็เข้าถึงความเป็นสหายแห่งหมู่เทพชั้นนิมมานรดี บางพวกก็เข้าถึงความเป็นสหายแห่งหมู่เทพชั้นดุสิต บางพวกก็เข้าถึงความเป็นสหายแห่งหมู่เทพชั้นยามา บางพวกก็เข้าถึงความเป็นสหายแห่งหมู่เทพชั้นดาวดึงส์ บางพวกก็เข้าถึงความเป็นสหายแห่งหมู่เทพชั้นจาตุมหาราชิกาแล้ว. พวกท่านเหล่าใด ยังกายที่เลวกว่าเขาทั้งหมด ให้เต็มรอบแล้ว พวกท่านนั้นก็ยังกายแห่งคนธรรพ์ให้บริบูรณ์แล้ว ด้วยประการฉะนั้นแล การบวชของกุลบุตรเหล่านั้นทั้งหมดทีเดียว เป็นของไม่เปล่า ไม่เป็นหมัน มีผล มีกำไร ดังนี้แล

พจนานุกรม ราชบัณฑิตยสถาน (2554, หน้า 808) ได้ให้ความหมายไว้ว่า พรหม วิหาร [พฺรม มะ-, พฺรม-] น. ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ มี 4 คือ เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา

พระพรหมคุณาภรณ์ (2546, หน้า 124 -125) ได้ให้ความหมายว่า พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจอันประเสริฐ หลักความประพฤติที่ประเสริฐบริสุทธิ์ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ จึงจะชื่อว่าดำเนินชีวิตหมดจด และปฏิบัติตนต่อมนุษย์สัตว์ทั้งหลายโดยชอบ ประกอบด้วย เมตตา จากความรักใคร่ ปรารถนาดีอยากให้เขามีความสุข มีจิตอันแผ่ไมตรีและคิดทำประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั่วหน้า กรุณา จากความสงสาร คิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยากเดือดร้อนของปวงสัตว์ มุทิตา ด้วยความยินดี ในเมื่อผู้อื่นอยู่ดีมีสุข มีจิตผ่องใสบันเทิง กอปรด้วยอาการแช่มชื่นเบิกบานอยู่เสมอ ต่อสัตว์ทั้งหลายผู้ดำรงในปกติสุข พลอยยินดีด้วยเมื่อเขาได้ดีมีสุข เจริญงอกงามยิ่งขึ้นไป อุเบกขา ด้วยความวางใจเป็นกลาง อันจะให้ดำรงอยู่ในธรรมตามที่พิจารณาเห็นด้วยปัญญา คือมีจิตเรียบตรงเที่ยงธรรมดุจตราชั่ง ไม่เอนเอียงด้วยรักและชัง พิจารณาเห็นกรรมที่สัตว์ทั้งหลายกระทำแล้ว อันควรได้รับผลดีหรือชั่ว สมควรแก่เหตุอันตนประกอบ พร้อมที่จะวินิจฉัยและปฏิบัติไปตามธรรม รวมทั้งรู้จักวางเฉยสงบใจมองดู ในเมื่อไม่มีกิจที่ควรทำ เพราะเขารับผิดชอบตนได้ดีแล้ว เขาสมควรรับผิดชอบตนเอง หรือเขาควรได้รับผลอันสมกับความรับผิดชอบของตน ผู้ดำรงในพรหมวิหาร ย่อมช่วยเหลือมนุษย์สัตว์ทั้งหลายด้วยเมตตา กรุณา และย่อมรักษาธรรมไว้ได้ด้วยอุเบกขา ดังนั้น แม้จะมีกรุณาที่จะช่วยเหลือปวงสัตว์แต่ก็ต้องมี

อุเบกขาด้วยที่จะมิให้เสียธรรม พรหมวิหารนี้ บางทีแปลว่า ธรรมเครื่องอยู่ของพรหม ธรรมเครื่องอยู่อย่างพรหม ธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหมหรือให้เสมอด้วยพรหม หรือธรรมเครื่องอยู่ของท่านผู้มีคุณยิ่งใหญ่

สุชีพ ปุญญานุภาพ (2541) ให้ความหมายไว้ว่า พรหมวิหาร น. ธรรมเป็นเครื่องอยู่ของพรหม คือ ธรรมประจำใจของผู้ใหญ่

สรุป พรหมวิหาร 4 หมายถึง ธรรมเครื่องอยู่อย่างประเสริฐ ธรรมประจำใจของผู้ใหญ่ ธรรมที่ต้องมีไว้เป็นหลักใจและกำกับความประพฤติ ให้มีจิตใจอ่อนโยน ปรารถนาดีต่อคนอื่น มีใจห่วงใย ช่วยเหลือคนอื่น ยินดีกับคนอื่นไม่ริษยา และวางใจเป็นกลาง ไม่ลำเอียงมีความยุติธรรม ประกอบด้วย เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา

ความสำคัญของพรหมวิหาร 4

พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่มีประโยชน์อย่างยิ่งต่อการพัฒนาจิตใจ พฤติกรรม และทัศนคติของมนุษย์ สามารถปฏิบัติได้ทั้งพระสงฆ์และประชาชนทั่วไป และที่สำคัญสามารถปฏิบัติได้ทุกอิริยาบถ พฤติกรรมและทัศนคติอย่างหนึ่งที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน คือ การมองกันในแง่ร้าย การปองร้าย การเอาเปรียบกันในวงการต่างๆ และการมีอคติต่อกันในการทำงานการ ส่งผลให้เกิดความขัดแย้งในครอบครัว องค์กร และสังคม จนกลายเป็นปัญหาแตกความสามัคคี ส่งผลให้ครอบครัว องค์กร และสังคมอ่อนแอ ไม่เข้มแข็ง เมื่อมีปัญหาอื่นแทรกซ้อนเข้ามาในสังคม ก็ยากที่จะป้องกันและแก้ไขได้ ดังนั้น จึงเหมาะสมในการนำมาประยุกต์ใช้ในงานวิจัยนี้

เมตตาสูตร (พระไตรปิฎก เล่ม 24) ได้กล่าวว่า สมัยหนึ่งพระผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิกเศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ณ ที่นั้นแล พระผู้มีพระภาครับสั่งเรียกภิกษุทั้งหลายมาตรัสว่า ภิกษุทั้งหลาย ภิกษุเหล่านั้นทูลรับสนองพระดำรัสแล้ว พระผู้มีพระภาคจึง ได้ตรัสดังนี้ว่า ภิกษุทั้งหลาย เมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว พึงหวังได้ อานิสงส์ 8 ประการ ประกอบด้วย 1) หลับเป็นสุข 2) ตื่นเป็นสุข 3) ไม่ฝันร้าย 4) เป็นที่รักของมนุษย์ทั้งหลาย 5) เป็นที่รักของอมนุษย์ทั้งหลาย 6) เทวดาทั้งหลายรักษา 7) ไฟ ยาพิษ หรือศัสตรากล้ำกรายไม่ได้ และ 8) เมื่อยังไม่แทงตลอดคุณวิเศษ ย่อมเข้าถึงพรหมโลก

พระพุทธองค์ตรัสต่อไปว่า เมตตาเจโตวิมุตติที่บุคคลเสพ เจริญ ทำให้มากแล้ว ทำให้เป็นดุจยานแล้ว ทำให้เป็นที่ตั้งแล้ว ให้ตั้งมั่นแล้ว สั่งสมแล้ว ปรารภดีแล้ว พึงหวังได้อานิสงส์ 8 ประการนี้ ผู้มีสติตั้งมั่น เจริญเมตตาแผ่ไปไม่มีประมาณ พิจารณาเห็นธรรมเป็นที่สิ้นอุปธิย่อมมีสังโยชน์เบาบาง หากบุคคลมีจิตไม่คิดประทุษร้ายสัตว์แม้ชีวิตเดียว เจริญเมตตาเป็นประจำอยู่ก็เป็นผู้ชื่อว่าฉลาด เพราะการเจริญเมตตานั้น แต่พระอริยบุคคลผู้มีใจอนุเคราะห์หมู่สัตว์ทุกหมู่เหล่าชื่อว่าสั่งสมบุญไว้เป็นอันมาก พระราชาผู้ทรงธรรมเช่นกับฤาษี ทรงชนะใจหมู่สัตว์ทั่วแผ่นดินด้วยราชธรรม ทรงบูชายัญ คือ สัสสเมธะ ปุริสเมธะ สัมมาปาสะ วาชเปยยะ และนิรัคคฬะ1 เสด็จเที่ยวไปยัญเหล่านั้น ยังไม่ถึงเสี้ยวที่ 16 แห่งเมตตาเจโตวิมุตติ ที่บุคคลเจริญดีแล้ว เหมือนแสงหมู่ดวงดาวไม่ถึงเสี้ยวที่ 16 แห่งแสงจันทร์ ฉะนั้น ผู้มีเมตตาในสัตว์ทุกหมู่เหล่า จะไม่ฆ่าเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นฆ่า ไม่ชนะเอง ไม่ใช้ให้ผู้อื่นชนะ ย่อมไม่มีเวรกับใครๆ

เมตตาสูตร (พระไตรปิฎกภาษาไทย เล่มที่ 25) พระผู้มีพระภาคตรัสพระคาถานี้แก่ภิกษุทั้งหลายผู้อยู่ป่า โดยกล่าวว่า “ผู้ฉลาดในประโยชน์มุ่งหวังบรรลุสันตบท ควรบำเพ็ญกรณียกิจควรเป็นผู้อาจหาญ ซื่อตรง เคร่งครัด ว่าง่าย อ่อนโยน และไม่เย่อหยิ่ง ควรเป็นผู้สันโดษ เลี้ยงง่าย มีกิจน้อย มีความประพฤติเบา มีอินทรีย์สงบ มีปัญญารักษาตน ไม่คะนอง ไม่ยึดติดในตระกูลทั้งหลาย อนึ่ง ไม่ควรประพฤติความเสียหายใดๆ ที่จะเป็นเหตุให้วิญญูชนเหล่าอื่นตำหนิเอาได้ ควรแผ่เมตตาไปในสรรพสัตว์อย่างนี้ว่า ขอสัตว์ทั้งปวงจงมีความสุข มีความเกษม มีตนเป็นสุขเถิด คือ เหล่าสัตว์ที่ยังเป็นผู้หวาดสะดุ้งหรือเป็นผู้มั่นคง ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงมีตนเป็นสุขเถิด เหล่าสัตว์ที่มีขนาดกายยาว ขนาดกายใหญ่ ขนาดกายปานกลาง ขนาดกายเตี้ย ขนาดกายผอม หรือขนาดกายอ้วน ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงมีตนเป็นสุขเถิด เหล่าสัตว์ที่เคยเห็นก็ดี เหล่าสัตว์ที่ไม่เคยเห็นก็ดี เหล่าสัตว์ที่อยู่ใกล้และอยู่ไกลก็ดี ภูตหรือสัมภเวสีก็ดี ขอสัตว์เหล่านั้นทั้งหมดจงมีตนเป็นสุขเถิด ไม่ควรข่มเหง ไม่ควรดูหมิ่นกันและกันในทุกโอกาส ไม่ควรปรารถนาทุกข์แก่กันและกัน เพราะความโกรธและความแค้น ควรแผ่เมตตาจิตอย่างไม่มีประมาณไปยังสรรพสัตว์ ดุจมารดาเฝ้าถนอมบุตรคนเดียวด้วยชีวิต ฉะนั้น อนึ่ง ควรแผ่เมตตาจิตอย่างไม่มีประมาณ กว้างขวาง ไม่มีเวร ไม่มีศัตรูไปยังสัตว์โลกทั่วทั้งหมด ทั้งชั้นบน ชั้นล่าง และชั้นกลาง ผู้แผ่เมตตาจะยืน เดิน นั่ง หรือนอน ควรตั้งสตินี้ไว้ตลอดเวลาที่ยังไม่ง่วง นักปราชญ์เรียกการอยู่ด้วยเมตตานี้ว่า พรหมวิหาร อนึ่ง ผู้แผ่เมตตาที่ไม่ยึดถือทิฏฐิ มีศีลถึงพร้อมด้วยทัสสนะ กำจัดความยินดีในกามคุณได้แล้ว ก็จะไม่เกิดในครรภ์อีกต่อไป”

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต) (2546) ได้อธิบายว่า พรหมวิหาร 4 เรียกอีกอย่างว่า อัปปมัญญา 4 (Unbounded States of Mind; Illimitables) เพราะแผ่สม่ำเสมอโดยทั่วไปในมนุษย์สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีประมาณ ไม่จำกัดขอบเขต พรหมวิหารมีในผู้ใด ย่อมทำให้ผู้นั้นประพฤติปฏิบัติเกื้อกูลแก่ผู้อื่น ด้วยสังคหวัตถุเป็นต้น ความสำคัญของ พรหมวิหาร 4 ประการ จากข้อความในพระสูตรข้างต้น จะเห็นว่า มหาโควินทพรามหณ์ ซึ่งเป็นอดีตชาติของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ท่านเคยเจริญพรหมวิหาร 4 มาก่อน โดยท่านได้แผ่ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา ไปยังสัตว์ทั้งหลายในทิศต่างๆ ไม่มีประมาณ (อัปปมัญญา) และท่านได้สอนให้ศิษย์ทั้งหลายปฏิบัติตามวิธีดังกล่าว เมื่อท่านเหล่านั้นเสียชีวิตไปแล้ว ได้ไปเกิดในพรมโลกชั้นต่างๆ แตกต่างกันไปตามผลการลงมือปฏิบัติของตน จึงเห็นได้ว่า การเจริญพรหมวิหาร 4 ประการ ส่งผลทำให้ชีวิตเป็นสุขในปัจจุบันชาติ และเป็นสุขในพรหมโลก สำหรับผลดีของการเจริญเมตตาในเมตตาสูตร ยิ่งเป็นการย้ำถึงพลังอันมหาศาลของเมตตาโดยเฉพาะการลงมือปฏิบัติบ่อยๆจนจิตสงบเป็นสมาธิระดับฌานที่ 3 หรือฌานที่ 4 ก็ยิ่งส่งผลดีมากถึง 8 ประการทีเดียว

สรุปว่า พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมสำคัญที่ทำให้ผู้ปฏิบัติเป็นผู้ประเสริฐ ปฏิบัติได้ทั้งนักบวชและประชาชนทั่วไป ส่งผลดีต่อการดำรงชีพ และในการทำงานทั้งในปัจจุบันและอนาคต ตลอดถึงส่งผลให้บรรลุธรรมขึ้นสูงเป็นพระอริยบุคคลได้ ดังนั้นจึงเหมาะสมที่จะนำหลักพรหมวิหาร 4 มาส่งเสริมให้คนชุมชน องค์กร รวมทั้งคณะกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวันนำมาเป็นแนวทางดำเนินงานเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพของโครงการ ส่งเสริมความมั่นคงในชุมชน เพื่อความเข้มแข็งและยั่งยืน

2.2.3 สัปปุริสธรรม 7

หลักสัปปุริสธรรมเป็นหลักธรรมของสัปปุริสชน เป็นลักษณะของคนที่มีคุณสมบัติของความเป็นคนที่สมบูรณ์ น่านับถือ มีภาวะผู้นำ ซึ่งเป็นธรรมที่ใช้วิเคราะห์คนในองค์กรและสังคมหรือทีมงาน นอกจากนั้นยังสามารถใช้ฝึกอบรมตนเองเพื่อให้มีคุณสมบัติตามหลักธรรมดังกล่าวก็ได้ เช่น ฝึกพัฒนาตนเองให้เป็นคนมีเหตุผล ไม่เอาแต่ความคิดของตัวเอง และฝึกตนเองให้มีความพอเพียง ไม่โลภมาก เป็นต้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้แสดงทัศนะต่างๆ ดังนี้

ความหมายหมายของสัปปุริสธรรม 7

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณสมเด็จพระสังฆราช (จวน อุฏฐายี) (2509) ได้ให้ความหมายของสัปปุริสธรรม 7 หมายถึง หลักธรรม 7 ประการ ที่ทำให้บุคคลมีลักษณะหรือคุณสมบัติเป็นสัปปุริสชนที่เจริญด้วยคุณสมบัติควรแก่ความเคารพนับถือของชนทั้งหลาย ทำให้บุคคลนั้นสามารถปฏิบัติการงานให้บรรลุผลสำเร็จด้วยดี และเป็นหลักปฏิบัติเพื่อทำคนให้เป็นผู้สงบสุขและความเจริญรุ่งเรืองก้าวหน้าได้

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต) (2546) ได้นำเสนอความหมายของ สัปปุริสธรรม 7 ไว้ว่าเป็นคุณลักษณะหรือคุณสมบัติสำหรับผู้นำที่ดี ประกอบด้วยรู้หลักและรู้จักเหตุ คือการรู้หลักความจริงของธรรมชาติ 2) รู้ความมุ่งหมายและรู้จักผล คือรู้ความหมาย หรือความมุ่งหมายของหลักธรรม 3) รู้จักตน คือ รู้ฐานะ ภาวะเพศ กำลังความรู้ ความถนัดความสามารถและคุณธรรม 4) รู้จักประมาณ คือรู้จักความพอเหมาะพอดี 5) รู้จักกาล คือรู้ว่าเวลาไหนควรทำอะไร รู้จักเวลาเรียน เวลาทำงาน 6) รู้จักชุมชน คือรู้จักถิ่น รู้จักที่ชุมนุมและชุมชน รู้จักมารยาท ระเบียบวินัยขนบธรรมเนียมประเพณี 7) รู้จักบุคคล คือ รู้ความแตกต่างระหว่างบุคคลโดยอัธยาศัย ความสามารถและคุณธรรม

สุภาพร นามครรชิต (2559) ได้แสดงทัศนะไว้ว่า หลักสัปปุริสธรรม 7 หมายถึง ธรรมของสัตบุรุษ ธรรมของคนดี บุคคลที่มีคุณธรรมประจำใจ โดยนำหลักสัปปุริสธรรมเป็นหลักในการดำรงชีวิต บุคคลที่นำเอาหลักสัปปุริสธรรมเป็นธรรมประจำตัว เพราะเป็นผู้รู้จักเหตุผล รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักกาล รู้จักชุมชน รู้จักบุคคล รู้จักหน้าที่ มีเหตุมีผลในการทำงาน โดยเฉพาะผู้ที่ทำหน้าที่ปกครองคนอื่นจะสามารถบริหารงานได้อย่างราบรื่น

ชนะพงษ์ กล้ากสิกิจ (2562) ได้อธิบายความหมายของสัปปุริสธรรม 7 ว่า หมายถึง ธรรมที่ทำให้คนเป็นสัตบุรุษหรือคนดี ซึ่งหมายถึงบุคคลที่มีคุณธรรม เป็นสัมมาทิฐิ คือ เป็นผู้ที่มีความรู้มีปัญญา หรือมีมุมมองที่ถูกต้องตรงกับความจริง เป็นคนที่ประพฤติธรรมเป็นปกติ มีศรัทธามั่นคงในศาสนา เป็นคนที่มีความเห็นชอบตามทำนองคลองธรรม หรือเป็นคนดี

สรุปได้ว่า หลักสัปปุริสธรรม 7 หมายถึง หลักธรรมของสัตตบุรุษหรือคนดี เป็นคุณสมบัติที่ดีของบุคคล สามารถนำมาใช้เป็นแนวทางลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม และการดำรงชีวิตได้ ประกอบด้วย 7 ประการ คือ รู้หลักการ รู้เป้าหมาย รู้จักตน รู้จักประมาณ รู้จักเวลา รู้จักชุมชน และรู้จักบุคคลเป็นคุณสมบัติประจำตน โดยใช้ตามสภาวะการเป็นผู้นำหรือผู้ตาม เพื่อการทำงานเป็นทีมในกลุ่มกิจกรรม และการพัฒนาชุมชนเพื่อความมั่นคงยั่งยืน

ความสำคัญของสัปปุริสธรรม 7

หลักธรรมหมวดนี้ แม้พระสัมมาสัมพุทธเจ้าจะตรัสสอนพระภิกษุสงฆ์ แต่ประชาชนคนทั่วไป องค์กร และหน่วยงานต่างๆ ก็สามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ความเป็นคนมีเหตุมีผล

ในการดำเนินชีวิต และการทำงาน จะช่วยทำให้เกิดความรอบคอบ การจัดทำโครงการต่างๆ ต้องรู้จักความพอดี พอประมาณ ไม่เกินตัว นอกจากนั้น การพัฒนาต่างๆ ต้องสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน ดังนั้น หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ จึงมีความสำคัญต่อการนำมาประยุกต์ใช้ในโครงการรักลุกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน เพราะเป็นหลักธรรมของสัตบุรุษ คุณสมบัติของคนดี หรือธรรมของผู้ดี ประกอบด้วย ธัมมัญญุตา ผู้รู้จักเหตุ อัตถัญญุตา ผู้รู้จักผล อัตตัญญุตา ผู้รู้จักตน มัตตัญญุตา ผู้รู้จักประมาณ กาลัญญุตา ผู้รู้จักกาล ปริสัญญุตา ผู้รู้จักหมู่คน และปุคคลัญญุตา ผู้รู้จักบุคคล มีคำอธิบายและการนำไปปฏิบัติ ดังนี้

ธัมมัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักเหตุ หมายถึง ความเป็นผู้รู้หลักความจริง รู้กฎเกณฑ์แห่งเหตุผล และรู้หลักการที่จะทำให้เกิดผล รู้ว่าสิ่งนี้เป็นเหตุของสิ่งนั้น หรือสิ่งนั้นเป็นเหตุของสิ่งนี้ ข้อนี้สามารถนำมาใช้ในชีวิตประจำวันได้ เช่น เมื่อรู้ว่าหากอยากมีชีวิตที่เจริญก้าวหน้ามั่นคง หรือมีหน้าที่การงานที่ดี ก็รู้เหตุว่าต้องขยันหมั่นเพียรและตั้งใจทำงาน มีความซื่อสัตย์ เป็นต้น

อัตถัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักผล หมายถึง ความเป็นผู้รู้ถึงความมุ่งหมาย หรือเป้าหมายและรู้จักผลที่จะเกิดขึ้น ทั้งในระยะสั้นและระยะยาว ว่าหากเราทำสิ่งใดจะเกิดผลแบบไหน ข้อนี้จะช่วยให้รู้ว่า การดำเนินชีวิตตรงเป้าหมาย หรือควรจะบรรลุผลอะไรที่ต้องการจากการกระทำ เช่น รู้ตัวว่าหากประพฤติเช่นนี้ เมื่อทำไปแล้วจะเกิดผลเสียต่อตนเองและผู้อื่นอย่างไร หรือทำเช่นนี้จะเกิดผลดีต่อตนเองและสังคมอย่างไร เป็นต้น

อัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักตน หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักฐานะ ภาวะ เพศ กำลังความรู้ความสามารถ และคุณธรรมของตนเองว่ามีสภาพอย่างไร สามารถประเมินตนเองได้และประพฤติปฏิบัติตนให้เหมาะสม และพยายามปรับตัวให้อยู่ในความถูกต้องเหมาะสม ใช้ความรู้ความสามารถและศักยภาพที่มีไปพัฒนาตนเอง ครอบครัว และสังคมตามเป้าหมายได้ได้อย่างไร

มัตตัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักประมาณ หมายถึง ความรู้จักพอดีในสิ่งต่างๆ ทั้งการดำเนินชีวิต การบริโภคปัจจัยสี่ และการปฏิบัติธรรมให้เหมาะสม ตลอดจนถึงรู้จักความพอเหมาะในการพูดหรือการทำสิ่งต่างๆ ซึ่งการใช้ชีวิตอย่างพอดีในทุกๆ ด้านนั้น จะนำมาความสุขมาให้ ไม่ทะเยอทะยานมากเกินไป จนอาจทำให้เกิดการกระทำความผิดพลาดได้ ซึ่งสิ่งนี้สามารถนำไปปรับใช้ได้ทั้งในชีวิตประจำวันและในเรื่องของการทำงาน

กาลัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักกาล หมายถึง การรู้จักเวลาอันเหมาะสม และระยะเวลาที่จะต้องใช้ในการกระทำหน้าที่การงานต่างๆ เช่น รู้จักการแบ่งเวลา ทำงานให้ตรงเวลา และให้ทันเวลา เป็นต้น ข้อนี้ช่วยให้แบ่งเวลาในชีวิตให้เหมาะสม ไม่ว่าจะเป็นการทำงาน หรือกิจการต่างๆ ทั้งทางโลกและทางธรรม ดังคำที่ว่า เวลาและกระแสน้ำไม่คอยใคร ดังนั้น การฉลาดในการใช้เวลาจึงนับว่าเป็นคุณค่าแก่ชีวิต

ปริสัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักชุมชน หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักบริบทหรือภาพรวมในชุมนุมหรือในสังคมนั้นๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไรจึงจะเหมาะสม และสามารถเข้ากับสังคมนั้นได้ ข้อนี้นำมาใช้ในเรื่องของการเข้าสังคม ไม่ว่าจะเป็นสังคมในการทำงาน หรือสังคมของชุมชนที่อยู่อาศัย รู้จักถึงวัฒนธรรมองค์กร หรือประเพณีท้องถิ่น เพื่อเรียนรู้ธรรมเนียมและปฏิบัติตนเองได้อย่างเหมาะสมและเข้ากับผู้คนได้ ส่งผลดีต่อการทำงานแบบมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย

ปุคคลปโรปรัญญุตา ความเป็นผู้รู้จักบุคคล หมายถึง ความเป็นผู้รู้จักบุคคลและเข้าใจความแตกต่างของบุคคลว่า มีเพศ ภาวะ นิสัย ความรู้ความสามารถ และมีความถนัดด้านใด เพื่อที่จะปฏิบัติต่อบุคคลนั้นๆ ได้เหมาะสม ตัวอย่างเช่น หากเราเป็นเจ้านาย ควรรู้จักลูกน้องหรือเพื่อนร่วมงานในที่ทำงาน เพื่อแนะนำหรือสั่งสอนในเรื่องการงานได้อย่างเหมาะสม ว่าบุคคลไหนควรแนะนำอย่างไรจึงจะได้ผลดี เป็นต้น

สรุปว่า สัปปุริสธรรม 7 ประการ เป็นหลักธรรมของคนดีที่ปฏิบัติได้ทั้งพระสงฆ์ และประชาชนทั่วไป สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันและในหน่วยงานได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ธัมมัญญุตา (ผู้รู้จักเหตุหรือหลักการ) กับอัตถัญญุตา (ผู้รู้จักผลหรือเป้าหมาย) แสดงถึงความเป็นคนมีเหตุมีผลในการดำเนินชีวิต และการทำงาน จะช่วยทำให้เกิดความรอบคอบ นอกจากนั้น การจัดทำโครงการต่างๆ ต้องรู้จักความพอดี พอประมาณ ไม่เกินตัว ตลอดถึงการพัฒนาต่างๆ ต้องสอดคล้องกับบริบทและความต้องการของชุมชน และเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมด้วย จึงจะบรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดความเข้มแข็งยั่งยืน

2.2.4 หลักบวร

หลักบวร เป็นแนวพระราชดำริของสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศ มหาภูมิพลอดุลยเดช มหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานไว้นานแล้ว ที่ทรงนำจุดเด่นของสถาบันทางสังคม ที่มีอยู่ในสังคมไทยมาแต่อดีต อันได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียนหรือราชการ โดยเฉพาะวัด ที่เป็นศูนย์รวมจิตใจและศูนย์รวมกิจกรรมทางสังคมที่สำคัญ มาเป็นองค์ประกอบในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนในด้านต่างๆ เช่น ปัญหาด้านการเกษตร ปัญหาป่าไม้และสิ่งแวดล้อม ปัญหายาเสพติด และปัญหาขยะ เป็นต้น สอดคล้องกับพระปฐมบรมราชโองการของพระองค์ที่พระราชทานไว้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ตามโบราณราชประเพณี เมื่อวันที่ 5 พฤษภาคม 2493 ณ พระที่นั่งไพศาลทักษิณ พระบรมมหาราชวังว่า “เราจะครองแผ่นดินโดยธรรมเพื่อประโยชน์สุขแห่งมหาชนชาวสยาม” (สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, 2556)

ประยุทธ์ จันทร์โอชา (2563) ได้กล่าวในรายการศาสตร์พระราชา สู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน ที่เน้นย้ำถึงการนำ “พลังบวร” เป็นกลไกในการพัฒนาและเสริมสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง โดยกล่าวว่า "การปกครองบ้านเมือง มิอาจมองเพียงแต่การปราบปรามผู้กระทำผิดเท่านั้น แต่เราควรส่งเสริมให้ทุกคนมีคุณธรรม จริยธรรมด้วย เพราะการเอาโทษผู้กระทำผิด เป็นเพียงการลดจำนวนคนไม่ดีออกไปจากสังคม ในขณะที่การเปลี่ยนคนไม่ดี ให้เป็นคนดี นอกจากจะลดคนไม่ดีแล้ว ยังสามารถเพิ่มคนดีให้กับสังคมได้ในเวลาเดียวกัน สำหรับวิธีการนั้น ศาสตร์พระราชา ของในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้สร้างกลไกพื้นฐานที่หลายคนอาจหลงลืมไป ก็คือ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ที่จะช่วยซึมซับคุณธรรม ความดีในจิตใจของคนไทย ตั้งแต่ยังเป็นเด็ก ตั้งแต่ที่บ้าน ปัจจุบันเรามีวัด มีโรงเรียนประจำชุมชน หากสามารถจะเชื่อมโยงเข้าสู่วิถีชีวิตของคนในชุมชน มีกิจกรรมร่วมกันบ่อยครั้งขึ้น ผมเชื่อว่ากลไก บวร จะช่วยสร้างพลเมืองดีของประเทศได้ และเราทุกคน ก็จะอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข" กระทรวงวัฒนธรรม จึงได้นำแนวทางดังกล่าวมาเป็นเข็มทิศลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม โครงการชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขับเคลื่อนด้วยพลังบวร โดยบูรณาการความร่วมมือจากหลายภาคส่วน ผนึก บ้าน วัด โรงเรียน

เป็น “พลังบวร” ในการขับเคลื่อนกิจกรรมต่างๆ ให้ไปสู่เป้าหมาย ผลักดันให้ ชุมชนคุณธรรมฯ เป็นแหล่งปลูกฝัง บ่มเพาะ และเผยแพร่องค์ความรู้ที่มีประโยชน์ต่อประชาชน เพื่อพัฒนาคนไทย และสังคมไทย ให้มีคุณภาพและคุณธรรม รวมทั้งเป็นแหล่งกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องเกี่ยวกับ ลงมือปฏิบัตินโยบายต่างๆ ของรัฐบาลไปสู่ประชาชน อย่างทั่วถึงและเท่าเทียมกัน ในขณะเดียวกัน กรมการศาสนา ซึ่งเป็นหน่วยงานทำหน้าที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนผ่านเครือข่าย ต่างๆ ได้น้อมนำแนวพระราชดำริ หลักบวร มาจัดทำโครงการพลังบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ขับเคลื่อนค่านิยมหลัก 12 ประการ สู่ชุมชนคุณธรรมทั่วประเทศ ดังที่ พลเอก ประยุทธ จันทร์โอชา (2557) ได้กล่าวไว้ว่า “ขอให้นำหลักการเดิมที่ทรงพระราชทานไว้แล้ว คือ “บวร” มาเพิ่มเติมบทบาทของวัด ให้เป็นพิพิธภัณฑ์ที่มีชีวิต ให้เด็กๆได้เรียนรู้ด้านศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม จะสร้างภูมิคุ้มกันให้กับชุมชน โดยเป็นการลงทุนที่น้อยที่สุด ขอให้ใช้คำว่า “บวร” ช่วยกันเผยแพร่ค่านิยมหลักคนไทย 12 ประการ ขอฝากไว้ทุกศาสนา”

อิทธิพล คุณปลื้ม (2563) ได้กล่าวว่า เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2562 นายกรัฐมนตรีได้มอบหมายให้กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำหลักการ “บวร” บ้าน วัด โรงเรียน ไปขับเคลื่อนและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นแหล่งปลูกฝังบ่มเพาะเผยแพร่องค์ความรู้ แหล่งกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องตามนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล อาทิ การรณรงค์ป้องกันการแพร่ระบาด COVID - 19 สร้างกระแสรักท้องถิ่นรักชุมชน และส่งเสริมภูมิปัญญามาสร้างอาชีพ สร้างรายได้ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจถูกต้อง รวดเร็ว ทั่วถึงและเท่าเทียม ทั้งนี้ วธ. ได้บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนเครือข่ายวัฒนธรรมดำเนินงานส่งเสริมชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงขับเคลื่อนด้วยพลัง บวร ให้มีความโดดเด่นใน 3 มิติ คือ ยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินชีวิตวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม ทำให้ปัจจุบันมีชุมชนคุณธรรม 22,540 ชุมชน แบ่งเป็น ชุมชนส่งเสริมคุณธรรม 12,417 แห่ง ชุมชนคุณธรรม 6,815 แห่ง และชุมชนคุณธรรมต้นแบบ 3,308 แห่ง มีองค์กรคุณธรรม อำเภอ และจังหวัด 35,887 แห่ง

ดังนั้น จากนโยบายและโครงการข้างต้น ทำให้หน่วยงานของรัฐหลายหน่วยงานได้จัดทำนโยบายและยุทธศาสตร์ ตลอดถึงจัดทำโครงการส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมในสังคม ในรูปแบบต่างๆ โดยนำหลักบวรไปเป็นแนวทางในลงมือปฏิบัติโครงการ ในส่วนของวัดและชุมชนหลายแห่งก็ได้น้อมนำหลักดังกล่าว สู่ลงมือปฏิบัติตามบริบทและสถานการณ์ในชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่มีความสอดคล้องกันในเรื่องของการส่งเสริมศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม และจารีตประเพณีท้องถิ่น เพราะเชื่อมั่นในหลักการว่า “คนดี ชุมชนดี มีความสุข มีความเข้มแข็ง และมั่นคง” เมื่อคนในชุมชนเป็นคนดี มีคุณธรรมจริยธรรมแล้ว ปัญหาสังคมอื่นๆ เช่น ปัญหายาเสพติด ปัญหาความรุนแรงในครอบครัว ปัญหาการทำลายป่าไม้และสิ่งแวดล้อม และปัญหาความแตกแยกในสังคม เป็นต้น จะลดลง ความสงบสุขในชีวิตและครอบครัวก็จะเกิดขึ้น ส่งผลให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง มั่งคง และมีการพัฒนาอย่างยั่งยืน ดังนั้น การส่งเสริมให้ประชาชนทำดีในรูปแบบต่างๆ จึงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง อย่างไรก็ตามการทำดีย่อมมีวิธีการส่งเสริมและพัฒนาได้หลากหลายวิธี ไม่ใช่การเรียนการสอนในห้องเรียนหรือการฟังเทศน์ในวัดเท่านั้น สามารถสอดแทรกอยู่กับโครงการ กิจกรรม จารีตประเพณี และวิถีชีวิตประจำวันได้ แต่การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม หากไม่มี

หน่วยงานหรือองค์กรรับผิดชอบในการขับเคลื่อนงานและไม่มีกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องให้ชัดเจน จะทำให้การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมไม่มีทิศทางชัดเจนและทำให้ขาดพลังสนับสนุน ดังนั้น รัฐบาลไทยจึงได้ออกระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2550 ขึ้น (สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ, 2550) เพื่อให้หน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติ จึงกล่าวได้ว่า รัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐได้ให้ความสำคัญอย่างยิ่งในการนำหลักบวรสู่ลงมือปฏิบัติจริง ทั้งในระดับประเทศ จังหวัด อำเภอ และลงสู่ชุมชนตามภูมิภาคต่างๆ อย่างต่อเนื่อง

พลอยจันทร์ สุขคง (2560) ได้กล่าวว่า เมื่อ พ.ศ. 2528 พระองค์เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อทอดพระเนตรสภาพน้ำเน่าเสียตามคลองต่างๆ ในกรุงเทพฯ อยู่บ่อยครั้ง ทรงมีพระกระแสรับสั่งให้หน่วยงานต่างๆ ร่วมกันปรับปรุงแม่น้ำลำคลอง ซึ่งหนึ่งในนั้นมีบึงพระราม 9 รวมอยู่ด้วย โครงการบึงพระราม 9 ถือกำเนิดขึ้นช่วงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2531 โดยมีหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (กปร.) กรมชลประทาน สำนักงานทรัพย์สินส่วนพระมหากษัตริย์ และกรุงเทพมหานคร ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมมีพระราชดำริให้ทดลองแก้ปัญหาน้ำเสียด้วยวิธีการเติมอากาศ ณ บริเวณบึงพระราม 9 ในลักษณะระบบบำบัดน้ำเสียขนาดเล็ก และทำการทดสอบน้ำที่บำบัดทั้งแต่ต้นทางจนถึงปลายทาง โดยใช้วิธีเติมอากาศลงไปในน้ำ ปล่อยให้น้ำตกตะกอน แล้วปรับสภาพก่อนระบายออกสู่ลำคลองตามเดิม เมื่อบรรเทาปัญหาได้ในระดับหนึ่ง ทรงเล็งเห็นว่าการพัฒนาโครงการอย่างเดียวไม่ใช่การแก้ปัญหาที่ยั่งยืน จึงมีพระกระแสรับสั่งเพิ่มเติมให้พัฒนาชุมชนและพื้นที่โดยรอบ โดยใช้ “บวร” เป็นแกนหลักในการพัฒนา หลักสามประสานซึ่งเป็นรูปแบบชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยสมัยก่อน ได้แก่ บ้าน (ราษฎร) วัด (ศาสนา) และโรงเรียน (ราชการ) ให้พึ่งพาอาศัยและพัฒนาร่วมกัน รับฟังความคิดเห็น แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน เพื่อต่อยอดสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน การปรับปรุงชุมชนตามหลักบวร เริ่มต้นด้วยการสร้างวัด ซึ่งทำหน้าที่เป็นศูนย์รวมจิตใจ ซึ่งนางสาวจวงจันทร์ สิงหเสนี ได้น้อมเกล้าฯ ถวายที่ดินจำนวน 8-2 - 54 ไร่ ไว้สร้างวัดพร้อมทั้งโรงเรียนในคราวเดียวกัน โดยรัชกาลที่ 9 พระราชทานนามวัดว่า วัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก วัดนี้ถือว่า เป็นวัดของรัชกาลที่ 9 อย่างแท้จริง เพราะทรงสร้างขึ้นตามพระราชดำริของพระองค์เพียงผู้เดียว ทรงมีที่เอง ทรงออกแบบเอง ทรงสร้างเอง ทรงพระราชทานพระราชทรัพย์ส่วนพระองค์เอง และทรงตั้งกฎกติการะเบียบเอง ทำแบบเรียบง่าย แข็งแรงมั่นคง ได้ประโยชน์ ไม่มุ่งถึงความฟุ่มเฟือย เป็นต้นแบบของความพอเพียง มีพระราชกระแสรับสั่งให้ปรับแบบพระอุโบสถและอาคารอื่นๆ ให้มีขนาดเล็กลงจากเดิมทุนสร้าง 100 ล้านบาท ให้เหลือเพียง 10 ล้านบาท พระราชประสงค์ให้สร้างวัดขนาดเล็กมีพระไว้สั่งสอนชาวบ้านในบริเวณนั้น ไม่จำเป็นต้องเป็นวัดใหญ่โต เน้นเอื้อประโยชน์ต่อชุมชนได้เป็นสำคัญ โดยยึดหลักแห่งความประหยัด เรียบง่ายและเกิดประโยชน์สูงสุด บริเวณอื่นในวัดยังประกอบไปด้วยองค์ความรู้ของรัชกาลที่ 9 ไม่ว่าจะเป็นวิธีการบำบัดน้ำด้วย กังหันน้ำชัยพัฒนา การใช้หญ้าแฝก ช่วยหยั่งหน้าดินและคัดกรองของเสีย น้ำในบ่อบึงยังสูบมาจากบ่อ 3 ในบึงพระราม 9 บ่อสุดท้ายที่ผ่านการบำบัดมาแล้ว ก่อนปล่อยลงสู่แม่น้ำลำคลอง นอกจากนี้ ยังมีพระราชดำริให้ปลูกพันธุ์ไม้นานาชนิดทั้งไม้ป่าและพันธุ์ไม้หายากในลักษณะป่าผสมผสาน เพื่อให้เกิดร่มเงาและความร่มเย็นแก่

พุทธศาสนิกชนทั่วไปที่เข้ามาประกอบกิจกรรมทางพุทธศาสนาด้วย ความสำเร็จในโครงการปรับปรุงสภาพน้ำอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ส่งผลให้ชุมชนบึงพระราม 9 มีชีวิตความเป็นอยู่ที่ดีขึ้นมาก และมีขนาดใหญ่มากขึ้นกว่า 1,000 หลังคาเรือน ที่นี่กลายเป็นชุมชน ต้นแบบ ตามหลัก บวร แก่ชุมชนและวัดอีกหลายแห่งทั่วประเทศไทย โดยมีวัดพระราม 9 กาญจนาภิเษก ทำหน้าที่เป็นแกนนำเผยแพร่องค์ความรู้ ดังเช่นวัดในอดีต

2.2.4.1 ความหมาย และ ความสำคัญของหลักบวร

แนวพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร รัชกาลที่ 9 หลักบวร ได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน โดยทั้ง 3 หน่วยงานจะประสานความร่วมมือและพัฒนาไปพร้อมๆ กัน เพื่อมุ่งสู่ความสำเร็จ และก่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดในลักษณะที่มีการพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน บ้าน วัด โรงเรียน ทั้ง 3 หน่วยงานนี้จะประสานภารกิจอันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมมากขึ้น ดังนั้น “บวร” จึงมีความหมายทั้งในเชิงสัญลักษณ์และโครงสร้างที่เป็นรูปธรรมของการนำเอาสถาบันหรือองค์กรที่มีอยู่ในชุมชน ซึ่งคนในชุมชนยอมรับศรัทธา เชื่อมั่น มาประสานเข้าด้วยกัน หรือเป็นเสมือนกับการนำเสาหลัก 3 เสา มาค้ำยันชุมชนไว้ให้เกิดความมั่นคง ดังนั้นเพื่อให้เกิดความเข้าใจชัดเจนและเป็นรูปธรรม ผู้วิจัยได้ศึกษาและรวบรวมความหมาย “บวร” ตลอดถึงองค์ประกอบ จากนักปกครอง นักวิชาการ นักการศาสนา และนักพัฒนาชุมชน มานำเสนอ ดังนี้

ครูบ้านนอก (2555) ได้กล่าวไว้ว่า “บวร” คำนี้ไม่ได้เป็นแค่คำพูดสละสลวยคำหนึ่ง แต่เป็นถึงการรวมตัวของหน่วยทางสังคมที่สำคัญที่สุด เพื่อความเจริญงอกงาม บ่งบอกถึงวัฒนธรรมอันจะเกิดจากความดีงามของคนทุกคนที่จะร่วมกันพัฒนาทั้งสามสิ่งไปพร้อมๆ กัน

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2556, หน้า63) ได้กล่าวว่า พระองค์ได้พระราชทานพระราชดำริ หลักการ “บวร” ให้นำบ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ ซึ่งเป็นสถาบันหลักของสังคมไทยที่เป็นสายใยยึดเหนี่ยวชุมชนมาแต่อดีต ที่ก่อให้เกิดการเกื้อกูลสนับสนุนซึ่งกันและกัน ช่วยให้สังคมไทยดำรงอยู่อย่างสันติสุขมาช้านาน มาใช้ในการพัฒนาและแก้ปัญหาในระดับชุมชน ในลักษณะ 3 ประสาน เพื่อร่วมมือบำเพ็ญประโยชน์แก่ชุมชนอย่างเกื้อกูลกัน

ประยุทธ์ จันทร์โอชา (2557) ได้ให้ความหมายของ “บวร” โดยได้กล่าวไว้ในรายการคืนความสุขให้ประชาชนว่า “เรามี 3 สถาบันหลัก คือ บ้าน วัด โรงเรียน ที่เรียกย่อๆว่า “บวร” เป็นแนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 ซึ่งสมัยก่อนบ้านกับวัด โรงเรียนจะคู่กันมาตลอด เป็นแหล่งการเรียนรู้ของประชาชน”

ชัยวัฒน์ สุรวิชัย (2560) ได้อธิบายว่า บวร หมายถึง บ้าน วัด โรงเรียน เป็นหน่วยงานทางสังคมที่มีความสำคัญและความหมายอย่างสูงยิ่ง เป็นสามเสาหลักที่ยึดโยงค้ำจุนสังคมไทย มีความสัมพันธ์กันอย่างสมดุล เป็นจุดเริ่มต้นของชีวิต และเป็นหลักของการพัฒนา ให้เด็กกลายเป็นผู้ใหญ่ที่รู้ชอบรู้ธรรม รู้ชีวิตและโลก เป็นทั้งกระบวนการเรียนรู้ องค์กรแห่งการเรียนรู้ การคิดลงมือปฏิบัติ ที่ทำให้เกิดความรู้ สติปัญญาที่ชอบธรรม ทำให้เรามีอิสระ เที่ยงธรรมในการกินอยู่ ทำงานได้อย่างเสรี บนลำแข็งของตนเอง และพัฒนาได้ไม่หยุดยั้ง ดังบทกลอนที่ว่า “วัดจะดีมีหลักฐานเพราะบ้านช่วย บ้านจะสวยเพราะมีวัดดัดนิสัย บ้านกับวัดผลัดกันช่วยยิ่งอวยชัย ถ้าขัดกันก็บรรลัยทั้งสอง

ทาง” ดังนั้น บ้าน วัด โรงเรียน จึงเป็นจุดเปลี่ยนตัวเอง ครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศให้ก้าวสู่การพัฒนา มั่นคง และยั่งยืน

พลอยจันทร์ สุขคง (2560) กล่าวว่า ‘บวร’ หมายถึงแกนหลักในการพัฒนา เป็นหลักสามประสานซึ่งเป็นรูปแบบชีวิตความเป็นอยู่ของคนไทยสมัยก่อน ได้แก่ บ้าน (ราษฎร) วัด (ศาสนา) และโรงเรียน (ราชการ) ให้พึ่งพาอาศัยและพัฒนาร่วมกัน รับฟังความคิดเห็น แลกเปลี่ยนองค์ความรู้ระหว่างกัน เพื่อต่อยอดสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน

พระชายกลาง อภิญาโณ (2564) ได้กล่าวถึงความหมายและความสำคัญของการนำหลักบวรมาใช้ในการพัฒนาชุมชนบึงพระราม 9 ไว้ว่า คำว่า บวร คือ บ้าน วัด และ โรงเรียน สามเสาหลักที่ประสานกันเป็นแกนหลักในการพัฒนา ไม่ว่า โลก สังคมและสิ่งแวดล้อมจะเปลี่ยนไป แต่หลักแห่ง “บวร” ยังเป็นสามประสานที่มั่นคง “บวร” เปรียบเหมือนคำสอนของพระพุทธศาสนาที่เรียกว่า “อกาลิโก” ที่สามารถปฏิบัติได้ และ ให้ผลได้โดยไม่จำกัดเวลา ไม่ว่าสังคมจะก้าวกระโดดไปอย่างไร บ้าน วัด โรงเรียน ยังคงความเข้มแข็ง ตัวอย่างเช่นชุมชนบึงพระราม 9 ที่นำหลักการ “บวร” มาใช้ในการพัฒนาชุมชน เกิดจากความเชื่อมั่นศรัทธาในพระราชดำริของในหลวง รัชกาลที่ 9 เมื่อครั้งที่พระองค์ได้มาทรงงานในพื้นที่และมีพระราชปฏิสันถารกับคนในชุมชน ทุกคนศรัทธาในแนวพระราชดำริ “บวร” ที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ได้ให้ไว้ ชุมชนบึงพระราม 9 เป็นชุมชน สัมมาชีพ เป็นชุมชนที่ทำมาหากินตามกำลังและทุนที่มีอยู่ เป็นชุมชนที่มีความสามัคคี แม้ว่าจะเป็นชุมชนของคน 3 ศาสนา มีทั้งพุทธ อิสสามและคริสต์ ต่างเกื้อกูลกัน ไม่มีความขัดแย้ง วัดจะเป็นศูนย์กลางของการทำกิจกรรมที่ไม่ใช่ศาสนากิจ วัดเป็นศูนย์กลางของกิจกรรมชุมชน ที่วัดมีสำนักงานโครงการพิเศษประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ หรือ กปร. และยังร่วมมือกับหน่วยงานราชการหลายหน่วยงานเช่น กทม. ทำงานอย่างบรูณาการทำให้คุณภาพชีวิตของคนในชุมชนดีขึ้น ในด้านการศึกษา โรงเรียนพระราม 9 กาญจนาภิเษกเป็นโรงเรียนที่มีมาตรฐานเป็นโรงเรียนที่ดีโรงเรียนหนึ่งของ กทม. สามารถรองรับคนในชุมชน ลดการเดินทางของผู้เข้าร่วมกิจกรรม หลักการ “บวร” สามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้ในทุกมิติ หลักการ “บวร” เป็นหลักการถาวร ที่ใช้ได้ตลอดกาล แม้สังคมจะเปลี่ยนไป ชุมชนที่มีความเข็มแข็ง จะเป็นชุมชนที่ยึดหลักการ “บวร” อย่างชุมชน บึงพระราม 9 แห่งนี้

จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารทางราชการ บทความของนักวิชาการ และนักการศาสนา ตลอดถึงสื่อสารมวลชนที่เสนอข่าวสารโครงการ/กิจกรรมที่ได้นำหลักบวร ไปเป็นแนวทางในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมแล้ว พอสรุปได้ดังนี้

1) หลักบวร หมายถึง แนวพระราชดำริของในหลวง รัชกาลที่ 9 ที่ทรงเน้นการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน โดยการนำสถาบันหลักในชุมชน คือ บ้าน วัด โรงเรียนหรือราชการ มาเป็นกลไกในการพัฒนา และสร้างชุมชนให้เข้มแข็ง ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจ แก้ปัญหาตนเองและชุมชน ด้วยการร่วมกันคิด ร่วมกันทำ และบริหารจัดการชุมชนท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของในลักษณะ 3 ประสาน บูรณาการทำงานร่วมกัน เพื่อความเจริญอย่างยั่งยืนของชุมชน

2) ความสำคัญของหลักบวร เป็นแนวพระราชดำริของในหลวง รัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานไว้ให้หน่วยงาน องค์กร และบุคคลที่ทำงานพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชนได้ร่วมมือกับ บ้าน วัด โรงเรียนหรือราชการ ซึ่งเป็นเสาหลักของสังคมมาช้านาน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการทำงานให้ประสบ

ความสำเร็จและมีความยั่งยืน โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน ทั้งนี้ หลักบวร ยังสามารถปรับเปลี่ยนหรือบูรณาการเป็นแนวทางการทำงานโครงการ/กิจกรรมได้หลากหลาย ดังปรากฏในปัจจุบัน เช่น การนำหลักบวร ไปใช้ส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมของประชาชนในชุมชนคุณธรรมทั่วประเทศไทยของกระทรวงวัฒนธรรม การนำไปใช้แก้ไขปัญหาขยะในชุมชน การนำไปใช้ในด้านการเกษตร เช่น โครงการโคก หนอง นา โมเดล การนำไปใช้ในด้านพัฒนาการศึกษาของโรงเรียน และการใช้หลักบวร ในการประหยัดน้ำประปา เป็นต้น ซึ่งสามารถยกระดับคุณภาพชีวิตของคนในชุมชนได้จริง

3) องค์ประกอบของหลักบวร คือ บ้าน วัด โรงเรียนหรือราชการ ซึ่งเป็นสถาบันของสังคมที่มีมาช้านานและมีความสำคัญมาก ทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ ศาสนา ประเพณีวัฒนธรรม วิถีชีวิตและความสัมพันธ์ฉันท์พี่น้อง ซึ่งองค์ประกอบทั้ง 3 อย่างนี้ จึงเป็นเสาหลักและทุนทางสังคมที่สำคัญยิ่งในการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน กล่าวได้ว่า หลักบวร เป็นทั้งวิถีทางประชาธิปไตย เป็นทั้งหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และหลักการทำงานแบบบูรณาการอย่างแท้จริง โดยมีรายละเอียดองค์ประกอบทั้ง 3 เสาหลัก ดังนี้ (Phanom, 2563)

บ คือ บ้าน หมายถึง บ้านที่มีชาวบ้าน มีคนอาศัยอยู่ผู้ที่จะสืบสานวัฒนธรรม ศาสนา และซึมซับคำสอนจากพระสงฆ์ เป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุนให้พระพุทธศาสนาได้ยั่งยืนยาวนาน

ว คือ วัด หมายถึง วัดที่มีพระสงฆ์ ผู้ที่อาสาจะละกิเลสทางโลกมาศึกษาพระธรรม เพื่อเผยแผ่หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาให้ชาวบ้านได้เข้าใจถึงการดำรงชีวิตอย่างสงบ เป็นสุข

ร คือ โรงเรียน เดิมทีแหล่งที่ประสิทธิประสาทวิชาความรู้นั้นคือวัด ต่อมาได้แยกออกมาเป็นโรงเรียนที่ให้การศึกษาโดยตรงต่อทุกเพศ ทุกวัย

สำหรับองค์ประกอบทั้ง 3 อย่างนี้ สามารถปรับเปลี่ยนและบูรณาการให้เข้ากับบริบทของชุมชนหรือสถานการณ์ได้ ดังที่ สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2556) ได้อธิบายองค์ประกอบไว้ว่า สถาบันครอบครัว (บ้าน) ซึ่งประกอบด้วยชาวบ้านและกลุ่มบุคคลต่างๆในชุมชน สถาบันศาสนา (วัด) ประกอบด้วยเจ้าอาวาส พระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา และกลุ่มหรือชมรมทางศาสนา ซึ่งความหมายในเชิงกว้าง อาจจะหมายรวมถึง องค์หรือสถาบันศาสนาต่างๆในชุมชนนั้นๆด้วย สถาบันการศึกษา/ราชการ (โรงเรียน/ราชการ) ประกอบด้วย ผู้ร่วมวิจัยใหญ่ อาจารย์ใหญ่ คณะผู้ร่วมวิจัย นักวิชาการ และบุคลากรทางการศึกษาอื่นๆ ทั้งในโรงเรียน วิทยาลัย มหาวิทยาลัย และองค์กรทางการศึกษาอื่นๆ รวมถึงหน่วยงานภาครัฐในชุมชน อาทิ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน องค์การบริหารส่วนตำบล สาธารณสุขตำบล เกษตรตำบล เป็นต้น รวมทั้งระบบกลไกในการบริหารที่มาจากรัฐในรูปแบบอื่นๆ

2.2.4.2 การนำหลัก“บวร” สู่การลงมือปฏิบัติเป็นรูปธรรม

การนำหลักบวร สู่ลงมือปฏิบัติไม่ใช่เพิ่งเกิดขึ้นในปัจจุบัน เนื่องจากมีตัวอย่างในอดีตจนถึงปัจจุบันหลายโครงการ/กิจกรรมและหลายพื้นที่ ขึ้นอยู่กับหน่วยงานและชุมชนว่าจะนำหลักบวร ไปเป็นแนวทางการทำงานอย่างไร ผู้วิจัยจึงได้นำโครงการ/กิจกรรมบางโครงการที่เป็นรูปธรรมในแต่ละพื้นที่ มาอธิบายให้ทราบวิธีลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมและผลประโยชน์ที่ชุมชนได้รับ อาทิเช่น โครงการปลูกต้นไม้ โคก หนองนา ป่าสมุนไพร ณ ศูนย์ปฏิบัติธรรม ธรรมรังสี อำเภอชะอำ จังหวัดเพชรบุรี สมเด็จพระมหาธีราจารย์ (2564) ได้กล่าวถึงการนำหลักบวร มาเป็นแนวทางและพลังการมี

ส่วนร่วมว่า การรวมพลังตามหลักบวร เป็นแนวทางตามพระราชดำริในพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาภูมิพลอดุลยเดชมหาราช บรมนาถบพิตร พระผู้ทรงพระคุณอันประเสริฐ ที่ทรงนำจุดเด่นของสถาบันทางสังคมที่มีอยู่ในสังคมไทยมาแต่อดีต อันได้แก่ บ้าน วัด โรงเรียน และราชการ โดยเฉพาะวัด ซึ่งเป็นศูนย์รวมจิตใจและศูนย์กลางของชุมชน เป็นพื้นที่เชิงสร้างสรรค์ในสังคมที่สำคัญ ทำหน้าที่เป็นแกนกลางในการพัฒนา ตัดสินใจ แก้ปัญหาตนเองและชุมชน กำหนดแผนแม่บทชุมชน ด้วยการร่วมกันคิด สร้าง และบริหารจัดการชุมชนของคนในท้องถิ่นที่ร่วมกันเป็นเจ้าของ ดังนั้น โครงการโคกหนองนา ป่าสมุนไพร จึงเป็นการจัดการพื้นที่ซึ่งเหมาะกับพื้นที่การเกษตร ซึ่งเป็นพื้นที่ผสมผสานเกษตรทฤษฎีใหม่เข้ากับภูมิปัญญาพื้นบ้านที่อยู่อย่างสอดคล้องกับธรรมชาติในพื้นที่นั้นๆ หรือเรียกว่า “ภูมิสังคม” ดังนั้น โคก-หนอง-นา ป่าสมุนไพร จึงเป็นแนวทางทำเกษตรอินทรีย์และการสร้างชีวิตที่ยั่งยืน สอดคล้องกับพระครูสุขุมวรรโณภาส (2564) พระนักพัฒนาที่ขับเคลื่อนชุมชนตามหลัก “บวร” ได้กล่าวว่า ประโยชน์ของโคกหนองนาในด้านทางกายภาพ เป็นการส่งผลให้ระบบนิเวศดีขึ้น การขุดหนอง คลอง โคกจะทำให้มีแหล่งที่จะเก็บน้ำฝนให้ได้ปริมาณมากขึ้น ที่ได้หลายล้านลูกบาศก์ ในอีกส่วนของระบบนิเวศ สัตว์ทั้งหลายที่ธรรมชาติก็จะเกิดขึ้นอีกมากมาย ชาวบ้านก็จะได้รับประโยชน์ ไม่ว่าจะเป็น มีความมั่นคงของชีวิต มีความมั่นคงทางอาหาร พอกินพอใช้ พออยู่ พอร่มเย็น นอกจากนี้ชาวบ้านที่ทำโคกหนองนาเป็นผู้มีบุญมีทานมีการแปรรูปถนอมอาหาร มีการขายเพิ่มเพิ่มรายได้ มีเครือข่ายเรื่องการตลาด มีเครื่อข่ายคุณธรรม นอกเหนือจากนี้ชาวบ้านเกิดคุณธรรม เกิดบุญเกิดทานอยู่ในแปลงโคก หนอง นา ความอดทน ความเพียรก็ถือว่าเป็นคุณธรรม ความสามัคคีก็เกิดขึ้นในแปลงจากการเอามื้อสามัคคี ผลผลิตที่เกิดขึ้น ถ้าเอาไปทำบุญก็ได้บุญ เอาไปทำทานก็ได้ทาน เอาไปแจกผู้ประสบภัยพิบัติก็เป็นความมีน้ำใจ เอาไปให้พ่อแม่ก็เป็นความกตัญญู เราจะได้เห็นว่า โคก หนอง นา ไม่เฉพาะเพียงที่จะให้เกิดระบบนิเวศที่ดี แต่ยังทำให้ชาวบ้านเกิดในเรื่องคุณธรรม จริยธรรม มีความดีงามเกิดขึ้นในครอบครัวและชุมชนด้วย อันนี้เป็นเรื่องดีของโคกหนองนา โดยอีกบทหนึ่งบทบาทของสงฆ์ คือการขับเคลื่อน โคก หนอง นา ให้มีโอกาสเกื้อกูล ส่งเสริม และพัฒนาชุมชนท้องถิ่น อย่างเช่นที่มาช่วยแปลง “โคก หนอง นา บวร โมเดล” นี่ก็คือการร่วมด้วยหลัก “บวร” คือ บ้าน วัด ราชการ

นอกจากการนำหลักบวร มาเป็นแนวทางการพัฒนาชุมชนในด้านการเกษตรและป่าไม้แล้ว ยังมีหน่วยงาน วัด โรงเรียน และชุมชนอีกจำนวนมาก น้อมนำแนวพระราชดำริดังกล่าวไปปฏิบัติเป็นรูปธรรม ในระดับกระทรวง เช่น กระทรวงวัฒนธรรม ได้นำสู่นโยบายและโครงการระดับชาติ

อิทธิพล คุณปลื้ม (2563) ได้กล่าวว่า เมื่อวันที่ 1 ตุลาคม 2562 นายกรัฐมนตรีได้มอบหมายให้กระทรวงวัฒนธรรม (วธ.) ร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง นำหลักการบวร บ้าน วัด โรงเรียน ไปขับเคลื่อนและดำเนินกิจกรรมต่างๆ ให้เป็นแหล่งปลูกฝังบ่มเพาะเผยแพร่องค์ความรู้ แหล่งกระจายข้อมูลข่าวสารที่ถูกต้องตามนโยบายต่างๆ ของรัฐบาล อาทิ รณรงค์ป้องกันการแพร่ระบาดเชื้อไวรัส COVID - 19 สร้างกระแสรักท้องถิ่น (Local Love) และส่งเสริมภูมิปัญญามาสร้างอาชีพสร้างรายได้ เพื่อให้ประชาชนเข้าใจถูกต้อง รวดเร็ว ทั่วถึงและเท่าเทียม ทั้งนี้กระทรวงวัฒนธรรม ได้บูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ตลอดจนเครือข่ายวัฒนธรรมดำเนินงานส่งเสริมชุมชนคุณธรรมน้อมนำหลักปรัชญาของ

เศรษฐกิจพอเพียงขับเคลื่อนด้วยพลัง บวร ให้มีความโดดเด่นใน 3 มิติ คือ ยึดมั่นในหลักธรรมทางศาสนา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ดำเนินชีวิตวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม ทำให้ปัจจุบันมีชุมชนคุณธรรม 22,540 ชุมชน แบ่งเป็น ชุมชนส่งเสริมคุณธรรม 12,417 แห่ง ชุมชนคุณธรรม 6,815 แห่ง และชุมชนคุณธรรมต้นแบบ 3,308 แห่ง มีองค์กรคุณธรรม อำเภอ และจังหวัด 35,887 แห่ง นอกจากนี้ที่ผ่านมาได้ดำเนินโครงการพัฒนาต่อยอดทุนทางวัฒนธรรมตามรอยศาสตร์พระราชาเพื่อชุมชนเข้มแข็งอย่างยั่งยืน (บวร On Tour)ส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชน แหล่งเรียนรู้นำภูมิปัญญามาผลิตสินค้าผลิตภัณฑ์ทางวัฒนธรรม ปัจจุบันมีชุมชนคุณธรรมฯ ต้นแบบ “บวร On Tour” 82 ชุมชน ประกอบด้วย กรุงเทพฯ 6 ชุมชน และส่วนภูมิภาค76 จังหวัด จังหวัดละ 1 ชุมชน อาทิ ชุมชนย่านกะดีจีนกรุงเทพฯ ชุมชนคุณธรรมวัดป่าตาล จ.เชียงใหม่ และชุมชนคุณธรรมบ้านผาบ่อง จ.แม่ฮ่องสอน เป็นต้น และขยายผลเพิ่มเป็น 1,000 ชุมชน เพื่อสร้างอาชีพ สร้างรายได้ เศรษฐกิจชุมชน คาดว่าจะสร้างรายได้เฉลี่ยไม่น้อยกว่าหนึ่งล้านแปดแสนบาทต่อชุมชน/ต่อปี

นิทัศน์ มณีศิลาสันต์ (2564) ได้กล่าวว่า คณะกรรมการประจำหน่วยเลือกตั้ง ได้นำหลักการ บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) ซึ่งถือเป็นสถาบันหลักที่มีบทบาทใกล้ชิดต่อวิถีชีวิตของคนไทย ร่วมขับเคลื่อนและดำเนินกิจกรรม บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) จุดเริ่มต้นแห่งการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อเนื่องเป็นปีที่ 4 ผ่านการประสานความร่วมมือกับหน่วยงานที่มีบทบาทสำคัญทางสังคม คือ บ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานอสังหาริมทรัพย์ เพื่อให้หน่วยงานต้นแบบดังกล่าวช่วยเผยแพร่ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการประหยัดน้ำ เพื่อให้ประชาชนทุกคนมีน้ำใช้อย่างเพียงพอและยั่งยืนตามนโยบายของรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงมหาดไทย สอดคล้องกับโครงการบริหารจัดการขยะของชุมชนบางกะเจ้า ที่แก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่นปัญหาขยะล้นชุมชน โดยใช้หลักบวร ไปเป็นแนวทางในการทำงาน ดังที่ สถาบันเอ็นไวแมน (2563) ได้อธิบายว่า คำว่า “บวร” หมายถึง บ้าน วัด โรงเรียน ซึ่งทั้งสามสถาบันจะทำหน้าที่ในการจัดการขยะโดยมีวัดเป็นศูนย์กลาง จากปัญหาขยะในชุมชนคุ้งบางกะเจ้าทำให้ท่านพระมหาประนอม เจ้าอาวาสวัดจากแดง และ GC ได้ร่วมคิด วิธีแก้ไขโดยนำเอาคุณสมบัติของพลาสติกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ ซึ่งก็คือการนำขวดน้ำที่ใช้แล้วมารีไซเคิลแล้วจึงนำไปผลิตเป็นจีวร โดยวัดทำหน้าที่เป็นศูนย์รวบรวมขวดน้ำพลาสติก นำส่งให้กับทางบริษัทเพื่อเข้าสู่กระบวนการเปลี่ยนพลาสติกให้เป็นเส้นด้าย และเข้าสู่กระบวนการทอให้เป็นผ้า หลังจากนั้นทางโรงงานจะนำส่งกลับมายังวัด เพื่อให้คนในชุมชนนำผ้ามาตัดเย็บให้เป็นจีวร เพื่อสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านในชุมชน โดยในกระบวนการแปรรูปจากขวดมาเป็นผ้านั้นทางวัดจากแดงได้รับการอนุเคราะห์จากทางคณะทำงานด้านการจัดการขยะ โครงการ OUR BangKachao เข้ามาช่วยเหลือในปี 2561 นับตั้งแต่ที่บริษัทเอกชนได้เข้ามาสนับสนุนให้เป็นการรีไซเคิลให้เป็นรูปธรรมมากยิ่งขึ้น ทำให้คนเห็นว่าที่จริงแล้วขยะมีมูลค่า คนในชุมชนจึงหันมาแยกขยะกันมาขึ้นเพื่อส่งให้วัด และส่วนหนึ่งวัดก็รับซื้อจากโรงเรียน ขยะจะลดลงได้ก็ต่อเมื่อคนมีความเข้าใจในเรื่องของขยะ มองเห็นมูลค่าที่อยู่ในนั้น และในเมื่อเรามีความเข้าใจแล้วว่า ของที่ใช้แล้วสามารถเอาไปทำอะไรต่อให้เกิดประโยชน์ได้ ขยะก็จะไม่เกิด การทิ้งเกลื่อนกราดก็จะหายไป

จากโครงการและกิจกรรมตัวอย่างข้างต้นที่ได้นำ หลักบวร สู่ลงมือปฏิบัติเป็นรูปธรรม ซึ่งส่งผลกระทบด้านบวกต่อชุมชนและผู้ร่วมโครงการ ผู้วิจัยจึงสรุปจุดเด่นและหลักธรรมที่แทรกอยู่ในโครงการและกิจกรรมต่างๆ ดังนี้

1) วัดและพระสงฆ์ เป็นองค์ประกอบหลัก ที่ทำให้หน่วยงานและชุมชนเกิดความศรัทธา เชื่อมั่น และให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

2) หน่วยงานที่จัดทำโครงการไม่ใช่ผู้สั่งการ แต่เป็นผู้ประสานงานและให้คำชี้แนะหรือเป็นผู้สนับสนุนงบประมาณแก่ชุมชนเท่านั้น

3) การจัดทำโครงการใช้หลัก การมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ทั้งหน่วยงาน วัด และชุมชน ตั้งแต่เริ่มต้นจนสิ้นสุดโครงการ เป็นการส่งเสริมประชาธิปไตยแก่ชุมชนได้อย่างดี

4) โครงการที่ดำเนินการ มีลักษณะการบูรณาการอยู่เสมอ ทั้งแนวคิด วิธีการทำงาน การประเมินผล โดยยึดหลักธรรม เช่น ความรักความเมตตา ความสามัคคี และความเสียสละในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ

5) โครงการที่ดำเนินการแล้ว ส่วนใหญ่ได้สร้างการเรียนรู้สู่ชุมชนและเกิดองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นเพิ่มขึ้น นำไปสู่ความมั่นคงของชุมชน

6) หลักธรรมที่เป็นแกนหลัก ได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละ ความซื่อสัตย์ ความเมตตา กรุณา ความเคารพเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และประโยชน์สุขของส่วนรวม

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงเชื่อมั่นว่า การน้อมนำแนวพระราชดำริ หลักบวร มาใช้ในการจัดทำโครงการจะทำให้ลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ช่วยทำให้ชุมชนเกิดการพัฒนาและความเข้มแข็ง ยั่งยืน เนื่องจากมีองค์ประกอบ คือ บ้าน วัด โรงเรียน ครบทั้ง 3 ประการ ประการแรก บ้าน ได้แก่หมู่บ้านทั้ง 7 หมู่บ้านในตำบลนิคมซึ่งเป็นพื้นที่วิจัย รวมทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเทศบาลตำบลนิคม ตลอดถึงหมู่บ้านอื่นๆ ที่อยู่ในเขตอำเภอหนองกุงศรี และอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นเขตบริการของโรงเรียนวัดเวฬุวัน องค์ประกอบประการที่สอง คือ วัด ได้แก่ วัดเวฬุวัน และวัดในพื้นที่ตำบลนิคมที่เข้าร่วมวิจัย ส่วนองค์ประกอบประการที่สาม คือ โรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม ซึ่งประกอบด้วย ผู้บริหาร ผู้ร่วมวิจัย บุคลากร ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และผู้ปกครองผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วย และที่สำคัญยิ่ง คือ หลักธรรมที่เป็นแกนหลัก ได้แก่ ความสามัคคี ความเสียสละ (จิตอาสา) ความซื่อสัตย์ ความเมตตา กรุณา และประโยชน์สุขของส่วนรวม เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยมีเป้าหมายให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนในชุมชน แต่ที่ต้องการส่งเสริมเพิ่มเติม คือ ความกตัญญูกตเวที และเคารพเทิดทูนในสถาบันพระมหากษัตริย์ เพื่อให้กลายเป็นอัตลักษณ์และจุดเด่นของชุมชนตำบลนิคม และผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวัดเวฬุวันทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2.3 การประเมินโครงการ

การจัดทำโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ปี พ.ศ. 2567 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในลงมือปฏิบัติการโครงการ ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้

2.3.1 ความหมายโครงการ

รัตนะ บัวสนธ์ (2552) ได้ให้ความหมายไว้ว่า หมายถึง ส่วนย่อยหนึ่งของแผนงาน ประกอบด้วย กิจกรรม ทรัพยากรในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม และระยะเวลาดำเนินงาน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการนั้น สอดคล้องกับ สมหวัง พิธิยานุวัฒน์ (2553) ที่กล่าวไว้ว่า โครงการ หมายถึง แผนย่อยซึ่งเป็นส่วนหนึ่ง ของแผนงานหรือเป็นกลุ่มของกิจกรรมที่จะดำเนินการในระยะที่กำหนด เพื่อให้บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของแผนงานที่ได้ระบุไว้

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตสถาน (2554) ได้ให้ความหมาย โครงการว่า หมายถึง แผนหรือเค้าโครงที่ตามที่กะกำหนดไว้

เจริญวิชญ์ สมพงษ์ธรรม (2555) ได้อธิบายว่า โครงการเป็นกลุ่มของกิจกรรม (Group of Activities) เพื่อดำเนินงานขององค์กรที่เป็นการแปลงเจตนารมณ์เชิงกลยุทธ์ขององค์กรให้กลายเป็นกลวิธีที่จะนำไปสู่ลงมือปฏิบัติให้บรรลุเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายภายใต้ข้อกำหนดในด้านเวลา งบประมาณ และผลงานที่มีลักษณะเฉพาะ สอดคล้องกับ รุ่งรัตน์ เรืองดี (2558) ได้กล่าวว่า โครงการ หมายถึง แผนงานที่กำหนดไว้ในลักษณะที่มิใช่เป็นงานประจำ แต่เป็นงานพิเศษที่มีความสำคัญเพื่อการบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ มีลักษณะเด่นชัด มีระยะเวลาเริ่มต้นและสิ้นสุดที่แน่นอน

Quincy Yarbrough (2021) ได้ให้ความหมายว่า โครงการ คือ กลุ่มของภารกิจต่างๆ ที่จัดทำขึ้น และต้องทำให้เสร็จสมบูรณ์ตามเป้าหมายและผลลัพธ์ เฉพาะ ซึ่งขึ้นอยู่กับขนาดและขอบเขตของโครงการนั้น โดยภารกิจต่างๆของโครงการมีทั้งง่ายและสลับซับซ้อน แต่โครงการจะทำให้แตกต่างๆจากวัตถุประสงค์ไม่ได้ ซึ่งจำเป็นต้องทำให้สำเร็จและบรรลุผลตามวัตถุประสงค์โครงการนั้น

Implilearn (2022) ได้อธิบายว่า โครงการ คือ งานที่มีวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้แล้วเพื่อให้สำเร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดไว้ จึงเป็นโอกาสยอดเยี่ยมที่จะบริหารจัดการหน่วยงานทางธุรกิจหรือไม่ใช่ธุรกิจให้สำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ การเปลี่ยนแปลงต่างๆที่เกิดจากกระบวนการของโครงการที่สมบูรณ์จะส่งผลดีกว่าเดิม เมื่อทำโครงการในสำนักงาน มันจำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญด้านต่างๆ มาร่วมมือช่วยกัน เมื่อทำโครงการในโรงเรียน และวิทยาลัย ควรร่วมมือกับผู้เข้าร่วมกิจกรรมและให้พวกเขาทราบวัตถุประสงค์โครงการนั้น โครงการสามารถจะทำในครอบครัวหรือกลุ่มเพื่อนก็ได้ ดังนั้น กล่าวได้ว่า ปัจเจกชนก็สามารถทำโครงการได้ แต่ไม่ใช่การรวมกลุ่มทำกิจกรรมทั่วไป

KissflowX (2023) ได้นำเสนอว่า โครงการถูกกำหนดให้เป็นลำดับของงานที่ต้องทำให้สำเร็จเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่แน่นอน ตามคำกล่าวของสถาบันบริหารจัดการโครงการ คำว่าโครงการหมายถึง "ความพยายามชั่วคราวใดๆ ที่มีจุดเริ่มต้นและจุดสิ้นสุดที่แน่นอน" ขึ้นอยู่กับความซับซ้อน มันสามารถจัดการได้ด้วยคนคนเดียวหรือหลายร้อยคน ลักษณะของโครงการ คือชุดของงานที่พึ่งพาซึ่งกันและกันซึ่งมีเป้าหมายร่วมกัน

สรุปว่า โครงการ หมายถึง งานที่มุ่งหมายจะทำ ซึ่งเป็นการแปลงเจตนารมณ์เชิงกลยุทธ์ขององค์กรให้กลายเป็นกลวิธีที่จะนำไปสู่ลงมือปฏิบัติ โดยการกำหนดวัตุประสงค์ ระยะเวลา งบประมาณ

กระบวนการ และกิจกรรมเป็นลำดับอย่างชัดเจน ทั้งนี้โครงการต้องมีผู้รับผิดชอบบริหาร จัดการ เพื่อให้กิจกรรมต่างๆเป็นไปตามแผนงาน เหมาะสมกับเวลาและงบประมาณที่ตั้งไว้ ซึ่งมีทั้งโครงการขนาดเล็ก และโครงการขนาดใหญ่ ซึ่งสามารถจัดทำได้ทั้งภาครัฐและเอกชน

2.3.2 ประเภทโครงการ

สำหรับโครงการที่จัดทำในอดีตและปัจจุบัน ไม่ได้มีการระบุประเภทที่ชัดเจน ขึ้นอยู่กับโครงการที่จัดทำขึ้นว่า ว่าเกี่ยวข้องกับด้านใด และมีหน่วยงาน องค์กร หรือบุคคลใดเป็นผู้ดำเนินการ อย่างไรก็ตามได้มีผู้สรุปประเภทโครงการไว้พอสังเขป ดังที่ Tiger (2563) ได้กล่าวถึงประเภทของโครงการไว้ ดังนี้ 1) โครงการด้านการวิจัยและทดลอง โดยโครงการประเภทนี้จะเน้นเรื่องของการตั้งสมมุติฐานแล้วพยายามหาแนวทางแก้ปัญหาด้วยวิธีต่างๆ โดยเฉพาะการทดลอง ออกแบบ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์อันน่าพึงพอใจหรือเป็นไปตามการตั้งสมมุติฐานขึ้นมาในเบื้องต้น (มักเรียกว่าการทดสอบสมมุติฐาน) และสามารถนำไปพัฒนาเพื่อต่อยอดความสำเร็จในอนาคตได้ มีการศึกษาตัวแปรต่าง ๆ รวมถึงการควบคุมตัวแปรเพื่อให้อยู่ในผลของโครงการตรงกับวัตถุประสงค์มากที่สุด 2) โครงการด้านทฤษฎี เป็นการนำเอาทฤษฎีต่างๆ มาตั้งเป็นสมมุติฐานขึ้นมา แล้วพยายามใช้แนวคิดอีกหลายๆ ด้านเข้ามาเกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดเป็นโครงการอันน่าสนใจ ประเด็นสำคัญคือคนที่เลือกทำโครงการลักษณะนี้จะต้องมีความเชี่ยวชาญในภาคทฤษฎีนั้นๆ อย่างเข้าถึงและละเอียด เพราะถือว่าเป็นการศึกษาแบบเฉพาะทางล้วนๆ 3) โครงการด้านสิ่งประดิษฐ์ นวัตกรรมใหม่เป็นประเภทโครงการที่มักเกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง หลักๆ คือ พยายามนำเอาองค์ความรู้ต่างๆ ที่มีมาศึกษาและพัฒนาให้เกิดเป็นสิ่งของชิ้นใหม่ในโลกที่ยังไม่เคยมีใครทำได้มาก่อน ทั้งนี้ในด้านวัตถุประสงค์ของการจัดทำโครงการประเภทดังกล่าวอาจมีความหลากหลายมาก ตั้งแต่ทำเพื่อพัฒนาสิ่งที่มีอยู่เดิมให้ดีขึ้นอีก ต้องการสร้างสิ่งของใหม่ๆ เพื่อตอบโจทย์การใช้งาน และจัดทำโครงการเพื่อหวังสร้างความเจริญก้าวหน้า เป็นต้น 4) โครงการด้านการสำรวจ ซึ่งโครงการแนวนี้จะเน้นการใช้แหล่งข้อมูลและการลงพื้นที่จริงในการศึกษารายละเอียดต่างๆ อย่างลึกซึ้ง ไม่จำเป็นต้องสร้างตัวแปรหรือสมมุติฐานใดๆ ขึ้นมา เนื่องจากมองเห็นผลกันตอนลงสำรวจอยู่แล้ว เมื่อได้ข้อมูลก็จับแยกออกเป็นหมวดหมู่ พอถึงช่วงของการนำเสนอก็มักจะใช้รูปแบบที่มีความชัดเจน เข้าใจง่าย สำหรับการนำไปใช้เพื่อศึกษาข้อมูลสำหรับคนที่สนใจในโครงการดังกล่าวนี้ต่อไป 5) โครงการด้านพัฒนาธุรกิจ โดยเฉพาะภาคเอกชนมักร่วมมือกับหน่วยงานวิจัยหรือผู้สนับสนุนต่างๆ ในการจัดทำโครงการเพื่อหวังจะช่วยพัฒนาธุรกิจในกลุ่มของตนเองก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นกว่าเดิม ซึ่งโครงการลักษณะนี้ต้องเน้นเรื่องของสถิติเก่าๆ แนวโน้มพฤติกรรมผู้บริโภค และปัจจัยอื่นๆ ทางธุรกิจเข้ามาเกี่ยวข้อง เมื่อเสร็จสิ้นแล้วจะทำให้คนในแวดวงมีข้อมูลในการต่อยอดมากขึ้นกว่าเดิม

มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี (2565) ประเภทของโครงการ แบ่งออกได้หลายประเภทตามความต้องการ และความเหมาะสม ได้แก่ แบ่งตามระยะเวลาเป็นโครงการระยะสั้น โครงการระยะยาว และแบ่งตามความสำคัญโครงการหลัก โครงการเสริม โดยทั่วไปนิยมจะแบ่งประเภทของโครงการตามลักษณะของผู้เสนอโครงการ ประกอบด้วย 1) โครงการที่เสนอโดยตัวบุคคล หมายถึง โครงการที่ริเริ่มขึ้นโดยบุคคลใดบุคคลหนึ่ง ทั้งนี้อาจเป็นความคิดริเริ่มของตัวผู้เขียนโครงการเอง หรือได้รับการมอบหมายจากผู้อื่น ให้เป็นผู้เขียนโครงการก็ได้ 2) โครงการที่เสนอโดยกลุ่มบุคคล หมายถึง โครงการที่ริเริ่มขึ้นโดยบุคคลมากกว่า 2 คนขึ้นไป ที่มีความเห็นพ้องต้องกันในวัตถุประสงค์ วิธีการ และมี

เจตนาที่จะทำงานร่วมกัน ซึ่งส่วนประกอบของโครงการจะต้องได้รับการอภิปรายจนเป็นที่พอใจของกลุ่ม การเขียนโครงการโดยกลุ่มบุคคล มีผลดีเพราะนอกจากจะได้รับประสบการณ์จากการเขียนโครงการแล้ว ยังได้มีการประชุม อภิปราย แสดงความคิดเห็น และการใช้เหตุผลพร้อมกับการเรียนรู้วิธีการทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ดังนั้น โครงการนำเสนอโดยกลุ่มบุคคลจึงมีความสมบูรณ์ และรัดกุมมากกว่าการเขียนโครงการโดยตัวบุคคล และ 3) โครงการที่เสนอโดยหน่วยงาน หมายถึง โครงการที่อาจจะเริ่มโดยตัวบุคคล หรือกลุ่มบุคคลก็ได้ แต่เป็นโครงการที่ดำเนินการในนามของหน่วยงาน ซึ่งหมายความว่าทุกคนในหน่วยงานนั้นจะต้องเห็นด้วย และร่วมกันรับผิดชอบ โครงการที่เสนอโดยหน่วยงานจึงจัดเป็นโครงการใหญ่ที่ต้องประสานงาน และร่วมมือกันทุกฝ่าย นับว่าเป็นโครงการที่มีความสมบูรณ์มากกว่าโครงการประเภทอื่น

2.3.3 องค์ประกอบของโครงการ

สำหรับองค์ประกอบหรือกระบวนการจัดทำโครงการ เป็นสิ่งที่หน่วยงาน องค์กร และบุคคลที่สนใจจะจัดทำโครงการต้องเรียนรู้ เนื่องจากเป็นศาสตร์แขนงหนึ่งที่มีรูปแบบชัดเจน จึงต้องเรียนรู้และทำความเข้าใจองค์ประกอบดังกล่าว ซึ่งในงานวิจัยนี้จะนำมาอธิบายเฉพาะองค์ประกอบสำคัญเท่านั้น

Tiger (2020) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบโครงการที่นิยมใช้ในการเขียนโครงการ ดังนี้

1) หลักการและเหตุผล (Theory) ส่วนแรกสุดเพื่อบ่งบอกถึงสาเหตุสำคัญที่ทำให้โครงการดังกล่าวเกิดขึ้น และมีการนำเอาแนวทางเบื้องต้นใดๆ ที่คาดว่าน่าจะใช้งานได้บ้างระบุลงไป

2) วัตถุประสงค์ (Purpose) เป็นเรื่องปกติของการทำโครงการเมื่อคิดจะทำก็ต้องมีวัตถุประสงค์ชัดเจนว่าโครงการนี้ทำมาเพื่ออะไร

3) วิธีดำเนินงาน (Methodology) เขียนระบุวิธีที่จะใช้ในการทำโครงการครั้งนี้ โดยแบ่งออกเป็นขั้นตอนต่างๆ ครบถ้วน เหมาะสม เป็นขั้นตอนที่ต้องทำออกมได้จริงๆ ด้วย

4) แผนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม (Planning) ตรงนี้จะต่างกับวิธีดำเนินงาน คือแผนนั้นหมายถึงการวางระบบ วางแนวทางที่ชัดเจนในการทำงาน ต้องมีแค่แผนสำรองไว้

5) ระยะเวลา (Timeline) เพื่อให้รู้ว่าโครงการดังกล่าวเริ่มต้นเมื่อไหร่ และมีวันสิ้นสุดตอนไหน

6) งบประมาณ (Budget) เป็นการแจกแจงรายละเอียดด้านการเงินว่าโครงการครั้งนี้เป็นจำนวนเงินเท่าไหร่ ตรงกับที่วางแผนเอาไว้หรือไม่

7) ผลของโครงการ (Results) เป็นตัวระบุผลของโครงการดังกล่าวว่าสรุปแล้วเป็นอย่าไงไรบ้าง ตรงตามที่ต้องการเอาไว้มากน้อยเพียงใด

ศศิมา สุขสว่าง (2562) ได้กล่าวไว้ว่า มี 4 สิ่งสำคัญในการบริหารหรือผู้จัดการโครงการ (Project Manager หรือ Project Leader) ต้องคำนึงถึงในการบริหารโครงการเพื่อให้โครงการนั้นสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ ได้แก่

ขอบเขตของโครงการ (Project Scope Management) ขอบเขตงาน (Scope definition) เป็นการแบ่งงานหลักๆ ในโครงการให้ย่อยลงจนสามารถมองเห็นรายละเอียดได้ว่าจะต้องทำอะไรบ้าง ซึ่งโดยทั่วไปแล้ว ทีมงานโครงการมักจะจัดทำรายละเอียดเหล่านี้ให้อยู่ในรูปของโครงสร้างกิจกรรมย่อย (Work Breakdown Structure หรือ WBS)

1. การกำหนดและบริหารเวลาให้เหมาะสม (Project Time Management) เป็นการบริหารกิจกรรมและกระบวนการในโครงการตามระยะเวลาที่กำหนด เพื่อให้โครงการสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

2. การบริหารงบประมาณให้เหมาะสม (Project Cost Management) เป็นกระบวนการเกี่ยวกับการประมาณการ (Estimate Costs) การตั้งงบประมาณ (Determine Budget) และการควบคุมต้นทุน (Control Cost) ในโครงการ เพื่อให้โครงการสำเร็จตามเป้าหมาย โดยอยู่ในงบประมาณที่ได้รับอนุมัติมา

3. การควบคุมคุณภาพ (Project Quality Management (PQM)) เป็นกระบวนการตรวจสอบและติดตามคุณภาพ อันทำให้มั่นใจได้ว่าโครงการที่ดำเนินการนั้น ได้ตอบโจทย์กับวัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการที่ตั้งไว้ ซึ่งส่วนที่สำคัญคือ quality system ซึ่งประกอบไปด้วย คุณภาพของแผน คุณภาพการควบคุม คุณภาพการปรับปรุง คุณภาพนโยบาย และคุณภาพความรับผิดชอบ

Raphaela Brandner (2022) ได้อธิบายว่า สิ่งจำเป็นพื้นฐานในการบริหารจัดการโครงการมีการจัดทำอย่างเป็นขั้นตอน ดังนี้

ขั้นตอนที่1 กำหนดกลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในโครงการ (Identify Project Stakeholders) การเริ่มต้นกระบวนการวางแผนโครงการ โดยการกำนดกลุ่มผู้มีส่งนได้ส่วนเสียในโครงการให้ชัดเจน อาจจะเป็นปัจเจกชนหรือกลุ่มองค์กร หรือหน่วยงานที่จะได้รับผลกระทบจากโครงการนั้นๆ

ขั้นตอนที่ 2 กำหนดวัตุประสงค์และเป้าหมายของโครงการ (Identify Project Goals and Objectives) วัตถุประสงค์และเป้าหมายของโครงการจะขึ้นอยู่กับความจำเป็นหรือความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ข้อเสนอแนะหรือสอบถามความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วยเสียจึงเป็นแนวทางที่ดี ซึ่งจะเป็นการเริ่มต้นการวางแผนกระบวนการจัดทำโครงการที่เหมาะสม

ขั้นตอนที่ 3 กำหนดรายละเอียดของโครงการ (Identify Project Deliverables) รายละเอียดของชิ้นงานโครงการต้องมีการกำหนดขึ้นให้ชัดเจนและแยกแยะให้เห็นผลลัพธ์ที่จะเกิดจากโครงการ โดยทั่วไป จะเป็นแผนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เวลา และการรายงานผล นอกจากนั้นก็จะเป็น ทรัพยากรที่ใช้ และการติดต่อประสานงานอื่นๆ

ขั้นตอนที่ 4 การออกแบบปฏิทินหรือช่วงเวลาโครงการ (Create the Project Schedule) ตามรูปแบบการบริหารจัดการโครงการแล้ว การกำหนดช่วงเวลาของกิจกรรมของลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมให้มีจุดเริ่มต้นและสิ้นสุดเป็นสิ่งจำเป็น ดังนั้น จึงควรระบุช่วงเวลาโครงการให้ชัดเจน เพื่อให้โครงการไม่เลยกำหนดเวลา

ขั้นตอนที่ 5 การออกแบบแผนสนับสนุนโครงการ (Create Supporting Plans) แผนของโครงการจำเป็นต้องมีการรวบรวมสรุปข้อมูลที่จำเป็นในการจัดการ การติดตาม และผลสำเร็จของโครงการอย่างสมบูรณ์ ทั้งด้านเวลา กลุ่มผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย เป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการ รวมทั้งผู้สนับสนุนที่หลากหลาย

ขั้นตอนที่ 6 สรุปแผนโครงการโดยสังเขป (Outline the Project Plan) สาระสำคัญของแผนโครงการควรจะมีการสรุปแบบคร่าวๆ ให้มองเห็นโครงสร้าง จุดเริ่มต้น บทสรุปผู้บริหาร

การจัดการโครงการ แนวคิดการจัดการโครงการ ขอบเขตและพื้นที่จัดทำโครงการผู้รับผิดชอบ ช่วงเวลาสิ้นสุด งบประมาณ และการสนับสนุนอื่นๆ

สรุป โครงการ ประกอบด้วยคุณลักษณะที่สำคัญของโครงการประเภทต่างๆ จะประกอบด้วย ขอบข่ายงาน มีลักษณะเป็นเอกเทศหรือมีลักษณะเฉพาะ ที่แตกต่างไปจากงานประจำ มีวัตถุประสงค์เฉพาะ โครงการมีผลลัพธ์ คาดหมายไว้ล่วงหน้า และมีผลงาน เป้าหมายที่ระบุตัวชี้วัดไว้ โดยชัดเจน และมีหน่วยงานรับผิดชอบในการจัดการโดยเฉพาะ และทำหน้าที่เป็นการชั่วคราวโครงการทุกประเภทมีระยะเวลาลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดที่ชัดเจน มีองค์กรมีระยะเวลารับผิดชอบอย่างแน่นอน ตายตัว โดยมุ่งหวังให้เกิดดังนี้

1. เกิดการเปลี่ยนแปลงที่เป็นประโยชน์ โดยผลลัพธ์ของโครงการตอบสนองความต้องการต่อกลุ่มเป้าหมาย ผลประโยชน์ของโครงการเป็นเชิงประจักษ์ และเกิดความคุ่มค่ากับต้นทุน

2. มีผู้รับผิดชอบบริการจัดการโครงการ ผู้บริหารและทีมงานโครงการต้องพร้อมที่จะเผชิญกับความไม่แน่นอน และความเสี่ยงต่างๆ เสมอ ผู้มีส่วนได้เสีย อาจยอมรับหรือต่อต้านคัดค้าน การเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ การเมือง การบริหาร เศรษฐกิจ สังคม ภูมิศาสตร์กายภาพ สภาวะแวดล้อม ผู้จัดโครงการและทีมงานที่รับผิดชอบ จำเป็นต้องมีข้อมูลที่ดีพอ เพื่อประเมินความเสี่ยงและความไม่แน่นอน

3. มีระยะเวลาดำเนินโครงการชัดเจน ผู้บริหารโครงการต้องคำนึงถึงข้อจำกัดด้านเวลา ค่าใช้จ่าย และคุณภาพที่ได้ตามต้องการหรือที่กำหนด ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญในการวางแผนโครงการ การจัดวางระบบการควบคุมที่แน่นอนและชัดเจน กล่าวคือ ในด้านเวลา ต้องผลักดันให้มีการเริ่มต้นโครงการอย่างถูกต้องตามเวลาที่กำหนด และสำเร็จเสร็จสิ้นในระยะเวลาที่วางไส้ ด้านค่าใช้จ่าย ต้องผลักดันให้มีการบริหาร และวางระบบการจัดการด้านตัวเงิน งบประมาณ อย่างเข้มงวดกวดขัน และให้เกิดประโยชน์สูงสุด และในด้านคุณภาพ ผลงานต้องได้มาตรฐานตรงตามคุณลักษณะงานมีค่าบกพร่องเป็นศูนย์หรือไม่เกิดขึ้น

4. การบริการการจัดการโครงการ มีความสำคัญและจำเป็นต้องมีการบูรณาการกับองค์การหลักหรือหน่วยงานของเจ้าของโครงการ การวางจุดเชื่อมโยง ระหว่างตัวบุคคล หน่วยงาน องค์กร ระบบโครงการ เพื่อความชัดเจน การแลกเปลี่ยน และความเข้าใจกัน

2.3.4 ประโยชน์ของโครงการ

จากที่กล่าวมานี้จะเห็นได้ว่า โครงการเป็นสิ่งที่จะช่วยพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน หรือพัฒนาหน่วยงาน องค์กรให้ดีขึ้นกว่าเดิม แต่ก็ต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานแห่งความถูกต้อง ชัดเจนและเหมาะสมตามสถานการณ์ ทั้งเรื่องของการเลือกโครงการที่ตอบโจทย์ในช่วงเวลาดังกล่าว ผลของลงมือปฏิบัติโครงการก่อให้เกิดประโยชน์ต่อองค์กรหรือหน่วยงานได้อย่างคุ้มค่า และสามารถนำสารสนเทศที่เกี่ยวข้องไปใช้งานหรือสร้างประโยชน์ต่อโครงการอื่นๆได้ ส่วนโครงการไหนจะใหญ่หรือเล็กก็ขึ้นอยู่กับปัจจัยแวดล้อมที่เกี่ยวข้อง แต่จุดมุ่งหมายของทุกๆ โครงการย่อมเหมือนกันคือได้ผลลัพธ์ตรงตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ ภายใต้กรอบงบประมาณและระยะเวลาที่กำหนดอย่างคุ้มค่า

2.3.5 การประเมินโครงการ

โครงการที่ดีจำเป็นต้องมีการประเมิน เพราะถ้าไม่ประเมินผล ก็จะทำให้ผู้รับผิดชอบโครงการไม่ทราบว่า โครงการประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์มากน้อยเพียงใด คุ้มค่าหรือไม่ มีนักวิชาการและสถาบันสำคัญได้ให้ความหมายของการประเมินไว้ดังนี้

สมหวัง พิพิธยานุวัฒน์ (2553) ได้อธิบายว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการใช้ดุลยพินิจและหรือค่านิยมและข้อจำกัดต่างๆ ในการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง สอดคล้องกับ วัชรากร ศุภกาญจนรุจิ (2558) ได้กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง การพิจารณาใช้ดุลยพินิจ หรือค่านิยม ตัดสินคุณค่าบางสิ่งบางอย่างจากสารสนเทศ เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจในเรื่องความคุ้มค่า ความพอเพียง ความมีประสิทธิภาพประสิทธิผล โดยพิจารณาวิเคราะห์เปรียบเทียบผลที่เกิดขึ้น พร้อมทั้ง แก้ไขปรับปรุงโครงการและกำกับให้มีลงมือปฏิบัติโครงการตามแผนหรือวัตถุประสงค์ของโครงการที่วางไว้

พจนานุกรม ราชบัณฑิตยสถาน (2554) ได้ให้ความหมายว่า ประเมิน หมายถึง กำหนดหรือให้ค่า หรือราคาเท่าที่ควรจะเป็น ตามหลักเกณฑ์ที่ตั้งไว้ และได้ให้ความหมายของการประเมินผล หมายถึง การพิจารณา และวัดคุณค่าของกิจการใดๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เช่น การประเมินผลการสัมมนา การประเมินผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในรอบปีของบริษัท วัดคุณค่าหรือผลก้าวหน้าการศึกษา เช่น การสอบไล่เป็นวิธีประเมินผลการศึกษาวิธีหนึ่ง

เยาวดี รางชัยกุล วิบูลย์ศรี (2556) ได้กล่าวไว้ว่า การประเมินโครงการเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลสารสนเทศที่จำเป็นอันจะนำไปสู่การตัดสินความสำเร็จ รวมทั้งการแก้ปัญหาการปรับปรุง การพัฒนา ตลอดจนการกำหนดทางเลือกใหม่ในการด เนินโครงการ สอดคล้องกับ วัชรากร ศุภกาญจนรุจิ (2558) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการ หมายถึงกระบวนการในการ ดำเนินการอย่างเป็นระบบในการค้นหา เก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูล และการตรวจสอบ เพื่อให้ได้ สารสนเทศเพื่อประกอบการตัดสินใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการของผู้บริหารโครงการ พร้อมทั้งหาแนวทาง หรือวิธีในการปรับปรุงและพัฒนาโครงการ

Stufflebeam (1971) ได้ให้ความหมายของการประเมินผลว่า เป็นกระบวนการกำหนด รวบรวม และประมวลข้อมูลที่เป็นประโยชน์เพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจ

Riecken (1972) ได้กล่าวว่า การประเมิน คือการวัดผลทั้งที่พึงปรารถนา และ ไม่พึงปรารถนาอันสืบเนื่องจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่กำลังกระทำอยู่เพื่อที่มุ่งเป้าประสงค์ที่วางไว้ สอดคล้องกับ

Suchman (1987) กล่าวว่า การประเมิน หมายถึง การใช้กระบวนการทาง วิทยาศาสตร์หรือการใช้เทคนิคการวิจัยทางด้านสังคมศาสตร์เพื่อหาข้อมูลที่เป็นจริงและเชื่อถือได้ เกี่ยวกับโครงการเพื่อการตัดสินว่า โครงการดังกล่าวดีหรือไม่ดีอย่างไร หรือเป็นการค้นหาว่าผลของ กิจกรรมที่วางไว้ในโครงการ ประสบผลสำเร็จตรงกับวัตถุประสงค์หรือความมุ่งหมายของโครงการหรือไม่

สรุปได้ว่า การประเมิน หมายถึง กระบวนการแสวงหาข้อมูลเพื่อใช้ในการตัดสินคุณค่าของสิ่งใดสิ่งหนึ่ง โดยนำมาเปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนดไว้ ทั้งนี้เพื่อนำผลที่ได้จากการประเมินมาพัฒนาหรือปรับปรุงคุณค่าของสิ่งที่ประเมินให้ดียิ่งขึ้น และสามารถนำสารสนเทศไปเป็นข้อมูลทางวิชาการและใช้เป็นตัวอย่างหรือประกอบในการจัดทำโครงการในลักษณะเดียวกันหรือคล้ายคลึงกันได้

2.3.6 ความสำคัญและประโยชน์ของการประเมินโครงการ

ดังที่ทราบกันในการจัดทำโครงการต่างๆว่า การประเมินโครงการเป็นสิ่งจำเป็น และถือว่าเป็นกระบวนการหนึ่งในการทำโครงการในปัจจุบัน ดังที่ จิริวรรณ์ สำเภาทอง (2555) ได้กล่าวว่า การประเมิน เป็นกระบวนการสร้างข้อมูลสารสนเทศ ที่ได้จากการตรวจสอบความสอดคล้องของลงมือปฏิบัติโครงการกับวัตถุประสงค์ของโครงการนั้นๆ ว่ามี ปัญหาอุปสรรคหรือมีความเหมาะสมในการจัดทำโครงการอย่างไร เพื่อนำสารสนเทศที่ได้ไปใช้ประโยชน์ ในการตัดสินใจ ในการปรับปรุงพัฒนาในลงมือปฏิบัติโครงการให้มีประสิทธิภาพหรือนำผลการประเมินที่ได้มาสรุปประโยชน์ของโครงการว่าได้ผลดีหรือไม่เพียงใด สอดคล้องกับ เชาว์ อินใย (2555) ได้กล่าวว่า การประเมิน เป็นกระบวนการพิจารณาตัดสินคุณค่าของสิ่ง ใดสิ่งหนึ่ง ว่ามีความเหมาะสมหรือไม่เพียงใด โดยนำสารสนเทศหรือผลจากการวัดมาเปรียบเทียบกับ เกณฑ์ที่กำหนดเพื่อช่วยในการตัดสินใจ ตีค่าผลลงมือปฏิบัติการนั้น ดังนั้น การประเมินโครงการอย่างมีระบบ จึงมีความสำคัญต่อโครงการ ย่อมจะมีส่วนช่วยให้ผู้บริหารโครงการตระหนักถึงคุณภาพของ โครงการที่กำหนดขึ้นไว้ว่า สามารถสนองตอบความต้องการของสังคมหรือสามารถแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นได้ มากน้อยเพียงใด ช่วยให้ผู้บริหารสามารถตัดสินใจในลงมือปฏิบัติการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงโครงการให้มีความถูกต้องเหมาะสม ส่งผลให้โครงการนั้นดำเนินงานอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุถึงเป้าประสงค์ที่ กำหนดไว้ทุกประการ สอดคล้องกับพิชิต ฤทธิ์จรูญ (2550) กล่าวว่าการประเมินโครงการเป็นกิจกรรมที่มีความสำคัญอย่างหนึ่ง ในการบริหารโครงการทำให้ได้ข้อมูลย้อนกลับ ทำให้ทราบข้อบกพร่อง จุดเด่น จุดด้อยของโครงการ ซึ่งจะช่วยให้ทราบว่าโครงการบรรลุวัตถุประสงค์เพียงใดและสิ่งที่สำคัญ คือช่วยให้ได้ข้อมูลที่จำเป็นสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมโครงการนั้นทั้งในปัจจุบันและอนาคต สอดคล้องกับพิสณุ ฟองศรี (2551) ได้กล่าวถึงความสำคัญของโครงการว่า 1) เป็นแนวทางหรือวิธีการที่จะนำไปสู่ปรากฏการณ์ที่ต้องการจะให้เกิดขึ้นในอนาคตอย่างมีระบบ โดยมีการกำหนดวัตถุประสงค์ เป้าหมายและกิจกรรมต่างๆ ไว้ 2) ทำให้การกำหนดลำดับขั้นของกิจกรรมต่างๆ ที่จะต้องทำให้ต่อเนื่องสอดคล้องกันอย่างมีประสิทธิภาพประหยัดทรัพยากรต่างๆ และมีประสิทธิผล 3) ทำให้เกิดการประสานระหว่างผู้โครงการและกิจกรรมหรือหน่วยงานในลงมือปฏิบัติที่เกี่ยวข้อง ไม่ให้กิจกรรมบางอย่างขาดหายไปหรือซ้ำซ้อนกัน 4) ทำให้เกิดการประเมินผลอย่างมีขั้นตอนและมีคุณภาพที่ดีทำให้ได้สารสนเทศจากการประเมินที่เป็นประโยชน์

Marvin C. Alkin (1972) ได้กล่าวว่า การประเมินโครงการ เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการตัดสินใจ การเลือกเฟ้นข่าวสารที่เหมาะสม การรวบรวมและวิเคราะห์ข่าวสารเพื่อรายงานข้อมูลสรุป อันเป็นประโยชน์ต่อผู้ทำการตัดสินใจ ในการเลือกหนทางต่างๆ ที่เป็นไปได้

สรุปได้ว่า การประเมินผลโครงการ มีความสำคัญและบังเกิดประโยชน์ต่อการจัดทำโครงการอย่างยิ่ง ทั้งในแง่การตรวจสอบ เปรียบเทียบ ตีค่า การปรับปรุงแก้ไข และการพัฒนาต่อยอด ตลอดถึงเพื่อเป็นสารสนเทศและตัวอย่างแก่หน่วยงานหรือผู้จัดทำโครงการอื่นๆทั้งในปัจจุบันและอนาคต

2.3.7 คุณธรรม จริยธรรม สำหรับโครงการและชุมชนคุณธรรม

เบื้องต้น ควรทำความเข้าใจเกี่ยวกับความหมายของ คุณธรรม (Virtue) และจริยธรรม (Ethic) ทั้ง 2 คำนี้ มีรากศัพท์มาจากภาษากรีก ที่หมายถึง “คุณความดี” เป็นเรื่องของจิตใจ เช่นเดียวกับจริยธรรม คุณธรรมกับจริยธรรมเป็นคำที่ใกล้เคียงกัน แต่ไม่ใช่เรื่องเดียวกัน จริยธรรม (Ethic)

มีความหมายเกี่ยวกับความประพฤติ ลงมือปฏิบัติ ตลอดจนลงมือปฏิบัติชีวิตที่ดีงาม หรือถูกต้องกับเกณฑ์ของสังคม ส่วนคุณธรรมเป็นเรื่องภายในจิตใจของคน โดยมีความหมายจากทัศนะของสถาบันและบุคคลต่างๆ ดังนี้

พุทธทาสภิกขุ (2505) ได้ให้อรรถาธิบายคำว่า คุณธรรมไว้ว่า หมายถึง คำที่มีอยู่ในแต่ละสิ่งซึ่งเป็นที่ตั้งแห่งความยึดถือ เป็นไปได้ทั้งทางดีและทางร้าย คือ ไม่ว่าจะทำให้จิตใจยินดีหรือยินร้ายก็เรียกว่า “คุณ” ซึ่งเป็นไปตามธรรมชาติของมัน ส่วนคำว่า ธรรม มีความหมาย 4 อย่าง คือ

1) ธรรมะ คือ ธรรมชาติ

2) ธรรมะ คือ กฎของธรรมชาติที่เรามีหน้าที่ต้องเรียนรู้

3) ธรรมะ คือ หน้าที่ที่ตามกฎของธรรมชาติ เรามีหน้าที่ต้องปฏิบัติ

4) ธรรมะ คือ ผลจากลงมือปฏิบัติหน้าที่นั้น เรามีหน้าที่จะต้องมี หรือใช้มันอย่างถูกต้อง

พระเมธีธรรมาภรณ์ (2538) กล่าวว่า คุณธรรม คือ คุณสมบัติที่ดีในจิตใจ ถ้าปลูกฝังในเรื่องคุณธรรมได้จะกลายเป็นพื้นฐานของจรรยาบรรณ

พระธรรมปิฎก (2540) ได้กล่าวว่า คุณธรรมเป็นคุณภาพของจิตใจ กล่าวคือ คุณสมบัติที่เสริมสร้างจิตใจให้ดีงาม ให้เป็นจิตใจที่สูงส่ง ประณีต และประเสริฐ

พระธรรมปิฎก (2553) ได้กล่าวว่า คุณธรรม หมายถึง ธรรมที่เป็นคุณ ความดีงาม สภาพที่เกื้อกูล ส่วนจริยธรรม หมายถึง ธรรมคือความประพฤติ ธรรมคือลงมือปฏิบัติชีวิต หลักความประพฤติ หลักลงมือปฏิบัติชีวิต

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554 (2554) ให้นิยามไว้ว่า คุณธรรม แปลว่า สภาพคุณงามความดี ส่วน จริยธรรม แปลว่า ธรรมที่เป็นข้อประพฤติปฏิบัติ ศีลธรรม กฎศีลธรรม

สุรีพันธุ์ เสนานุช (2564) ได้กล่าวว่า แผนแม่บทส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2559 - 2564) ได้ให้นิยามของคำว่า “คุณธรรม” และ“สังคมคุณธรรม” ไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง สิ่งที่มีคุณค่า มีประโยชน์ เป็นความดีงาม เป็นมโนธรรม เป็นเครื่องประคับประคองใจให้เกลียดความชั่วกลัวบาป ใฝ่ความดี เป็นเครื่องกระตุ้นผลักดันให้เกิดความรู้สึกรับผิดชอบ เกิดจิตสำนึกที่ดี มีความสงบเย็นภายใน เป็นสิ่งที่ต้องปลูกฝังโดยเฉพาะ เพื่อให้เกิดขึ้นและเหมาะสมกับความต้องการในสังคมไทย ส่วนคำว่า “สังคมคุณธรรม” หมายถึง สังคมที่มีความเอื้ออาทร มีความสมานฉันท์โดยส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนในทุกพื้นที่ มีส่วนร่วมในการส่งเสริมคุณธรรม โดยยึดและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาแต่ละศาสนา น้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาเป็นหลักในการพัฒนาคุณภาพชีวิต และการดำรงชีวิตตามวิถีวัฒนธรรมที่ดีงาม

พระวิจิตรธรรมาภรณ์ (เทอด ญาณวชิโร) (2558) ได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้ คุณธรรม คือ ความดีงามที่ถูกปลูกฝังขึ้นในจิตใจ มีความกตัญญู ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ สามัคคี มีวินัย มีน้ำใจ และเป็นสุภาพชน เป็นต้น จนเกิดจิตสำนึกที่ดี รู้สึกรับผิดชอบ ชั่ว ดี เกรงกลัวต่อการกระทำความชั่วโดยประการต่างๆ เมื่อจิตเกิดคุณธรรมขึ้นแล้ว จะทำให้เป็นผู้มีจิตใจดี และคิดแต่สิ่งที่ดี จึงได้ชื่อว่า “เป็นผู้มีคุณธรรม” จริยธรรม คือ การประพฤติปฏิบัติ การกระทำดี ตามคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจปรากฏเป็นความดีงาม ทั้งทางกาย ทางวาจา และ ทางใจ เมื่อความดีงาม มีความกตัญญู ขยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ สามัคคี มีวินัย มีน้ำใจ และเป็นสุภาพชน เป็นต้น ถูกแสดงออกทางจรรยามารยาท การประพฤติปฏิบัติ และการกระทำที่ดี ตามคุณธรรมที่มีในจิตใจนั้น จึงได้ชื่อว่า “เป็นผู้มี

จริยธรรม” ส่วนคำว่า ศีลธรรม คือ ข้อปฏิบัติเพื่อป้องกันไม่ให้ละเมิด ต่อสิ่งที่จะทำลายความดีงามแห่งคุณธรรมจริยธรรม ให้เสื่อมลง ทั้งกฎหมาย ระเบียบ วินัย และจารีตประเพณี ที่ดีงามของสังคม เมื่อเกิดศีลธรรมขึ้นแล้ว ก็จะนำความสงบร่มเย็นใจ มาสู่ตนเอง ครอบครัว และสังคม จึงได้ชื่อว่า “เป็นผู้มีศีลธรรม

ตะวันฉาย บำรุงพงศ์ (2564) ให้ความหมายของ ชุมชนคุณธรรม ไว้ว่า หมายถึง ชุมชนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการตามพระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ พุทธศักราช 2457 และแก้ไขเพิ่ม ฉบับที่ 12 หรือเป็นชุมชนที่อยู่รวมกันโดยธรรมชาติ หรือตามความสนใจ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีระบบความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ มีหรือไม่มีการบังคับบัญชา และอาจมีวัฒนธรรมที่เหมือนหรือแตกต่างกัน คนในชุมชนมีส่วนร่วมแสดงเจตนารมณ์ และมุ่งมั่นที่จะดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมในชุมชน ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงามมาเป็นหลักในการดำรงชีวิต ตลอดจนมีส่วนร่วมรณรงค์ส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชน ชุมชนหรือเครือข่ายอื่นๆ แบ่งตามพื้นที่ออกเป็น 2 ส่วน คือ ชุมชนที่ตั้งอยู่ในพื้นที่จังหวัดทุกจังหวัด และชุมชนที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร สอดคล้องกับความหมายที่ เกรียงศักดิ์ บุญประสิทธิ์ (2564) ได้กล่าวว่า การขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 นี้ มุ่งเน้น “การสร้างสังคมคุณธรรม” ให้คนไทยมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม มีความรักและภูมิใจในความเป็นไทย นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต ประเทศชาติมีความสุขและเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศมากขึ้น

Dictionary Crambridge (2022) ได้ให้คำนิยามของ คุณธรรม (Virtue) ไว้ว่า หมายถึง คุณสมบัติที่ดีงามของบุคคล หรือคุณสมบัติทั่วไปของความดีในตัวของบุคคล และจริยธรรม (Ethics) หมายถึงระบบความเชื่อซึ่งควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ โดยตั้งอยู่บนรากฐานของศีลธรรม ส่วนคำว่า ศีลธรรม (Moral) หมายถึง มาตรฐานของพฤติกรรมความดีหรือความชั่ว ความซื่อสัตย์ และความยุติธรรมของมนุษย์ เป็นต้น ซึ่งบุคคลเชื่อถือมานานกว่ากฎหมาย

Carter V. GoodX (1973, อ้างอิงใน สว่างไสว สุ่มมาตย์, 2558) ให้ความหมายไว้ว่า คุณธรรม หมายถึงคุณลักษณะที่ดีงาม หรือพฤติกรรมที่ปฏิบัติจนเป็นนิสัย และการที่บุคคลได้กระทำตามความคิดและมาตรฐานของสังคมในทางความประพฤติและจริยธรรม

Rest (1977, อ้างอิงใน สว่างไสว สุ่มมาตย์, 2558) ได้ให้ความหมายของ จริยธรรม ว่าจริยธรรมเป็นมโนทัศน์ที่เกี่ยวข้องกับหลักความยุติธรรมในการมีความสัมพันธ์กันในสังคม โดยไม่เกี่ยวข้องกับคุณค่าหรือความรู้สึกส่วนตัวของแต่ละบุคคล เช่น ความรู้สึกส่วนตัวที่จะพัฒนาตนเองถึงจุดสุดยอดแห่งศักยภาพของเขา

กล่าวโดยสรุปแล้ว คุณธรรม (Virtue) หมายถึง คุณสมบัติที่ดีงามที่ได้รับการอบรม บ่มเพาะและปลูกฝังขึ้นในจิตใจ ทำให้มีจิตสำนึกรู้สึกรับผิดชอบ ชั่ว ดี เกรงกลัวต่อการกระทำความชั่วต่างๆ โดยคุณธรรมที่มีทั้งด้านส่งเสริมพัฒนา เช่น พรหมวิหาร 4 ประการ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา และคุณธรรมด้านป้องกัน เช่น โลกปาลธรรม คือ หิริ ความละอายแก่ใจไม่กล้าทำบาป โอตตัปปะ ความเกรงกลัวต่อบาป เป็นต้น และจริยธรรม (Ethics) หมายถึง แนวทางปฏิบัติหรือความเชื่อที่ควรนำมาประพฤติปฏิบัติในชีวิตประจำวัน ตามคุณธรรมที่มีอยู่ในจิตใจ โดยสามารถแสดงออก

ทางจรรยา มารยาท การประพฤติปฏิบัติตามคุณธรรมที่มีในจิตใจนั้น ส่วนคำว่า ศีลธรรม (Morals) หมายถึง ข้อปฏิบัติเพื่อป้องกันไม่ให้ละเมิด ต่อสิ่งที่จะทำลายความดีงามแห่งคุณธรรมจริยธรรม ให้เสื่อมลง ได้แก่ ข้อห้ามทางศาสนา กฎหมาย ระเบียบ วินัย และจารีตประเพณี ที่ดีงามของสังคม เมื่อไม่ละเมิดศีลธรรม ปฏิบัติตามหลักศีลธรรมแล้ว ก็จะนำความสงบร่มเย็นใจ มาสู่ตนเอง ครอบครัว และสังคม

ส่วนชุมชนคุณธรรม หมายถึง ชุมชนที่อยู่รวมกันเป็นหมู่บ้านอย่างเป็นทางการและชุมชนที่อยู่รวมกันโดยธรรมชาติ หรือตามความสนใจ เพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน โดยมีระบบความสัมพันธ์ที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการ อาจมีวัฒนธรรมที่เหมือนหรือแตกต่างกัน แต่คนในชุมชนมีส่วนร่วมแสดงเจตนารมณ์ และมุ่งมั่นที่จะดำเนินการส่งเสริมและพัฒนาคุณธรรมในชุมชน ยึดมั่นและปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนา โดยน้อมนำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และวิถีวัฒนธรรมไทยที่ดีงามมาเป็นหลักในการดำรงชีวิต อาทิ ความรู้รัก สามัคคี ความอดทน และความเสียสละ เป็นต้น ตลอดจนมีส่วนร่วมรณรงค์ส่งเสริมคุณธรรมให้กับประชาชน ในชุมชนหรือเครือข่ายอื่นๆ ทั้งในพื้นที่ต่างจังหวัดและชุมชนที่ตั้งอยู่ในกรุงเทพมหานคร

2.3.8 ความสำคัญและประโยชน์ของคุณธรรมจริยธรรม

วศิน อินทสระ (2541) ได้กล่าวถึงความสำคัญและประโยชน์ของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรมเป็นรากฐานอันสำคัญแห่งความเจริญรุ่งเรือง ความมั่นคงและความสงบสุขของปัจเจกชน สังคมและประเทศชาติอย่างยิ่ง รัฐควรส่งเสริมประชาชนให้มีจริยธรรมเป็นอันดับแรก เพื่อให้เป็นแกนกลางของการพัฒนาด้านอื่นๆ ทั้งเศรษฐกิจ การศึกษา การเมืองการปกครอง เป็นต้น การพัฒนาที่ขาดจริยธรรมเป็นหลักยึดย่อมเกิดผลร้ายมากกว่าผลดี เพราะผู้มีความรู้แต่ขาดคุณธรรม ย่อมก่อให้เกิดความเสื่อมเสียได้มากกว่าผู้ด้อยความรู้ การพัฒนาบ้านเมือง จึงต้องพัฒนาจิตใจคนก่อน หรืออย่างน้อยก็ให้พร้อมๆไปกับการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การศึกษาวิชาการอื่นๆ เพราะการพัฒนาที่ไม่มีจริยธรรมเป็นแกนนำนั้นจะสูญเปล่าและเกิดผลเสียเป็นอันมากทำให้บุคคลลุ่มหลงในวัตถุและอบายมุข การที่เศรษฐกิจต้องเสื่อมโทรม ประชาชนทุกข์ยาก เพราะคนในสังคมละเลยจริยธรรม กอบโกยทรัพย์สินเป็นประโยชน์ส่วนตัวมากเกินไปขาดความเมตตาปราณี แล้งน้ำใจในลงมือปฏิบัติชีวิตซึ่งกันและกัน เรื่องการทุจริต คดโกง การเบียดเบียนกันในรูปแบบต่างๆ อันเป็นเหตุให้สังคมเสื่อมโทรม มีสาเหตุมาจากการขาดจริยธรรมของคนในสังคม ทรัพยากรธรรมชาติในโลกนี้น่าจะพอเลี้ยงชาวโลกไปได้อีกนาน ถ้าชาวโลกช่วยกันละทิ้งความละโมบโลภมาก แล้วมามีชีวิตอยู่อย่างเรียบง่าย ช่วยกันสร้างสรรค์สังคม ยึดเอาจริยธรรมเป็นทางดำเนินชีวิต ไม่ใช่ยึดเอาลาภยศความมีหน้ามีตาในสังคมเป็นจุดหมาย ถ้าสิ่งนั้นจะเกิดขึ้นก็ถือเป็นเพียงผลพลอยได้และนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการประพฤติธรรม เช่น อาศัยลาภผลเป็นเครื่องมือในการบำเพ็ญสาธารณประโยชน์อาศัยยศและความมีหน้ามีเกียรติในสังคมเป็นเครื่องมือในการจูงใจคนผู้เคารพนับถือเข้าหาธรรม ประโยชน์ของจริยธรรมคือ สอนให้เราเลิกดูหมิ่นกดขี่คนจน ให้เอาใจใส่ดูแลเอื้ออาทรต่อผู้สูงอายุ ซึ่งเป็นบุพการีของชาติ สอนให้เราถ่อมตัวเพื่อเข้าหากันได้ดีกับคนทั้งหลาย และไม่วางโตโอหังอวดดีหรือก้าวร้าวผู้อื่น สอนให้เราลดทิฏฐิมานะลงให้มากๆเพื่อจะได้มองเห็นสิ่งต่างๆตามความจริง ไม่หลงสำคัญตัวว่ารู้ดีกว่า มีความสามารถกว่าใคร ผู้นำที่มีจริยธรรมสูงย่อมเป็นที่เคารพกราบไหว้ของทั้งหลายได้อย่างสนิทใจ เราควรเลือกผู้นำที่สามารถนำความสงบสุขทางใจมาสู่มวลชนได้ด้วย เพื่อสันติสุขจะเกิดขึ้นทั้งภายในและภายนอก ความ

แข็งแกร่งทางกำลังกายกำลังทรัพย์และอาวุธนั้น ถ้าปราศจากความแข็งแกร่งทางจริยธรรมเสียแล้ว บุคคลหรือประเทศชาติจะมั่นคงอยู่ได้ไม่นาน

สถาพร วิชัยรัมย์ (2564) ได้อธิบายถึงความสำคัญของคุณธรรมจริยธรรมไว้ว่า การที่มนุษย์จะอยู่ร่วมกันในสังคมด้วยความสงบสุข และร่มเย็น หรือทำงานร่วมกันให้ประสบความสำเร็จได้ด้วยดีนั้น จะต้องมีสิ่งยึดเหนี่ยวให้ทุกคนคิดและกระทำในสิ่งที่ถูกต้อง สิ่งนั้นเรียกว่า “ความดี” กล่าวคือ การคิดดี พูดดี ทำดี ซึ่งหากมีในบุคคลใด และสังคมใดแล้ว บุคคลและสังคมนั้นอาจเรียกได้ว่ามี “คุณธรรมจริยธรรม” อันจะนำมาซึ่งคุณประโยชน์ส่วนตนและสังคมส่วนรวม เพราะความเจริญก้าวหน้าของสังคมตั้งแต่ระดับเล็กสุด คือ ครอบครัว ชุมชน จนถึงระดับใหญ่สุดคือประเทศชาติจะเกิดขึ้นได้ก็ต่อเมื่อคนในชาติทุกระดับชั้น มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นเครื่องหล่อหลอมให้เกิดความร่วมมือร่วมใจ มีแรงผลักดันในการพัฒนาประเทศ สามารถเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อส่วนรวม ขณะเดียวกันองค์การระดับต่างๆ ผู้บริหารทุกระดับ รวมทั้งสมาชิกในองค์การจำเป็นต้องมีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นหลักในการดำรงพฤติกรรมในการครองตน ครองคนและครองงานด้วย ซึ่งจะทำให้ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมมีประสิทธิภาพและส่งผลดีต่อความสำเร็จขององค์การตามเป้าหมายที่กำหนดไว้

เกรียงศักดิ์ บุญประสิทธิ์ (2564) ได้กล่าวต่อว่า การขับเคลื่อนแผนปฏิบัติการด้านการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ ระยะที่ 2 นี้ มุ่งเน้น “การสร้างสังคมคุณธรรม” ให้คนไทยมีคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยมที่ดีงาม มีความรักและภูมิใจในความเป็นไทย นำหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงมาใช้ในการดำรงชีวิต ประเทศชาติมีความสุขและเป็นที่ยอมรับของนานาประเทศมากขึ้น โดยมีกระบวนการและกลไกการขับเคลื่อนของหน่วยงานทุกภาคส่วน และการสานต่อเจตนารมณ์ตามแผนฯ ฉบับที่ 1 ที่ส่งเสริมคุณธรรมภายใต้ หลักธรรมทางศาสนา หลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง และหลักวิถีวัฒนธรรม และหลักคุณธรรม 5 ประการ “พอเพียง วินัย สุจริต จิตอาสา และกตัญญู” ที่จะเน้นรณรงค์และสนับสนุนการขับเคลื่อนแผนฯ นำคุณธรรมให้เข้าถึงคนไทยทุกช่วงวัย เพื่อบรรลุเป้าหมายของยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี ให้คนไทยมีความพร้อมในทุกมิติ ทั้งด้านสติปัญญา และด้านคุณธรรมจริยธรรม มีทักษะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อมที่ดีขึ้น รวมทั้งสื่อในสังคมไทยมีความเข้มแข็งในด้านคุณธรรม สร้างภูมิคุ้มกันและพลังบวกให้กับประชาชน ทำให้สังคมไทย เป็นสังคมแห่งการเรียนรู้ที่ปลอดภัยและสร้างสรรค์มากขึ้น

สำราญ ศรีคำมูล (2565) ได้กล่าวว่า คุณธรรมจริยธรรมนับว่าเป็นพื้นฐานที่สำคัญของคนทุกคนและทุกวิชาชีพ หากบุคคลใดหรือวิชาชีพใดไม่มีคุณธรรมจริยธรรมเป็นหลักยึดเบื้องต้นแล้วก็ยากที่จะก้าวไปสู่ความสำเร็จแห่งตนและแห่งวิชาชีพนั้นๆ ที่ยิ่งกว่านั้นก็คือการขาดคุณธรรมจริยธรรมทั้งในส่วนบุคคลและในวิชาชีพ อาจมีผลร้ายต่อตนเอง สังคมและวงการวิชาชีพในอนาคตได้อีกด้วย ดังจะพบเห็นได้จากการเกิดวิกฤติศรัทธาในวิชาชีพหลายแขนงในปัจจุบัน ทั้งในวงการวิชาชีพผู้ร่วมวิจัย แพทย์ ตำรวจ ทหาร นักการเมืองการปกครอง จึงมีคำกล่าวว่าเราไม่สามารถสร้างผู้ร่วมวิจัยดีบนพื้นฐานของคนไม่ดี และไม่สามารถสร้างแพทย์ ตำรวจ ทหารและนักการเมืองที่ดี ถ้าบุคคลเหล่านั้นมีพื้นฐานทางนิสัยและความประพฤติที่ไม่ดี ดังพระบรมราโชวาทพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช;รัชกาลที่ 9 ในพระราชพิธีบวงสรวงสมเด็จพระมหากษัตริยาธิราช ณ ท้องสนามหลวง เมื่อวันที่ 5 เมษายน 2525 ไว้ ดังนี้ “การจะทำงานให้สัมฤทธิ์ผลที่พึงปรารถนา คือให้เป็นประโยชน์

และเป็นธรรมด้วยนั้น จะอาศัยความรู้แต่เพียงอย่างเดียวมิได้ จำเป็นต้องอาศัยความสุจริต ความบริสุทธิ์ใจ และความถูกต้องเป็นธรรม ประกอบด้วย เพราะเหตุว่าความรู้นั้นเสมือนเครื่องยนต์ที่ทำให้ยวดยานเคลื่อนที่ไปได้ประการเดียว ส่วนคุณธรรมดังกล่าวแล้ว เป็นเสมือนหนึ่งพวงมาลัยหรือหางเสือ ซึ่งเป็นปัจจัยที่นำทางให้ยวดยานดำเนินไปถูกทางด้วยความสวัสดี คือปลอดภัยบรรลุจุดประสงค์" ดังนั้น จริยธรรมจึงเป็นสิ่งสำคัญในสังคม ที่จะนำความสุขสงบและความและความเจริญก้าวหน้ามาสู่สังคมนั้นๆ เพราะเมื่อคนในสังคมมีจริยธรรม จิตใจก็ย่อมสูงส่ง มีความสะอาด และสว่างในจิตใจ จะทำการงานใดก็ไม่ก่อให้เกิดความเดือดร้อน ไมก่อให้เกิดทุกข์แก่ตนเองและผู้อื่น เป็นบุคคลมีคุณค่ามีประโยชน์ และสร้างสรรค์คุณงามความดี อันเป็นประโยชน์ต่อบ้านเมืองต่อไป

ลือชัย ศรีเงินยวง และคณะ (2565) ได้กล่าวถึง กรณีศึกษาการสร้างระบบนิเวศมนุษย์เพื่อขับเคลื่อนคุณธรรมในสังคมไทย เกี่ยวกับความหมายของคุณธรรมไว้ว่า หากปรากฏการณ์หนึ่งที่สำคัญของ "คุณธรรม" คือการที่ผู้คนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข การเกิดขึ้นของครีเอทีฟมูฟและโครงการต่างๆที่ตามมาในร่มเดียวกัน ก็แสดงให้เห็นถึงความหมายนั้นได้อย่างไม่ต้องสงสัย ความสุขที่เกิดขึ้น เริ่มตั้งแต่ความสุขในตนเอง ในงาน และระหว่างคนกลุ่มต่างๆของสังคมที่เข้ามาเชื่อมโยงและสัมพันธ์กันอย่างสมดุล

สรุปได้ว่า คุณธรรมจริยธรรมเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาคนและพัฒนาสังคม ปัญหาของสังคมที่ประสบพบเห็นอยู่ทุกวันนี้เกิดจากมนุษย์ เป็นส่วนใหญ่ การแก้ปัญหาสังคม จึงต้องแก้ด้วย "การพัฒนาคน" เพื่อให้คนมีปัญญา มีความรู้คู่คุณธรรม และมีทักษะในการแก้ปัญหาชีวิต ปัญหาจึงอยู่ที่ว่าเราจะพัฒนาคนอย่างไรเพื่อให้คนมีชีวิตที่ดีงาม สามารถใช้ความรู้และความดีในการแก้ปัญหาตนเองและสังคมได้ สามารถสร้างสรรค์พัฒนาได้ รู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว มีทัศนคติทางจริยธรรมที่เหมาะสม อาจกล่าวได้ว่าสิ่งเหล่านี้เป็นคุณสมบัติของคนที่มีคุณธรรม

2.3.9 การพัฒนาชุมชนกับโครงการรักลูกปลูกธรรม

สังคมมนุษย์มีการพัฒนามาตามลำดับ ตั้งแต่ยุคโบราณจนถึงปัจจุบัน และจะมีการพัฒนาต่อไปในอนาคต การพัฒนาจึงถือเป็นการเปลี่ยนแปลงหรือการเคลื่อนไหวทางสังคมอย่างหนึ่งที่เป็นไปในด้านดี หรือด้านความเจริญ คนส่วนมากจึงเข้าใจตรงกันว่า การพัฒนา คือการทำให้ดีขึ้น แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางสังคม หรือการพัฒนามีหลายด้าน จึงเป็นการยากที่จะสรุปว่า การพัฒนาคืออะไร มีกี่ประเภท และการพัฒนานั้น คือการทำอย่างไร ปัจจุบันได้มีสถาบันและผู้รู้จำนวนมากได้อธิบาย และให้ความหมายเกี่ยวกับการพัฒนาไว้ค่อนข้างมาก และสอดคล้องกัน ในงานวิจัยนี้ ก่อนที่จะกล่าวถึงความหมายของการพัฒนาชุมชน (Community Development) ควรทราบความหมายของ การพัฒนา (Development) เป็นเบื้องต้น เนื่องจากคำนี้ได้มีการใช้มานานแล้ว กับทุกศาสตร์การเรียนรู้ รวมถึงการนำมาใช้การพัฒนาศาสนา เศรษฐกิจ การเมือง การแพทย์ และด้านวิทยาศาสตร์ ผู้วิจัยขอนำเสนอพอสังเขป ดังนี้

สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ (2556) ได้กล่าวถึงการพัฒนา โดยได้ดำเนินการอัญเชิญพระบรมราโชวาท พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช;รัชกาลที่ 9 ที่พระราชทานแก่คณะที่ปรึกษาเยาวชนและเยาวชนดีเด่น ณ ศาลาผกาภิรมย์ เมื่อวันที่ 7 พฤษภาคม 2513 ความว่า "พัฒนา" ก็หมายถึงทำให้มั่นคง ทำให้ก้าวหน้า การพัฒนาประเทศก็ทำให้บ้านเมืองมั่นคง มีความเจริญ ความหมายของการพัฒนาประเทศนี้ ก็เท่ากับตั้งใจ

ที่จะทำให้ชีวิตของแต่ละคน มีความปลอดภัย มีความเจริญ มีความสุข ฉะนั้น จึงเข้าใจได้ว่า การพัฒนาทุกอย่างเป็นสิ่งที่ดี เพราะว่าจะนำมาซึ่งความสุขความเจริญ และความพอใจของแต่บุคคลในประเทศ การพัฒนา คำเดียวนี้ก็กินความหมายมากมายดังที่ว่านี้ จึงต้องประกอบด้วยปัจจัยหลายอย่างที่จะให้สำเร็จผลตามที่ต้องการ ความมั่นคงและความสงบสุขของส่วนรวมเป็นอันที่หนึ่งของการพัฒนา วิชาการในด้านต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นกสิกรรม จะเป็นอุตสาหกรรมหรืออื่นๆ เป็นปัจจัยที่สอง ปัจจัยที่สามที่สำคัญที่สุดก็คือความเข้าใจซึ่งกันและกัน ระหว่างผู้ที่จะพัฒนาและผู้ที่อยู่ในกลุ่มชน ต้องมีความสามัคคีกลมเกลียวไม่ขัดซึ่งกันและกัน จึงจะพัฒนาได้”

พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2554) ให้ความหมายว่า พัฒนา หมายถึง ทำให้เจริญ ส่วนคำว่า พัฒนาการ หมายถึง การทำความเจริญ การเปลี่ยนแปลงในทางเจริญขึ้น การคลี่คลายไปในทางดี สอดคล้องกับคำว่า “ภาวนา” ในพระพุทธศาสนา ซึ่งหมายถึง การทำให้มีขึ้นเป็นขึ้น การเจริญ การบำเพ็ญ การพัฒนา

วิชัย รูปขำดี และคณะ (2555) ได้สรุปความหมายของ การพัฒนา หมายถึง กระบวนการเปลี่ยนแปลงที่คนในสังคมได้วางแผนไว้ โดยมีมุ่งให้มีเป้าหมายเพื่อการเปลี่ยนแปลงให้ดีขึ้น และในความเป็นจริงเป้าหมายอาจไม่เหมาะสมหรือมีผลกระทบทางลบได้ ดังนั้นการพัฒนาจึงอาจทำให้เลวลงก็ย่อมเป็นไปได้ แม้เป้าหมายเหมาะสม หากกระบวนการพัฒนาผิดพลาด ผลก็อาจล้มเหลวได้ และเป้าหมายการพัฒนาอาจดูที่อัตราเร่งก็ได้ แม้เป้าหมายและกระบวนการเหมาะสม หากอัตราเร่งเกินไปก็อาจเกิดปัญหาได้

สนธยา พลศรี (2547) ให้ความหมายจากรูปศัพท์ว่า การพัฒนา หมายถึง การเปลี่ยนแปลงสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้เกิดความเจริญเติบโต งอกงาม และดีขึ้นจนเป็นที่พึงพอใจ ดังนั้น การพัฒนาเป็นสิ่งที่ดี มีประโยชน์ ทั้งในด้านส่วนตัวและด้านส่วนรวม โดยการพัฒนานั้น ต้องกระทำด้วยเจตนาที่ดี มีหลักวิชา มีความสามัคคีร่วมมือกัน และมีเป้าหมายเพื่อความสุข ความเจริญก้าวหน้า ตลอดถึงความมั่นคงของสังคมส่วนรวม อย่างไรก็ตาม ที่ผ่านมามีโครงการ/กิจกรรมด้านการพัฒนาหลายอย่างทั้งในระดับประเทศและในระดับชุมชน ที่ดำเนินการแล้วไม่ประสบผลสำเร็จ หรือบางโครงการ/กิจกรรมมีความสำเร็จ แต่ไม่มั่งคงยั่งยืน จึงทำให้เกิดแนวคิดและแนวทางการพัฒนาที่ยั่งยืนขึ้น โดยการพัฒนา (Development) หมายถึง การทำให้ชีวิตของบุคคล สภาพของหน่วยงาน สังคม และประเทศชาติ มีสภาพที่ดีขึ้น เกิดความเจริญก้าวหน้าในด้านต่างๆ ส่งผลให้ บุคคล สังคม และประเทศชาติ มีความความสะดวกปลอดภัย และความสุข มีความเข้มแข็ง และมั่นคง

กรรณิการ์ กาญจนวัฏศรี (2557) การพัฒนาชนบท หมายถึง ความร่วมแรงร่วมใจของเจ้าหน้าที่ของรัฐบาล องค์การระหว่างประเทศ การพัฒนาชนบทหวังผลกำไรและของชาวชนบทในอันที่จะปรับปรุงคุณภาพชีวิตของชาวชนบทให้ดีขึ้นทั้งทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม โดยเน้นการพึ่งตนเอง โดยตอบสนองความจำเป็นพื้นฐานและการมีส่วนร่วมอย่างแท้จริงของชนบท มองในแง่นี้ การพัฒนาชนบท รวมถึงการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงสภาพแวดล้อม โครงสร้างและกระบวนการตลอดจนพฤติกรรมทางด้านการเมือง เศรษฐกิจ และสังคมของชนบท และชาวชนบทให้สามารถกำหนดชะตากรรม และยืนอยู่บนขาของตนเองได้อย่างภาคภูมิสมกับที่เกิดมาเป็นมนุษย์ในสังคม

Ciaran O'Brien (2022) ได้กล่าวว่า การพัฒนาชุมชนนั้นไม่ใช่แนวคิดใหม่ โดยส่วนมากจะเติบโตขึ้นจากนโยบายและกิจกรรมของผู้ว่าการและผู้บริหารอาณานิคมของอังกฤษ ทฤษฎีและลงมือปฏิบัติในปัจจุบันยังคงได้รับอิทธิพลอย่างมากจากสิ่งสืบทอดเหล่านี้ เมื่อเวลาผ่านไป แนวทางของรัฐบาลในการพัฒนาชุมชนมีการตัดทอนและเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง ความหมายที่แท้จริงจึงเริ่มเลือนลาง เช่นเดียวกันกับความเข้าใจของพวกเราเกี่ยวกับการพัฒนาชุมชน นอกจากนี้ การพัฒนาชุมชนยังไม่ใช่แนวคิดที่จะนิยามได้โดยง่าย เนื่องจากมีแนวทางที่ทับซ้อนกันมากมายในการพัฒนาชุมชน อย่างไรก็ตาม องค์การสหประชาชาติ (U.N.) ได้ให้คำอธิบายอันเป็นประโยชน์ว่าการพัฒนาชุมชน เป็นกระบวนการที่สมาชิกในชุมชนมารวมตัวกัน เพื่อดำเนินการกระทำร่วมกันและสร้างแนวทางในการแก้ไขปัญหาสาธารณะ โดยพื้นฐานแล้ว ผู้คนจะมารวมตัวกันเพื่อดำเนินการและนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเด็นที่สำคัญสำหรับ พวกเขา โดยแก่นแท้ของการพัฒนาชุมชนนั้น อยู่ที่คุณค่าของการเคารพในความหลากหลาย ความยุติธรรมทางสังคม สิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียม ความเป็นอยู่ที่ดี และโอกาส

NACDEP (2021) ได้อธิบายว่า การพัฒนาชุมชน จัดเป็นวิชาชีพและสาขาการศึกษาที่ส่งเสริมประชาธิปไตยแบบมีส่วนร่วม การพัฒนาที่ยั่งยืน สิทธิ ความเสมอภาค โอกาสทางเศรษฐกิจ และความยุติธรรมทางสังคม ผ่านองค์กร การศึกษา และการเสริมสร้างศักยภาพของคนในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของท้องถิ่น อัตลักษณ์ หรือความสนใจเฉพาะในชุมขนเขตเมืองและในเขตชนบท

สรุปได้ว่า การพัฒนาชุมชน หมายถึง กระบวนการที่สมาชิกในชุมชนมารวมตัวกัน เพื่อดำเนินการกระทำร่วมกันและสร้างแนวทางในการแก้ไขปัญหาสาธารณะ ไม่ว่าจะเป็นปัญหาด้านเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม ศาสนา การศึกษา และสิ่งแวดล้อม เป็นต้น โดยที่ผู้คนจะมารวมตัวกันเพื่อดำเนินการและนำมาซึ่งการเปลี่ยนแปลงทางสังคมในประเด็นที่สำคัญ และทุกฝ่ายจะให้ความเคารพในคุณค่าความหลากหลาย ความยุติธรรมทางสังคม สิทธิมนุษยชน ความเท่าเทียม ความเป็นอยู่ที่ดี ตลอดถึงโอกาสในการแสดงออกและการดำรงชีวิตที่เหมาะสม

2.4 โครงการรักลูกปลูกธรรม

การจัดทำโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2566 ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสาร และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นพื้นฐานในลงมือปฏิบัติการออกแบบโครงการ โดยวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นวัดที่เป็นเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบของกระทรวงวัฒนธรรม เมื่อ พ.ศ. 2563 และได้รับประกาศให้เป็นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทรงคุณค่า ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เมื่อ พ.ศ. 2564 ก่อนหน้านี้วัดเวฬุวันยังได้รับการประกาศเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกาฬสินธุ์ แห่งที่ 7 (ธ) จากมหาเถรสมาคม เมื่อ พ.ศ. 2549 และได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นหน่วยเผยแพร่ศีลธรรม จากกรมการศาสนา เมื่อ พ.ศ. 2563 ที่ผ่านมาวัดเวฬุวันได้จัดทำโครงการและกิจกรรมต่างๆ ตามนโยบายและโครงการของหน่วยงานราชการและคณะสงฆ์ไทยมาหลายโครงการ โดยพยามยามให้ครอบคลุมทั้งด้านการส่งเสริมการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเผยแพร่สู่ประชาชน การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การส่งเสริมสวัสดิการแก่ประชาชนในชุมชนตำบลนิคม การส่งเสริมความ

เคารพเทิดทูนในสถาบันพระมหากษัตริย์ และการส่งเสริมการศึกษาแก่เยาวชน เป็นต้น ผลจากการจัดทำโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านมา บางโครงการและกิจกรรมมีผลสำเร็จค่อนข้างมาก และยังคงดำเนินการอยู่ บางส่วนมีความสำเร็จในระดับปานกลางและไม่ยั่งยืน บางส่วนมีผลสำเร็จน้อยและยกเลิกไปแล้ว โดยไม่ได้วิเคราะห์โดยละเอียดว่าเกิดจากสาเหตุอะไร ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดทำโครงการ การบริหารโครงการ และการประเมินโครงการแล้ว ทำให้มองเห็นว่า น่าจะเกิดจากกระบวนการของโครงการไม่ครอบคลุม และไม่ครบตามขั้นตอน หรืออาจจะเกิดจากการไม่ได้นำแนวคิดที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยมาใช้ เช่น หลักบวร ประกอบกับในช่วง พ.ศ. 2563 – 2565 ได้เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID - 19 ในประเทศไทย และในประเทศต่างๆทั่วโลกอย่างรวดเร็วและรุนแรง มีผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตในประเทศไทยจำนวนมาก จากข้อมูลที่กรมสารนิเทศ กระทรวงสาธารณสุข รายงาน ณ วันที่ 30 มีนาคม 2563 ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของการแพร่ระบาด ระบุว่า มีผู้ป่วยสะสม จำนวน 1,524 ราย ยังรักษาในโรงพยาบาล 1,388 ราย ผู้ป่วยรักษาหายกลับบ้านแล้ว 127 ราย และเสียชีวิต 9 ราย ส่วนสถานการณ์ทั่วโลกใน 197 ประเทศ 2 เขตบริหารพิเศษ 2 เรือสำราญ ตั้งแต่ 5 กุมภาพันธ์ – 30 มีนาคม 2563 (07.00 น.) พบผู้ป่วยยืนยันติดเชื้อจำนวน 721,277 ราย เสียชีวิต 33,942 ราย ส่วนประเทศจีนพบผู้ป่วย 81,439 ราย เสียชีวิต 3,300 ราย สหรัฐอเมริกาพบผู้ป่วย 141,781 ราย เสียชีวิต 2,471 ราย อิตาลีพบผู้ป่วย 97,689 ราย เสียชีวิต 10,779 ราย (สำนักสารนิเทศ, 2563) จะเห็นว่าสถานการณ์มีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งข้อมูล ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2565 ประเทศไทย มีผู้ติดเชื้อ COVID - 19 จำนวน 2,458,697 ราย ผู้เสียชีวิตจากไวรัส จำนวน 11,073 ราย (กระทรวงสาธาณสุข, 2565) สถานการณ์ดังกล่าว รัฐบาลไทย โดยประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ออกประกาศข้อกำหนด ฉบับที่ 1 จำนวน 16 ข้อ ตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาตรการเพื่อป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของไวรัสดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การท่องเที่ยว และลงมือปฏิบัติชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างมาก บริษัทและโรงงานจำนวนมากมีการหยุดดำเนินงานและปลดคนงานออก ทำให้มีคนตกงานจำนวนมาก สรุปแล้วความเสียหายทางเศรษฐกิจโดยรวมของไทยอันเกิดจาก COVID- 19 มีมูลค่าประมาณ 18.4 ล้านล้านบาท คิดเป็นประมาณ 110% ของจีดีพีในปี 2562 นับเป็นความเสียหายที่รุนแรงมากจริงๆ และน่าจะตอกย้ำถึงความจำเป็นในการสกัดกั้นโรคระบาดนี้ไม่ให้ลุกลามยืดเยื้ออีกต่อไป (พลายพล คุ้มทรัพย์, 2564) ส่วนใหญ่ผู้ตกงานต้องกลับสู่ภูมิลำเนาในต่างจังหวัด ไม่เว้นแม้แต่จังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้เกิดปัญหาการแพร่ระบาดของ COVID - 19 ตามชุมชนต่างๆ จำนวนมาก ทำให้โรงพยาบาลประจำอำเภอในพื้นที่ต่างๆ ไม่สามารถรองรับผู้ป่วยได้เพียงพอ ผู้บริหารท้องถิ่นและท้องที่ พร้อมด้วยวัดและจิตอาสา ต้องระดมสรรพกำลัง โดยเฉพาะการจัดทำศูนย์พักคอย (Community Isolation) ตามวัด โรงเรียน และศาลาประชาคม โดยได้ร่วมกันจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคและเงินสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธา เนื่องจากรัฐบาลไม่มีงบประมาณสนับสนุนได้เพียงพอและทันเวลา ข้อมูลล่าสุด ณ วันที่ 25 ธันวาคม 2565 จังหวัดกาฬสินธุ์ มีผู้ติดเชื้อ COVID - 19 สะสม จำนวน 35,481 ราย ผู้ป่วยรายใหม่ 19 ราย มีผู้เสียชีวิตสะสม จำนวน 244 ราย มีประชาชนได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว รวมทั้งเข็ม และเข็ม 2 รวม 1,373,100 ราย (กระทรวงสาธารณสุข, 2565) วัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงเป็นวัด

หนึ่งที่ได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือประชาชนในสถานการณ์ดังกล่าว ทั้งในด้านเป็นศูนย์พักคอย การจัดหาอาหารน้ำดื่ม การเยี่ยมให้กำลังใจครอบครัวของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โรงเรียนวัดเวฬุวัน การแจกหน้ากากอนามัยและเจลแอลกอฮอล์ การให้ทุนการศึกษาครอบครัวผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ยากจน สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ตลอดถึงการฌาปนกิจผู้เสียชีวิตจาก COVID - 19 ด้วย จากเหตุการณ์การระบาดของ COVID- 19 อย่างรวดเร็วในจังหวัดกาฬสินธุ์ และในพื้นที่ตำบลนิคม ระหว่าง พ.ศ. 2563 - 2565 หน่วยงาน องค์กร และวัดเวฬุวัน ได้ประสานพลังร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน ภายใต้ข้อจำกัดของงบประมาณจากรัฐบาล ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า เป็นการนำหลักบวร มาใช้ในชุมชนตำบลนิคม เพราะมีองค์ประกอบครบทั้ง 3 อย่าง คือ บ้าน (ผู้นำชุมชนท้องถิ่น ท้องที่ทุกหมู่บ้าน จิตอาสา กรรมการกองทุนสวัสดิการฯ กรรมการธนาคารบุญเกื้อกูลผู้ด้อยโอกาสฯ และ ประชาชน) วัด (วัดเวฬุวัน และวัดในพื้นที่ทั้ง 4 วัด พร้อมด้วย พระภิกษุสามเณร อุบาสก อุบาสิกา) โรงเรียน/ราชการ (โรงเรียนวัดเวฬุวัน เทศบาลตำบลนิคม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์) อย่างไรก็ตาม การร่วมมือกันทำงานที่ผ่านมา เป็นจุดเริ่มต้นให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาค้นคว้า เพื่อทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมโดยละเอียด เพื่อให้ทราบกระบวนการขั้นตอนการจัดทำโครงการว่ามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร มีผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนมากน้อยเพียงใด

2.4.1 ความหมายของโครงการรักลูกปลูกธรรม

โครงการรักลูกปลูกธรรม หมายถึง โครงการที่วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ดำเนินการเพื่อสงเคราะห์ช่วยเหลือชุมชน ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 ประการ พรหมวิหาร 4 ประการ สัปปุริสธรรม 7 ประการ และหลักบวร โดยมีเป้าหมายแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน โดยกระบวนการตามแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม 10 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) กิจกรรมรักลูกผูกพัน 2) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และ 3) กิจกรรม จิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

2.4.2 ความสำคัญของโครงการรักลูกปลูกธรรม

โครงการนี้ จัดทำขึ้นในช่วงที่ประเทศไทย และชุมชนตำบลนิคม ประสบปัญหาการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อ COVID - 19 ซึ่งถือเป็นปัญหารุนแรงที่สุดของประเทศไทย และของชุมชนตำบลนิคม มีคนตกงานจำนวนมาก ไม่มีรายได้เลี้ยงดูครอบครัว คนเจ็บป่วยแน่นโรงพยาบาล จนต้องมีสถานที่กักตัวและที่พักคอยผู้ติดเชื้อที่กระจายอยู่ตามชุมชนต่างๆ ทั่วประเทศไทย งบประมาณของภาครัฐที่จะนำมาแก้ไขปัญหามีน้อยและไม่ทันต่อสถานการณ์ หากเทียบกับสงคราม ก็เป็นสงครามโรคระบาดครั้งยิ่งใหญ่ มีคนป่วยและคนล้มตายจำนวนมาก ลงมือปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนา เข้าวัดฟังธรรม บำเพ็ญบุญในโอกาสต่างๆ หยุดลง เพราะมาตรการที่เข้มงวด ทำให้มีผลต่อสภาพจิตใจอย่างมาก มีความวิตกกังวล หวาดกลัว และเกิดความเครียด (ทุกข์) ไม่รู้จะหันหน้าไปพึ่งใคร ผู้วิจัยพิจารณาเห็นว่า การจัดทำโครงการรักลูกปลูกธรรม จะช่วยแก้ไขปัญหาชุมชนตำบลนิคมที่กำลังประสบอยู่ได้ ซึ่งปัญหาเร่งด่วน คือ ปัญหาผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ COVID - 19 และการให้ความช่วยเหลือกลุ่มผู้ขาดโอกาสทั้งด้านกายภาพ และด้านจิตใจ ส่วนปัญหาถัดมา คือ ปัญหาสภาพแวดล้อม

ด้านป่าไม้ ซึ่งชุมชนตำบลนิคม ไม่มีการฟื้นฟูหรือปลูกป่าไม้อย่างจริงจัง ทำให้พื้นที่ป่าไม้แทบจะหมดไป ปัญหาเหล่านี้ ผู้วิจัยเชื่อว่า การนำแนวทางการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายในชุมชน และการนำแนวพระราชดำริ หลักบวร มาใช้ในลงมือปฏิบัติโครงการทุกขั้นตอน จะทำให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ เกิดผลดีต่อชุมชนตำบลนิคม และผู้เข้าร่วมโครงการ ดังนั้น จึงสรุปความสำคัญของโครงการได้ ดังนี้

1) เป็นโครงการที่สอดคล้องกับสถานการณ์ปัจจุบัน โดยการนำเอาปัญหาหลักและเร่งด่วนในชุมชนมาดำเนินการ

2) เป็นโครงการที่บูรณาการแนวคิด ทฤษฎีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และ หลักบวร มาใช้ในลงมือปฏิบัติโครงการ

3) ลงมือปฏิบัติโครงการ จะก่อให้เกิดผลดีทั้งด้านกายภาพ คือการช่วยเหลือเยียวยาประชาชนที่ได้รับผลกระทบจากการระบาดของ COVID – 19 ตลอดถึงกลุ่มนักเรียนที่ขาดโอกาส เช่น คนพิการ เด็กกำพร้า และผู้ป่วยติดเตียง เป็นต้น และด้านจิตใจ คือ มีความรู้สึกเมตตากรุณาต่อเพื่อนมนุษย์ มีจิตใจเสียสละ อดทนมุ่งมั่นทำงานอย่างต่อเนื่อง ไม่วิตกกังวลต่อสถานการณ์ปัญหาที่เกิดขึ้น และมีกำลังใจในการดำรงชีวิต ตระหนักและเห็นคุณค่าของพระพุทธศาสนาและสถาบันพระมหากษัตริย์

4) โครงการนี้ จะช่วยให้ชุมชนเกิดการเรียนรู้กระบวนการทำงานร่วมกัน ภายใต้แนวคิดและแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทสังคมไทย ซึ่งเป็นสังคมประชาธิปไตยที่ยึดมั่นในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ส่งผลให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็ง และยั่งยืน

โครงการรักลูกปลูกธรรม จะประกอบด้วยกิจกรรม 3 กิจกรรม โดยมีรายละเอียดของโครงการ โดยมีรายละเอียดดังนี้

2.4.3 โครงการรักลูกปลูกธรรม

ชื่อโครงการ โครงการรักลูกปลูกธรรม

สถานที่อำนวยการ วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

หลักการและเหตุผล

ชุมชนตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพื้นที่อีกแห่งหนึ่งที่ประสบปัญหาการแพร่ระบาดของ COVID – 19 ทุกหมู่บ้านมีการเฝ้าระวังอย่างเข้มงวด นอกจากนั้นยังส่งผลกระทบด้านการเรียนการสอนต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียนวัดเวฬุวัน และส่งผลต่อการดำรงชีวิตของผู้ปกครองผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตลอดถึงกลุ่มนักเรียนที่ขาดโอกาสในชุมชนตำบลนิคมด้วย ตั้งแต่ COVID – 19 เริ่มระบาด เมื่อต้นปี 2563 ทำให้คนตกงานและขาดรายได้ดำรงชีวิตประจำวัน บางครอบครัวไม่สามารถออกไปทำงานได้ตามปกติ เพราะมาตรการควบคุมของภาครัฐ สภาพจิตใจตกต่ำลง เกิดความเครียด ส่วนประชาชนที่เคยเข้าวัด รักษาศีล และปฏิบัติธรรมในวันพระ รวมทั้งวันสำคัญและงานประเพณีอื่นๆ ก็ไม่สามารถดำเนินการได้ตามปกติ ทำให้ต่างคนต่างอยู่ การบำเพ็ญบุญและอุปถัมภ์บำรุงวัดลดลงอย่างมาก พระสงฆ์บางวัดงดออกบิณฑบาตในบางเดือน และจ่ายเงินเพิ่มขึ้นค่าจัดทำอาหาร สำหรับวัดเวฬุวัน เป็นวัดที่เป็นศูนย์กลางชุมชน ต้องให้ความอนุเคราะห์ชุมชน โดยการจัดตั้งเป็นศูนย์พักคอย (Community Isolation) และสนับสนับสนุนปัจจัยพื้นฐาน เช่น อาหาร น้ำดื่ม หน้ากากอนามัย และเจลแอลกอฮอล์ เป็นต้น แก่ผู้ติดเชื้อ COVID - 19 ด้วยขณะเดียวกันหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือในพื้นที่ เช่น ที่ทำการปกครองอำเภอสหัสขันธ์ เทศบาลตำบลนิคม และโรงพยาบาล

ส่งเสริมสุขภาพตำบลนิคม ก็ไม่มีงบประมาณ และเครื่องมือด้านการแพทย์เพียงพอในการช่วยเหลือ กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวัน บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและประชาชนทั่วไปได้ทันต่อสถานการณ์ ถ้ารอรับงบประมาณจากรัฐบาลกลางเพียงอย่างเดียวก็ไม่ทันเวลา จะทำให้สถานการณ์เลวร้ายลง จึงจำเป็นต้องคิดหาวิธีแก้ไขปัญหาโดยใช้แนวทางใหม่ คือการมีส่วนร่วมของประชาชนและ น้อมนำแนวพระราชดำริ หลักบวร คือบ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ มาบูรณาการทำงานเพื่อแก้ไขปัญหาในสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID - 19 โดยขอความร่วมมือประชาชน หน่วยงาน องค์กรชุมชน และวัดที่มีจิตเมตตา บริจาค ช่วยเหลือกันยามยาก เป็นการพึ่งพาอาศัยกันเองในชุมชน เพื่อให้สถานการณ์คลี่คลายลง ปัจจุบัน (พ.ศ. 2566) สถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID - 19 มีแนวโน้มดีขึ้นตามลำดับ แต่ก็ยังไม่หมดไปจากชุมชน เนื่องจากไวรัสมีการกลายพันธุ์ จากข้อมูลปรากฏว่ายังมีประชาชนติดเชื้ออยู่แทบทุกเดือน จึงจำเป็นที่หน่วยงาน วัด โรงเรียน และประชาชน ในพื้นที่ตำบลนิคม ต้องเตรียมพร้อมเผชิญปัญหาดังกล่าว ที่อาจจะกลับมากระทบต่อวิถีชีวิตของประชาชนและเยาวชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อีก นอกจากปัญหาการแพร่ระบาดของ COVID - 19 ในชุมชนตำบลนิคมแล้ว ปัญหาอีกอย่างหนึ่งที่พบ คือ สภาพป่าไม้ตามธรรมชาติลดลงไปอย่างมาก ปัจจุบันมีเฉพาะในพื้นที่วัดและโรงเรียนบางแห่งเท่านั้น เนื่องจากประชาชนใช้ที่ดินเพื่อการเกษตร แม้ว่าจะมีที่สาธารณประโยชน์และที่ดินหัวไร่ปลายนา ซึ่งเป็นที่ดินนิคมสร้างตนเองลำปาว ประชาชนก็บุกรุกนำไปปลูกพืชไร่และเป็นทุ่งเลี้ยงสัตว์เกือบทั้งหมด วัดเวฬุวัน จึงนำปัญหาดังกล่าวมาเสนอต่อที่ประชุมผู้นำชุมชน และตัดสินใจร่วมกันจัดทำโครงการฟื้นฟูและปลูกป่าไม้ขึ้นในชุมชนตำบลนิคม โดยมีเป้าหมาย จำนวน 29 ไร่ ภายใน 5 ปี

ดังนั้น วัดเวฬุวัน จึงจัดทำโครงการนี้ขึ้น และแยกเป็นกิจกรรม 3 กิจกรรม เพื่อให้สอดคล้องกับปัญหาและกลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ 1) กิจกรรมรักลูกผูกพัน 2) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และ 3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

วัตถุประสงค์

1. เพื่อบรรเทาปัญหาผลกระทบจากการแพร่ระบาดของ COVID - 19
2. เพื่อส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน ตามหลักบวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน
3. เพื่อส่งเสริมการปลูกต้นไม้ในชุมชนตำบลนิคม คืนธรรมชาติสู่แผ่นดิน
4. เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 และ สัปปุริสธรรม 7 ลงมือสู่การปฏิบัติจริง
5. เพื่อสร้างความเข้มแข็งและยั่งยืนให้ชุมชนตำบลนิคม และผู้เข้าร่วมโครงการ

วิธีดำเนินการ

1. ปรึกษาหารือกับผู้นำชุมชนและหน่วยงานในพื้นที่ ในประเด็นปัญหาที่เกิดขึ้นและมีผลกระทบต่อชุมชน
2. วัดเวฬุวันจัดทำโครงการ/กิจกรรมที่สอดคล้องกับปัญหานั้น
3. ประชุมเชิงปฏิบัติการ เพื่อชี้แจงรายละเอียดของโครงการในแต่ละกิจกรรม ทั้ง 3 กิจกรรม
4. แต่งตั้งคณะกรรมการบริหารโครงการรักลูกปลูกธรรม และแต่งตั้ง คณะทำงานรับผิดชอบกิจกรรม ทั้ง 3 กิจกรรม
5. ดำเนินการโครงการ/กิจกรรม

6. วิเคราะห์ ทบทวน ปรับปรุงลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในส่วนที่ไม่เหมาะสม

7. ประเมินผลโครงการ/กิจกรรม

8. สรุป รายงานผลให้คณะกรรมการ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

เป้าหมาย

1) ประชาชนชาวตำบลนิคม อย่างน้อย 100 คน และเยาวชนผู้เข้าร่วมกิจกรรม อย่างน้อย 300 คน ที่ได้รับผลกระทบจากสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID – 19 ได้รับการช่วยเหลือเครื่องอุปโภคบริโภค สิ่งจำเป็นในการศึกษา และการดำรงชีวิตประจำวัน เป็นต้น

2) บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ ได้บูรณาการทำงานแก้ปัญหาชุมชน ร่วมกันอย่างเป็นรูปธรรม และทันต่อสถานการณ์

3) เพิ่มพื้นที่ป่าไม้และความหลากหลายทางชีวภาพ ในชุมชนตำบลนิคม จำนวน 29 ไร่ ประมาณ 5,000 ต้น

4) ประชาชนชาวตำบลนิคม และผู้เข้าร่วมโครงการ มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม และสามารถปฏิบัติตามหลักสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 และ สัปปุริสธรรม 7 ในชีวิตประจำวันได้อย่างเหมาะสม

5) ชุมชนตำบลนิคมเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

งบประมาณ

1) วัดเวฬุวัน จำนวน 120,000 บาท

2) จากเทศบาลตำบลนิคม กองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลนิคม ธนาคารบุญเกื้อกูลผู้ด้อยโอกาสตำบลนิคม จำนวน 21,000 บาท

3) โรงเรียนวัดเวฬุวัน จำนวน 12,000 บาท

4) ประชาชนทั่วไป และผู้มีจิตศรัทธา - บาท

ระยะเวลาดำเนินการ เริ่ม 3 กุมภาพันธ์ 2566 ถึง 30 มีนาคม 2567

ผู้รับผิดชอบโครงการ ผู้ร่วมวิจัย และคณะกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรม

สถานที่อำนวยการ วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้เกี่ยวข้องกับโครงการ

1. เทศบาลตำบลนิคม

2. กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน คณะกรรมการหมู่บ้าน 7 หมู่บ้านในตำบลนิคม

3. ผู้บริหาร ผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และผู้ปกครองนักเรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวัดเวฬุวัน

4. คณะกรรมการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลนิคม และคณะกรรมการธนาคารบุญเกื้อกูลผู้ด้อยโอกาสตำบลนิคม

5. ประชาชนชาวตำบลนิคมที่เข้าร่วมโครงการ

6. เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ และสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์

ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากลงมือปฏิบัติโครงการ

1. ประชาชนชาวตำบลนิคมรับทราบลงมือปฏิบัติโครงการ และเข้าร่วมโครงการ มีประชาชนอย่างน้อย 100 คน เยาวชนนักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม 300 คน ได้รับการช่วยเหลือ และมีความอบอุ่นใจมีกำลังใจที่จะดำเนินชีวิตต่อไป

2. คณะกรรมการโครงการ และผู้เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรม ได้เรียนรู้ หลักการทำงานแบบมีส่วนร่วม และหลักบวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน/ราชการ ว่า สามารถนำมาเป็นแนวทางในการแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนได้จริง

3. ประชาชนชาวตำบลนิคมและผู้เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรม เกิดความตระหนักในคุณค่าของป่าไม้ ร่วมกันปลูก ร่วมกันรักษาดูแล และร่วมกันรับประโยชน์จากป่าไม้ จำนวน 29 ไร่ ประมาณ 5,000 ต้น

4. ประชาชนชาวตำบลนิคม และผู้เข้าร่วมโครงการ/กิจกรรม เกิดการพัฒนาทางความคิดเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนของตนเอง เกิดการพัฒนาคุณธรรม เช่น ความเสียสละ สามัคคี มีน้ำใจ และมีความรักความเอื้ออาทรต่อคนในชุมชน เป็นต้น ทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน

การประเมินผล

1. จัดเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับการประเมิน
2. จากการสังเกต การเข้าร่วมโครงการ/กิจกรรม
3. จากแบบขอเสนอแนะและแบบสอบถามที่กำหนดไว้

2.5 สภาพพื้นที่การวิจัย

2.5.1 ความเป็นมาวัดเวฬุวัน

วัดเวฬุวัน เดิมตั้งอยู่บ้านแก้งกุดเซียงโสม ตำบลหนองบัว อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ สร้างวัดเมื่อประมาณ พ.ศ. 2442 โดยมีพระอาจารย์ลุน เป็นผู้นำ บริเวณวัดอยู่ริมแม่น้ำลำปาว เมื่อ พ.ศ. 2480 พระครูประสิทธิสมณญาณ (โสม) ได้มาพักจำพรรษาและเปลี่ยนชื่อเป็นวัดเวฬุวัน สังกัดคณะธรรมยุติกนิกาย ในช่วงระหว่าง พ.ศ. 2482 – 2503 มีพระภิกษุได้รับนิมนต์จากชาวบ้านและได้รับมอบหมายจากเจ้าคณะผู้ปกครองให้มาเป็นเจ้าอาวาสหลายรูปไม่เคยขาด เนื่องจากชาวบ้านแก้งให้การอุปถัมภ์บำรุงเป็นอย่างดี จึงมีพระภิกษุสามเณรจำพรรษาไม่ขาด และที่สำคัญมีการส่งเสริมการเรียนการศึกษาพระปริยัติธรรมด้วย ต่อมา พ.ศ. 2504 พระบุญโรม กิตติปัญโญ เป็นเจ้าอาวาส ท่านได้ตั้งสำผู้เข้าร่วมกิจกรรมพระปริยัติธรรมขึ้น มีพระภิกษุสามเณรมาเรียนจำนวนมาก ปีละ 20-30 รูป ประกอบกับพระอาจารย์บุญโรม กิตติปัญโญ มีความสามารถในการเทศน์และเผยแผ่ธรรมะด้วย จึงทำให้วัดเวฬุวันเป็นที่รู้จักของพุทธบริษัทในจังหวัดกาฬสินธุ์ในสมัยนั้น วัดเวฬุวันจึงกลายเป็นวัดศูนย์กลางของชุมชนตำบลหนองบัว แต่เมื่อ พ.ศ. 2510 วัดเวฬุวันและบ้านแก้งต้องอพยพย้ายออกจากจากที่เดิมไปในที่แห่งใหม่ (ปัจจุบัน คือบ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม) เนื่องจากรัฐบาลไทย โดยกรมชลประทาน ได้ก่อสร้างเขื่อนลำปาวขึ้น ระหว่าง พ.ศ. 2506 -2510 ทำให้น้ำท่วมหมู่บ้าน วัด และโรงเรียนหลายแห่งที่ตั้งอยู่ริมลำน้ำปาว ดังนั้น พระอาจารย์บุญโรม กิตติปัญโญ จึงได้ร่วมกับอุบาสกุบาสิกาย้ายวัดมาตั้งที่ บ้านตาดดงเค็ง (ผัง 6) ตำบลภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ หลังจาก

ดำเนินการก่อสร้างเสนาสนะต่างๆ ที่จำเป็นแล้ว พ.ศ. 2512 พระอาจารย์บุญโรม กิตติปัญโญ ได้ฟื้นฟูการจัดการศึกษาพระปริยัติขึ้นอีกครั้ง และดำเนินการต่อเนื่องมาจนถึง พ.ศ. 2530 รวม 18 ปี โดยท่านเป็นทั้งเจ้าสำผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้ร่วมวิจัยสอนพระปริยัติธรรม ขณะเดียวกันได้ตั้งศูนย์สงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์ ส่งเสริมให้เยาวชนในตำบลนิคมและตำบลใกล้เคียงมาศึกษาเรียนรู้พุทธศาสนา และอบรมศีลธรรม นอกจากนั้น หลังจากการสอบธรรมสนามหลวงเสร็จแล้ว ท่าได้จัดอบรมหลักการเทศน์และการเผยแผ่ธรรมะแก่พระภิกษุสามเณรวัดเวฬุวัน เป็นการสร้างบุคลากรสงฆ์หรือศาสนทายาทให้มีศักยภาพและคุณภาพ เพื่อเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาให้วัฒนาถาวรสืบไป ดังนั้นวัดเวฬุวัน จึงมีบทบาทเป็นศูนย์กลางของชุมชน ทั้งในด้านการศึกษาพระปริยัติธรรม การอบรมปลูกฝังศีลธรรม และการบำเพ็ญบุญตามประเพณี พระอาจารย์บุญโรม กิตติปัญโญ เป็นพระเถระที่มองการณ์ไกล ในระหว่าง พ.ศ. 2512 -2529 ได้ส่งพระภิกษุสามเณรไปศึกษาในระดับสูงขึ้นตามสำผู้เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆทั้งในกรุงเทพฯและต่างๆจังหวัด เช่น วัดธรรมมงคล วัดสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ และวัดโพธิสมภรณ์ จังหวัดอุดรธานี เป็นต้น ท่านได้รับพระราชทานสมณศักดิ์สัญญาบัตรพัดยศ ในราชทินนามว่า พระครูกิตติปัญญาภรณ์ และดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าอาวาสวัดเวฬุวัน และเจ้าคณะตำบลภูสิงห์ (ธรรมยุต) แต่ในปี พ.ศ. 2530 จำนวนพระภิกษุสามเณรลดลงเรื่อยๆ การเรียนการสอนได้หยุดไป เนื่องจากท่านอาพาธหนัก ไม่สามารถบริหารวัดและจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมได้ตามปกติ จนกระทั่ง พ.ศ. 2534 ท่านได้ถึงแก่มรณภาพ เมื่ออายุ 53 ปี

2.5.2 สภาพและบริบทวัดเวฬุวัน

วัดเวฬุวันตั้งอยู่เลขที่ 58 หมู่ 2 บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ รหัสไปรษณีย์ 46140 มีพระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (นิคม นิคมวโร) เป็นเจ้าอาวาส และดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอสหัสขันธ์ (ธรรมยุต) มีที่ดินตั้งวัด 38 ไร่ ที่ธรณีสงฆ์ 11 ไร่ รวม 49 ไร่ มีเสนาสนะต่างๆ มั่นคง มีหลวงพ่อเจ็ดกษัตริย์ ซึ่งเป็นพระพุทธรูปที่ประชาชนชาวอำเภอสหัสขันธ์เคารพนับถือ ประดิษฐานอยู่ภายในเจดีย์ และมีพิพิธภัณฑ์วัตถุมงคลเพื่อให้ผู้สนใจได้สักการะบูชาและชมพุทธศิลป์ด้วย วัดเวฬุวันจึงเป็นวัดศูนย์กลางของชุมชนตำบลนิคม โดยวัดได้ดำเนินโครงการและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อพระพุทธศาสนา คณะสงฆ์และสังคมอย่างหลากหลาย ซึ่งเริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร มารับตำแหน่งเจ้าอาวาส พอสรุปได้ดังนี้ พ.ศ. 2536 จัดตั้งสำผู้เข้าร่วมกิจกรรมพระปริยัติธรรมวัดเวฬุวัน และศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ (ศ.พ.อ.) พ.ศ. 2538 จัดตั้งธนาคารโค กระบือ ช่วยชีวิตผู้ยากไร้ พ.ศ. 2539 จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมจริยธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ (ธรรมยุต) พ.ศ. 2543 จัดตั้งชมรมผู้สูงอายุผู้ปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน พ.ศ. 2545 จัดตั้งกลุ่มสัจจะสะสมทรัพย์วัดเวฬุวัน และจัดตั้งกองทุนพระครูสิทธิวราคม นิคมวโร เพื่อการศึกษาเยาวชน พ.ศ. 2546 จัดตั้งกองทุนผู้บำเพ็ญประโยชน์ต่อวัดเวฬุวัน (หนังสือประวัติวัดเวฬุวัน, 2551) ต่อมาเมื่อพ.ศ. 2555 พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร ได้ตระหนักในความสำคัญของการศึกษา ปรารถนาให้เยาวชนได้รับการอบรมทั้งด้านความรู้ คู่กับความดี จึงจัดตั้งโรงเรียนการกุศลวัดเวฬุวัน สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน ปัจจุบัน มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมตั้งแต่ระดับอนุบาล ถึงมัธยมศึกษาตอนปลาย จำนวน 426 คน พ.ศ. 2555 เป็นผู้นำจัดตั้งกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลนิคม พ.ศ. 2558 ร่วมกับผู้นำชุมชนจัดตั้งธนาคารบุญเกื้อกูลผู้ด้อยโอกาสตำบลนิคม และเมื่อ พ.ศ. 2565 วัดเวฬุวันได้ร่วมกับโรงเรียนวัดเวฬุวัน และผู้นำชุมชนตำบลนิคม จัดทำโครงการรักลูกปลูกธรรมวัด

เวฬุวัน ภายใต้การสนับสนุนงบประมาณ จากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เพื่อส่งเสริมความรักความสามัคคี ความเสียสละ รักสิ่งแวดล้อม และส่งเสริมความเคารพเทิดทูนในสถาบันชาติ พระพุทธศาสนา และสถาบันพระมหากษัตริย์ โดยอาศัยหลักการมีส่วนร่วมของประชาชน และแนวพระราชดำริ หลักบวร เพื่อให้ชุมชนเกิดการพัฒนา มีจิตสำนึกที่ดีงาม และเกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

สำหรับผลงานและรางวัลที่วัดเวฬุวันและพระครูสิทธิวราคม นิคมวโร ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ มีดังนี้ พ.ศ. 2551 โล่รางวัลบุคคลบำเพ็ญประโยชน์ด้านศาสนาระดับประเทศ กระทรวงวัฒนธรรม พ.ศ. 2552 วัดส่งเสริมสุขภาพดีเด่น กรมอนามัย และศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวันอาทิตย์ต้นแบบ จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2554 วัดพัฒนาตัวอย่าง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ พ.ศ. 2557 เกียรติบัตรการบริหารจัดการกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลดีเด่น จังหวัดกาฬสินธุ์ จากผู้ว่าราชการจังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2558 โล่รางวัลกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลที่ส่งเสริมการจัดสวัสดิการ จากกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ และเป็นวัดที่เป็นเครือข่ายชุมชนคุณธรรมต้นแบบของกระทรวงวัฒนธรรม เมื่อ พ.ศ. 2563 และได้รับประกาศให้เป็นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ทรงคุณค่า ของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม เมื่อ พ.ศ. 2564 ก่อนหน้านี้วัดเวฬุวันยังได้รับการประกาศเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกาฬสินธุ์ แห่งที่ 7 (ธ) จากมหาเถรสมาคม เมื่อ พ.ศ. 2549 และได้รับการประกาศจัดตั้งเป็นหน่วยเผยแพร่ศีลธรรม จากกรมการศาสนา เมื่อ พ.ศ. 2563 ที่ผ่านมาวัดเวฬุวันได้จัดทำโครงการและกิจกรรมต่างๆ ตามนโยบายและโครงการของหน่วยงานราชการและคณะสงฆ์ไทยมาหลายโครงการ โดยพยามยามให้ครอบคลุมทั้งด้านการส่งเสริมการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาเผยแพร่สู่ประชาชน การอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่น การส่งเสริมสวัสดิการแก่ประชาชนในชุมชนตำบลนิคม การส่งเสริมความเคารพเทิดทูนในสถาบันพระมหากษัตริย์ และการส่งเสริมการศึกษาแก่เยาวชน เป็นต้น ผลจากการจัดทำโครงการ/กิจกรรมต่างๆ ที่ผ่านมา บางโครงการ/กิจกรรมมีผลสำเร็จค่อนข้างมาก และยังคงดำเนินการอยู่ บางส่วนมีความสำเร็จในระดับปานกลางและไม่ยั่งยืน บางส่วนมีผลสำเร็จน้อยและยกเลิกไปแล้ว โดยไม่ได้วิเคราะห์โดยละเอียดว่าเกิดจากสาเหตุอะไร ซึ่งเมื่อนำมาพิจารณาเปรียบเทียบกับแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการจัดทำโครงการ การบริหารโครงการ และการประเมินโครงการแล้ว ทำให้มองเห็นว่า น่าจะเกิดจากกระบวนการของโครงการไม่ครอบคลุม และไม่ครบตามขั้นตอน หรืออาจจะเกิดจากการไม่ได้นำแนวคิดที่สอดคล้องกับบริบทของสังคมไทยมาใช้ เช่น หลักบวร ประกอบกับในช่วง พ.ศ. 2563 – 2565 ได้เกิดสถานการณ์การแพร่ระบาดของ COVID - 19 ในประเทศไทย และในประเทศต่างๆทั่วโลกอย่างรวดเร็วและรุนแรง มีผู้ติดเชื้อและผู้เสียชีวิตในประเทศไทยจำนวนมาก จากข้อมูลที่กรมสารนิเทศ กระทรวงสาธารณสุข รายงาน ณ วันที่ 30 มีนาคม 2563 ซึ่งเป็นช่วงเริ่มต้นของการแพร่ระบาด ระบุว่า มีผู้ป่วยสะสมจำนวน 1,524 ราย ยังรักษาในโรงพยาบาล 1,388 ราย ผู้ป่วยรักษาหายกลับบ้านแล้ว 127 ราย และเสียชีวิต 9 ราย ส่วนสถานการณ์ทั่วโลกใน 197 ประเทศ 2 เขตบริหารพิเศษ 2 เรือสำราญ ตั้งแต่ 5 กุมภาพันธ์ – 30 มีนาคม 2563 (07.00 น.) พบผู้ป่วยยืนยันติดเชื้อจำนวน 721,277 ราย เสียชีวิต 33,942 ราย ส่วนประเทศจีนพบผู้ป่วย 81,439 ราย เสียชีวิต 3,300 ราย สหรัฐอเมริกาพบผู้ป่วย 141,781 ราย เสียชีวิต 2,471 ราย อิตาลีพบผู้ป่วย 97,689 ราย เสียชีวิต 10,779 ราย

(สำนักสารนิเทศ, 2563) จะเห็นว่าสถานการณ์มีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งข้อมูล ณ วันที่ 1 ตุลาคม 2565 ประเทศไทย มีผู้ติดเชื้อ COVID - 19 จำนวน 2,458,697 ราย ผู้เสียชีวิตจากไวรัส จำนวน 11,073 ราย (กระทรวงสาธาณสุข, 2565) สถานการณ์ดังกล่าว รัฐบาลไทย โดยพลเอกประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรี และรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม ได้ออกประกาศข้อกำหนด ฉบับที่ 1 จำนวน 16 ข้อ ตามความในมาตรา 9 แห่งพระราชกำหนดการบริหารราชการในสถานการณ์ฉุกเฉิน พ.ศ. 2548 มาตรการเพื่อป้องกันและควบคุมการแพร่ระบาดของไวรัสดังกล่าว ส่งผลกระทบต่อการพัฒนาด้านเศรษฐกิจ การศึกษา การท่องเที่ยว และลงมือปฏิบัติชีวิตประจำวันของประชาชนอย่างมาก บริษัทและโรงงานจำนวนมากมีการหยุดดำเนินงานและปลดคนงานออก ทำให้มีคนตกงานจำนวนมาก สรุปแล้วความเสียหายทางเศรษฐกิจโดยรวมของไทย มีมูลค่าประมาณ 18.4 ล้านล้านบาท คิดเป็นประมาณ 110% ของจีดีพีในปี 2562 นับเป็นความเสียหายที่รุนแรงมากจริงๆ และน่าจะตอกย้ำถึงความจำเป็นในการสกัดกั้นโรคระบาดนี้ไม่ให้ลุกลามยืดเยื้ออีกต่อไป (พลายพล คุ้มทรัพย์, 2564) ส่วนใหญ่ผู้ตกงานต้องกลับสู่ภูมิลำเนาในต่างจังหวัด ไม่เว้นแม้แต่จังหวัดกาฬสินธุ์ ทำให้เกิดปัญหาการแพร่ระบาดของ COVID - 19 ตามชุมชนต่างๆ จำนวนมาก ทำให้โรงพยาบาลประจำอำเภอในพื้นที่ต่างๆ ไม่สามารถรองรับผู้ป่วยได้เพียงพอ ผู้บริหารท้องถิ่นและท้องที่ พร้อมด้วยวัดและจิตอาสา ต้องระดมสรรพกำลัง โดยเฉพาะการจัดทำศูนย์พักคอย (Community Isolation) ตามวัด โรงเรียน และศาลาประชาคม โดยได้ร่วมกันจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภคและเงินสนับสนุนจากผู้มีจิตศรัทธา เนื่องจากรัฐบาลไม่มีงบประมาณสนับสนุนได้เพียงพอและทันเวลา ข้อมูลล่าสุด ณ วันที่ 25 ธันวาคม 2565 จังหวัดกาฬสินธุ์ มีผู้ติดเชื้อ COVID - 19 สะสม จำนวน 35,481 ราย ผู้ป่วยรายใหม่ 19 ราย มีผู้เสียชีวิตสะสม จำนวน 244 ราย มีประชาชนได้รับการฉีดวัคซีนแล้ว รวมทั้งเข็ม และเข็ม 2 รวม 1,373,100 ราย (กระทรวงสาธารณสุข, 2565) วัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จึงเป็นวัดหนึ่งที่ได้ให้การสนับสนุนช่วยเหลือประชาชนในสถานการณ์ดังกล่าว ทั้งในด้านเป็นศูนย์พักคอย การจัดหาอาหารน้ำดื่ม การเยี่ยมให้กำลังใจครอบครัวของผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวัดเวฬุวัน การแจกหน้ากากอนามัยและเจลแอลกอฮอล์ การให้ทุนการศึกษาครอบครัวผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ยากจน สิ่งอำนวยความสะดวกอื่นๆ ตลอดถึงการฌาปนกิจผู้เสียชีวิตจาก COVID - 19 ด้วย จากเหตุการณ์การระบาดของ COVID- 19 อย่างรวดเร็วในจังหวัดกาฬสินธุ์ และในพื้นที่ตำบลนิคม ระหว่าง พ.ศ. 2563 - 2565 หน่วยงาน องค์กร และวัดเวฬุวัน ได้ประสานพลังร่วมมือกันป้องกันและแก้ไขปัญหาอย่างเร่งด่วน ภายใต้ข้อจำกัดของงบประมาณจากรัฐบาล ซึ่งผู้วิจัยมีความเห็นว่า เป็นการนำหลักบวร มาใช้ในชุมชนตำบลนิคม เพราะมีองค์ประกอบครบทั้ง 3 อย่าง คือ บ้าน ประกอบด้วยผู้นำชุมชนท้องถิ่น ท้องที่ทุกหมู่บ้าน จิตอาสา กรรมการกองทุนสวัสดิการฯ กรรมการธนาคารบุญเกื้อกูลผู้ด้อยโอกาสฯ และ ประชาชน) วัด ประกอบด้วยวัดเวฬุวัน และวัดในพื้นที่ทั้ง 4 วัด พร้อมด้วย พระภิกษุสามเณร อุบาสกอุบาสิกา) โรงเรียนและส่วนราชการ ประกอบด้วยโรงเรียนวัดเวฬุวัน เทศบาลตำบลนิคม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์) อย่างไรก็ตาม การร่วมมือกันทำงานที่ผ่านมาเป็นจุดเริ่มต้นให้ผู้วิจัยสนใจศึกษาค้นคว้า เพื่อทำการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมโดยละเอียด เพื่อให้ทราบกระบวนการขั้นตอนการจัดทำโครงการว่ามีความเหมาะสมหรือไม่อย่างไร มีผลกระทบเชิงบวกต่อการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืนมากน้อยเพียงใด

2.5.3 บริบทของชุมชนตำบลนิคม

ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นตำบลขนาดเล็ก เดิมขึ้นกับตำบลภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์ กระทรวงมหาดไทยได้ประกาศยกฐานะเป็นเทศบาลตำบลนิคม เมื่อ พ.ศ. 2551 ประกอบด้วย 7 หมู่บ้าน ได้แก่ บ้านเสริมชัยศรี หมู่ 1 บ้านตาดดงเค็ง หมู่ 2 บ้านคำเชียงยืน หมู่ 3 บ้านศรีสมบูรณ์ หมู่ 4 บ้านคำแคน หมู่ 5 บ้านคำประถม หมู่ 6 และบ้านแก้งนคร หมู่ 7 มีประชากรรวมกัน 2,987 คน เป็นหญิง 1,630 คน ชาย 1,357 คน มีวัดในพระพุทธศาสนา จำนวน 4 แห่ง และที่พักสงฆ์ 1 แห่ง มีสถาบันการศึกษาประกอบด้วย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กภายใต้การดูแลของเทศบาลตำบลนิคม 2 แห่ง โรงเรียนสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษากาฬสินธุ์ เขต 1 จำนวน 3 แห่ง และมีโรงเรียนเอกชน 2 แห่ง มีเยาวชนที่อยู่ในวัยเรียนที่มีภูมิลำเนาทั้งในพื้นที่ตำบลนิคม และพื้นที่ใกล้เคียง ประมาณ 1,507 คน ประชาชน ร้อยละ 95 เป็นเกษตรกร มีเพียงส่วนน้อยประกอบอาชีพเลี้ยงสัตว์ อาชีพประมงในเขื่อนลำปาว และรับจ้าง

สภาพปัญหาของชุมชนตำบลนิคม ประชาชนส่วนใหญ่มีรายได้น้อย ไม่พอกับรายจ่าย ทำให้มีหนี้สินเพิ่มขึ้น สำหรับสิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะด้านป่าไม้ ลดลงอย่างมาก แม้แต่ที่สาธารณะประโยชน์หรือที่ดินของราชการก็ไม่มีป่าไม้แล้ว เนื่องจากประชาชนบุกรุกและนำไปใช้ทำการเกษตร ป่าไม้ที่มีอยู่เพียงเล็กน้อย ส่วนใหญ่อยู่ในวัดทั้ง 4 แห่ง แต่ก็ถือว่ายังน้อยไป จึงจำเป็นที่ชุมชนจะต้องร่วมมือกันปลูกป่าขึ้นมาใหม่ เพื่อเพิ่มพื้นที่สีเขียวในชุมชนตำบลนิคมและเป็นส่วนหนึ่งในการลดโลกร้อน ส่วนสถานการณ์ยาเสพติดในชุมชนยังคงมีอยู่ และมีแนวโน้มเพิ่มขึ้น เนื่องจากหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น ตำรวจ และฝ่ายปกครอง ไม่ค่อยมีความเข้มงวดและจริงจัง ประกอบกับค่านิยมของเยาวชนเปลี่ยนไป ส่งผลกระทบต่อครอบครัวของเยาวชนที่เข้าไปเกี่ยวข้องกับยาเสพติด และส่งผลเสียต่อการศึกษาด้วย นอกจากนั้นในชุมชนตำบลนิคมยังได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ COVID - 19 ระบาด มีผู้ติดเชื้อโรคไวรัสโควิด COVID - 19 ค่อนข้างมาก ต้องปฏิบัติตัวตามมาตรการของกระทรวงสาธารณสุขอย่างเข้มงวด ตามประกาศข้อกำหนด 16 ข้อของรัฐบาลไทย เทศบาลตำบลนิคม กำนันผู้ใหญ่บ้าน วัดเวฬุวันและ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล ต้องร่วมกันจัดหาอาหาร น้ำดื่มและที่พักกักตัวให้แก่ผู้ติดเชื้อ ทำให้สภาพจิตใจของผู้ป่วยและครอบครัวตกต่ำลง หลายคนตกงานไม่มีรายได้เลี้ยงครอบครัว ส่วนเยาวชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่สามารถไปเรียนได้ตามปกติ ทำให้การเรียนไม่ต่อเนื่อง แม้ว่ากระทรวงศึกษาธิการจะประกาศให้โรงเรียนจัดการเรียนการสอนแบบออนไลน์ก็ตาม ผลลัพธ์จากการเรียนดังกล่าวก็ตกต่ำลง ในส่วนของวัดเวฬุวันและคณะสงฆ์ก็ประสพปัญหาเช่นกัน เพราะประชาชนไม่ได้เข้าวัดและทำบุญตามปกติ ประชาชนห่างเหินวัด พระสงฆ์ห่างเหินจากประชาชน ปัญหานี้ได้เกิดขึ้นและดำเนินมาเป็นเวลามากกว่า 2 ปี ซึ่งเป็นสถานการณ์ที่ยังไม่เคยเกิดขึ้นกับชุมชนมาก่อน

ดังนั้นชุมชนตำบลนิคม จึงมีปัญหาทางด้านเศรษกิจ และสภาพจิตใจ เนื่องจากการแพร่ระบาดของ COVID - 19 ปัญหาด้านยาเสพติด ปัญหาการห่างเหินจากวัดและพระพุทธศาสนา และปัญหาด้านสิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้ อย่างไรก็ตาม ชุมชนตำบลนิคม ยังมีจุดเด่นอยู่ที่สถาบันทางพุทธศาสนา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระสงฆ์วัดเวฬุวัน และผู้นำชุมชนที่ยังคงร่วมกันคิด ร่วมกันทำโครงการและกิจกรรมต่างๆ เพื่อแก้ไขปัญหาชุมชน ตลอดถึงเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ซึ่งเป็นเป้าหมายในการทำงานเพื่อชุมชน แต่จากสภาพสังคมที่เปลี่ยนไปอย่างรวดเร็ว โดยเฉพาะด้าน

สื่ออิเลคทรอนิคและการเดินทางที่สะดวกรวดเร็ว ส่งผลต่อการรับรู้ข่าวสารที่หลากหลาย ทำให้ทัศนคติต่อตนเองและต่อสังคมเปลี่ยนไป ทั้งด้านบวกและด้านลบ จะเห็นได้ว่าปัจจุบันปัญหาสังคมจึงมีความสลับซับซ้อนมากขึ้น การพัฒนาชุมชนโดยการสั่งการหรือชี้นำจากผู้นำหรือหน่วยงานของรัฐก็ทำได้ยากขึ้นและไม่เหมาะสมกับปัจจุบัน ถึงแม้ว่าประชาชนจะทำตาม โครงการหรือกิจกรรมที่ทำนั้นก็ไม่ค่อยมีความยั่งยืน เพราะประชาชนไม่ได้มีส่วนร่วมคิดร่วมทำตั้งแต่เบื้องต้น และที่สำคัญไม่มีสะท้อนผลหลังปฏิบัติจากโครงการหรือกิจกรรมที่ประสพผลสำเร็จหรือที่ล้มเหลวในเชิงวิชาการ ผู้วิจัยจึงมีความสนใจในประเด็นที่เป็นปัญหาของชุมชน เนื่องจากเป็นผู้นำทางศาสนาที่ทำงานร่วมกับผู้นำชุมชน โรงเรียน ส่วนราชการ คณะสงฆ์ และประชาชนมาไม่ต่ำกว่า 20 ปี โดยได้น้อมนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาหลักสังคหวัตถุ 4 ประการ หลักพรหมวิหาร 4 ประการ และหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ และแนวพระราชดำริ รัชกาลที่ 9 หลักบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) มาบูรณาการกับหลักวิชาการสมัยใหม่ เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น จึงเชื่อว่าจะทำให้โครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการประสพผลสำเร็จและเกิดความยั่งยืน

2.6 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ยึดหลักทฤษฎี และแนวคิดทางวิชาการที่สำคัญ ได้แก่ การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) หลักบวร หลักการมีส่วนร่วม ตลอดถึงหลักธรรมในพระพุทธศาสนาที่เหมาะกับโครงการรักลูกปลูกธรรม ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าสามารถนำมาบูรณาการและประยุกต์ใช้ในการวิจัยได้ ซึ่งจะก่อให้เกิดผลดีต่อโครงการและกิจกรรม ทำให้การพัฒนาชุมชนมีประสิทธิภาพ เกิดความเข้มแข็งยั่งยืน โดยมีนักวิชาการและนักวิจัยหลายท่านได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่องที่เกี่ยวข้องข้องและสัมพันธ์กัน ดังที่ผู้วิจัยได้ศึกษาและนำเสนอ ดังนี้

จุมพล พูลภัทรชีวิน (2549) ได้วิจัยเรื่องการวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรม พบว่า ระดับบุคคล มีลักษณะสำคัญของคนดี มีคุณธรรม คือ คนที่มีศีล มีธรรมะ มีสติมีความรับผิดชอบ ประพฤติดี มีความซื่อสัตย์ ละอาย และเกรงกลัวต่อบาป มีสัมมาอาชีวะ ขยันหมั่นเพียร รักษาคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่ดีงาม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา หมั่นทำบุญทำทาน อดทนอดกลั้น อดออม สามัคคี กตัญญูกตเวที มีจิตสำนึกสาธารณะ มีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมาย รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ระดับครอบครัว พบว่า ครอบครัวดี มีคุณธรรม มีลักษณะสำคัญ คือ ครอบครัวที่ตั้งอยู่ในศีล 5 มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และบทบาทในครอบครัว มีความสัมพันธ์อันดีและอบอุ่น ไม่ประมาท ทำการโดยใช้ปัญญา สุภาพ รับฟังผู้อื่น ใฝ่หาความรู้ ครองตนเป็นพลเมืองดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์บำรุงศาสนา ระดับชุมชน พบว่า คุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนดีมีคุณธรรม คือ คนในชุมชนเป็นสมาชิกที่ดี มีศีลธรรม มีผู้นำ/ผู้ปกครองที่ดี ชุมชนพึ่งตนเองได้ ร่วมกันแก้ไขปัญหา มีองค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็ง

วัฒนา วณิชชานนท์ และคณะ (2552) ได้วิจัยเรื่อง ผลการวิจัยพบว่าปัจจัยแห่งผลสำเร็จในการเสริมสร้างที่สำคัญอันหนึ่งคือ การให้เยาวชนมีความมั่นใจในตนเองจากการลองผิดลองถูก ได้รับการแนะนำให้เกิดการเรียนรู้ และการค้นพบศักยภาพของตนเอง จะทำให้เกิดความภูมิใจ ความเคารพในถิ่นฐานบ้านเกิด ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ยุวดี อิ่มใจ และคณะ (2552) รายงานวิจัยการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม ได้นำเสนอผลกระบวนการยุทธวิธีเพื่อปลูกจิตสำนึกในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในโรงเรียนและในชุมชนว่า ควรยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมดำเนินการ เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ มีอิสรเสรีภาพ มีความเสมอภาค มีโอกาสเสนอโครงงานได้ และบริหารจัดการโดยคณะนักเรียนโดยมีครูเป็นที่ปรึกษา ซึ่งการสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้จัดกิจกรรมด้วยตนเองแทนการเป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรม จะถือว่าเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมสำหรับเด็กและเยาวชนด้วย

อโรชา ทองลาว (2557) ได้วิจัยเรื่องการถอดบทเรียนผลการดำเนินงานโครงการ 9 บวร ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พบว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการ 9 บวร ได้มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน มีการนำทุนทางสังคมมาพัฒนาชุมชน และสร้างแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ผู้นำชุมชนให้การสนับคนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมของโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่างๆ รวมถึงการได้รับการศึกษาของคนในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนประสบความสำเร็จ สรุปได้ว่าการดำเนินงานที่ต้องอาศัยการร่วมมือ การสร้างการมีส่วนร่วมระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน รวมถึงการได้รับงบประมาณสนับสนุน

ธีราพร ทองปัญญา และคณะ (2558) ได้วิจัยเรื่องจิตสำนึกต่อการพัฒนาชุมชนของเยาวชน: กรณีศึกษา กลุ่มเยาวชนอาสาสมัครพัฒนาชุมชนห้วยหมอนทอง พบว่า แม้เยาวชนส่วนใหญ่จะมีจิตสำนึกอยู่ในระดับของการเห็นคุณค่าก็ตาม แต่กิจกรรมการพัฒนาชุมชนของเยาวชนส่วนใหญ่ไม่ได้เป็นกิจกรรมที่มาจากการริเริ่มของเยาวชนเอง ทำให้การแสดงบทบาทที่สะท้อนจิตสำนึกต่อการพัฒนาชุมชนเอง เยาวชนจึงค่อนข้างมีอยู่น้อยจนถึงไม่มีเลย การเข้าร่วมกิจกรรมของเยาวชนมีลักษณะเป็นเพียงผู้ทำตามในสิ่งที่ผู้ใหญ่ได้กำหนด หรือจัดให้เท่านั้น ซึ่งชี้ได้ว่าจิตสำนึกที่มีต่อการพัฒนาชุมชนร่วมกัน จึงเกิดความต้องการหรืออยากจะทำการพัฒนาชุมชนของเยาวชน จึงมีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับจิตสำนึกของตน อย่างไรก็ตามในงานวิจัยดังกล่าวนี้ ก็พบว่าเยาวชนได้แสดงบทบาทในการพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมมากที่สุด ในขณะที่ระดับจิตสำนึกต่อการพัฒนาชุมชนเป็นในด้านสิ่งแวดล้อมมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นเยาวชนหรือประชาชนทั่วไป ถ้ามีการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยครอบครัว หน่วยงาน โรงเรียน พระสงฆ์ และองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว ก็จะทำให้มองเห็นคุณค่าและประโยชน์ของป่าไม้ กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการที่จะเสียสละเวลาและทุนทรัพย์เพื่อปลูกต้นไม้และพิทักษ์รักษาป่าไม้ให้คงอยู่ตลอดไป การเข้าร่วมโครงการและกิจกรรมในลักษณะนี้ ถือว่าเป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียน โดยลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการพัฒนาตนเองรูปแบบหนึ่ง เพราะจิตอาสาจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีใจรักปรารถนาดี (เมตตา) ต่อชุมชนและคนอื่น อยากให้ชุมชนและคนอื่นมีความเป็นอยู่หรือมีสภาพที่ดีขึ้น (กรุณา)

พัชรินทร์ พูลทวี และขนิษฐา นันทบุตร (2560) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาระบบจิตอาสาของเยาวชนโดยชุมชน ผลวิจัยพบว่า ลักษณะกิจกรรมอาสาของเยาวชน แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ ได้แก่ กิจกรรมอาสาด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ และด้านวัฒนธรรม ส่วนเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่นำไปสู่การทำกิจกรรมอาสา คือ จากปัญหาและความต้องการของพื้นที่นโยบายของพื้นที่และนโยบายของชาติ การทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่

และการร่วกิจกรรมของชุมชน มีกระบวนการในการพัฒนาระบบจิตอาสาประกอบด้วย 6 กระบวนการ ประกอบด้วย การให้ความรู้และการพัฒนาทักษะ การเปิดโอกาสให้ร่วมทำกิจกรรมอาสาร่วมกับผู้นำ การยกย่องชื่นชมเมื่อทำดี การมีพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นแบบอย่างในการทำกิจกรรมอาสา การฝึกการช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชน และการสนับสนุนส่งเสริมให้ร่วมกิจกรรมของชุมชน ส่วนกลไกสำคัญในการพัฒนาระบบจิตอาสา คือ การทำงานร่วมกันระหว่าง 3 องค์กร (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน และกลุ่มจิตอาสา) การมีกลุ่มจิตอาสาทำงานในชุมชนเป็นต้นแบบ มีกลุ่มองค์กรทางสังคมสนับสนุนและส่งเสริม ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาระบบจิตอาสา

คติยา อายุยืน และคณะ (2560) ได้ศึกษาวิจัยชุมชนเรื่องรูปแบบการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามหลักพุทธธรรม ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามหลักพุทธธรรม ด้านการประพฤติปฏิบัติของคนในชุมชนตามหลักธรรมาธิปไตย มี 5 ประการ ได้แก่ การเปิดโอกาสให้พลเมืองในชุมชน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การร่วมกันคิดร่วมกันทำ การร่วมกันวางแผนในการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง การมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในชุมชน การทำงานด้วยกันเป็นทีม และการมีความภาคภูมิใจ และร่วมกันเป็นเจ้าของชุมชน ภาพรวมอยู่ในระดับมาก ควรมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง ไม่ว่าในการเปิดโอกาสให้ประชาชนมีส่วนร่วมในแง่มุมต่าง ๆ ตลอดจนจัดให้มีกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างการทำงานเป็นทีม ทำให้เกิดความสามัคคีมีน้ำหนึ่งใจเดียวกัน และเกิดความเป็นเจ้าของชุมชนต่อไป

พระครูภาวนาโพธิคุณ และคณะ (2561) ได้สรุปในงานวิจัยเรื่องการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเยาวชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี: กรณีศึกษาเยาวชนไทยในจังหวัดขอนแก่นไว้ว่า การพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแก่เยาวชนควรตระหนักถึงความเหมาะสมในการพัฒนา โดยจะต้องศึกษาหาข้อมูลเกี่ยวกับพฤติกรรมที่มีลักษณะละเมิดจริยธรรม ค้นหาสาเหตุการละเมิดจริยธรรม ปัจจัยที่มีผลต่อการละเมิดและพัฒนาจริยธรรม รวมทั้งประเมินผลกระทบของการละเมิดจริยธรรมด้วย เมื่อทราบข้อมูลดังกล่าวแล้วจึงนำมาสู่การพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยใช้หลักเกณฑ์ในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมให้ครบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกายโดยพัฒนาสุขภาวะทางร่างกายไปพร้อมกับจริยธรรมทางร่างกาย ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยสังคมและสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดการปรับตัว ซึ่งเป็นระบบควบคุมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเยาวชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้านจิตใจ ซึ่งจะทำให้เดชกิดการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางจิตใจ ส่งผลให้เยาวชนมีสุขภาวะทางด้านจิตใจ เมื่อมีความสุขทางใจแล้วย่อมแสดงออกทางพฤติกรรมที่ดีงาม คุณลักษณะของเยาวชนที่มีจิตใจดีงาม จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อไป และด้านที่สี่ คือการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านปัญญา เป็นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ สัมมาทิฏฐิ และทัศนคติที่ดีงาม ส่งผลให้เยาวชนมีความสุขด้านปัญญา เข้าใจชีวิตและโลกตามความเป็นจริง

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และคณะ (2561) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม ผลการวิจัย พบว่า นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาตนเองตามแนวพุทธธรรมเรื่องหลักสามัคคีธรรมด้วยโปรแกรมกรพบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน มีการเปลี่ยนแปลงด้านดีขึ้นทุกด้าน ทั้งความรู้สึก การคิด และการปฏิบัติ ทั้งมีแนวโน้มคล้อยตามไปในทิศทางเดียวกัน คือ คิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร ก็ปฏิบัติเช่นนั้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะกิจกรรมที่หลากหลายในโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ล้วนเน้นสถานการณ์ให้นักเรียนต้องพบกับเงื่อนไขเนื้อหาที่ต้องใช้ทักษะการคิด วิเคราะห์ ฝึกการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่าง ๆ รวมทั้งพัฒนาทักษะการสื่อสาร และ

การวางแผนทำงานเป็นทีม ซึ่งทั้งหมดเป็นการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นการคิดไตรตรอง พิจารณาหาเหตุผล เป็นความคิดที่ใช้ได้ดีในชีวิตประจำวัน โดยเมื่อเรียนรู้เหตุการณ์ใด ก็จะประพฤติเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สามารถพิจารณาทางเลือกที่เป็นอิสระ และเกื้อหนุนให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงาม จิตและปัญญาที่ทำงานร่วมกันเป็นผลดี ที่จะช่วยข่มสภาพจิตอกุศล และเสริมสร้างจิตกุศลให้เพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ จนเป็นฐานของปัญญา และนำไปสู่ปัญญาเห็นชอบคือ เห็นทางเลือก เห็นเหตุที่ดีและไม่ดี เป็นประโยชน์ต่อจิตใจ

พระครูปลัดเกษฎา ผาทอง และคณะ (2562) ได้วิจัยเรื่อง โครงการ “พุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมกับ ปัญหาการดื่มสุรา : กรณีศึกษากลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย” พบว่า พุทธธรรมที่เป็นแนวทางปรับเปลี่ยนทัศนคติพฤติกรรมการบริโภคสุราของเยาวชน ได้แก่ 1) พรหมวิหาร 4 แปลว่า ธรรมของพรหมหรือของท่านผู้เป็นใหญ่ เป็นหลักธรรมประจำใจที่จะช่วยให้เราดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างประเสริฐและ บริสุทธิ์ หลักธรรมนี้ได้แก่ 1. เมตตา ความปราถนาให้ผู้อื่นได้รับสุข 2. กรุณา ความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ 3. มุทิตา ความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี 4. อุเบกขา การรู้จักวางเฉย 2) อิทธิบาท 4 แปลว่า บาทฐานแห่งความสำเร็จ ซึ่งจำแนกไว้เป็น 4 คือ 1. ฉันทะ ความพอใจรักใคร่ในสิ่งนั้น 2. วิริยะ ความพากเพียรในสิ่งนั้น 3. จิตตะ ความเอาใจใส่ฝักใฝ่ในสิ่งนั้น และ 4. วิมังสา ความหมั่นสอดส่องในเหตุผลของสิ่งนั้น 3) สันโดษ แปลว่า ยินดี พอใจ อิ่มใจ สุขใจกับของตน มี 3 ประการ คือ 1. ยถาลาภสันโดษ ยินดีตามมี 2. ยถาพลสันโดษ ยินดีตามได้ และ 3. ยถาสารุปปสันโดษ ยินดีตามควร 4) มิตรแท้ 4 แปลว่า ผู้ที่รักใคร่ชอบพอกัน ปรารถนาดีต่อกัน มี 4 ประการ คือ 1. มิตรมีอุปการะ ได้แก่ เพื่อนที่มีบุญคุณ มีลักษณะเป็นผู้ใหญ่คอยคุ้มครองป้องกันเพื่อน 2. มิตรร่วมสุขร่วมทุกข์ ได้แก่ เพื่อนสนิทเหมือนญาติ ไว้วางใจกัน คอยช่วยเหลือเกื้อกูลกัน 3. มิตรแนะนำประโยชน์ ได้แก่ เพื่อนที่คอยแนะนำแต่ในทางที่ดี มีลักษณะเหมือนครู 4. มิตรมีความรักใคร่ ได้แก่ เพื่อนประเภทสหาย 5) ค่ายพุทธบุตร หรือ ค่ายพุทธธรรม เป็นกิจกรรมที่โดยส่วนมากจะเป็นสถานศึกษา ดำเนินการ 6) หลักไตรสิกขา เป็นหลักอันพึงปฏิบัติ 3 ประการ ประกอบด้วย 1. ศีลสิกขา เป็นการฝึกอบรมในด้านความประพฤติ ระเบียบวินัย ให้นักศึกษามีสุจริตทาง กาย วาจา และอาชีวะ 2. จิตตสิกขา เป็นการฝึกอบรมทางจิตใจ เป็นการปลูกฝังคุณธรรมให้นักศึกษา สร้างเสริมคุณภาพจิต 3. ปัญญาสิกขา เป็นการฝึกอบรมทางปัญญาอย่างสูงแก่นักศึกษา ทำให้เกิดความรู้แจ้งที่สามารถชำระจิตให้บริสุทธิ์หลุดพ้นเป็นอิสระจากสุราโดยสมบูรณ์ 7) เบญจศีล-เบญจธรรม เป็นธรรมคู่กัน คนที่มีเบญจธรรมจึงจะเป็นผู้มีเบญจศีล ซึ่งหาก คนมีศีลและธรรมดังกล่าวแล้ว จะเว้นจากการทำความชั่ว รู้จักควบคุมตนให้ตั้งอยู่ในความดีไม่ เบียดเบียนตนและคนอื่น และประพฤติชอบทางกาย วาจา และใจ จะทำให้อยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม ได้อย่างมีความสุข เบญจศีล เป็นเครื่องรักษาเจตนาที่จะควบคุมกาย และวาจาให้เป็นปกติ คือ ไม่ทำบาป โดยการละเว้น 5 ประการ ส่วนเบญจธรรมเป็นหลักธรรมที่ควรปฏิบัติ มี 5 ประการ ได้แก่ 1. เมตตากรุณา คือ บุคคลใดที่มีเมตตาย่อมไม่ฆ่า หรือเบียดเบียนสัตว์ ด้วยรู้ดีว่าทุกชีวิต ย่อมมีความรักตัวกลัวตาย 2. สัมมาอาชีพ คือ ประกอบอาชีพที่สุจริต มีรายได้ รู้จักใช้จ่าย และที่สำคัญรู้จักคำว่า พอดี มีความละอาย และเกรงกลัวต่อผลของบาป - 3. ความสำรวมอินทรีย์ คือ ระมัดระวัง ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ ทำให้ ความใคร่ใน กามคุณ คือ การติดในรูป รส กลิ่น เสียง สัมผัส ลดน้อยลง เมื่อความสำรวมเกิดขึ้น 4. ความซื่อสัตย์ คือ การพูดความจริง เป็นสิ่งที่ทำให้ไม่เกิดการมุสาวาท 5. สติ คือ การรู้สึกตัว ซึ่งเป็นหัวหน้าฝ่ายกุศล ทำให้ชีวิต

ไม่ประมาท เพราะรู้ว่าอะไรดี อะไรชั่ว ทำให้ไม่เกลือกกลั้วกับสิ่งที่จะทำให้ชีวิตตกต่ำ 8) อบายมุข 6 หมายถึง หนทางหรือ ช่องทางแห่งความเสื่อมและความพินาศของทรัพย์สมบัติและตนเอง

ภูรีภัทร ห้วยหงษ์ทอง และคณะ (2562) ได้วิจัยเรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรมาป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย พบว่า การพัฒนาจิตใจในที่ทำงานนั้น ต้องฝึกมองโลกในแง่บวก ข่มจิตใจไม่ปล่อยไปตามอารมณ์ความโกรธ เกลียดต่างๆ เพราะจิตเป็นนายกายเป็นบ่าว การพัฒนาจิต ต้องหมั่นฝึกฝนอยู่เป็นประจำ ควบคุมอารมณ์ให้มีความมั่นคง รู้จักยอมเป็น เย็นได้ ให้อภัย และมีความเอื้อเฟื่อเผื่อแผ่แก่เพื่อนร่วมงาน เหมือนคำที่พระท่านว่า ผู้ที่ฝึกจิตดีแล้ว นำสุขมาให้ การพัฒนาจิตใจส่งเสริมให้บุคคลมีความเข้มแข็ง มั่นคงด้วยคุณธรรม มีเมตตา ขยันหมั่นเพียร อดทนและมีสมาธิในการปฏิบัติงาน จะส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตการทำงาน มีความสุขกับงาน เห็นคุณค่าของงานและเห็นคุณค่าของตัวเอง จะก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีและยั่งยืนต่อไปได้

สิริพร สิทธิศิริ (2564) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานตามหลักพรหมวิหารของผู้บริหารกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 ผลการวิจัยพบว่า การบริหารงานตามหลักพรหมวิหารของผู้บริหารด้านเมตตา ด้านกรุณา ด้านมุทิตา และด้านอุเบกขา อยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารยึดหลักคุณธรรมในการบริหารงาน โดยอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ระเบียบว่าด้วยการบริหารงานที่ดี จึงเป็นผลให้การปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในทางที่ดี เช่น พูดจาไพเราะ มีความปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมงาน คิดเชิงบวก มีความประพฤติที่เหมาะสม ดีงาม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่คนในองค์กรได้

นิภา เพชรสม (2560) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อพัฒนาที่ยั่งยืน สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นรูปแบบการวิจัยที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับนักวิจัยทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูลในชุมชนเพื่อกำหนดปัญหาวิจัย การเลือกประเด็นปัญหา กสร สร้างเครื่องมือ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การเสนอสิ่งที่ค้นพบ จนกระทั่งการลงมือปฏิบัติติดตามและประเมินผล ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ของนักวิจัย นักพัฒนา ร่วมกับผู้คนในชุมชนที่มีความรู้ ความเข้าใจ สภาพปัญหาชุมชนเป็นอย่างดี

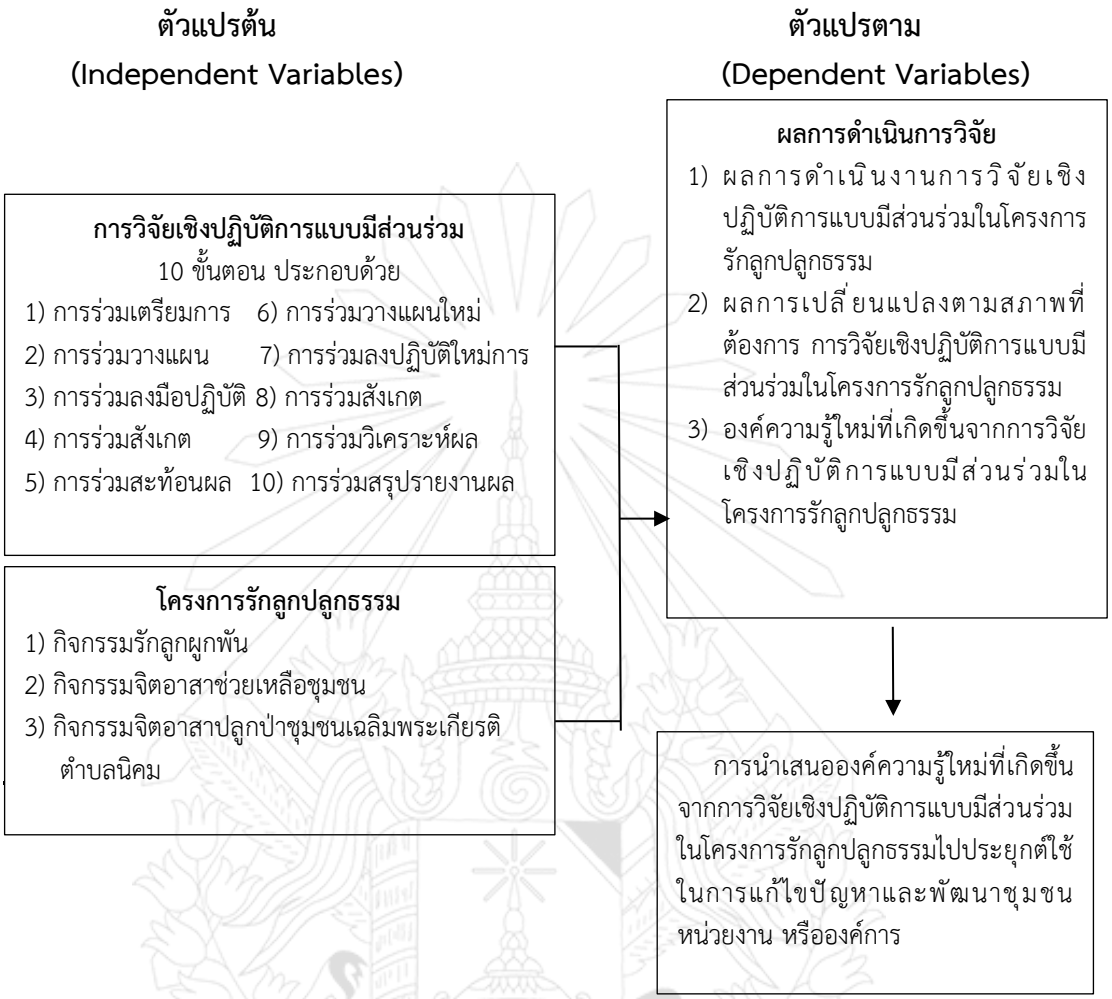
อายดา เจียพลอย (2563) ได้วิจัยเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการสร้างจิตอาสาเยาวชนไทย กรณีศึกษาโครงการ Hello massage โรงเรียนถนนหักพิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์ ผลการวิจัยพบว่า ด้านการเรียนรู้ ความสำเร็จเกิดจากการเรียนรู้ทักษะการนวดจากสถานที่ที่มีความเชี่ยวชาญ จากนั้นแกนนำโครงสร้างจะนำสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้มาถ่ายทอดกระบวนการนวดให้กับรุ่นน้อง ด้านกระบวนการดำเนินกิจกรรม พบว่า กระบวนการดำเนินกิจกรรมทำให้เกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาตัวเอง เกิดการสร้างองค์ความรู้ เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ เกิดความรู้ความสามารถและทำให้รู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง ปลูกฝังการเป็นผู้ให้ อันเป็นหัวใจในการทำกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือสังคม

สมสิทธิ์ อัศดรนิธี และคณะ (2564) ได้วิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนแอโก๋-แสนคำลือ ด้วยกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวจิต

ปัญญาศึกษา ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการเรียนรู้ของโครงการนี้อาศัยการทำงานร่วมกันในระดับชุมชนเพื่อสร้างการเรียนรู้ มุ่งยกระดับมุมมองและจิตสำนึกร่วมของกลุ่ม และสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนเป็นสำคัญ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ร่วมกันลงมือขับเคลื่อนงานที่ส่งผลกระทบเชิงสังสังคม มีเจตนาเพื่อส่วนรวม ออกจากความคับแคบส่วนตัวไปสู่การเชื่อมโยงกับผู้คนและชุมชนที่กว้างขวางกว่าบนฐานของการตระหนักรู้ใคร่ครวญ นอกจากนี้ยังให้ข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมีความสำคัญสำหรับการพัฒนาที่สร้างความเข้มแข็งของผู้คนที่เกี่ยวข้องจากฐานราก สิ่งที่ควรให้ความสำคัญมากขึ้นอันเป็นหนทางสู่ความสำเร็จของงานก็คือ การบ่มเพาะทักษะของการคิกวิเคราะห์อย่างมีจิตวิญญาณ และการกลับมาตระหนักรู้ใคร่ครวญ เพื่อให้เห็นโลกทัศน์และจุดยืนภายในตนเองอันเป็นจุดต้นกำเนิดของการขับเคลื่อนงานทั้งหลาย ทั้งนักวิจัย ตลอดจนผู้เข้าร่วมทุกคนที่มีส่วนร่วมกับงานวิจัย

สรุปว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นการวิจัยที่ใช้แนวทางหรือวิธีการเป็นขั้นเป็นตอน มีความยืดหยุ่น เปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน และสามารถบูรณาการเข้ากับหลักการ แนวคิด และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้อย่างดี และสามารถนำไปเป็นแนวทางหรือวิธีการในการดำเนินโครงการและกิจกรรมต่างๆ ได้ ไม่ว่าจะเป็นด้านการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็ง ด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ด้านการบริหารองค์กร ด้านการศึกษา และด้านพัฒนาเยาวชน เป็นต้น ซึ่งจะทำให้โครงการและกิจกรรมบรรลุผลตามวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพ เกิดความเข้มแข็งอย่างยั่งยืน

2.7 กรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย

ภาพที่ 2.1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3
วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้ผู้วิจัยใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) ตามทัศนะของ Carr and Kemmis (1992) และกระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ อัครเดช นีละโยธิน (2566) ซึ่งดำเนินการตาม 10 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การร่วมเตรียมการ 2) การร่วมวางแผน 3) การร่วมลงมือปฏิบัติ 4) การร่วมสังเกต 5) การร่วมสะท้อนผล 6) การร่วมวางแผนใหม่ 7) การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ 8) การร่วมสังเกต 9) การร่วมวิเคราะห์ผล และ 10) การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย ซึ่งเป็นกระบวนการที่เป็นชขั้นตอนตามการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีรายละเอียดดังนี้

3.1 พื้นที่ในการดำเนินการวิจัย
3.2 ผู้ร่วมวิจัยและบทบาทหน้าที่ของผู้ร่วมวิจัย
3.3 ขั้นตอนการวิจัย
3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
3.5 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ
3.6 ขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล
3.8 การจัดทำรายงานผลการวิจัย

3.1 พื้นที่ในการดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นการวิจัยในระดับชุมชน โดยดำเนินการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ตามคุณลักษณะดังนี้

1) ชุมชนที่มีความประสงค์เข้าร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน กระจายอยู่ในพื้นที่ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ และพื้นที่อยู่อาศัยของนักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวัน ในอำเภอหนองกุงศรี และอำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์

2) โรงเรียนที่มีความประสงค์เข้าร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรม พัฒนาเครือข่ายความรู้ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ โรงเรียนวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ โดยมติของคณะกรรมการบริหารโรงเรียน และผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการจัดการศึกษาของโรงเรียนทุกฝ่าย และเป็นโรงเรียนที่ผู้วิจัยจะสามารถเข้าไปโครงการและกิจกรรมภาคสนามได้ตลอดระยะเวลาที่จะทำการวิจัย เนื่องจากโรงเรียนดังกล่าวตั้งอยู่ในพื้นที่

ของวัดเวฬุวัน จัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน ระดับก่อนประถมศึกษา ประถมศึกษา และมัธยมศึกษา ในปีการศึกษา 2566 เป็นผู้ร่วมวิจัย 30 รูป/คน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหมด 300 คน

3) วัดที่มีความประสงค์เข้าร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน พัฒนาเครือข่ายความรู้ เป็นแหล่งชุมชนแห่งการเรียนรู้ด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมติของคณะกรรมการวัด ประกอบด้วย วัดเวฬุวัน หมู่ 2 วัดประชาสงเคราะห์ หมู่ 5 ที่พักสงฆ์พระยาธรรมาราม หมู่ 5 และวัดอรุณรังษีวราราม หมู่ 7 รวมทั้งหมด 4 วัด ทุกวัดตั้งอยู่ในพื้นที่ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ทั้งนี้มีเจ้าอาวาสวัดเข้าร่วมวิจัย 4 รูป ส่วนพระภิกษุสามเณรที่เกี่ยวข้องกับโครงการรักลูกปลูกธรรม จำนวน 14 รูป โดยพิจารณาจากความเหมาะสมในด้านการคมนาคม ด้านความปลอดภัย ด้านการประสานงานและการติดต่อที่รวดเร็ว และความสะดวกและความเป็นไปได้ต่อการที่จะเข้าร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรม กิจกรรมหลัก และกิจกรรมเพิ่มเติม ซึ่งได้กำหนดวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นศูนย์อำนวยการโครงการรักลูกปลูกธรรม และเป็นศูนย์กลางในลงมือปฏิบัติการวิจัย

3.2 ผู้ร่วมวิจัยและบทบาทหน้าที่ของผู้ร่วมวิจัย

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จัดทำขึ้นในระดับชุมชน ผู้วิจัยจึงได้กำหนดผู้ร่วมวิจัย (Research Participant) โดยยึดเกณฑ์ในการคัดเลือกผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยด้วยความสมัครใจ คือ เป็นบุคคล กลุ่มบุคคล และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกโครงการและกิจกรรม ร่วมถึงที่มีส่วนร่วมในการดำเนินการส่งเสริม สนับสนุนและร่วมโครงการและกิจกรรมโครงการรักลูกปลูกธรรม จำนวน 30 รูป/คน ทำการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) โดยจำแนกได้กรรมการโครงการ ประกอบด้วย เจ้าอาวาสวัด 4 วัด 4 รูป ผู้บริหารเทศบาลตำบลนิคม 3 คน เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลนิคม 3 คน กำนัน ผู้ใหญ่บ้านตำบลนิคม 7 คน กรรมการวัดเวฬุวัน 2 คน ผู้ร่วมวิจัยบุคลากรโรงเรียนวัดเวฬุวัน 7 คน เจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ 1 คน และคณะกรรมการผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวัดเวฬุวัน 3 คน รวม จำนวน 30 รูป/คน นอกจากนั้นเป็นผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการวิจัยที่อยู่ในกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม โดยผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยมีบทบาทในลักษณะเป็นความร่วมมือร่วมใจ มีสถานะที่เท่าเทียมกันในการร่วมคิด ร่วมปฏิบัติ ร่วมสังเกตผล และร่วมสะท้อนผล โดยยึดแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยมีบทบาทภาระหน้าที่ ร่วมถึงการมีสถานะเท่าเทียมกันในการร่วมกันใน 10 ขั้นตอน

3.2.1 บทบาทของผู้ร่วมวิจัย

1. ดำเนินการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมี 10 ขั้นตอน พร้อมคุณธรรม จริยธรรมของผู้วิจัยตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักพรหมวิหาร 4 ที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยมีพฤติกรรมแสดงให้ทราบถึงลักษณะของกระบวนการวิจัย ข้อเสนอแนะ และผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ และเข้าใจถึงคุณธรรมจริยธรรมของผู้ร่วมการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และมีปัจจัยหรืออิทธิพลที่มีต่อการทำงาน รวมถึงผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วม ต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล เพราะจะเกี่ยวข้องกับสิทธิส่วนบุคคล

2. ดำเนินตามรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่เน้นการมีส่วนร่วม การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความเป็นประชาธิปไตย โดยนำเสนอผลการวิจัย ที่ใช้ข้อมูลจากการมีส่วนร่วม พร้อมแสดงหลักฐานประกอบ ที่เป็นข้อมูล สถิติ ภาพถ่ายเอกสาร หรืออื่นๆ ถึงสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกัน สะท้อนผลการเปลี่ยนแปลง ทั้งสำเร็จและไม่สำเร็จ และผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มผู้ร่วมวิจัย และระดับองค์การ

3. ดำเนินตามกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎี ที่จะต้องทบทวนขึ้นมาอย่างมีจุดมุ่งหมาย อย่างมีความหมาย และอย่างมีประโยชน์ที่จะทำให้ผู้วิจัยมีความไวเชิงทฤษฎีต่อการ นำไปใช้อธิบายปรากฏการณ์หรือการให้คำแนะนำต่อผู้ร่วมวิจัย ในลักษณะที่ไม่ใช่เป็นการยัดเยียด ไม่ให้เป็นตัวชี้นำหรือไม่ให้มีอิทธิพลต่อการนำไปปฏิบัติของผู้ร่วมวิจัย แต่จะต้องคำนึงถึงการเป็นทางเลือก การเป็นตัวเสริม

4. ผสานความคิดที่ดีให้เกิดขึ้นกับผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องว่า หลักการหรือทฤษฎีกับลงมือปฏิบัติหรือการลงมือทำเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้ ให้ความสำคัญในการเข้าใจและตระหนักถึงหลักการการวิจัย ทฤษฎีการมีส่วนร่วมโครงการ กิจกรรม ลงมือปฏิบัติ ผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัย

5. ส่งเสริมสนับสนุนให้เกิดการเรียนรู้และเพิ่มเติมทางวิชาการ ให้แก่ผู้ร่วมวิจัย ในการตัดสินใจร่วมกันจากผู้ร่วมวิจัย ว่ามีความประสงค์ที่จะศึกษาหาความรู้ความเข้าใจ โดยการจัดอบรม สัมมนา การเชิญวิทยากร ผู้วิจัยจะทำหน้าที่เป็นผู้จัดการและส่งเสริมสนับสนุนอำนวยความสะดวกในการจัดกิจกรรม

6. ผู้วิจัยมีบทบาทการเป็นผู้มีฐานะเท่ากับผู้ร่วมวิจัย คือก็เป็นผู้ร่วมวิจัยท่านหนึ่ง แต่จะมีภาระที่จะเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน และอำนวยความสะดวกให้มีลงมือปฏิบัติตามแผนเชิงปฏิบัติการที่กำหนดไว้ โดยมุ่งให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดตามหลักการการมีส่วนร่วม เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี บรรลุผล เกิดการพึ่งพาตนเอง ลดการขอความช่วยเหลือและการสนับสนุน

7. การบันทึกผลการปฏิบัติงานทั้งของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย โดยนำหลักการการเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและลงมือปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมกับโครงการ และ การพัฒนาตนเองจากการร่วมในการวิจัย และจัดให้มีการสนทนากลุ่มแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันเป็นระยะ ๆ ตามหลักการรับฟังข้อคิดเห็นจากผู้ร่วมวิจัยทุกคน การวิเคราะห์วิพากษ์และประเมินตนเอง ตลอดจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบการกำหนดหัวข้อเกี่ยวกับการดำเนินการวิจัย การกำหนดเป้าหมายของการแสวงหาความรู้หรือการกำหนดปัญหาวิจัย การกำหนดเหตุผล ความจำเป็นความสำคัญและความเป็นมาของปัญหา การกำหนดสถานที่หรือพื้นที่ที่จะปฏิบัติการวิจัย การกำหนดตัวผู้มีส่วนร่วมในการวิจัย และบทบาทของผู้ร่วมวิจัย ประเภทของข้อมูลที่ต้องการ วิธีการรวบรวมและวิเคราะห์ข้อมูล การกำหนดช่วงเวลาการดำเนินงานวิจัย การกำหนดหลักการเหตุผลที่ผลการวิจัยมีความสำคัญ การกำหนดตัวบุคคลที่ผลการวิจัยจะเป็นประโยชน์ บุคคลที่มีความคิดเห็นแตกต่างจากผู้ร่วมวิจัย การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยน ประสบการณ์และขยายผลการวิจัย โดยกล่าวถึงวิธีดำเนินการวิจัยในหัวข้อต่างๆ ตามลำดับวิธีปฏิบัติการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย สถานที่หรือพื้นที่ที่ปฏิบัติการวิจัย ผู้ร่วมวิจัยและบทบาทของ ผู้ร่วมวิจัย ขั้นตอนการวิจัย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การเก็บรวบรวมข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเขียนรายงานผลการวิจัย

3.3 ขั้นตอนการวิจัย

การปฏิบัติการวิจัยครั้งนี้มีทั้งหมด 10 ขั้นตอน โดยจะดำเนินการวิจัย ในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 ถึง มีนาคม พ.ศ. 2567 โดยในแต่ละขั้นตอนมีแนวทางในการปฏิบัติงานวิจัย ตามรายละเอียดดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การร่วมเตรียมการ

การร่วมเตรียมการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ในเดือนกุมภาพันธ์ 2566 ณ วัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีจุดมุ่งหมายเพื่อการนำความคิดของการวิจัย เสนอแนะและนำแสนอถึงผลประโยชนที่ผู้ร่วมวิจัยและชุมชนจะได้รับ และยอมรับสิทธิของผู้ที่ไม่ประสงค์ที่จะร่วมวิจัย รวมทั้งสร้างความรู้ความเข้าใจในกระบวนการวิจัยและแนวทางลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ทั้งผู้ร่วมวิจัย ผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง กลุ่มบุคคล และชุมชน โดยผู้วิจัยจะเป็นดำเนินการชี้แจงต่อบุคคลดังกล่าว และดำเนินการในหลักการมีส่วนร่วม คือการสร้างมิตรภาพและแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การสร้างความตระหนักความรับผิดชอบ และความเข้าใจร่วมกัน การสร้างแผนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมเพื่อการวิจัย การประเมินและสรุปผล โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการวางแผนร่วมกันในการ เตรียมบุคลากรเข้าร่วมประชุม ทรัพยากร เครือข่าย และอื่นๆ ที่จะใช้ประกอบการประชุมเชิงปฏิบัติการและใช้ในการวิจัย จากนั้นได้จัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม” โดยมีการอภิปราย บรรยาย และซักถามแนวทางการวิจัยเพื่อให้เกิดความชัดเจนร่วมกัน และได้ร่วมกันกำหนดแผนดำเนินงานการวิจัย โดยให้ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันจัดทำเครื่องมือการวิจัย โดยทำเป็นเอกสารมอบให้ผู้ร่วมวิจัยทุกคน

ขั้นตอนที่ 2 การร่วมกันวางแผน

การร่วมวางแผน ได้ดำเนินการจัดการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีเป้าหมาย เพื่อการศึกษาวิเคราะห์ให้ทราบถึงสภาพที่เคยเป็นมาของสภาพปัจจุบัน สภาพตามความต้องการ สภาพปัญหาปัจจัย และอุปสรรคเครือข่ายความรู้ของชุมชน สถานที่ดำเนินวิจัยและโครงการรักลูกปลูกธรรม การประเมินเพื่อกำหนดประเด็นปัญหาที่ ต้องการปรับปรุง แก้ไข หรือพัฒนา และการจัดทำแผนปฏิบัติการ โดยประกอบด้วยกระบวนการ การวิเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา ปัจจุบัน และสภาพตามความต้องการ การกำหนดปัญหาและทำความเข้าใจปัญหา การประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการปรับปรุงแก้ไข การวางแผนปฏิบัติการโครงการ/กิจกรรม และการประเมินและรายงานผล โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันเตรียมเอกสารที่เกี่ยวข้องกับโครงการรักลูกปลูกธรรม การเตรียมบุคคล รูปแบบ/โครงร่าง การวางแผน/โครงการ/กิจกรรม แนวการจัดกลุ่มทำงาน การแบ่งภาระหน้าที่ การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์และสื่อประกอบการประชุม สมุดบันทึกอนุทินที่จะแจกผู้ร่วมวิจัย การจัดเตรียมสถานที่ รวมถึงปัจจัยต่างๆ ในการสนับสนุนในการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการในวันเวลาที่กำหนด โดยนำเสนอความเป็นมาของโครงการรักลูกปลูกธรรม และความต้องของชุมชน หมู่บ้าน โรงเรียนวัดเวฬุวันและวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ อำเภอหนองกุงศรี อำเภอเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยให้ผู้มีอาวุโสหรือผู้ที่ชาวบ้านเคารพนับถือ หรือเป็นปราชญ์ของชุมชนนั้น และผู้นำชุมชน และเจ้าหน้าที่ราชการประกอบด้วยเจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลนิคม และเจ้าหน้าที่สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันอภิปราย แสดงความคิดเห็นจนเป็นที่พอใจและเป็นมติร่วมกัน โดยผู้วิจัยนำเสนอผลการศึกษาวิเคราะห์กรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีเกี่ยวข้องกับหลักการมีส่วนร่วม

หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักสัปปุริสธรรม 7 และหลักโครงการและกิจกรรมจากบทที่ 2 เสนอผู้ร่วมวิจัยได้รับทราบ ที่เป็นเอกสาร และการนำเสนอรายงาน และผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันประเมินและหาข้อสรุป โดยมีการกำหนดประเด็นปัญหาของโครงการรักลูกปลูกธรรมที่ต้องการ การกำหนดทีมงานและผู้รับผิดชอบโครงการแต่ละกิจกรรม ตามที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันกำหนดขึ้น สุดท้ายร่วมกันอภิปรายแนวการใช้หลักการบริหารโครงการเพื่อประสิทธิภาพของโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยให้ผู้ร่วมวิจัยได้แสดงความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างเต็มที่ นำเสนอผู้ร่วมวิจัยได้รับทราบเป็นเอกสาร และการนำเสนอรายงาน แล้วให้แต่ละกลุ่มร่วมกันอภิปรายเพื่อนำไปปรับหรือประยุกต์ใช้กับแนวคิดของแต่ละคนที่มีตามความเหมาะสม มีการสรุปผลลงในแผ่นกระดาษ และแต่ละที่มีร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการในประเด็นปัญหาที่ได้รับการเลือกไว้โดยเน้นการใช้หลักการบริหารตนเองเพื่อการพัฒนาหรือแก้ไขปัญหา โดยมีการกำหนดสภาพปัจจุบันของปัญหา สภาพตามความต้องการให้เกิดขึ้น แนวทางการดำเนินงานเชิงบูรณาการเพื่อการแก้ปัญหากำหนดการดำเนินกิจกรรมตามช่วงเวลาต่างๆ ทรัพยากรที่จะใช้เครื่องมือที่ใช้วัดผลการเปลี่ยนแปลง แบบบันทึกการเปลี่ยนแปลง และอื่นๆ สำหรับการวิจัยขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 5 แล้วเสร็จ โดยมีการนำเสนอร่วมกันวิพากษ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็น แนวการปรับปรุงแก้ไข และผู้วิจัยนำมารวบรวมสรุป จัดทำเป็นเอกสารมอบให้ผู้ร่วมวิจัยทุกคนเพื่อใช้เป็นแนวทางลงมือปฏิบัติต่อไป สำหรับการแบ่งหน้าที่คณะกรรมการโครงการ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้มีความเห็นและกำหนดให้มีคณะกรรมการย่อย 3 กลุ่ม ตามจำนวนกิจกรรมที่ดำเนินการ คือ 1) กลุ่มกิจกรรมรักลูกผูกพัน จำนวน 10 รูป/คน 2) กลุ่มกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน จำนวน 10 รูป/คน และ 3) กลุ่มกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ ตำบลนิคม จำนวน 10 รูป/คน โดยคัดเลือกและกำหนดให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เป็นผู้นำหรือหัวหน้ากลุ่มกิจกรรมทั้ง 3 กลุ่ม

ขั้นตอนที่ 3 การร่วมลงมือปฏิบัติ

การร่วมมือลงมือปฏิบัติโดยแต่ละกลุ่มที่รับผิดชอบกิจกรรม นำแผนปฏิบัติการโครงการ/กิจกรรมที่จัดทำขึ้นไปปฏิบัติ ในระหว่างเดือนพฤษภาคม ถึง มิถุนายน 2566 โดยการปฏิบัติการในขั้นตอนการร่วมลงมือปฏิบัติ ประกอบด้วยขั้นตอนกำหนดแนวทางปฏิบัติ ขั้นตอนปฏิบัติกิจกรรม และขั้นตอนการประเมินและสรุปผล โดยแต่ละขั้นตอนได้วางแผนกำหนดแนวทางลงมือปฏิบัติตามแผนที่จัดทำขึ้นในขั้นตอนที่ 2 และได้ร่วมกันปฏิบัติ โดยผู้นำหรือหัวหน้ากลุ่มประสานงานการดำเนินงาน และให้ผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนบันทึกส่วนตัว โดยมีกรอบในการบันทึกดังนี้ 1) การเปลี่ยนแปลงในกิจกรรมและลงมือปฏิบัติ 2) การเปลี่ยนแปลงในคำอธิบายถึงสิ่งที่ปฏิบัติ 3) การเปลี่ยนแปลงในความสัมพันธ์ทางสังคมและรูปแบบองค์การของกลุ่ม และ 4) การพัฒนาตนเองหรือสิ่งที่เกิดการเรียนรู้จากการร่วมในการวิจัย โดยผู้นำหรือหัวหน้ากลุ่มสังเกตผลการดำเนินโครงการตามที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยกำหนดและภาระงาน เพื่อการประเมินผลลงมือปฏิบัติในขั้นตอนที่ 3 ให้ทราบจุดเด่น จุดควรพัฒนา และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข มีการสนทนากลุ่มเพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และความคิดเห็นเพื่อประเมินผลติดตามความก้าวหน้าผลการดำเนินงาน และการปรับปรุงแก้ไข ในแต่ละครั้งนำเอาบันทึกส่วนตัวมาร่วมแลกเปลี่ยนนเรียนรู้ภายในกลุ่ม มีการสรุปรายงานการบันทึกผลการประเมินผลความก้าวหน้าและปรับปรุงแก้ไขในแต่ละครั้งด้วย

ขั้นตอนที่ 4 การร่วมสังเกต

การร่วมสังเกต โดยผู้วิจัยจะเป็นผู้สนับสนุนและอำนวยความสะดวกให้มีการสังเกตผลที่เกิดขึ้นจริง ที่ต้องการและไม่ต้องการตามวัตถุประสงค์ของโครงการและกิจกรรม ทั้งนี้เพื่อให้ได้เหตุผลหรือคำตอบที่เกิดผลสำเร็จของลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม และสอดคล้องกับหลักการและทฤษฎีที่เป็นเหตุเป็นผลและชัดเจน โดยสามารถอธิบายได้ตามปรากฏการณ์ด้านต่าง ๆ จากโครงการและกิจกรรม รวมถึงกระบวนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมเพื่อการบรรลุผล โดยสรุปเป็นรายงานในการเรียนรู้ หรือเกิดการเรียนรู้อย่างไร เพราะอะไร ทำไม เมื่อไร ที่ไหน และจากข้อมูลที่ได้มาจากหลากหลายแหล่ง เช่น จากการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการบันทึก ข้อเสนอแนะเป็นรายบุคคล และรายเป็นรายกลุ่ม การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ร่วมถึงแบบสอบถามความเห็น แบบวัดทัศนคติ แบบทดสอบมาตรฐาน เอกสาร การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ โดยผู้วิจัยเป็นดำเนินการให้มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเป็นเวลา 1 วันก่อนปิดโครงการหรือกิจกรรม เพื่อวัดและประเมินผลที่เกิดขึ้น ที่ต้องการและไม่ต้องการตามวัตถุประสงค์ของโครงและกิจกรรม จากโครงการหรือกิจกรรม และกระบวนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมว่าได้องค์ความรู้ที่เกิดขึ้น ทฤษฎีใหม่ หรือเกิดการเรียนรู้ใหม่อะไรบ้างเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมนั้น

ขั้นตอนที่ 5 การร่วมสะท้อนผล

การร่วมสะท้อนผล โดยผู้วิจัยมีการจัดประชุมเชิงปฏิบัติการ ในเดือนกรฎาคม ถึง สิงหาคม 2566 โดยมีเป้าประสงค์เพื่อสรุปผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาทั้งหมด ผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข การร่วมสะท้อนผล จะมีการดำเนินดังนี้ 1) การสังเคราะห์ความรู้ การนำเสนอรายงาน การวัดและประเมิน และสรุปรายงานผล โดยมีผู้นำกลุ่มสรุปรายงานผลการสังเกตผล โดยเสนอให้มีการขอความคิดเห็น และความพึงพอใจจากผู้ร่วมวิจัย โดยผู้วิจัยนำมาวิเคราะห์ทำรายงานสรุปผลของการดำเนินงานที่ผ่านมาในภาพรวม สิ่งที่ประสบความสำเร็จ และที่ไม่ประสบความสำเร็จ ประเด็นที่ควรพัฒนา ควรปรับปรุงแก้ไข รวมถึงข้อเสนอแนะ และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ความรู้ที่ได้ โดยจัดทำเป็นเล่มรายงานผล

ขั้นตอนที่ 6 การร่วมวางแผนใหม่

การร่วมวางแผนใหม่ ผู้วิจัยจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในช่วงปลายเดือนกันยายน 2566 มีเป้าประสงค์เพื่อสะท้อนผล ถอดบทเรียน ศึกษาทบทวนผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เพื่อที่จะจัดทำแผนโครงการและกิจกรรมใหม่ โดยดำเนินการศึกษาสภาพหลังจากจบขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 5 ปัญหาที่มีและทำความเข้าใจปัญหา จัดทำโครงการและกิจกรรม และสรุปรายงานผลการดำเนินการ โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันทบทวนผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมทั้งหมดที่ผ่านมาของขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 5 และร่วมกันวางแผนใหม่ในกิจกรรมของโครงการที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ เพื่อทำการซ่อมเสริมให้ประสบผลสำเร็จ ส่วนที่ประสบผลสำเร็จควรมีวิธีที่จะรักษาความสำเร็จให้ต่อเนื่อง หรือพัฒนาให้มีประสิทธิภาพดียิ่งขึ้น เมื่อได้แผนใหม่ก็ลงมือปฏิบัติ โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยทั้งหมดปฏิบัติกิจกรรมตามที่แผนใหม่ โดยยังคงหลักการร่วมกันวิเคราะห์วิพากษ์ผลการปฏิบัติงานในประเด็นปัญหา ร่วมกันสรุปในภาพร่วม และร่วมกันกำหนดประเด็นการปรับปรุงแก้ไขหรือพัฒนา ร่วมถึงประเด็นปัญหาที่ต้องการดำเนินงานต่อเนื่อง โดยร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการในประเด็นปัญหาที่เลือก เน้นการใช้หลักการบริหารแบบมีส่วนร่วม

โดยให้มีการกำหนดเป้าหมายที่ต้องการที่ต้องการให้เกิดขึ้น รูปแบบการบูรณาการเพื่อความสำเร็จหรือการแก้ปัญหา มีการกำหนดการดำเนินกิจกรรมตามช่วงเวลาต่างๆ ทรัพยากรที่จะใช้ และอื่นๆ สำหรับขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 มีการนำเสนอภาพรวมของแผนปฏิบัติการ โดยมีการร่วมกันวิพากษ์ แลกเปลี่ยน ปรับปรุงแก้ไข ผู้วิจัยนำมารวบร่วม จัดทำเป็นเอกสารแผนปฏิบัติการมอบให้ผู้ร่วมวิจัยทุกราย

ขั้นตอนที่ 7 การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่

การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยนำแผนปฏิบัติการไปปฏิบัติ ในระหว่างเดือนตุลาคม 2566 โดยมีเป้าหมายเพื่อนำแผนปฏิบัติการไปลงมือปฏิบัติจริงให้ประสบความสำเร็จและบรรลุผลตามเป้าหมายของแผนปฏิบัติการ การลงปฏิบัติใหม่จะประกอบด้วย การกำหนดแนวทางปฏิบัติ ลงมือปฏิบัติกิจกรรม การวัดและประเมินผล และการสรุปรายงานผล โดยได้ปฏิบัติตามแผนที่จัดทำขึ้นตามขั้นตอนที่ 6

ขั้นตอนที่ 8 การร่วมสังเกต

การร่วมสังเกต ผู้วิจัยได้จัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในช่วงกลางเดือนพฤศจิกายน 2566 เพื่อประเมินผลที่เกิดขึ้น ทั้งที่ต้องการและไม่ต้องการ และสะท้อนผลหลังปฏิบัติจากเหตุการณ์ต่างๆ จากกิจกรรมหรือกระบวนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมว่า ได้องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นอะไรอย่างไร สอดคล้องกับทฤษฎีอะไร หรือได้ทฤษฎีใหม่อย่างไร รวมถึงการเกิดการเรียนรู้ใหม่อะไรบ้างที่เกิดจากโครงการหรือกิจกรรม ใช้หลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักสัปปุริสธรรม 7 และหลักโครงการและกิจกรรม ประกอบด้วยการกำหนดรูปแบบและวิธีการ การสังเกตและนำเสนอรายงาน การวัดและประเมินผล และสรุปรายงานผล โดยดำเนินการจัดประชุม ปรึกษาหารือแนวปฏิบัติเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมการสังเกตผลใหม่ และมอบให้ผู้นำกลุ่มดำเนินการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการบันทึกแบบข้อเสนอแนะ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ ร่วมถึงแบบสอบถามความเห็น แบบวัดความพึงพอใจ แบบทดสอบมาตรฐาน เอกสาร การบันทึกเสียง การบันทึกภาพ โดยผู้วิจัยเป็นดำเนินการให้มีการสัมมนาเชิงปฏิบัติการเป็นเวลา 1 วันก่อนปิดโครงการหรือกิจกรรม เพื่อวัดและประเมินผลที่เกิดขึ้นที่ต้องการและไม่ต้องการตามวัตถุประสงค์ของโครงและกิจกรรม จากโครงการหรือกิจกรรม และกระบวนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมว่าได้องค์ความรู้ที่เกิดขึ้น ทฤษฎีใหม่หรือเกิดการเรียนรู้ใหม่อะไรบ้างเกี่ยวกับโครงการหรือกิจกรรมนั้น

ขั้นตอนที่ 9 การร่วมวิเคราะห์ผล

การร่วมวิเคราะห์ผล ผู้วิจัยจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการในช่วงปลายเดือนมกราคมถึงกุมภาพันธ์ 2567 โดยมีเป้าหมายเพื่อสรุปรายงานผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาทั้งหมด การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข แล้วผู้วิจัยนำมาสังเคราะห์เขียนเป็นสรุปผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ผ่านมาในภาพรวม การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข แล้วจัดทำเป็นรายงาน ประกอบด้วยการสังเคราะห์ความรู้ การนำเสนอรายงานผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม และการวัดและประเมินผล และสรุปรายงานผล ซึ่งเป็นร่วมกันสรุปผลการปฏิบัติงานที่ผ่านมาทั้งหมดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้น และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข โดยที่มีแกนนำเป็นผู้นำเสนอสิ่งที่บรรลุเป้าหมาย และไม่บรรลุเป้าหมาย สิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไข และ

การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ทราบจุดเด่น จุดควรพัฒนา การนำผลประเมินไปใช้ และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข

ขั้นตอนที่ 10 การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย

การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย ผู้วิจัยจัดให้มีการประชุมเชิงปฏิบัติการ ในปลายเดือน มีนาคม 2567 เพื่อสะท้อนผล และถอดบทเรียน โดยศึกษาทบทวนผลการปฏิบัติงาน ในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 โดยจัดให้มีการประชุมเชิงวิชาการ “การประชุมเชิงวิชาการ: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม” โดยมีเป้าหมายเพื่อสรุปผลการวิจัยในขั้นตอนที่ 1 - 9 และหาข้อสรุปในประเด็นเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากลงมือปฏิบัติ และองค์ความรู้จากลงมือปฏิบัติ โดยมีกิจกรรมดำเนินการในขั้นตอนนี้ คือ การประชุมเชิงวิชาการ การวิจัย 10 ขั้นตอนดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยกำหนดให้มีกิจกรรม การร่วมเตรียมการ การวางแผนลงมือปฏิบัติ การสังเกตการสะท้อนผล และการสรุปผล เพื่อให้การดำเนินการวิจัยเป็นไปด้วยความเรียบร้อยถูกต้อง และเป็นระบบเช่นเดียวกับขั้นตอนการวิจัยที่ผ่านมา ขั้นตอนการวิจัยและแนวปฏิบัติในการวิจัยแต่ละขั้นตอนดังตารางที่ 3.1

ตารางที่ 3.1 ขั้นตอนการวิจัย โครงการ/กิจกรรม เดือน การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ขั้นตอนการวิจัย	โครงการ/กิจกรรม	เดือน
1) การร่วมเตรียมการ	1) ร่วมกันชี้แจงแนวคิดและแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อผู้ร่วมวิจัยให้รับรู้และเข้าใจ 2) ร่วมกันสนทนากลุ่มผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเพื่อทำความเข้าใจในเทคนิคที่จะใช้ในขั้นตอนการวิจัย 3) ร่วมกันจัดทำปฏิทินลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม 4) ร่วมกันแต่งตั้งคณะกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรม หัวหน้าและทีมงานกิจกรรม 3 กิจกรรม 5) ร่วมกันสรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติในขั้นตอนการร่วมเตรียมการ	กุมภาพันธ์ 2566
2) การร่วมวางแผน	1) ร่วมกันการะดมความคิดความสามารถเพื่อดึงศักยภาพจากประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัย 2) ร่วมกันการนำเสนอเนื้อหาเชิงทฤษฎีแก่ผู้ร่วมวิจัย การเชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้ความเข้าใจหรือสาธิตลงมือปฏิบัติ การนำผู้ร่วมวิจัยไปศึกษาโครงการที่เป็นแบบอย่างที่ดี 4) ร่วมกันกำหนดเป้าหมาย และตัวชี้วัดการจัดทำเครื่องมือวัดตามเป้าหมาย และเกณฑ์ประเมินความสำเร็จในการวิจัย	มีนาคม เมษายน 2566

ขั้นตอนการวิจัย	โครงการ/กิจกรรม	เดือน
	5) ร่วมกันออกแบบและการจัดทำเครื่องมือวัดตามเป้าหมาย และเกณฑ์ประเมินความสำเร็จในการวิจัย และสร้างแบบสังเกต แบบบันทึก และแบบสะท้อนผล 5) สรุปผลการสังเกตและร่วมกันนำเสนอแผนโครงการรักลูกปลูกธรรม และ 3 กิจกรรม	
3) การร่วมลงมือปฏิบัติการ	1) ร่วมกันการนำโครงการที่กำหนดในแผนปฏิบัติการสู่ลงมือปฏิบัติ 2) ประเมินตามเป้าหมาย และตัวชี้วัด 3) สรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติในขั้นตอนลงมือปฏิบัติ	พฤษภาคม มิถุนายน 2566
4) การร่วมสังเกต	1) ร่วมกันบันทึกแบบสังเกตผล 2) นำเสนอร่วมกันผลลงมือปฏิบัติตามแผนในแต่ละโครงการ และกิจกรรม	พฤษภาคม มิถุนายน 2566
5) การร่วมสะท้อนผล	1) สะท้อนการเรียนรู้จากบันทึกเหตุการณ์ถอดบทเรียนด้วยตนเอง และร่วมกันการสะท้อนการเรียนรู้จากการสนทนากลุ่มเมื่อเสร็จสิ้นลงมือปฏิบัติกิจกรรม	กรกฎาคม สิงหาคม 2566
6) การร่วมวางแผนใหม่	1) ร่วมกันสะท้อนผล ถอดบทเรียนการพัฒนา 2) ร่วมการวางแผนและจัดทำแผนปฏิบัติการใหม่ 3) สรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติในขั้นตอนการวางแผนและจัดทำแผนใหม่	กันยายน 2566
7) การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่	1) ร่วมกันการนำโครงการที่กำหนดในแผนปฏิบัติการสู่ลงมือปฏิบัติใหม่ 2) ประเมินตามเป้าหมาย และตัวชี้วัด 3) สรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติในขั้นตอนลงมือปฏิบัติใหม่	ตุลาคม พฤศจิกายน 2566
8) การร่วมสังเกต	1) ร่วมกันบันทึกแบบสังเกตผล 2) นำเสนอร่วมกันผลลงมือปฏิบัติตามแผนในแต่ละโครงการ และกิจกรรม	พฤศจิกายน ธันวาคม 2566
9) การร่วมวิเคราะห์ผล	1) ร่วมกันวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลง จากลงมือปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลงที่สำเร็จ และไม่สำเร็จ 2) ร่วมกันแลกเปลี่ยนการเรียนรู้ จากลงมือปฏิบัติที่เกิดขึ้น 3) รวบรวมความรู้ที่เกิดขึ้น จากลงมือปฏิบัติ	มกราคม กุมภาพันธ์ 2567
10) การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย	1) ร่วมกันสรุปผลจากผลการลงมือปฏิบัติใน 10 ขั้นตอน โดยนำเอาผลการสังเกต ผลการประเมิน ผลจากการสะท้อนผลในขั้นตอนที่ 5 ผลสะท้อนผลหลังปฏิบัติที่	มีนาคม 2567

ขั้นตอนการวิจัย	โครงการ/กิจกรรม	เดือน
	กำหนดในแต่ละขั้นตอน และผลการวิเคราะห์ขั้นตอนที่ 9 มาสัมมนาร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เพื่อสรุปเป็นองค์รวมผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้	

3.4 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ใช้รูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตามแนวคิดของ Carr and Kemmis (1992) ได้เสนอกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติการสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ ซึ่งเมื่อครบขั้นตอน จะสรุปความสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ประเด็นเพิ่มเติมในหรือปรับปรุงแผน เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไปจนกว่าจะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงาน และอัครเดช นีละโยธิน (2566) ได้เสนอกระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งดำเนินการตาม 10 ขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การร่วมเตรียมการ 2) การร่วมวางแผน 3) การร่วมลงมือปฏิบัติ 4) การร่วมสังเกต 5) การร่วมสะท้อนผล 6) การร่วมวางแผนใหม่ 7) การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ 8) การร่วมสังเกต 9) การร่วมวิเคราะห์ผล และ 10) การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย โดยใช้หลักการการมีส่วมร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักการชุมชนแห่งการเรียนรู้ การแลกเปลี่ยน คิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ วิพากษ์ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลและหลักวิชาการ รวมถึงหลักบวร และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมและกิจกรรมต่างๆ เพื่อนำไปสู่การหาข้อสรุปผลงานวิจัยอย่างสมเหตุสมผลที่พิสูจน์ได้ในเชิงประจักษ์ และการตัดสินใจที่ถูกต้องตามความเหมาะสมว่า และนำไปปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ ที่จะก่อให้เกิดองค์ความรู้ จากผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และผู้เกี่ยวข้องในโครงการรักลูกปลูกธรรม คนในชุมชน และผู้มีส่วนได้ส่วนเสียในชุมชน เพื่อการพัฒนางานวิชาการโดยใช้หลักการบูรณาการ ในลักษณะต่อยอดองค์ความรู้เดิมจากลงมือปฏิบัติกิจกรรม และการวิจัยเป็นการสร้างให้เกิดการเรียนรู้ และสร้างประสบการณ์ที่ต้องการ ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล ระดับวัด และระดับโรงเรียน ที่ได้จากการเรียนรู้จากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ตามแนวทางหลักการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย มีรายละเอียดดังนี้

3.4.1 แบบสังเกต โดย เป็นแบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม ที่ใช้สังเกตเกี่ยวกับพฤติกรรมก่อน ระหว่าง และหลังลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม และตรวจสอบเอกสารทั่วไป และการสังเกตและการตรวจสอบเอกสารงานวิชาการที่เกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นของกิจกรรมและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตามรายการแบบสังเกต

3.4.2 แบบข้อเสนอแนะและแบบข้อเสนอแนะกลุ่ม ประกอบด้วย แบบข้อเสนอแนะผู้เข้าร่วมกิจกรรม และแบบข้อเสนอแนะกลุ่มผู้ร่วมกิจกรรม โดยเป็นแบบข้อเสนอแนะแบบปลายเปิดตามประเด็นให้ลงความคิดเห็นอย่างอิสระ ในประเด็นก่อน ระหว่าง และหลังลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม รวมถึงสภาพปัญหา สภาพตามความต้องการ เป็นทางเลือกเพื่อการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามความต้องการของโครงการและกิจกรรม รวมถึงตามความต้องการของผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และความต้องการของชุมชน ทางคณะกรรมการ

โครงการและกิจกรรมได้นำเสนอทางเลือกในการเลือกเพื่อลงมือปฏิบัติกิจกรรม และแนวทางทางเลือกที่จะประเมินได้ไปปฏิบัติ โดยใช้หลักการบูรณาการร่วมกัน เพื่อให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงและองค์ความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติกิจกรรมของผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงอะไร

3.4.3 แบบตรวจสอบและบันทึก ได้แก่ แบบบันทึก แผนที่และแผนผัง เครื่องบันทึกเสียงและบันทึกภาพ เอกสารการแบบตอบรับส่งของ บันทึกรายการภาคสนาม แบบสำรวจ (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 4) เป็นแบบสำรวจข้อมูลพื้นฐานเบื้องต้นของโครงการรักลูกปลูกธรรม ชุมชน สภาพพื้นที่บริบทสังคม โดยผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามกรอบและคำถามของการวิจัย แบบบันทึกการประชุม (เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 5) แบบติดตามประเมินโครงการระหว่างดำเนินการ เป็นแบบติดตามประเมินโครงการที่ปรับใช้ตามแบบติดตามประเมินโครงการของกระทรวงวัฒนธรรม และแบบประเมินโครงการและกิจกรรม ที่ปรับใช้ตามแบบประเมินโครงการของกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม

3.5 การสร้างและการตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ

3.5.1 ขั้นตอนการสร้างเครื่องมือ

การสร้างแบบบันทึกการสังเกตความก้าวหน้าของโครงการ แบบบันทึกการประชุมแบบข้อเสนอแนะ แบบประเมินสภาพก่อนและหลังโครงการรักลูกปลูกธรรม แบบสอบถามความพึงพอใจการจัดโครงการรักลูกปลูกธรรม เพื่อทรายความก้าวหน้าโครงการ ข้อตกลงในการประชุมความคิดเห็นต่อโครงการ และประเมินความรู้ ทักษะผู้เข้าร่วมกิจกรรมก่อนและหลังการพัฒนาเข้าร่วมโครงการ รวมถึงสอบถามความพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้วิจัยดำเนินการสร้างมีขั้นตอนดังต่อไปนี้

1) ศึกษาเอกสารเกี่ยวกับการจัดโครงการ การทำงานและรับผิดชอบร่วมกันการพัฒนาโครงการรักลูกปลูกธรรม ความพึงใจต่อการจัดการโครงการรักลูกปลูกธรรม

2) วิเคราะห์ผลลงมือปฏิบัติโครงการ ผลการพัฒนาโครงการรักลูกปลูกธรรม ตามที่ต้องการ

3) สร้างแบบบันทึกการสังเกตความก้าวหน้าของโครงการ แบบบันทึกการประชุมแบบข้อเสนอแนะ แบบประเมินสภาพโครงการรักลูกปลูกธรรม สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม แบบสอบถามความพึงพอใจการจัดโครงการรักลูกปลูกธรรม

4) นำเครื่องมือเสนอต่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิงเนื้อหา และความเหมาะสมด้านการใช้ภาษา เกณฑ์ของผู้เชี่ยวชาญมีดังนี้

+ 1 เมื่อแน่ใจว่าข้อสอบนั้นมีความสอดคล้องกับการพัฒนาโครงการรักลูกปลูกธรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนวัดเวฬุวัน วัดเวฬุวัน และป่าชุมชน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

0 เมื่อไม่แน่ใจว่าข้อสอบนั้นมีความสอดคล้องกับการพัฒนาโครงการรักลูกปลูกธรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนวัดเวฬุวัน วัดเวฬุวัน และป่าชุมชน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

-1 เมื่อแน่ใจว่าข้อสอบนั้นไม่มีความสอดคล้องกับการพัฒนาโครงการรักลูกปลูกธรรม ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนวัดเวฬุวัน วัดเวฬุวัน และป่าชุมชน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ นำคะแนนที่ได้มาหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-objective Congruence:

IOC) ระหว่างคำถามกับจุดประสงค์การพัฒนาโครงการรักลูกปลูกธรรม ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนวัดเวฬุวัน วัดเวฬุวัน และป่าชุมชน อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นรายข้อ โดยได้ค่าดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00

5) นำแบบทดสอบที่ผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณาตรวจและเสนอไว้ไปปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและเหมาะสมยิ่งขึ้น

6) นำแบบทดสอบที่แก้ไขปรับปรุงแล้วไปทำการทดสอบกับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้สอนจริงต่อไป

3.6 ขั้นตอนและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างมีบทบาทหน้าที่ในการเก็บรวบร่วมข้อมูลในส่วนที่เกี่ยวข้องกับตนเอง โดยเริ่มจากลงมือปฏิบัติภาคสนามในโรงเรียนวัดเวฬุวัน วัดเวฬุวัน และป่าชุมชนตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ในปี พ.ศ. 2566 ในช่วงระหว่างเดือนกุมภาพันธ์ 2566 ถึงเดือนสิงหาคม 2566 โดยแบ่งเวลาในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามตารางกำหนดวันและเดือน เพื่อให้เห็นสภาพข้อเท็จจริงทั้งในส่วนที่เห็นชัดเจนและซ่อนเร้นจากขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ทั้ง 10 ขั้นตอน โดยใช้เครื่องมือที่หลากหลาย

3.7 การวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากเครื่องมือที่เลือกใช้ในการวิจัยที่ได้จากการจัดกิจกรรมต่างๆ ทั้ง 10 ขั้นตอน จะนำมาวิเคราะห์รวมกันเป็นระยะๆ จัดทำข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ต่างๆ โดยพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ของการวิจัย เป็นหลักในการแบ่งปรากฏการณ์และหาความถี่ของปรากฏการณ์ที่เกิด โดยมีรายละเอียดขั้นตอนดังนี้

1) การลงมือปฏิบัติ คือ ลงมือปฏิบัติในชีวิตประจำวัน หรือการลงมือปฏิบัติ คือ การแสดงออกถึงพฤติกรรมต่างๆ ของบุคคลที่ใช้ในการวิจัย

2) ลงมือปฏิบัติกิจกรรม คือ การลงมือปฏิบัติกิจกรรม การแสดงออกถึงพฤติกรรมที่เป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนและมีลักษณะต่อเนื่อง

3) ความหมาย คือ ความเข้าใจ ความรู้ สามารถให้คำอธิบายของบุคคลเกี่ยวกับการกระทำหรือ กิจกรรม เพื่อทราบแนวคิด ความต้องการ ความเชื่อของชุมชน

4) ความสัมพันธ์ คือ ความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลในชุมชน ระหว่างชุมชน หน่วยงานและวัด ที่เกี่ยวข้องจะได้ทราบความสัมพันธ์ ความขัดแย้ง และการเชื่อมโยงของคนในชุมชน

5) การมีส่วนร่วม คือ การยืดหยุ่น การยอมรับ การปรับตัวบุคคล การให้ความร่วมมือ และยอมเป็นส่วนหนึ่งของโครงรักลูกปลูกธรรม เข้าใจการระบบการจัดการ ทำงานเป็นทีม ทำเพื่อโครงการและชุมชน เข้าใจและแก้ไขความขัดแย้งได้

6) สภาพบรรยากาศ คือ สภาพแวดล้อมทั้งในและนอก โดยรวมทุกมุมมองรอบด้านที่สามารถจดบันทึกจากภาคสนาม เกี่ยวกับกิจกรรมใน 10 ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม

7) การจัดระบบจัดเก็บข้อมูลจากบันทึกภาคสนามของผู้วิจัยในส่วนที่เป็นข้อความบรรยายถึงเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นและที่เกี่ยวข้องกับกิจกรรมใน 10 ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม

8) การวิเคราะห์ข้อมูล ทำให้เป็นสภาพปัจจุบันจากข้อความบรรยายเหตุการณ์ที่เกี่ยวกับกิจกรรมใน 10 ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมส่วนร่วม โดยนำเสนอรายงานการวิเคราะห์ข้อมูลของแต่ละเป้าประสงค์ของการวิจัยที่วิเคราะห์แล้ว ไปให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องได้รับทราบช่วย ยืนยันตรวจแก้ไขผลการวิเคราะห์ และขอคำแนะนำเพื่อปรับปรุงรายงานให้ถูกต้องเหมาะสมและสมบูรณ์ การตรวจสอบข้อมูลจะใช้บุคลากรหลายคนในเหตุการณ์ของกิจกรรม ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นเชิงปริมาณผู้วิจัยได้ใช้ค่าสถิติระดับพื้นฐาน คือ ร้อยละ และค่าเฉลี่ยเท่ากับ เพื่อให้เป็นข้อมูลเพื่อเปรียบเทียบกับเป้าหมายที่กำหนดไว้ และนำเสนอการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

3.8 การจัดทำรายงานผลการวิจัย

การนำเสนอรายงานในรูปแบบการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นกระบวนการตามหลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ วิเคาะห์ สังเคราะห์ รวบรวมความคิดเห็นแต่ละบุคคล เพื่อหาจุดรวม ภายใต้หลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร และ หลักสัปปุริสธรรม เพื่อนำไปใช้กับข้อมูลที่ได้จากการอบรมและลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมต่างๆ ที่เกิดขึ้น โดยนำไปร่วมกันสรุปอย่างมีเหตุมีผลที่เห็นร่วมกันและเป็นไปตามหลักการ และในการตัดสินใจร่วมกันอย่างเหมาะสม คุ้มค่า มีประสิทธิภาพเพื่อตนเองและชุมชน รวมถึงการร่วมกันตรวจสอบและประเมิน แล้วนำไปร่วมกันหาข้อสรุปผลการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมและกิจกรรมต่างๆ โดยมีรายละเอียดขั้นตอนดังนี้

1) กิจกรรมที่เกี่ยวกับการร่วมเตรียมการ เป็นขั้นตอนที่ 1 เป็นการร่วมกันลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมลักษณะใดรูปแบบใดผลที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวกับการเตรียมพร้อมลงมือปฏิบัติกิจกรรม ผู้วิจัยนำแนวทางหรือแนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมนำเสนอชี้แจงต่อผู้ร่วมวิจัยให้เข้าใจและเห็นด้วยร่วมกันของผู้ร่วมวิจัย รวมถึงการยอมรับผู้ไม่ร่วมการวิจัย การสร้างความเข้าใจและรับผิดชอบ โดยให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เห็นความสำคัญของหลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร และหลักสัปปุริสธรรม

2) กิจกรรมที่เกี่ยวกับการร่วมวางแผนในขั้นตอนที่ 2 ประกอบด้วยการจัดทำแผนปฏิบัติกิจกรรม จากกระบวนการวิเคราะห์สังเคราะห์สภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา สภาพของความต้องการ ทางเลือกเพื่อการแก้ปัญหา การประเมินทางเลือกเพื่อลงมือปฏิบัติกิจกรรมโดยการอบรมและการนำเสนอแนวคิดหลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร และหลักสัปปุริสธรรม ในแนวทางการนำไปใช้โดยตรงหรือประยุกต์ใช้ในกิจกรรม โดยให้ผู้ร่วมวิจัยได้ทำความเข้าใจ และให้ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันคิด พร้อมทั้งการสร้างแนวคิดให้ผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้องได้เข้าใจ และให้เกิดการผสมผสานระหว่างความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ทำงาน หรือภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ

3) การร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรมในขั้นตอนที่ 3 ร่วมกันลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ลักษณะใดรูปแบบใดผลที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวกับการเตรียมพร้อมลงมือปฏิบัติกิจกรรม เกี่ยวกับลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้ โดยแผนปฏิบัติการนั้นอาจ ประกอบด้วยกิจกรรมหลายกิจกรรม มีการแบ่งภาระหน้าที่แบบใด กำหนดเวลา การใช้อุปกรณ์ในการทำกิจกรรมอะไรบ้าง

4) การร่วมการสังเกตในขั้นตอนที่ 4 เป็นการร่วมกันสังเกต รูปแบบในการสังเกตสิ่งที่เกิดขึ้นตามความต้องการและไม่ได้ตามความต้องการ เพื่อให้ได้สาเหตุของผลการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในระดับผู้ร่วมวิจัย ผู้ร่วมกิจกรรม กลุ่ม ระหว่างกลุ่ม และโรงเรียน วัด และชุมชน รวมถึงความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมเกิดขึ้นและประสบการณ์ในการทำงาน

5) การร่วมสะท้อนผลในขั้นตอนที่ 5 เช่น ทำอย่างไรและเป็นอย่างไรเกี่ยวกับ การสะท้อนผลถึงการเปลี่ยนแปลง ทั้งที่สำเร็จและยังไม่สำเร็จ ทั้งที่ต้องการและไม่ต้องการ ตลอดจนการเรียนรู้ และความรู้ความเข้าใจให้เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติ และอื่นๆ ในกรณีที่เป็นการเปลี่ยนแปลงนั้น และวิพากษ์ถึงปัจจัยที่เอื้อหรือสนับสนุนต่อการเปลี่ยนแปลง ว่ามีอะไรบ้าง อย่างไร ร่วมทั้งวิพากษ์ถึงปัจจัยด้านลบหรือต่อต้านการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นด้วย ว่ามีอะไรบ้าง อย่างไร และระบุถึงเทคนิควิธีการในการแก้ปัญหาหรือปรับปรุงแก้ไข เพื่อให้เกิดการส่งต่อด้านการเปลี่ยนแปลง นั้นโดยที่การวิพากษ์นี้จะเชื่อมโยงไปถึงการระบุการเรียนรู้และความรู้ความเข้าใจให้มีที่เกิดขึ้นด้วย

6) เหตุการณ์เกี่ยวกับการวางแผนใหม่ในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 เช่น ทำอย่างไรและเป็นอย่างไรเกี่ยวกับการนำข้อมูลจากผลการสังเกตและการสะท้อนผลในขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 5 มาประกอบการพิจารณา ทำให้ได้แผนปฏิบัติการ ใหม่ที่ประกอบด้วยโครงการและกิจกรรมอะไรบ้าง มีอะไรที่ทำต่อเนื่อง อะไรที่ตัดออกไป และอะไรที่เพิ่มเติมเข้ามา

7) เหตุการณ์เกี่ยวกับลงมือปฏิบัติใหม่ในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 เช่น ทำอย่างไรและเป็นอย่างไรเกี่ยวกับ ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการ ที่กำหนดได้ใหม่ ทั้งที่ทำต่อเนื่อง และที่เพิ่มเติมให้มีเข้ามา มีการแบ่งงานกันอย่างไร ทำกันอย่างไร ใช้ทรัพยากรอะไรกันบ้าง เป็นต้น

8) สภาพเหตุการณ์เกี่ยวกับการสังเกตในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 เช่น ทำอย่างไรและเป็นอย่างไร เกี่ยวกับ การสังเกตผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นจริง ทั้งที่ต้องการและไม่ได้ต้องการ ทั้งทางบวกและ ทางลบ จากผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 เพื่อให้ได้คำตอบเกี่ยวกับผลการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากการกระทำ ที่เกิดขึ้นในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม และ องค์การ และความรู้ที่เกิดขึ้น จากการใช้ตัวสอดแทรกหลักและตัวสอดแทรกเสริม หรือจากปรากฏการณ์ในการทำงาน

9) สภาพเหตุการณ์เกี่ยวกับการสะท้อนผลในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 เช่น ทำอย่างไรและเป็นอย่างไรเกี่ยวกับการวิพากษ์ถึงสิ่งที่ทำสำเร็จ สิ่งที่ยังทำไม่สำเร็จ สิ่งที่เป็นปัจจัยผลักดัน สิ่งที่เป็นปัจจัยต่อต้าน การเอาชนะปัจจัยต่อต้าน ตลอดจนข้อเสนอแนะแนวทางเพื่อการปรับปรุงแก้ไขตลอดจนการเรียนรู้ และความรู้ความเข้าใจให้มีที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติ และอื่นๆ

การนำเสนอสภาพเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในลักษณะการเล่าเรื่อง บรรยายเหตุการณ์ ที่กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ และความรู้ที่เกิดขึ้น แทรกไว้เป็นระยะๆ แล้วนำมาเสนอเป็นสรุปผลในประเด็นหลักดังนี้

1) การเปลี่ยนแปลง จากลงมือปฏิบัติจริง ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ มีการแสดงข้อมูลประกอบเป็นค่าสถิติ เช่น ค่าเฉลี่ยเท่ากับ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และนำผลการวิเคราะห์ทางสถิติที่เป็นเชิงปริมาณมาแปลผลเป็นเชิงคุณภาพในแนวทางบรรยาย โดยจะแสดงให้ทราบถึงความสัมพันธ์ แต่เน้นการนำเสนอในรูปแบบที่ใช้นัยสำคัญทางสถิติ เนื่องจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีความแตกต่างจากการวิจัยและพัฒนาซึ่งจะไม่เน้นหลักการวิจัยเชิงทดลอง

2) การเรียนรู้ ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม ระหว่างกลุ่ม ผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัยและชุมชน ทั้งหมดจะได้รับการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติในโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยเกิดจากการร่วมกันคิด การวางแผน ลงมือปฏิบัติ การวัดและประเมินผล การรายงานสรุป ในแต่ละขั้นตอนก็จะเกิดปัญหาความรู้ เกิดประสบการณ์ ได้ข้อมูลเพื่อนำไปวางแผนหรือพัฒนาต่อไป

3) ความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ที่ร่วมกันจัดทำขึ้นและตัวสอดแทรกเสริมคือหลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร หลักสัปปุริสธรรม และหลักโครงการและกิจกรรม นำสู่ความเข้าใจในการใช้แผนลงมือปฏิบัติกิจกรรม และหลักการที่นำมาใช้ในการวิจัยว่ามีแนวทางในการปฏิบัติตน ปฏิบัติโครงการและกิจกรรมลักษณะใด ว่าเป็นไปตามหลักที่นำเสนอไว้ในบทที่ 2 หรือไม่ ในแนวทางร่วมกันวิเคราะห์และสังเคราะห์ โดยหาข้อสรุปร่วมกัน เพื่อการปรับปรุงแก้ไขให้ดียิ่งขึ้น

บทที่ 4
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม ของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธ์ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยใช้กระบวนการวิจัยปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) โดยใช้วัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธ์ เป็นสถานที่ดำเนินการและศูนย์อำนวยการ ได้ดำเนินการในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ.2567 โดยมีรายละเอียดดังนี้

4.1 ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติกิจกรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรม

4.2 ผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพตามความต้องการในโครงการรักลูกปลูกธรรม

4.3 องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติในโครงการรักลูกปลูกธรรม

4.1 ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติกิจกรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรม

ลงมือปฏิบัติการวิจัย โดยมีการลงมือปฏิบัติโครงการอยู่ 10 ขั้นตอน ได้ดำเนินการในช่วงเดือนกุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2567 ซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงและเป็นกลาง โดยแสดงหลักฐานประกอบทั้งข้อมูล สถิติ ตาราง ภาพถ่าย ผลการสรุปข้อเสนอแนะ ผลการบันทึกจากการสังเกต ผลวิเคราะห์ข้อมูล ผลสรุปร่วมกันของผู้ร่วมวิจัย หรือหลักฐานอื่นๆ มาแสดงประกอบการเล่าเรื่องเหตุการณ์ในแต่ละขั้นตอน เพื่อให้มีความชัดเจนและมองเห็นเป็นรูปธรรม ถึงสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลนั้นว่าได้ผลเป็นอย่างไร ทั้งที่สำเร็จและไม่สำเร็จ ทั้งที่ต้องการและไม่ต้องการ อธิบายเหตุผลประกอบว่าทำไมเป็นเช่นนั้น เกิดการเรียนรู้ อะไรขึ้นมาบ้างจากลงมือปฏิบัติ ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่มบุคคล และระดับองค์การ รวมทั้งนำเสนอความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากการวิจัยที่แสดงความสัมพันธ์ถึงเหตุและผล ในการลงมือปฏิบัติโครงการมีสาเหตุใดที่ผู้ร่วมวิจัยระบุว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงที่บรรลุผล และเหตุที่มีอุปสรรคต่อการเกิดการเปลี่ยนแปลง สาเหตุที่เกิด ร่วมถึงการวิเคราะห์หาทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ดังมีรายละเอียดของลงมือปฏิบัติการวิจัยตามลำดับขั้นตอนและระยะเวลาในลงมือปฏิบัติการวิจัยในภาพที่ 4.1 ดังต่อไปนี้

ภาพที่ 4.1 ลำดับขั้นตอนและระยะเวลาในลงมือปฏิบัติการวิจัย

การสรุปผลการวิจัยจะเป็นการนำเสนอผลลงมือปฏิบัติจริงทั้ง 10 ขั้นตอน โดยใช้แนวคิดการวิจัยเชิงปฏิบัติการของ Carr and Kemmis (1992) ได้เสนอกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ ซึ่งเมื่อครบขั้นตอนจะสรุปความสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ประเด็นเพิ่มเติมหรือปรับปรุงแผน เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไปจนกว่าจะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงาน และแนวคิดกระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของอัครเดช นีละโยธิน (2566) โดยนำเสนอรายงานที่มีการแสดงหลักฐานอ้างอิงประกอบ ทั้งภาพถ่าย แบบข้อเสนอแนะ แบบสังเกต การวิเคราะห์ข้อมูลหรือหลักฐานอื่นๆ มาแสดงประกอบ การบรรยายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น ในการร่วมเตรียมการ ร่วมวางแผน ร่วมกันลงมือปฏิบัติ ร่วมกันสังเกต ร่วมกันสะท้อนผล ร่วมกันวางแผนใหม่ ร่วมกันลงปฏิบัติใหม่ ร่วมกันสังเกต ร่วมกัน

วิเคราะห์ผล และการร่วมสรุปรายงานผลวิจัย มีลักษณะอย่างไร รวมถึงความสำเร็จและไม่สำเร็จ เกิดการเรียนรู้หรือความรู้ที่เกิดขึ้นอะไรขึ้นมาบ้างจากลงมือปฏิบัติ ทั้งในระดับผู้ร่วมวิจัย กลุ่ม และองค์การ มีข้อเสนอแนะอะไรและอย่างไร รวมถึงบุคคลอื่นที่มีส่วนได้ส่วนเสียหรือเกี่ยวข้องกับการพัฒนาหรือแก้ปัญหางานนั้นๆ ผลรายงานการวิจัยจะมีลักษณะเป็นการบรรยายเชิงวิพากษ์ จากการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมทั้ง 10 ขั้นตอน ซึ่งในแต่ละขั้นตอนจะนำเสนอเหตุการณ์ที่เกิด ขึ้นในลักษณะการบรรยายเหตุการณ์ ตามจริงและเป็นกลาง เกิดการเปลี่ยนแปลง จากการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติ ที่เกิดขึ้นในผู้ร่วมวิจัย กลุ่ม และองค์การ และคนในชุมชน และความรู้ที่เกิดขึ้น จากลงมือปฏิบัติที่เกิดขึ้น ตามลำดับดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การร่วมเตรียมการ

1) ผู้วิจัยได้ดำเนินการชี้แจงแนวคิดและแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อผู้ร่วมวิจัยให้รับรู้และเข้าใจ ในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2566 ณ วัดเวฬุวัน เพื่อให้เกิดการตัดสินใจในการเข้าร่วมวิจัยเป็นไปด้วยความสมัครใจและเต็มใจ รวมทั้งชี้แจงข้อเสนอแนะ ข้อปฏิบัติ กติกา และผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบ และคำนึงถึงหลักการยอมรับ การเคารพในสิทธิส่วนบุคคล ความแตกต่างทางความคิด กรอบแนวคิด หลักการ บทบาทหน้าที่ผู้ร่วมวิจัย และจรรยาบรรณ เพื่อให้ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมวิจัยมีเป้าหมายอันเดียวกัน ผู้วิจัยจะแสดงบทบาทการเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวก และฐานะผู้ร่วมวิจัย ทุกคนจะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกัน นั่งประชุมสนทนากลุ่ม

การร่วมเตรียมการก่อนประชุมชี้แจงในเบื้องต้น ผู้วิจัยได้นำเสนอผู้นำชุมชนตำบลนิคม ผู้ร่วมวิจัย และตัวแทนผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนวัดเวฬุวันได้ทราบก่อนหน้าคร่าวๆ และประสานงานเพื่อให้ได้มาซึ่งผู้ร่วมวิจัย โดยผู้วิจัยได้พบปะพูดคุยกับคณะผู้บริหารเทศบาลตำบลนิคม กำนันนิคม และผู้บริหารโรงเรียนวัดเวฬุวัน เพื่อชี้แจงเบื้องต้นเกี่ยวกับลงมือปฏิบัติการวิจัยโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน โดยนำเสนอวัตถุประสงค์ ขั้นตอนลงมือปฏิบัติการ คุณค่าและประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัย ซึ่งจะส่งผลให้เกิดการพัฒนางานชุมชนตำบลนิคมอย่างยั่งยืน กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโดยใช้ชุมชนตำบลนิคมเป็นฐานในการดำเนินงานโครงการรักลูกปลูกธรรม จะทำให้เกิดการพัฒนาคน พัฒนางาน พัฒนาชุมชน และเป็นแนวทางในการพัฒนาสำหรับผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ที่เป็นคณะกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรม จากการลงมือปฏิบัติจริง ตลอดถึงผู้ที่สนใจการพัฒนางานในรูปแบบการวิจัยแบบมีส่วนร่วมต่อไปได้เป็นอย่างดี ผู้วิจัยได้นัดหมายและเชิญผู้เกี่ยวข้องเข้าประชุมชี้แจงแนวคิดและแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรม ต่อคณะผู้บริหารเทศบาลตำบลนิคม กำนันและผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้านในตำบลนิคม พระสงฆ์ รองผู้อำนวยการโรงเรียน ตัวแทนผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวัดเวฬุวัน ให้รับรู้ และเข้าใจ และเพื่อให้ได้มาซึ่งกลุ่มผู้ร่วมวิจัย หลังจากได้นำเสนอและขออนุญาตดำเนินการแล้ว หลังจากผู้วิจัยได้ประสานงานกับกลุ่มผู้นำชุมชนตำบลนิคม และโรงเรียนวัดเวฬุวัน เพื่อให้เข้าใจแนวคิดและหลักการเบื้องต้น และเชิญร่วมรับฟังการประชุมชี้แจง และเข้าร่วมเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนางานอันทรงคุณค่าครั้งนี้ ผลการชี้แจงเบื้องต้น ผู้นำชุมชนตำบลนิคม พระสงฆ์ รองผู้อำนวยการโรงเรียน และตัวแทนผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวัดเวฬุวัน ตลอด

ถึงกลุ่มผู้ร่วมวิจัย เข้าใจแนวคิด กระบวนการ และประโยชน์ที่ชุมชนตำบลนิคมจะได้รับ จึงให้ความสนใจ และพร้อมจะเข้าร่วมรับฟังการประชุมชี้แจง ดังภาพที่ 4.2 และตัวอย่างบทสนทนาต่อไปนี้

ภาพที่ 4.2 การประชุมชี้แจงเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการรักลูกปลูกธรรม และกิจกรรมในโครงการ ในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ 2566 ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน

“การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวันที่ท่านพระอาจารย์จะดำเนินการในปี พ.ศ. 2566 เป็นเรื่องที่ดีครับ เนื่องจากเป็นการต่อยอดงานที่ทางวัดและชุมชนร่วมกันดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2564 ผมและคณะผู้บริหารพร้อมให้การสนับสนุน อยากให้การวิจัยโครงการดังกล่าวนี้ช่วยให้ชุมชนของเราเกิดการเรียนรู้ และเกิดความความเข้มแข็ง ยั่งยืนและเป็นรูปธรรม ผมคิดว่าในส่วนของท่านกำนันตำบลนิคมและทางผู้ใหญ่บ้านทุกหมู่บ้าน ก็คงจะให้การสนับสนุนเช่นเดียวกัน” (ผู้ร่วมวิจัย นายกเทศมนตรีตำบลนิคม, 3 กุมภาพันธ์ 2566)

“เจริญพร อนุโมทนาท่านนายกฯ กระบวนการวิจัย จะเป็นแบบค่อยเป็นค่อยไป ซึ่งอาตมาและผู้ร่วมวิจัยจะร่วมกันพัฒนาตนเอง และพัฒนางานไปพร้อมกัน มีการพูดคุยกันมากขึ้น และเข้าใจกันมากขึ้น เมื่อทำงานร่วมกันบนพื้นฐานความเข้าใจที่ตรงกัน และมีเป้าหมายร่วมกัน ย่อมจะเกิดผลเป็นรูปธรรมแน่นอน” (ผู้วิจัย, 3 กุมภาพันธ์ 2566)

ผู้วิจัยใช้ช่วงเวลาระหว่างวันที่ 1 – 2 กุมภาพันธ์ 2566 ในการพบปะและเชิญชวน พระสงฆ์ผู้นำชุมชน ผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ให้เข้าร่วมรับฟังการชี้แจงแนวคิดและแนวทางปฏิบัติในโครงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม ในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566

เริ่มการประชุม ในวันที่ 3 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2566 เวลาประมาณ 09.30 น. ผู้วิจัยทำหน้าที่ประธานการประชุม และเปิดการประชุม เสร็จแล้วได้กล่าวถึงโครงการและกิจกรรมต่างๆที่ทางวัดและชุมชนได้ร่วมกันจัดทำมาเมื่อ พ.ศ. 2564 ซึ่งเป็นช่วงที่ไวรัสโควิด -19 กำลังระบาดหนัก ทำให้การจัดทำกิจกรรมหลายอย่างไม่สะดวกเท่าที่ควร แต่ก็ได้อาศัยความเสียสละของชุมชน และความปรารถนาดีต่อกัน จึงฝันฝ่ามาได้ ดังนั้น ปี พ.ศ. 2566 นี้ ทางวัดเวฬุวันมีความต้องการพัฒนาต่อยอดโครงการรักลูกปลูกธรรม ใน 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมรักลูกผูกพัน 2) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และ 3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม รายละเอียดกิจกรรมในเอกสารที่แจกให้ทุกท่านแล้ว ผู้วิจัยได้กล่าวชื่อเรื่องและวัตถุประสงค์ของการวิจัย ว่า “การวิจัยเชิง

ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธ์” โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย 1) เพื่อศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) เพื่อศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพตามความต้องการ ในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ 3) เพื่อนำเสนอองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน โดยในเบื้องต้นผู้วิจัยได้แจกเอกสารระเบียบวิธีวิจัยให้กับผู้ร่วมวิจัย เพื่อใช้ประกอบในการร่วมกิจกรรม ดังภาพที่ 4.3

ภาพที่ 4.3 ผู้วิจัยชี้แจงแนวคิดและแนวทางลงมือปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมและตั้งกรรมการรับผิดชอบโครงการ วันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 09.30 -11.30 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดเวฬุวัน

ผู้วิจัยได้เสนอแต่งตั้งกรรมการบริหารโครงการรักลูกปลูกธรรม 1 ชุด จำนวน 30 รูป/คนและเสนอแต่งตั้งคณะทำงานรับผิดชอบกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมๆ ละ 10 รูป/คน รวม 30 รูป/คน รวมทั้งหมด จำนวน 60 รูป/คน ซึ่งที่ประชุมให้ความเห็นชอบตามเสนอ และยินดีให้ความร่วมมือ หลังจากการประชุมดังกล่าวเสร็จลง ผู้วิจัยได้ส่งคำสั่งแต่งตั้งกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรม และรายชื่อคณะทำงาน 3 กิจกรรม เพื่อให้แต่ละฝ่าย ทราบบทบาทหน้าที่และดำเนินงานในส่วนที่รับผิดชอบ จากนั้น ผู้วิจัยได้นัดประชุมกลุ่มแต่ละกิจกรรม ช่วงบ่าย เวลา 13.30 – 15.00 น. ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566 ที่ศาลาการเปรียญวัดเวฬุวัน ดังภาพที่ 4.4

ภาพที่ 4.4 ผู้วิจัยประชุมชี้แจงรายละเอียดและวิธีดำเนินงาน แก่คณะกรรมการกิจกรรม ทั้ง 3 กิจกรรม ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 13.30 -15.00 น. ศาลาการเปรียญวัดเวฬุวัน

ผู้วิจัยได้พูดถึงความสำคัญ และความเป็นมาของงานวิจัยว่ามีความเป็นมาอย่างไร ในการทำวิจัยในเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน โดยเฉพาะกิจกรรมรักลูกผูกพัน ผู้วิจัยได้แต่งตั้งคณะทำงาน จำนวน 10 รูป/คน ซึ่งทำหน้าที่ผู้ช่วยวิจัยในกิจกรรมดังกล่าว โดยยึดแนวคิดทฤษีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของชุมชน แนวพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ 9 หลักบวร และหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ประกอบด้วย หลักสังคหวัตถุ 4 ประการ หลักพรหมวิหาร 4 ประการ และหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ จากการประชุมดังกล่าว ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ตนเอง และจะพยายามทำหน้าที่ให้ดีที่สุด อย่างไรก็ตามมีคณะทำงานบางคน สงสัยใน 10 ขั้นตอน ซึ่งในขั้นตอนต่างๆ ของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จะก่อให้เกิดประโยชน์อะไรต่อผู้เข้าร่วมกิจกรรม ก่อให้เกิดการเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นอะไรไหม ซึ่งคำถามนี้ผู้วิจัยได้ขยายให้ผู้ร่วมวิจัยได้รับทราบถึงแนวทางการที่จะได้คำตอบที่ดี และสมบูรณ์ ถ้าเราร่วมมือกันทำวิจัยในครั้งนี้

“ถ้าเราทำวิจัยเรื่องนี้ โดยเฉพาะกิจกรรมรักลูกผูกพัน จะส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเป้าหมายพร้อมด้วยผู้ปกครอง ได้รับประโยชน์อย่างไรบ้าง และจะส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชนอย่างไร” (ผู้ร่วมวิจัย รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวัน, 6 กุมภาพันธ์ 2566)

“ผู้วิจัย ตอบและชี้แจงว่า จากการวิจัยโครงการดังกล่าว จะส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มเป้าหมายพร้อมด้วยผู้ปกครอง มีความรู้สึกสบายใจ อบอุ่นใจ ลดความวิตกกังวลต่างๆ ลงอีกทั้งสามารถนำธรรมะเบื้องต้นที่คณะทำงานแนะนำในการออกเยี่ยมบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรมแต่ละครั้งไปปฏิบัติได้ เช่น ความอดทน ความเมตตา กรุณา และความเสียสละต่อส่วนรวม เป็นต้น” (ผู้วิจัย, 6 กุมภาพันธ์ 2566)

“พระอาจารย์ครับ ผมสนับสนุนในการวิจัยเรื่องนี้ เพราะเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์กับชุมชนตำบลนิคม แต่การวิจัย จำเป็นต้องใช้งบประมาณมาก ผมทราบว่า การวิจัยเรื่องหนึ่งๆ ใช้งบประมาณเป็นแสนบาท พระอาจารย์จะได้งบประมาณจากที่ใด มีหน่วยงานอื่นสนับสนุนไหม ?” (ผู้ร่วมวิจัย ครูโรงเรียนวัดเวฬุวันฝ่ายมัธยม, 6 กุมภาพันธ์ 2566)

“ใช่ครับ การวิจัยนี้จำเป็นต้องใช้งบประมาณ ผมจะใช้เงินส่วนตัว และเงินกลางของวัดเวฬุวันในลงมือปฏิบัติการวิจัย เพราะตามปกติที่เคยทำโครงการต่างๆ ที่ผ่านมา วัดเวฬุวันก็มีการสงเคราะห์ช่วยเหลือชุมชนในด้านต่างๆอยู่แล้ว เช่น มอบทุนการศึกษา และมอบเครื่องอุปโภคบริโภคแก่ประชาชน เป็นต้น เพียงแต่ครั้งนี้ เราเปลี่ยนแปลงกลุ่มเป้าหมายเท่านั้น จากผู้เข้าร่วมกิจกรรมทั่วไปที่เรียนดีประพฤติดี ก็เปลี่ยนเป็นกลุ่มผู้ขาดโอกาสในชุมชน ครอบครัวที่ติดเชื้อโควิด-19 หรือผู้ปกครองผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ตกงานเพราะสถานการณ์โควิดระบาด ครับ” (ผู้วิจัย, 6 กุมภาพันธ์ 2566)

หลังจากผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวันได้ถามในประเด็นงบประมาณในงานวิจัยนี้แล้ว ต่อมาผู้วิจัยยังได้นำเสนอหลักธรรมต่างๆ ที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในครั้งนี้จะได้นำไปใช้ปฏิบัติ และเผยแพร่เพื่ออบรมบ่มเพาะแก่เยาวชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมและประชาชน โดยเน้นหลักธรรมคำสอนในพระพุทธศาสนาที่ส่งเสริมความเสียสละ ความสามัคคี ความรักความเมตตา เป็นต้น ตั้งแต่จุดเริ่มต้นของการวิจัยจนถึงสิ้นสุดการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยมั่นใจว่าการนำหลักธรรมมาใช้จะช่วยเสริมสร้างให้ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมวิจัยเป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสบความสำเร็จ โดยมี 3 หลักธรรม ดังนี้ คือ 1) สังคหวัตถุ 4 ประการ ซึ่งเป็นธรรมที่ส่งเสริมให้มีการสงเคราะห์ช่วยเหลือกัน สร้างความสามัคคี และความสุขในชุมชน 2) พรหมวิหาร 4 ประการ ซึ่งเป็นธรรมที่ส่งเสริมความรักความปรารถนาดีต่อกัน และ 3) สัปปุริสธรรม 7 ประการ ซึ่งเป็นธรรมของคนดี เพื่อสังคมอยู่ดีมีสุข ในขณะนั้นได้มีคำถามจากกรรมการวัดเวฬุวัน ด้านการอบรมคุณธรรมจริยธรรม ว่า

“การใช้หลักธรรมมาร่วมในงานวิจัยนี้ เป็นวิธีการและแนวทางของโครงการวิจัยที่ดีมากเลยครับ เพราะสอดคล้องกับชื่อโครงการรักลูกปลูกธรรม แสดงว่าต้องการนำธรรมมาอบรมแก่เยาวชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมและประชาชนทั่วไป” (ผู้ร่วมวิจัย กรรมการวัด, 6 กุมภาพันธ์ 2566)

“เจริญพร ถูกแล้ว การทำวิจัยพร้อมนำหลักธรรมมาใช้ปฏิบัติอย่างทั่วถึง ทั้งผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัยและคนในชุมชนด้วย อาตมาคิดว่า จะทำให้งานวิจัยนี้มีความเด่นเฉพาะ เพราะเป็นงานวิจัยของวัดเวฬุวัน” (ผู้วิจัย, 6 กุมภาพันธ์ 2566)

ต่อมาผู้วิจัยได้อธิบายถึงผลที่จะได้รับจากการวิจัย ดังนี้ 1) จะทำให้ได้ความรู้ที่เกิดขึ้น จากลงมือปฏิบัติ 2) สามารถนำแนวคิดการวิจัยโดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมดังกล่าวไปใช้ในการพัฒนาเรื่องอื่นๆ ของหน่วยงานได้ เช่น การพัฒนาศักยภาพพระสงฆ์ที่เป็นเจ้าอาวาสวัดหรือการพัฒนาผู้นำท้องถิ่น และการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นต้น นอกจากนี้ผู้วิจัยได้อธิบายถึงประโยชน์ในการนำไปใช้ว่า 1) ได้ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งตามที่ต้องการ และไม่ต้องการ 2) งานวิจัยนี้ ยังได้ก่อให้เกิดความรู้ที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับปัจจัยที่ส่งผลให้การพัฒนาชุมชนเกิดความเข้มแข็งยั่งยืน แต่ก็เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติในบริบทเฉพาะของชุมชนตำบลนิคม และชุมชนที่เกี่ยวข้องเป็นเขตบริการของโรงเรียนวัดเวฬุวัน 3) งานวิจัยนี้ ได้ก่อให้เกิดการเรียนรู้ (Learning) จากลงมือปฏิบัติที่หลากหลาย ทั้งในระดับบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับชุมชน เป็นการเรียนรู้จากลงมือปฏิบัติที่มีคุณค่าต่อชุมชนอย่างมาก

ผู้วิจัยได้อธิบายเพิ่มเติมถึงการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมีจุดมุ่งหมายเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน มีลักษณะเป็นลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมของวงจรแบบเกลียวสว่าน (Spiral Cycle) ที่ไม่มีสิ้นสุดของการวางแผน โดยผู้วิจัยได้กำหนดการวิจัยครั้งนี้ ระยะ 1 ปี (พ.ศ. 2566) โดยมีแนวทางลงมือปฏิบัติการในแต่ละวงจรและแต่ละขั้นตอน ขั้นตอนที่ 1 การร่วมเตรียมการ ซึ่งกำลังดำเนินการอยู่ในขณะนี้ ขั้นตอนที่ 2 การร่วมกันวางแผน ขั้นตอนที่ 3 การร่วมลงมือปฏิบัติ ขั้นตอนที่ 4 การร่วมสังเกต

“แสดงว่า งานวิจัยนี้พระอาจารย์ และผู้ร่วมวิจัย จะต้องลงพื้นที่ชุมชนตำบลนิคมิคม และเขตบริการโรงเรียนวัดเวฬุวันตลอดใช่ไหมคะ” (ผู้ร่วมวิจัย รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวัน, 6 กุมภาพันธ์ 2566)

“เจริญพร ท่านรองฯ การลงพื้นที่เพื่อวิจัย เราจะลงไปเป็นช่วงๆ โดยยึดตามปฏิทินที่กำหนดไว้ มีความหยืดหยุ่นบ้างตามสถานการณ์ บางครั้งบางกิจกรรม อาจจะไม่ต้องลงไปบ่อย เช่น กิจกรรมปลูกป่า เนื่องจากขึ้นกับฤดูกาลและสภาพแวดล้อม และที่สำคัญงานวิจัยนี้ ใช้แนวพระราชดำริในหลวง รัชกาลที่ 9 หลักบวร คือ บ้าน วัด โรงเรียนหรือราชการ มาร่วมด้วย (ผู้วิจัย, 6 กุมภาพันธ์ 2566)

“ถือว่าเป็นนิมิตหมายที่ดีครับพระอาจารย์ เพราะเรามีการทำงานร่วมกันหลายฝ่าย ทั้งบ้าน วัด โรงเรียน และหน่วยงานราชการในพื้นที่ด้วย เพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ยั่งยืนต่อไป ผมเชื่อว่าการใช้หลักบวร เป็นแนวคิดสำคัญอีกอย่างหนึ่งในการวิจัยนี้ จะทำให้ชุมชนที่มีความเคารพศรัทธาในสถาบันพระมหากษัตริย์อยู่แล้ว ยอมรับและให้ความร่วมมืออย่างดี (ผู้ร่วมวิจัย ไวยาวัจกรวัดเวฬุวัน, 6 กุมภาพันธ์ 2566)

“เจริญพร อาตมาก็มีความเชื่อเช่นเดียวกับ โยมพรชัย ดังนั้น จะใช้เวลาช่วงนี้เป็นต้นไป บรรยายและแสดงธรรมตามหมู่บ้านต่างๆในชุมชนตำบลนิคม เผยแพร่หลักบวร และหลักธรรมที่จะนำมามาใช้ในการวิจัย เพราะในชุมชนเรามีโครงการถนนสายบุญ หมุนเวียนไปตามหมู่บ้านต่างๆ อยู่ แล้ว เป็นงานที่บูรณาการร่วมกับ เทศบาลตำบลนิคมและกำนันผู้ใหญ่บ้าน โรงเรียน และประชาชนในพื้นที่ ซึ่งจะช่วยให้ทุกฝ่ายเข้าใจแนวคิด เข้าใจธรรม และนำไปปฏิบัติได้ง่าย ส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชนตามเป้าหมายของโครงการรักลูกปลูกธรรม” (ผู้วิจัย, 6 กุมภาพันธ์ 2566)

ผู้วิจัยได้หยุดพักการประชุมชั่วคราว เพื่อให้ผู้เข้าประชุมได้ดื่มน้ำและภารกิจส่วนตัว ต่อมาผู้วิจัยได้นำเสนอในขั้นตอนที่ 5 การร่วมสะท้อนผล ขั้นตอนที่ 6 การร่วมวางแผนใหม่ ขั้นตอนที่ 7 การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ ขั้นตอนที่ 8 การร่วมสังเกต ขั้นตอนที่ 9 การร่วมวิเคราะห์ผล จากลงมือปฏิบัติขั้นตอนที่ 10 การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย ใน 10 ขั้นตอน จะเป็นการนำเอาผลการสังเกตผล การประเมินผล และสะท้อนผลหลังปฏิบัติที่กำหนดในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งผลจากการสะท้อนผลในขั้นตอนที่ 5 และขั้นตอนที่ 9 มาสัมมนาร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เพื่อสรุปเป็นผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ทั้งหมดเป็นขั้นตอนที่เราจะร่วมมือกันกันในงานวิจัยนี้

จากที่ผู้วิจัยได้นำเสนอขั้นตอนของการทำวิจัยในการทำงานแต่ละขั้นตอนจะใช้เวลาพอสมควร และจะต้องมีการทำความร่วมมือกันบ่อยมาก ก็รู้สึกว่าได้รับการตอบรับในการรับฟังการนำเสนออย่างดี ต่อมาผู้วิจัยได้นำเสนอการกำหนดเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัยตามกรอบแนวคิด ซึ่งจำแนกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้ 1) แบบสังเกตพฤติกรรม 2) แบบข้อเสนอแนะแบบมีโครงสร้าง และแบบข้อเสนอแนะกลุ่ม 3) แบบบันทึกหลังกิจกรรมแลกเปลี่ยน และ 4) แบบประเมินผลสำเร็จจากการพัฒนา การเก็บรวบรวมข้อมูล ผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัยต่างมีบทบาทหน้าที่ในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยแบ่งเวลาในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมเป็นตาราง กำหนดวันและเดือน

นอกจากนี้ยังได้นำเสนอการวิเคราะห์ข้อมูลที่ได้รับจากเครื่องมือที่เลือกใช้ในการวิจัย ที่ได้จากการจัดกิจกรรมต่างๆ มีดังนี้ 1) จัดทำข้อมูลให้เป็นหมวดหมู่ต่างๆ 2) ลงมือปฏิบัติ 3) กิจกรรม 4) ความหมาย 5) ความสัมพันธ์ 6) การมีส่วนร่วมในโครงการ สภาพชุมชน 8) จัดแบ่งข้อมูลจากการบันทึกภาคสนามของการวิจัยในส่วนที่เป็นข้อความแบบพรรณนาเหตุการณ์เกี่ยวกับกิจกรรมใน 10

ขั้นตอน 9) การวิเคราะห์ข้อมูล การเขียนรายงานการวิจัย โดยนำเสนอรายงานการวิจัย และแสดงหลักฐานประกอบ ทั้งข้อมูล สถิติ ภาพถ่าย เอกสารหรืออื่นๆ ถึงสิ่งที่ได้ร่วมกันคิด ร่วมกันปฏิบัติ ร่วมกันสังเกตผล และร่วมกันสะท้อนผลว่า ได้ผลลักษณะเป็นอย่างไร ความสำเร็จและไม่สำเร็จ เกิดประสบการณ์การเรียนรู้และแลกเปลี่ยนอย่างไรในตนเอง ทีมงานโครงการและกิจกรรม ร่วมถึงการได้รับหรือเกิดความรู้จากการลงมือปฏิบัติ

ผลการประชุมสรุปได้ดังนี้

หลังจากการชี้แจงรายละเอียดการวิจัยเชิงปฏิบัติการในโครงการรักลูกปลูกธรรม และรายละเอียดกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมแล้ว ผู้วิจัยได้อ่านคำสั่งแต่งตั้งกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน จำนวน 30 รูป/คน และคณะทำงานกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมๆ ละ 10 รูป/คน พร้อมทั้งนัดหมายคณะทำงานแต่ละกิจกรรมประชุมกลุ่มย่อยในช่วงบ่ายของวันเดียวกัน ตามตำแหน่งดังนี้

คณะกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรม

ตำแหน่ง	ตำแหน่งโครงการ
เจ้าอาวาสวัดเวฬุวัน, เจ้าคณะอำเภอสหัสขันธ์ (ธ)	ประธานคณะกรรมการ
นายกเทศมนตรีตำบลนิคม	รองประธานคณะกรรมการ
กำนันตำบลนิคม	รองประธานคณะกรรมการ
เจ้าอาวาสวัดอรุณรังษีวราราม	กรรมการ
เจ้าอาวาสวัดประชาสงเคราะห์	กรรมการ
สำนักสงฆ์พระยาธรรมาราม	กรรมการ
รองนายกเทศมนตรีตำบลนิคม	กรรมการ
ประธานสภาเทศบาลตำบลนิคม	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านเสริมชัยศรี หมู่ 1	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านตาดดงเค็ง หมู่ 2	กรรมการ
ปลัดเทศบาลตำบลนิคม	กรรมการ
หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลนิคม	กรรมการ
ผู้อำนวยการกองสวัสดิการเทศบาลนิคม	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านคำเชียงยืน หมู่ 3	กรรมการ
ไวยาวัจกรวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ไวยาวัจกรวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านคำแคน หมู่ 5	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านคำประถม หมู่ 6	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านแก้งนคร หมู่ 7	กรรมการ
รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ

ตำแหน่ง	ตำแหน่งโครงการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์	กรรมการ
กรรมการสภานักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม โรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
กรรมการสภานักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม โรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
กรรมการสภานักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรม โรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้จัดการโรงเรียนวัดเวฬุวัน	เลขานุการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	ผู้ช่วยเลขานุการ

คณะทำงานกิจกรรมรักลูกผูกพัน

ตำแหน่ง	ตำแหน่งกิจกรรม
รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวัน	ประธานกรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	รองประธานคณะกรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	เลขานุการ

คณะทำงานกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน

ตำแหน่ง	ตำแหน่งกิจกรรม
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2	ประธานกรรมการ
รองผอ.ศพอ.วัดเวฬุวัน	รองประธานคณะกรรมการ
เลขานุการ ศพอ.วัดเวฬุวัน	กรรมการ
ประธานสภาเทศบาลนิคม	กรรมการ
สมาชิกสภาเทศบาลนิคม	กรรมการ
พระวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้จัดการโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
กรรมการวัดเวฬุวัน	กรรมการ
พระวัดเวฬุวัน	เลขานุการ

คณะทำงานกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

ตำแหน่ง	ตำแหน่งกิจกรรม
กำนันตำบลนิคม	ประธานกรรมการ
เลขานุการนายกเทศมนตรีนิคม	รองประธานคณะกรรมการ
ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี	กรรมการ
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4	กรรมการ
สารวัตรกำนันตำบลนิคม	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1	กรรมการ
ไวยาวัจกรวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ที่พักสงฆ์พระยาธรรมาราม	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5	กรรมการ
รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวัน	เลขานุการ

ภาพที่ 4.5 การประชุมคณะกรรมการกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม โดยการแบ่งเป็นกลุ่มย่อย เพื่อสรุปสาระสำคัญของเทคนิคการวางแผน และนำแผนสู่การปฏิบัติฯ ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 13.30 น. ณ ศาลาการเปรียญวัดเวฬุวัน

ในช่วงบ่าย ผู้วิจัย 1) ในบ่ายวันนี้แล้วควรจะต้องสรุปสาระสำคัญของเทคนิคการวางแผนปฏิบัติการ และนำแผนสู่ลงมือปฏิบัติได้ 2) สามารถสังเกตและบันทึกข้อมูลได้ สามารถวิเคราะห์เพื่อตีความและสรุปผลจากการสังเกตได้ และ 3) สามารถใช้เทคนิคสะท้อนผลหลังปฏิบัติเพื่อสรุปผลการสังเกตได้ สำหรับเรื่องเทคนิคการวางแผนและการลงมือปฏิบัติร่วมกัน อย่างมีประสิทธิผล ตามที่ผู้วิจัยได้แจกเอกสารให้แต่ละคนศึกษาเนื้อหาในเอกสารตามที่กำหนด เพื่อให้สรุปสาระสำคัญในประเด็นต่อไปนี้คือ 1) การทำแผนปฏิบัติการมีความสำคัญต่อลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมอย่างไร เพราะเหตุใด 2) สรุปให้ได้ว่าขั้นตอนการทำแผนปฏิบัติการ มีขั้นตอนที่สำคัญอะไรบ้าง แต่ละขั้นตอนต้องดำเนินการอย่างไร และเพื่อให้ได้อะไร 3) การเสนอโครงการ และกิจกรรมที่เสนอในแผนปฏิบัติการ ควรดำเนินการอย่างไร ผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษาเอกสารในเนื้อหาที่กระชับโดยอ่านแบบสรุปสาระสำคัญของตนเองให้ได้ก่อน แล้วจะใช้เวลาในการอภิปรายกลุ่มเพื่อที่จะสรุป 3 ประเด็นนี้อีกโดยรวมแล้วประมาณครึ่งชั่วโมง และในขณะที่ผู้ร่วมวิจัยทำการศึกษาเอกสาร ผู้วิจัยได้ตั้งข้อสังเกตถึง

พฤติกรรมของแต่ละท่าน นับว่ามีการตั้งใจมาในการกระตือรือร้นในการศึกษาเอกสาร ถ้ามีประเด็นปัญหาอะไรก็มีการเรียกเพื่อไถ่ถามในการทำความเข้าใจในประเด็นต่างๆ ดังภาพที่ 4.6

ภาพที่ 4.6 การประชุมคณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน เพื่อสรุปสาระสำคัญของเทคนิคการวางแผน และนำแผนสู่การปฏิบัติฯ ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 13.30 -14.30 น. ณ อุโบสถวัดเวฬุวัน

การทำหน้าที่เป็นวิทยากรในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ให้ความรู้แก่ผู้ร่วมวิจัย และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกัน เกี่ยวกับความสำคัญ และจำเป็นของการวางแผนเชิงปฏิบัติการและการนำแผนสู่ลงมือปฏิบัติ โดยได้กล่าวถึงความหมาย ความสำคัญ เสริมให้ความรู้ไปด้วย พร้อมทั้งตอบคำถาม เนื้อหา ทั้งฝึกปฏิบัติ บรรยากาศเต็มไปด้วยความสุขและความรู้นับว่าหายากในบรรยากาศแบบนี้ ผลจากการร่วมประชุมเสวนาในขั้นตอนการจัดทำแผนปฏิบัติการ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้เกิดการเรียนรู้ว่าการวางแผนเพื่อปรับปรุงลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม จากแผนที่นำไปปฏิบัติ เสร็จแล้วก็เอาผลจากการสังเกตมาสะท้อนผลเป็นวงรอบไปเรื่อยๆ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ร่วมกันวางแผน ร่วมกันคิด ร่วมกันทำ ร่วมกันสังเกต และร่วมกันสะท้อนผล เป็นกระบวนการที่ดีและเป็นข้อเด่นที่เน้นการมีส่วนร่วมเพื่อนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้น

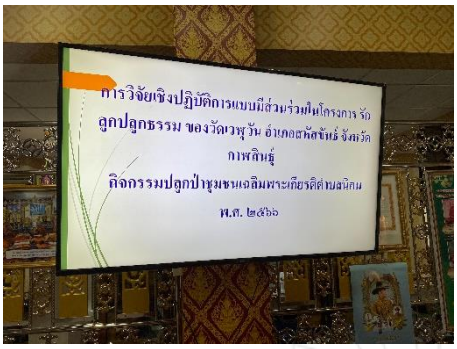
“จากการสังเกตของผมได้เห็นรูปแบบการทำงานกันเป็นกลุ่ม ปรึกษากันแบบนี้ รูปแบบการนำเสนอนี้ ทำให้ผมเห็นรูปแบบ แนวคิดร่วมกันที่ดี การถ่ายทอดที่ดีต่อกัน ถ้าการประชุมแต่ละครั้งของเราเป็นแบบนี้ก็จะดีมาก เป็นกันเอง มีการสนทนาโต้ตอบ และการให้ทำกิจกรรมร่วมกัน แล้วได้อภิปรายเป็นกลุ่ม ได้ออกมานำเสนอ คงเป็นการประชุมที่ดี ไม่เคร่งเครียดด้วย ซึ่งก็ต้องถือเป็นแบบอย่างเทคนิคการวางแผนที่ดี” (นายชาญชัย ภูซ้ายสี, รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวัน 6 กุมภาพันธ์ 2566)

“เจริญพร ถูกแล้ว การที่เราทำวิจัยในลักษณะของการมีส่วนร่วมนี้ เราได้ร่วมมือกันจริงๆ ทุกขั้นตอน ได้เรียนรู้ร่วมกันว่าชุมชนตำบลนิคมของเรามีจุดควรปรับปรุง จุดเด่นอย่างไร แต่ก่อนเรามองเป็นแบบของเรา เป็นแนวคิดที่ไปทางเดียว คิดคนเดียว แต่ในวันนี้พวกเราร่วมกับคนอื่นๆ ก็คิดได้ว่าชุมชนตำบลนิคมเราอยู่ตรงจุดไหน และจะวางแผนแก้ปัญหาหรือพัฒนาต่อไปอย่างไร สิ่งเหล่านี้เราก็มาร่วมกันประชุมเสวนาแก้ไขร่วมกัน นี้คือการวิจัยแบบมีส่วนร่วม ซึ่งจะก่อเกิดแนวคิดใหม่ๆ ให้พวกเรา” (ผู้วิจัย, 6 กุมภาพันธ์ 2566)

ผู้วิจัยได้อธิบายเพิ่มเติมว่า การวางแผนที่ดีจะส่งผลกระทบต่อความสำเร็จของโครงการและหน่วยงาน โดยการวางแผนจะช่วยให้ผู้วิจัยหรือผู้บริหารหน่วยงานได้กำหนดหน้าที่ควบคุมขึ้น แผนเป็นตัวกำหนดมาตรฐานของการควบคุมซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นสำหรับ ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม การวางแผน จะมีการกำหนดวัตถุประสงค์หรือเป้าหมายที่องค์การต้องการเป็นจุดเริ่มต้นเป็นงานขั้นแรกถ้าการกำหนดเป้าหมายนั้นมีความชัดเจนก็จะช่วยให้การบริหารจัดการแผนบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ การวางแผนลดความไม่แน่นอน การวางแผนที่ดีจะต้องหาแนวทางที่ป้องกันหรือแก้ไขเหตุการณ์ที่คาดว่าจะเกิดขึ้น การวางแผนที่ดีจะช่วยให้มีวิธีการทำงานที่มีประสิทธิภาพ การวางแผนเป็นพื้นฐานด้านการตัดสินใจ เป็นสิ่งที่ช่วยให้เกิดแนวความคิดใหม่ๆ และความคิดสร้างสรรค์ เนื่องจากการวางแผนจะต้องมีการะดมความคิดความสามารถจากคณะผู้ทำงาน เพราะแผนงานนั้นต้องระบุขั้นตอน กระบวนการ ทำให้ผู้รับผิดชอบโครงการ และผู้บริหารหน่วยงานทราบว่าจะต้องประเมินหรือตรวจสอบอะไรและเมื่อไร เมื่อพบปัญหาหรืออุปสรรคระหว่าง ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม จึงสามารถแก้ปัญหาหรือปรับปรุงวิธีลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมได้ทันท่วงที ทำให้ผู้รับผิดชอบลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมไปจนถึงจุดหมายได้

กระบวนการวางแผนและการนำแผนลงมือสู่การลงมือปฏิบัติ ลงมือปฏิบัติการก่อนการวางแผนเป็นงานขั้นเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเริ่มวางแผน เช่น แต่งตั้งให้มีคณะกรรมการรับผิดโครงการ และคณะทำงานรับผิดชอบกิจกรรม พร้อมระบุบทบาทหน้าที่ให้ชัดเจน ถ้าเป็นหน่วยงาน เช่น วัดและ โรงเรียน สามารถแต่งตั้งเป็นฝ่ายต่างๆ ได้ชัด และให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลให้ครบถ้วนทุกด้านและปรับปรุงให้เป็นปัจจุบัน

การลงมือปฏิบัติตามแผน ขั้นตอนนี้เป็นการลงมือปฏิบัติตามแผนที่คณะกรรมการโครงการหรือหน่วยงานได้กำหนดไว้ ขั้นนี้จะต้องอาศัยความรู้ทางการบริหาร การสั่งการ การตรวจงาน การประสานงาน การตัดสินใจ ภาวะผู้นำ กฎระเบียบลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามกำหนดงานจะบรรลุเป้าหมายหรือไม่ส่วนใหญ่จะขึ้นอยู่กับผู้โครงการและกิจกรรมและผู้บริหารว่ามีความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ภาระของงานมากน้อยเพียงใด หลังลงมือปฏิบัติ ควรต้องมีการประเมินผลลงมือปฏิบัติ กระทำเป็นระยะๆ เพื่อตรวจดูความก้าวหน้าและปัญหาอุปสรรคของกระบวนการทำงานว่าเป็นไปอย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพตามแผนงานที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าพบว่ามีปัญหาอุปสรรคลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในขั้นตอนใด ก็จะต้องมีการปรับปรุงแผนที่กำหนดไว้ ดังภาพที่ 4.7

ภาพที่ 4.7 การประชุมคณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม เพื่อหารือแนวทางการดำเนินงาน และสรุปสาระสำคัญของเทคนิคการวางแผนและนำแผนสู่การปฏิบัติฯ ในวันที่ 6 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 14.30 -15.30 น. ณ อุโบสถวัดเวฬุวัน

สำหรับการประชุมสัมมนาในวันที่สอง วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2566 เป็นการให้ความรู้เพิ่มเติมในหัวข้อเทคนิคการสังเกตและบันทึกข้อมูล โดยผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้ความรู้ในเรื่อง เทคนิคการสังเกต และการบันทึกข้อมูล เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้เข้าใจเทคนิคการสังเกต กลุ่มคนที่ถูกสังเกตมีการทำกิจกรรมร่วมกัน ผู้สังเกตเปรียบเสมือนส่วนหนึ่งของผู้ที่ถูกสังเกต หรือของสถานการณ์ที่ถูกสังเกต และรูปแบบที่ 2 คือ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม คือ การสังเกตที่ผู้วิจัยเฝ้าสังเกตอยู่วงนอกไม่เข้าไปร่วมในกิจกรรมที่ทำอยู่ ทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วมและการสังเกตแต่ไม่มีส่วนร่วมนั้น ต่างมีวัตถุประสงค์ เพื่อสังเกตพฤติกรรมและเหตุการณ์ เพื่อนำมาหาความสัมพันธ์และความหมายของปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น แต่เนื่องจากในงานวิจัยนี้ มีการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และหลักบวรมาประยุกต์ใช้ร่วมด้วย ผู้วิจัยจึงทำหน้าที่พระวิทยากรให้ความรู้หลักธรรม เช่น หลักพรหมวิหาร และหลักสังคหวัตถุ เป็นต้น แก่ผู้ร่วมวิจัยด้วย ดังภาพที่ 4.8

ภาพที่ 4.8 ผู้วิจัยทำหน้าที่เป็นวิทยากรให้การอบรมหลักธรรมแก่ผู้ร่วมวิจัย กิจกรรมรักลูกผูกพัน ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2566

สำหรับเทคนิคการบันทึกข้อมูล สิ่งสำคัญที่ผู้ร่วมวิจัยจะต้องทำความเข้าใจ คือ ในการบันทึกข้อมูลนั้น ประกอบด้วย การบันทึกข้อมูลจากการสังเกต และการบันทึกข้อมูลทั่วไป โดยผู้ร่วมวิจัยสามารถใช้วิธีการจดบันทึก บันทึกเสียง บันทึกภาพ ได้ตามความเหมาะสม ประเด็นสำคัญ คือ การใส่ใจในสถานการณ์หรือเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับลงมือปฏิบัติการพัฒนา ควรบันทึกสถานการณ์ต่างๆ โดยละเอียด และเพิ่มเติมข้อสังเกตของผู้บันทึกที่พบว่าประกอบ เพื่อให้การบันทึกข้อมูลนั้นมีความชัดเจนมากขึ้น

ช่วงท้ายของการประชุมกลุ่ม เป็นให้กำลังใจและการเสริมสร้างพลังความรู้เบื้องต้นเรื่องการระดมความคิด ความสามารถ และสะท้อนผลหลังปฏิบัติ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ ผู้วิจัยได้กล่าวนำเสนอว่า สะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรมคือ การที่พวกเราแต่ละคนไปทำอะไรมา ได้ประสบการ์หรือศึกษาเรื่องอะไรมาบ้าง เป็นอย่างไร ประสบความสำเสร็จตามเป้าหมายได้เนื่องมาจากอะไรบ้าง ตามแนวคิดทฤษฎีอะไรมาตีความกันในการพูดคุยกัน โดยเราจะให้คณะกรรมการกิจกรรม หรือผู้ร่วมวิจัยเกิดความรู้ในเรื่องของการเรียนรู้ในโครงการรักลูกปลูกธรรม และกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม ซึ่งใช้รูปแบบการเรียนรู้ด้วยการลงมือปฏิบัติหรือจากกระทำ ก็จะทำให้ผู้รับผิดชอบโครงการหรือผู้ร่วมวิจัยสังเคราะห์และวิเคราะห์ได้ว่า ต้องมีปัจจัยอะไรบ้างจากที่ได้ลงมือทำแล้วค้นพบ เพราะฉะนั้น สิ่งที่เราบอกว่าบทเรียน หรือประสบการณ์ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติ และสรุปรวบยอดเป็นองค์ความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม โดยการสร้างบรรยากาศชุมชนแห่งการเรียนรู้ ดังภาพที่ 4.9

ภาพที่ 4.9 การประชุมคณะกรรมการโครงการและคณะกรรมการกิจกรรม เพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ ในวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 09.30 -11.00 น. ณ วัดเวฬุวัน

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษาสื่อการเรียนรู้ในหัวข้อต่อไปนี้คือ สะท้อนผลหลังปฏิบัติ เทคนิคสะท้อนผลหลังปฏิบัติ ประกอบด้วยการทบทวนระหว่างปฏิบัติ การทบทวนหลังปฏิบัติ การประเมินประสิทธิผลการทำงาน แผนที่ผลลัพธ์ โดยทุกคนศึกษาด้วยตนเองก่อนให้เข้ากลุ่มอภิปรายกันเพื่อที่จะได้สรุปองค์ความรู้ที่ได้เรียนรู้ในโครงการรักลูกปลูกธรรม และกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม แล้วให้แต่ละกลุ่มที่รับผิดชอบกิจกรรมดังกล่าว สรุปและนำเสนอทีละหัวข้อเรียงตามลำดับ เมื่อทุกคนทำความเข้าใจกระบวนสะท้อนผลหลังปฏิบัติแล้ว ลำดับต่อไปก็ให้แต่ละกลุ่มมอบหมายหน้าที่สมาชิกในกลุ่มว่าใครมีหน้าที่อะไรสมมุติเอา ใครจะเป็นผู้นำอภิปราย และใครจะเป็นเลขานุการ กำหนดวัตถุประสงค์และให้ถอดบทเรียนจากการสังเกต และสรุปออกมาให้ได้ตามประเด็นของแต่ละกลุ่ม

“มันเป็นเรื่องใหม่สำหรับผมครับ ผมเองไม่ค่อยเข้าใจเรื่องนี้เท่าไหร่ เพราะมันเป็นเรื่องวิชาการมากเกินไป อาจจะไม่เหมาะกับการทำโครงการหรือการวิจัยกับชุมชน แต่เมื่อเห็นบรรยากาศในวันนี้แล้ว ผมได้ยินได้ฟังทัศนะมุมมองใหม่ๆ มากมายจากคณะกรรมการโครงการที่มีความหลากหลายและมีประสบการณ์ในการทำงานร่วมกับชุมชน โดยเฉพาะผู้นำท้องถิ่นท้องที่” (ผู้ร่วมวิจัย ประธานสภาเทศบาลนิคม, 7 กุมภาพันธ์ 2566)

“ใช่ท่านประธานสภา อาตมาคิดว่าชีวิตการทำงานมันต้องเรียนรู้พัฒนาตนเองตลอดเวลา เราต้องเรียนรู้รอบหมดอยู่ตลอดเวลา ต้องตามให้ทันต่อสถานการณ์โลกปัจจุบัน และองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องนั้นๆ การทำงานต้องตามให้ทัน และยิ่งพวกเราเจอเรื่องที่เป็นอุปสรรค เราก็ยิ่งมีโอกาสที่พัฒนาตนเองได้เป็นอย่างดี ขอให้กำลังใจ ผู้ร่วมวิจัยทุกท่าน” (ผู้วิจัย, 7 กุมภาพันธ์ 2566)

หลังจากนั้นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้สนทนา และนำเสนอเพื่อที่จะแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันและกัน ให้จับประเด็นให้ได้ว่าแต่ละหัวข้อเชื่อมโยงกับลักษณะของการเขียนรายงานอย่างไร จากผลการนำ เสนอ เมื่อฟังจบแล้ว มีสาระสำคัญตรงตามวัตถุประสงค์ ที่ประชุมมีความเข้าใจว่าเหตุการณ์เชื่อมโยงสอดคล้องกันอย่างไร

ผลการประชุมสรุปได้ ดังนี้

ในช่วงสุดท้ายของการประชุมสัมมนา ร่วมกันดำเนินในกิจกรรม ดังนี้

1) จัดทำปฏิทินลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม มีวัตถุประสงค์ เพื่อทบทวนแผนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมวิจัยที่ผู้วิจัยกำหนดไว้ และเพื่อเป็นแนวทางในลงมือปฏิบัติการวิจัยร่วมกันทั้ง 10 ขั้นตอน ช่วยให้ผู้ร่วมวิจัยรับทราบขั้นตอนและช่วงเวลาของลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมอย่างชัดเจน โดยกำหนดระยะเวลาให้สอดคล้องกับขั้นตอนลงมือปฏิบัติการวิจัย ซึ่งมีระยะเวลา 1 ปี พ.ศ. 2566 มีรายละเอียดดังตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 การกำหนดเวลาและจัดทำปฏิทินลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม

ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลาดำเนินการ
1) การร่วมเตรียมการ	1) ชี้แจงแนวคิดและแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อผู้ร่วมวิจัยให้รับรู้และเข้าใจ 2) แนวทางการวิจัยและโครงการเบื้องต้น 3) กำหนดข้อตกลงร่วมกัน 4) กำหนดการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมวิจัย 5) สรุปการร่วมเตรียมการ	กุมภาพันธ์ 2566
2) การร่วมกันวางแผน	1) สัมมนาการพัฒนาและอบรมผู้ร่วมวิจัย 2) การนำเสนอความรู้กับผู้ร่วมวิจัย และกิจกรรมส่งเสริมความรู้ที่เกี่ยวข้องเพื่อเพิ่มความรู้ความเข้าใจให้กับผู้ร่วมวิจัยในเรื่องโครงการและกิจกรรม โดยเชิญวิทยากรมาบรรยายให้ความรู้ความเข้าใจในการลงมือปฏิบัติ รวมถึงนิมนต์พระให้ความรู้เรื่องหลักธรรมในการปฏิบัติกิจกรรม และหลักสำหรับผู้ร่วมวิจัย	มีนาคม - เมษายน 2566

ขั้นตอน	กิจกรรม	ระยะเวลาดำเนินการ
	3) การร่วมกันบูรณาการระหว่างความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ทำงาน	
3) การร่วมลงมือปฏิบัติ	1) การจัดทำเครื่องมือ ตัวชี้วัด และเกณฑ์ประเมินความสำเร็จ 2) การกำหนดรูปแบบและวิธีการในการสังเกตผลและประเมินผล 3) การนำแผนปฏิบัติการสู่ลงมือปฏิบัติกิจกรรม	พฤษภาคม - มิถุนายน 2566
4) การร่วมสังเกต	1) การประเมินตามตัวชี้วัดที่กำหนด 2) การร่วมสังเกต การลงมือปฏิบัติกิจกรรม 3) สรุปผลการประเมินและผลการสังเกต	พฤษภาคม - มิถุนายน 2566
5) การร่วมสะท้อนผล	1) การวิเคราะห์สรุปผลการประเมินและผลการสังเกต 2) การร่วมสะท้อนผลหลังการลงมือปฏิบัติกิจกรรม 3) การร่วมกันสรุปผลการสะท้อนผล	กรกฎาคม - สิงหาคม 2566
6) การร่วมวางแผนใหม่	1) สะท้อนผล ถอดบทเรียนการพัฒนา 2) การจัดทำแผนปฏิบัติการใหม่ 3) สรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติในขั้นตอนการวางแผน ใหม่	กันยายน 2566
7) การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่	1) กำหนดแนวปฏิบัติร่วมกันใหม่ 2) การนำแผนปฏิบัติการสู่ลงมือปฏิบัติกิจกรรมใหม่	ตุลาคม - พฤศจิกายน 2566
8) การร่วมสังเกต	1) การประเมินตามตัวชี้วัดที่กำหนด 2) การร่วมสังเกต การลงมือปฏิบัติกิจกรรม 3) สรุปผลการประเมินและผลการสังเกต	พฤศจิกายน - ธันวาคม 2566
9) การร่วมวิเคราะห์ผล	1) การเปลี่ยนแปลงจากลงมือปฏิบัติกิจกรรม 2) การเรียนรู้จากลงมือปฏิบัติกิจกรรม 3) ความรู้ที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติกิจกรรม	มกราคม กุมภาพันธ์ 2567
10) การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย	การนำเอาผลการสังเกตผล การประเมินผล และสะท้อนผลหลังปฏิบัติที่กำหนดในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งผลจากการสะท้อนผลในขั้นตอนที่ 5 และขั้นตอนที่ 9 มาสัมมนาร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เพื่อสรุปเป็นผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้	มีนาคม 2567

สรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติในขั้นตอนการร่วมเตรียมการ มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบถึง 1) ผลการลงมือปฏิบัติ 2) ข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรค 3) ข้อคิดเห็นหรือข้อเสนอแนะ และ 4) การเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ มีรายละเอียดปรากฏดังต่อไปนี้

2.1) ผลการลงมือปฏิบัติ

2.1.1) การชี้แจงแนวคิดและแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อผู้ร่วมวิจัยให้รับรู้และเข้าใจ ผลการลงมือปฏิบัติสรุปได้ว่า หลังจากที่ผู้วิจัยได้นำเสนอเค้าโครงการวิจัยและทำความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คณะกรรมการโครงการและคณะทำงานกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม ซึ่งถือว่าเป็นผู้ร่วมวิจัย มีความเข้าใจเห็นชอบให้ดำเนินการวิจัยในชุมชนตำบลนิคม โดยมีผู้ร่วมวิจัยที่มีความสมัครใจ ผู้ร่วมวิจัย 30 รูป/คน และคณะทำงานกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมๆ ละ 10 รูป/คน รวมเป็น 60 รูปคน

2.1.2) การเสริมพลังความรู้ให้กับผู้ร่วมวิจัยบรรลุความต้องการ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความรู้และเข้าใจ เทคนิคที่สำคัญ ที่จะนำมาใช้ในการวิจัย ได้แก่ เทคนิคการวางแผนเชิงปฏิบัติการและการนำแผนสู่ลงมือปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพ เทคนิคการสังเกตและบันทึกข้อมูล เทคนิคสะท้อนผลหลังปฏิบัติ และเทคนิคการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัย

2.1.3) การประชุมสัมมนาร่วมกันของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเพื่อทำความเข้าใจในเทคนิคที่จะใช้ในการวิจัย ผลการลงมือปฏิบัติสรุปได้ว่า การทำงานแบบร่วมมือกันช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ซึ่งก่อให้เกิดผลสำเร็จของงานได้ดีกว่าการทำงานแบบต่างคนต่างทำอย่างที่เคยเป็นมาในเมื่อก่อน จะเห็นได้จากการสอบถาม การแสดงความคิดเห็นต่างๆ ในแง่มุมที่หลากหลาย มองเห็นความสำคัญของการร่วมกันพัฒนาชุมชน โดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนางานรอบด้าน ทำให้เกิดความรู้และเข้าใจเทคนิคที่สำคัญ การนำแผนสู่การลงมือปฏิบัติอย่างมีประสิทธิภาพ

2.1.4) การจัดทำปฏิทินลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันศึกษาขั้นตอน การทำวิจัย 10 ขั้นตอน และร่วมกันกำหนดวิธีลงมือปฏิบัติการ ระยะเวลา และผลที่ต้องการสำหรับแต่ละขั้นตอน แล้วทำการสรุป ปฏิทินลงมือปฏิบัติการวิจัย โดยดำเนินการวิจัยระยะเวลา 1 ปี ในเดือนกุมภาพันธ์ 2566 ถึง มีนาคม 2567

2.1.5) สะท้อนผลหลังปฏิบัติ หลังจากได้จัดทำปฏิทินลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมวิจัยเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันถอดบทเรียน การเรียนรู้ที่ได้จากการวิจัยขั้นตอนที่ 1 ในประเด็น 1) ผลการลงมือปฏิบัติ 2) ข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรค 3) ข้อสังเกต ข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะ 4) การเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้

2.2) ข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรค

2.2.1) การชี้แจงแนวคิดและแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการประกอบในงานวิจัยไม่ได้ตามที่ต้องการมากนัก เนื่องจากองค์ความรู้ของคณะกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน และคณะทำงานกิจกรรมต่างๆทั้ง 3 กิจกรรม ซึ่งประกอบด้วยบุคคลหลากหลายอาชีพ ทั้งพระสงฆ์ ผู้นำชุมชน ผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังมีความรู้ความเข้าใจด้านการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไม่มากนัก แต่มีความสนใจในโครงการรักลูกปลูกธรรมและกิจกรรมที่กำหนดไว้ เพราะเชื่อว่าจะเป็นประโยชน์ต่อชุมชนตำบลนิคม จึงมีการแบ่งกลุ่มตามกิจกรรม ๆละ 10 รูป/คน เพราะองค์ความรู้ที่แตกต่างกันนั่นเอง

2.2.2) การเสริมพลังความรู้ให้กับผู้ร่วมวิจัยบรรลุความต้องการ ผลการลงมือปฏิบัติสรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นเรื่องใหม่สำหรับชุมชนตำบลนิคม ผู้ร่วมวิจัย

จะคุ้นเคยกับการประชุมหรือการสัมมนา โดยนั่งฟัง ไม่แสดงความคิดเห็น หรือมีส่วนร่วม รอเพียงรับทราบมติหรือข้อตกลงเพื่อนำไปปฏิบัติ บรรยากาศก็แตกต่างกัน

2.2.3) การจัดทำปฏิทินลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ผู้ร่วมวิจัยยังขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับวิธีการพัฒนางาน หรือวิธีลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน การจัดทำแผนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ควรมีการทบทวนกรอบแนวคิดในการวิจัย ก่อนให้ผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยระดมความคิดจัดทำแผนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เพราะจะทำให้ได้แผนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ดีและเร็วขึ้น และปรับเปลี่ยนไปตามสภาพกิจกรรมได้ทัน

2.2.4) สะท้อนผลหลังปฏิบัติ ผู้ร่วมวิจัยยังไม่เข้าใจเกี่ยวกับวิธีสะท้อนผลหลังปฏิบัติในแต่ละประเด็นมากนัก เพราะไม่เคยผ่านการเรียนรู้แนวคิดทฤษฎีของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมอย่างลึกซึ้ง

2.3) ข้อสังเกต ข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะ

2.3.1) การชี้แจงแนวคิดและแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ต้องการทำความเข้าใจ และได้เห็นถึงความกระตือรือร้นและความตั้งใจ ใส่ใจที่จะพัฒนางานด้วยกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม การนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการ จะต้องมีเอกสารประกอบ และมีตัวอย่างประกอบ เพื่อความรวดเร็ว และสร้างความเข้าใจ และการแบ่งกลุ่มนั้นต้องคละกันไปเนื่องจากองค์ความรู้ที่แตกต่างกันออกไป ดังจะเห็นได้จากปรากฏการณ์ที่ผู้ร่วมวิจัยแต่ละคนมีแนวคิดที่ผสมผสานกันไป ส่งผลทำให้เกิดความรู้ที่เกิดขึ้น ทั้งนี้เนื่องจากผู้เข้าร่วมวิจัยเป็นผู้มีอายุ ความรู้ และประสบการณ์เดิมแตกต่างกัน แต่เมื่อได้อ่านเอกสารก่อนก็ทำให้มีความเป็นกันเอง ถึงแม้จะไม่ค่อยเข้าใจเนื้อหาแต่ก็มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็นด้วยทำให้มีพื้นฐานเกี่ยวกับงานวิจัยได้มากขึ้น

2.3.2) การเสริมพลังความรู้ให้กับผู้ร่วมวิจัยบรรลุความต้องการ ผลการลงมือปฏิบัติสรุปได้ว่าการทำงานแบบร่วมมือกันช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และผลสำเร็จของงานได้ดีกว่าการทำงานแบบต่างคนต่างทำอย่างที่เคยเป็นมา ดังจะเห็นได้จากการสอบถาม การออกความเห็นต่างๆ ในแง่มุมที่หลากหลาย มองเห็นความสำคัญของการร่วมกันพัฒนางานโดยการมีส่วนร่วมในการพัฒนางาน ส่งผลทำให้เกิดความรู้ที่เกิดขึ้น ถ้าผู้ร่วมวิจัยรู้จักกันมาก่อนแม้เพียงเล็กน้อย จะทำให้มีความสัมพันธ์ที่ดี สามารถทำงานต่างๆ ได้เร็วขึ้นไม่ต้องใช้เวลานาน

2.3.3) การประชุมสัมมนาร่วมกันของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเป็นสำคัญ ผู้วิจัยจึงได้ให้ความรู้แก่ผู้ร่วมวิจัย และกระตุ้นให้มีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ตอบคำถาม การนั่งคุยกันบอกเล่าประสบการณ์ปัญหาที่พบ และประสบการณ์การแก้ไขปัญหาที่พบในงานต่างๆ และสนทนาเรื่องทั่วไป เพื่อผ่อนคลายไม่ให้บรรยากาศตึงเครียด จะส่งผลการร่วมงานที่ดี

2.3.4) การจัดทำปฏิทินลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ในแต่ละขั้นตอน ควรมีการทบทวนกรอบแนวคิดในการวิจัย ก่อนให้ผู้วิจัยกับผู้ร่วมวิจัยระดมความคิดจัดทำแผนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เพราะจะทำให้แผนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมเป็นแผนที่ดีและเร็วขึ้นและปรับเปลี่ยนได้ทันตามสภาพกิจกรรม

2.3.5) สะท้อนผลหลังปฏิบัติ จากปัญหาที่ผู้ร่วมวิจัยยังไม่เข้าใจวิธีสะท้อนผลหลังปฏิบัติในแต่ละประเด็น ผู้วิจัยจึงอธิบายโดยยกตัวอย่างสะท้อนผลหลังปฏิบัติสั้นๆ ง่ายๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจ และพาผู้ร่วมวิจัยปฏิบัติไปพร้อมๆ กันทีละประเด็น

2.4) การเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้น

2.4.1) การชี้แจงแนวคิดและแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในกิจกรรมนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้รับความรู้และประสบการณ์ในการสัมมนาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังจะเห็นได้จากปรากฏที่ผู้ร่วมวิจัยแต่ละรูป/คนมีแนวคิดผสมผสานกันไป ส่งผลทำให้เกิดความรู้ที่เกิดขึ้นว่าผู้ร่วมวิจัยเป็นผู้มีอายุต่างกัน ความรู้และประสบการณ์ต่างกัน ส่งผลต่อการเข้าใจแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมแตกต่างกัน แต่เมื่อได้พบปะมีความสัมพันธ์กัน และได้อ่านเอกสารก่อนก็ทำให้เกิดมีความเป็นกันเอง และมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น ทำให้มีพื้นฐานเกี่ยวกับงานวิจัยมากขึ้น

2.4.2) การเสริมพลังความรู้ให้กับผู้ร่วมวิจัยบรรลุความต้องการ สรุปได้ว่า การชี้แจงแนวคิดและแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในกิจกรรมนี้ ผู้วิจัยได้เรียนรู้บริบทของชุมชนตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จากผู้เข้าร่วมประชุมสัมมนาผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความคิดเห็นตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ดังจะเห็นได้จากการมีส่วนร่วมของผู้ร่วมวิจัย ในการจัดกิจกรรมทั้งการชี้แจงแนวคิดและแนวปฏิบัติ การสัมมนา และการจัดทำปฏิทินลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม

2.4.3) การประชุมสัมมนาร่วมกันของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เพื่อทำความเข้าใจในเทคนิคที่จะใช้ในการวิจัย ทำให้ผู้วิจัยได้เรียนรู้ความสนใจและการสนทนาปรึกษากันให้บ่อยมากขึ้น แสดงถึงความสัมพันธ์อันดีซึ่งกันและกัน และในเวลาที่มีปัญหาที่ไม่ลงตัวก็ช่วยกันแก้ไขได้ทันท่วงที ส่งผลให้เกิดความรู้ที่เกิดขึ้นว่า หากผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความเป็นกันเองมากๆ จะส่งผลต่อพฤติกรรมผู้ร่วมวิจัยที่มีความกล้าแสดงความคิดเห็นมากขึ้น ทำให้งานวิจัยมีความหลากหลายทางแนวคิด

2.4.4) การจัดทำปฏิทินลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ในแต่ละขั้นตอนนั้นเกิดจากแนวคิด การแลกเปลี่ยนความคิดเห็น และลงมติกัน เพื่อให้ได้ขั้นตอนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ทุกคนจะสามารถปฏิบัติร่วมกันได้ ไม่ใช่ความคิดของผู้วิจัยเพียงคนเดียว เพื่อให้เกิดผลสำเร็จผู้วิจัยต้องสร้างความเป็นกันเอง และเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยได้เปิดใจ กล้าที่จะแสดงความคิดเห็น และมีส่วนร่วมโดยใช้เทคนิคการะดมความคิดเห็น ความรู้ และความสามารถจากผู้ร่วมวิจัย

2.4.5) สะท้อนผลหลังปฏิบัติ ทำให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ทบทวนลงมือปฏิบัติที่ผ่านมา ว่าได้ดำเนินการมาถูกต้องหรือไม่ มีสิ่งใดที่ยังต้องปรับปรุงเสริมแต่ง หรือมีสิ่งใดที่ปฏิบัติได้ดีแล้ว เป็นกิจกรรมที่ต้องน้อมนำให้ผู้ร่วมวิจัยย้อนกลับไปพิจารณาตนเอง จากจุดเริ่มต้นก่อนลงมือปฏิบัติการขั้นตอนที่ 1 ว่าผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้อะไรจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ผ่านมา ซึ่งผู้ร่วมวิจัยสามารถตอบได้ว่า ได้ความรู้และได้ฝึกทักษะพื้นฐานสำหรับการวิจัย ตลอดถึงได้ร่วมแลกเปลี่ยนแนวคิด ประสบการณ์ปัญหาระหว่างผู้วิจัย และผู้ร่วมวิจัยอื่นๆ

2.4.6) การนำหลักธรรมมาใช้ในขั้นตอนที่ 1 ผู้วิจัยให้ความสำคัญคือ หลักสังคหวัตถุ 4 ประการ หลักพรหมวิหาร 4 ประการ และ หลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ มาช่วยในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมขั้นของการวางแผนเพื่อให้เกิดการร่วมงาน เพราะการวิจัยนี้ใช้เวลานาน ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยควรมีความเสียสละ ประพฤติดีต่อเพื่อนร่วมวิจัย เจรจาพูดคุยด้วยปิยวาจา และทำตัวให้มีความสม่ำเสมอตลอดถึงมีเมตตากรุณาต่อเพื่อร่วมงานด้วย ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีด้วยกันเองมากขึ้น ซึ่งจะส่งผลให้ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมเป็นไปด้วยความสุข ความสามัคคี ความสำเร็จ และช่วยส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเองมากขึ้น ให้ความสำคัญกับตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของทีมวิจัยที่จะเข้าไปช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ด้วยความเต็มใจ ทำให้เกิดทักษะกระบวนการคิดการแก้ปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนตามแนวคิดและแนวทางทางวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรม

ขั้นตอนที่ 2 การร่วมกันวางแผน

ผู้วิจัยได้ดำเนินการจัดประชุมสัมมนาร่วมกับผู้ร่วมวิจัย โดยเน้น 4 กิจกรรม คือ 1) การะดมความคิดเห็น ความรู้ ความสามารถเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ร่วมวิจัย 2) การนำเสนอแนวการพัฒนาเชิงทฤษฎีแก่ผู้ร่วมวิจัย 3) การร่วมกันบูรณาการระหว่างความรู้ทางวิชาการ หลักบวร หลักธรรมในพระพุทธศาสนา และประสบการณ์ทำงาน 4) สรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติในขั้นตอนการร่วมวางแผน มีวัตถุประสงค์เพื่อสรุปผลการทำกิจกรรมร่วมกันของขั้นตอนที่ 2 โดยทั้ง 4 กิจกรรม มีลงมือปฏิบัติการ ในช่วงกุมภาพันธ์ 2566 ปรากฏผลการลงมือปฏิบัติดังต่อไปนี้ตามลำดับ สรุปได้ดังตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 การลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในขั้นตอนการร่วมวางแผน

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	หลักการและแนวทางปฏิบัติ
1.การะดมความคิดเห็น ความรู้ความสามารถเพื่อพัฒนาศักยภาพผู้ร่วมวิจัย	วิเคราะห์จากสภาพที่เคยเป็นผ่านมา และสภาพปัจจุบัน	สร้างแรงบันดาลใจในการนำความรู้ความสามารถความดีในตัวผู้ร่วมวิจัย โดยคำนึงถึงหลักการมีส่วนร่วม หลักการพัฒนาชุมชนตามหลักบวร และการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้ตลอดถึงการเป็นผู้มีส่วนได้เสียจากภายในชุมชนเองและแนวคิดใหม่ในการพัฒนา ให้โอกาสแก่ชุมชนที่จะเสนอแนวทางการแก้ปัญหานั้น
2. การนำเสนอแนวการพัฒนาเชิงทฤษฎีแก่ผู้ร่วมวิจัย	กำหนดประเด็นปัญหาที่จะดำเนิน การพัฒนา	
3.การร่วมกันบูรณาการระหว่างความรู้ทางวิชาการ หลักบวร หลักธรรม และประสบการณ์ทำงาน	เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้รับรู้เข้าใจเข้าถึงแนวทางการแก้ไขปัญหาในเชิงทฤษฎีและเชิงศาสนาและช่วยให้ผู้ร่วมวิจัยตัดสินใจและมองภาพได้ชัดเจนขึ้น	ประสบการณ์ความรับรู้ของคนในกลุ่มกิจกรรมหรือในชุมชนเข้าสู่วงสนทนาด้วย โดยนำเสนอจากการปรับพื้นฐานง่ายไปยาก ค่อยเป็นค่อยไป ตามความสามารถและทักษะของผู้ร่วมวิจัย รวมถึงตามเหตุการณ์นั้นๆ การสรุปจะไม่ยึดมั่นรูปแบบเดียว จะต้องเพื่อการเปลี่ยนแปลง มีความยืดหยุ่นในตัว ให้ชุมชนคิดเปรียบเทียบทางเลือกต่างๆ

กิจกรรม	วัตถุประสงค์	หลักการและแนวทางปฏิบัติ
		ด้วยตนเอง ซึ่งผู้วิจัย ผู้เชี่ยวชาญ และผู้มีความรู้จะต้องคอยให้ข้อมูลอยู่ตลอดเวลา
4. สรุปผลการ สังเกต และการถอดบท เรียนในขั้นตอนการวางแผน	ดำเนินการแบ่งกลุ่มการทำงานและจัดทำแผนปฏิบัติการใช้เป็นแนวทางในการพัฒนางาน	แนวคิดให้โอกาสแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และคนในชุมชนที่จะเสนอแนวทางการแก้ปัญหานั้นด้วยตนเองอย่างเต็มที่ จากนั้นนักพัฒนาก็เสนอนวัตกรรมและเทคโนโลยีอื่นๆ ที่จำเป็นต่อการพัฒนากิจกรรม

ทั้งนี้ในลงมือปฏิบัติการดังกล่าวข้างต้นสามารถนำมาบรรยายเพื่อแสดงให้เห็นถึงลำดับเหตุการณ์และรายละเอียดรวมทั้งผลลัพธ์ที่เกิดขึ้น ได้ดังต่อไปนี้

1) สัมมนาการพัฒนาศักยภาพผู้ร่วมวิจัย โดยให้ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันระดมความคิดคิดอย่างเต็มที่โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์พื้นฐานที่มีและเคยทำกันมาเพื่อหาคำตอบว่า “จากความรู้และประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัย หากต้องการพัฒนาชุมชนตำบลนิคมตามโครงการรักลูกปลูกธรรม มีแนวทางในการพัฒนาด้านใดบ้าง แต่ละด้านนั้นมีแนวทางในการพัฒนาได้อย่างไร ?” โดยให้มีการสรุปผลและนำเสนอผลการะดมความคิดความสามารถเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของรายงานการวิจัยด้วย เพื่อให้เป็นไปตามหลักการที่ว่า การร่วมกันบูรณาการระหว่างความรู้ทางวิชาการ หลักบวร หลักธรรม และประสบการณ์ทำงานของผู้ร่วมวิจัย โดยการระดมความคิดเห็น มีการจัดประชุมกันในวันที่ 6 -7 กุมภาพันธ์ 2566 ทั้งช่วงเช้าและช่วงบ่าย ณ วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ เปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยแต่ละรูป/คน แสดงทัศนะของตนเอง พร้อมทั้งเปิดใจในเรื่องที่ตนเองต้องการนำเสนออย่างเต็มที่ ร่วมกันระดมความคิดโดยอาศัยความรู้ธรรม และประสบการณ์พื้นฐานที่มีและเคยทำกันมา โดยแต่ละคนได้แสดงสิ่งที่ต้องการที่จะแก้ปัญหาในชุมชนตำบลนิคมตามโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยแยกเป็น 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมรักลูกผูกพัน 2) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และ 3) กิจกรรมปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม หลังจากวิเคราะห์สภาพปัญหา แนวทางแก้ไขแล้ว ผู้ร่วมวิจัยช่วยกันวิเคราะห์เจาะลึกประเด็นลงไปในแต่ละกิจกรรมว่า แต่ละคนมีแนวทางและวิธีการอย่างไร สามารถสรุปเจาะลึกไปถึงประเด็นของแต่ละคนว่าจะทำอะไรบ้างในกิจกรรมดังกล่าว โดยมีบรรยากาศการะดมความคิด ดังภาพที่ 4.10

ภาพที่ 4.10 การประชุมวางแผนตามหลักวิชาการและประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัยโครงการรักลูกปลูกธรรม ทั้ง 3 กิจกรรม วันที่ 6 – 7 กุมภาพันธ์ 2566 ณ ศาลาการเปรียญและอาคารปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน

สภาพปัญหา ผลที่ได้จากการระดมความคิดเห็น คือ สามารถสรุปสภาพปัญหาชุมชนตำบลนิคม ประเด็นปัญหาที่ต้องการพัฒนา และแนวทางแก้ไขปัญหาและปรับปรุง ตามโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ดังนี้ ชุมชนตำบลนิคม เดิมขึ้นกับตำบลภูสิงห์ อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ประชากรส่วนใหญ่อพยพมาจากบ้านแก้งคำ ตำบลหนองบัว อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เมื่อ พ.ศ. 2510 เนื่องจากน้ำท่วม จากโครงการสร้างเขื่อนลำปาวของกรมชลประทาน สภาพที่อยู่อาศัย ตั้งอยู่ข้างเขื่อนลำปาวด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือ สภาพทั่วไปแห้งแล้ง ปัจจุบันมีสถานะเป็นตำบลนิคม มี 7 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านเสริมชัยศรี หมู่ 1 บ้านตาดดงเค็ง หมู่ 2 บ้านคำเชียงยืน หมู่ 3 บ้านศรีสมบูรณ์ หมู่ 4 บ้านคำแคน หมู่ 5 บ้านคำประถม หมู่ 6 บ้านแก้งนคร หมู่ 7 มีวัด 5 แห่ง โดยมีวัดเวฬุวันเป็นศูนย์กลางในตำบลนิคม มีโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 6 แห่ง ประชากรประมาณ 3,000 คน ส่วนใหญ่ร้อยละ 98 เป็นเกษตรกรปลูกยางพารา มันสำปะหลัง อ้อยและเลี้ยงสัตว์ มีอาชีพประมงเล็กน้อย ดังนั้น จึงทำให้มีรายได้ไม่แน่นอน มีหนี้สินค่อนข้างมาก คนหนุ่มสาวที่เรียนจบการศึกษาภาคบังคับ หรือจบปริญญาตรีแล้ว ได้ไปแสวงหางานทำที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัด ในชุมชนจึงมีผู้สูงอายุและเยาวชนวัยเรียนเป็นส่วนมาก ส่วนปัญหาทางสังคมที่พบคือ ปัญหาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชนเสื่อมลง ปัญหายาเสพติด ปัญหาความสามัคคีในชุมชนลดลง ปัญหากลุ่มนักเรียนที่ขาดด้อยโอกาส ปัญหาผลกระทบจากสถานการณ์การระบาดของไวรัส COVID -19 และปัญหาทรัพยากรธรรมชาติด้านป่าไม้กำลังหมดไป ซึ่งที่ผ่านมาชุมชนตำบลนิคม โดยเทศบาลตำบลนิคม กำนันผู้ใหญ่บ้าน และวัดเวฬุวัน ได้พยายามหาทางแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนมาตามลำดับ บางปัญหามีแนวโน้มดีขึ้น แต่บางปัญหายังไม่ได้ผลเท่าที่ควร ซึ่งอาจจะเกิดจากความรู้ความเข้าใจ วิธีการทำงาน และความต่อเนื่องของการทำงาน สะท้อนให้เห็นว่า การพัฒนาด้านเศรษกิจ และสังคมของชุมชนตำบลนิคม ยังไม่มีความเข้มแข็งและยั่งยืน ดังภาพที่ 4.11

ภาพที่ 4.11 คณะกรรมการโครงการและกิจกรรม ซึ่งเป็นผู้ร่วมวิจัยได้การลงสำรวจพื้นที่ในชุมชน เพื่อรวบรวมข้อมูลความต้องการ ในเดือน มีนาคม – เมษายน 2566

สภาพปัจจุบันของชุมชนตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ปัจจุบันชุมชนตำบลนิคมมี 7 หมู่บ้าน ประกอบด้วย บ้านเสริมชัยศรี หมู่ 1 บ้านตาดดงเค็ง หมู่ 2 บ้านคำเชียงยืน หมู่ 3 บ้านศรีสมบูรณ์ หมู่ 4 บ้านคำแคน หมู่ 5 บ้านคำประถม หมู่ 6 บ้านแก้งนคร หมู่ 7 มีวัด 5 แห่ง โดยมีวัดเวฬุวันเป็นศูนย์กลางในตำบลนิคม เนื่องจากเป็นที่ตั้งของโรงเรียนวัดเวฬุวัน เป็นศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เป็นศูนย์อบรมคุณธรรมจริยธรรม และเป็นสำนักปฏิบัติธรรมประจำจังหวัดกาฬสินธุ์ แห่งที่ 7 (ธ) มีโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 6 แห่ง ประชากรประมาณ 3,000 คน ส่วนใหญ่ร้อยละ 98 เป็นเกษตรกร มีหน่วยงานท้องถิ่นที่ให้บริการแก่ประชาชน คือเทศบาลตำบลนิคม ตั้งอยู่ที่บ้านเสริมชัยศรี หมู่ 1 มีนายวิญญู ขันผง เป็นนายกเทศมนตรี นางอรวิภา แก้วยิ่ง เป็นปลัดเทศบาลตำบลนิคม และนายสากล ศิริมา เป็นประธานสภาเทศบาล ในส่วนของฝ่ายท้องที่ดูแลความสงบเรียบร้อย มีกำนันพิเชษฐ์ ปรีจิตต์ และทีมงานผู้ใหญ่บ้านและผู้ช่วยทั้ง 7 หมู่บ้านให้การดูแล ส่วนด้านสาธารณสุขมีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลนิคม ให้บริการ ส่วนเรื่องการส่งเสริมสวัสดิการแก่ประชาชน และสมาชิก มีกองทุนสวัสดิการชุมชนตำบลนิคม และธนาคารบุญเกื้อกูลนักเรียนที่ขาดโอกาสตำบลนิคม ซึ่งมีพระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม) เจ้าอาวาสวัดเวฬุวัน เป็นประธานคณะกรรมการ นอกจากนั้นยังมีกลุ่มสัจจะวัดเวฬุวัน และกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์ตำบลนิคม

แม้ว่าชุมชนตำบลนิคม จะมีหน่วยงานเทศบาล โรงเรียน และวัด ตลอดถึงกลุ่มหรือองค์กรต่างๆ ที่ทำหน้าที่พัฒนาและให้บริการด้านต่างๆในชุมชน แต่เมื่อสภาพสังคมเริ่มเปลี่ยนไป คุณธรรมจริยธรรมเริ่มเสื่อมลง การแข่งขันมีมากขึ้น ความเห็นแก่ตัวมากขึ้น ความเสียสละต่อชุมชนน้อยลง ยาเสพติดมากขึ้น รวมทั้งปัญหาทรัพยากรธรรมชาติ โดยเฉพาะป่าไม้ถูกทำลาย เมื่อมีสถานการณ์โรคไวรัส COVID -19 ระบาด ในปี 2563 - 2565 ทำให้ชุมชนได้รับผลกระทบอย่างมาก ทั้งเรื่องวิกฤตเศรษฐกิจ สภาพจิตใจตกต่ำ มีความเครียด และเรื่องการศึกษาของบุตรหลานที่ได้รับผลกระทบอย่างหนัก ด้วยเหตุผลเหล่านี้ ผู้วิจัยจึงได้นำเสนอประเด็นที่เป็นปัญหาของชุมชน เนื่องจากเป็นผู้นำทางศาสนาที่ทำงานร่วมกับผู้นำชุมชน โรงเรียน ส่วนราชการ คณะสงฆ์ และประชาชนมาไม่ต่ำกว่า 20 ปี

โดยได้น้อมนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาหลักสังคหวัตถุ 4 ประการ หลักพรหมวิหาร 4 ประการ และหลักสัปปุริสธรรม 7 ประการ และแนวพระราชดำริ รัชกาลที่ 9 หลักบวร (บ้าน วัด โรงเรียน) มาบูรณาการกับหลักวิชาการสมัยใหม่ เช่น การมีส่วนร่วมของประชาชน เป็นต้น จึงเชื่อว่าจะทำให้โครงการหรือกิจกรรมที่ดำเนินการประสพผลสำเร็จและเกิดความยั่งยืน โดยผู้วิจัยซึ่งเป็นตัวแทนของวัดเวฬุวัน และเป็นผู้นำทางศาสนาในพื้นที่ โดยการนำรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โครงการรักลูกปลูกธรรม มาพัฒนาชุมชนให้เจริญและส่งเสริมหลักธรรมทางพระพุทธศาสนากับชุมชน ดังแสดงในภาพที่ 4.12

ภาพที่ 4.12 การประชุมนำเสนอแนวทางการลงมือปฏิบัติกิจกรรมแก่ผู้ร่วมวิจัย วันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2566 ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน

2) การนำเสนอแนวการพัฒนาโครงการตามแนวคิดทฤษฎีแก่ผู้ร่วมวิจัย

“การประชุมในวันนี้ อาตมา ขอนำเสนอสิ่งที่ได้ศึกษามา ซึ่งเป็นแนวคิดหลักการ และทฤษฎีที่เกี่ยวกับวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หลักธรรมในพุทธศาสนา และหลักบวร การนำเสนอแนวคิดการวิจัยตามทฤษฎีและแนวคิดสำคัญครั้งนี้ อยากให้พวกเราได้นำมาวิเคราะห์ร่วมกัน ถึงประเด็นที่จะนำไปใช้ในการพัฒนาโครงการและกิจกรรมของเราได้ โดยช่วยกันสรุปแต่ละทฤษฎีที่นำเสนอ เพื่อเราจะนำแนวคิดเชิงทฤษฎีนี้ไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนางานของเรา” (ผู้วิจัย, 7 กุมภาพันธ์ 2566)

ผู้วิจัยได้นำเสนอแนวคิดเชิงทฤษฎีทีและแนวคิด เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษา ทำความเข้าใจแนวคิด และวิเคราะห์ประเด็นสำคัญที่ได้จากแนวคิดเพื่อนำไปใช้ในการพัฒนางานโครงการรักลูกปลูกธรรม ดังตัวอย่างบทสนทนา ดังนี้

Kemmis & Mc Taggart (1988) ได้แสดงทัศนะไว้ว่าการกำหนดกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการเป็นรูปแบบหนึ่งของการวิจัย โดยมีระเบียบวิธีวิจัยและกระบวนการประกอบด้วยการศึกษาการทำงานที่เป็นการสะท้อนผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมของตนเองที่เป็นวงจรแบบเกลียว โดยเริ่มต้นที่ขั้นตอนการวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนกลับ เป็นการวิจัยที่จำเป็นต้องอาศัยผู้มีส่วนร่วมในกระบวนการสะท้อนกลับเกี่ยวกับลงมือปฏิบัติเพื่อให้เกิดการพัฒนาปรับปรุงการทำงานให้ดีขึ้น สอดคล้องกับอัครเดช นีละโยธิน (2566) ได้นำเสนอแนวทางกระบวนการทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า ในระดับการร่วมกันลงมือปฏิบัติ สามารถนำ

กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ไม่ว่าจะเป็นในสถานศึกษา โรงเรียน หน่วยงาน องค์กร และชุมชนหรือสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาและการแก้ปัญหาของส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพ และตรงกับความต้องการของส่วนร่วม ในระดับนโยบายก็นำผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ผลการพัฒนา ผลลงมือปฏิบัติ หรือผลโครงการและกิจกรรม รวมถึงผลการเปลี่ยนแปลงทัศนคติ ของการมีส่วนร่วมของทุกคนที่เกี่ยวข้องไปเป็นข้อมูล สำหรับการวางแผนหรือกำหนดนโยบายของ หน่วยงานนั้น ตลอดจนการกำหนดนโยบายของชาติ โดยมีขั้นตอนลงมือปฏิบัติ ประกอบด้วย 10 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

1) การร่วมเตรียมการ (Joint arrangements)

2) การร่วมกันวางแผน (Planning)

3) การร่วมลงมือปฏิบัติ (Collaborative action)

4) การร่วมสังเกต (Joint observation)

5) การร่วมสะท้อนผล (Collaborative reflection)

6) การร่วมวางแผนใหม่ (Collaborating new plans)

7) การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ (New Joint Actions)

8) การร่วมสังเกต (Joint observation)

9) การร่วมวิเคราะห์ผล (Collaborative analysis)

10) การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย (Collaborate research report)

“ขออนุญาตพระอาจารย์ครับ ทฤษฎีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวทางของ นักวิชาการท่านนี้ ได้ผ่านการพิสูจน์ทดลองของหน่วยงานมาหรือยัง หรือมีหน่วยงานและบุคคลต่างๆ นำไปใช้ไหม และได้ผลดีไหมครับ ” (ผู้ร่วมวิจัย เจ้าอาวาสวัด, 7 กุมภาพันธ์ 2566)

“ครับ มีการนำไปใช้เกือบทั่วโลก ทั้งในหน่วยงานของรัฐ และเอกชน ส่วนประเทศไทยเรา ก็มีนักวิชาการนำไปใช้มากทั้งในหน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพราะแนวคิดทฤษฎีนี้ จะช่วยให้การ วิจัยหรือการพัฒนาด้านต่างๆเป็นไปอย่างรอบครอบ เป็นขั้นตอน หรือที่เรียกว่า วงจร ดังนั้น เมื่อเรา นำมาใช้เป็นแนวทางในการศึกษาวิจัย แนวคิดทฤษฎีนี้จะช่วยให้เราไม่เสียเวลาไปคิดค้นวิธีการ เราสามารถนำแนวคิด ทฤษฎีนี้ ไปกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาหรือแก้ปัญหาของเราได้เลย โดยอ้างอิงเจ้าของแนวคิดให้ถูกต้อง” (ผู้วิจัย, 7 กุมภาพันธ์ 2566)

“พระอาจารย์ขอเพิ่มเติม ในส่วนของหลักพุทธธรรม ที่นำมาประกอบในการวิจัยโครงการรัก ลูกปลูกธรรม มี 3 หลักธรรม ได้แก่ สังคหวัตถุ 4 (การสงเคราะห์กันทำให้ระลึกถึงกัน) พรหมวิหาร 4 (เครื่องอยู่อย่างประเสริฐ) และสัปปุริสธรรม 7 (ธรรมะของคนดี) เพราะพิจารณาเห็นว่า การทำงาน ใดๆ ก็ตามที่เกี่ยวกับคนในชุมชน หรือในองค์กร ควรใช้ธรรมะเป็นองค์ประกอบ เพื่อให้เกิดความรัก ความสามัคคี และเสียสละทำงานเพื่อชุมชนและองค์กร จะช่วยให้การทำงานเกิดความราบรื่น ลดความขัดแย้ง และมีประสิทธิภาพ ประกอบกับผู้ร่วมวิจัยครั้งนี้ ก็สามารถเรียนรู้หลักธรรมเหล่านี้ และปฏิบัติตามได้ง่าย” (ผู้วิจัย, 7 กุมภาพันธ์ 2566)

“สำหรับแนวพระราชดำริ หลักบวร ซึ่งประกอบด้วย บ้าน วัด และโรงเรียนหรือราชการ ก็เป็นสถาบันที่มีอยู่ในชุมชน และมีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาและแก้ไขปัญหาชุมชน ซึ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 9 ได้พระราชทานไว้ ในชุมชนตำบลนิคมของพวกเรา

ก็ใช้หลักการดังกล่าวมานานพอสมควร เพียงแต่หน่วยงานในพื้นที่อาจยึดติดกับระเบียบกฎหมายของหน่วยงานจนเกินไป ไม่ค่อยได้บูรณาการทำงาน หรือให้องค์กรอื่นมีส่วนร่วมมากนัก จึงทำให้โครงการหรือกิจกรรมบางอย่าง ไม่ค่อยประสบความสำเร็จ หรือโครงการสำเร็จตามเป้าหมาย แต่ไม่ยั่งยืน ดังนั้น ผู้วิจัย จึงนำหลักการดังกล่าวนี้ มาเป็นองค์ประกอบในการจัดทำโครงการรักลูกปลูกธรรม”

“ตามที่พระอาจารย์นำเสนอมา ผมเห็นว่าเป็นหลักการและวิธีการที่ดี พวกผมในฐานะผู้ร่วมวิจัยก็จะได้เรียนรู้ไปด้วย และเชื่อว่าผู้ร่วมวิจัยทุกท่านจะได้รับความรู้ที่เกิดขึ้นๆเพิ่มขึ้น” (ผู้ร่วมวิจัย พระวัดเวฬุวัน, 7 กุมภาพันธ์ 2566)

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ร่วมกันวิเคราะห์และอภิปรายแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หลักพุทธธรรม และหลักบวร มีความเห็นตรงกันว่าแนวคิดทฤษฎี หลักธรรม และหลักบวร เป็นสิ่งที่ดี เหมาะสมกับบริบทของชุมชน สามารถนำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชนได้ และเกิดความตระหนักว่าทฤษฎีจะช่วยย่นระยะทางการลองถูกลองผิดให้สั้นลงได้ เพราะแนวคิดทฤษฎี และหลักธรรม ตลอดถึงหลักบวร นั้น เกิดจากการศึกษาค้นคว้าการวิจัย หรือการวิเคราะห์องค์ความรู้ของเจ้าของแนวคิดเชิงทฤษฎีนั้นมาเป็นอย่างดีแล้ว เพียงแต่ในการนำไปใช้นั้น ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะต้องอ้างอิงเจ้าของแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้นำมาใช้ให้ถูกต้อง เพื่อเป็นการให้เกียรติแก่เจ้าของและไม่ให้เกิดปัญหาด้านลิขสิทธิ์ตามมาได้ การประชุมเพื่อนำเสนอแนวการพัฒนาเชิงทฤษฎีแก่ผู้ร่วมวิจัย ได้สำเร็จลุล่วง ตามความมุ่งหมายเป็นที่เรียบร้อย

3) ข้อสรุปร่วมกันบูรณาการระหว่างความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ทำงานในโครงรักลูกปลูกธรรม (ภาคปฏิบัติและภาคทฤษฎี)

เพื่อให้มีการบูรณาการความรู้เชิงวิชาการที่ได้รับ ตามหลักการที่ว่า “ทฤษฎีหากไม่นำไปปฏิบัติก็ไม่มีประโยชน์ การลงมือปฏิบัติหากไม่มีทฤษฎีมาสนับสนุนก็เสมือนคนตาบอด ไปไหนได้ไม่ไกลวนเวียนอยู่แต่วิธีการเดิม” โดยดำเนินการในช่วงตอนบ่ายของวันที่ 7 กุมภาพันธ์ 2566 ณ อาคารปฏิบัติธรรมวัดเวฬุวัน ซึ่งผลจากการบูรณาการร่วมกัน ได้ข้อสรุปดังนี้ 1) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะยึดเอาตามแนวทางวิชาการที่ผู้วิจัยนำไปถ่ายทอดให้ 2) มีการบูรณาการแนวคิดทฤษฎีการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม หลักพุทธธรรมสำคัญ 3 หลัก คือ สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 สัปปุริสธรรม 7 และหลักบวร เพื่อให้การวิจัยครั้งนี้ ได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายในชุมชน และบรรลุผลผลสำเร็จตามเป้าหมายอย่างมีประสิทธิภาพ และที่สำคัญจะทำให้ชุมชนเกิดความเข้มแข็งยั่งยืน

4) แนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหา

เมื่อผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันกำหนด “สภาพที่ความต้องการจากการแก้ปัญหา” แล้วได้มีการนำเอาสภาพปัญหาที่ได้จากการวิเคราะห์ร่วมกันมาระบุ “ทางเลือกที่หลากหลายในแนวทางการพัฒนาและแก้ไขปัญหา” โดยการร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัญหาในแต่ละด้านว่าจะใช้ทางเลือกใดในการแก้ปัญหา และผลที่ได้จากลงมือปฏิบัติการในกิจกรรมนี้คือ เกิดแผนร่วมกันโดยสรุปสภาพและปัญหาลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมทุกประเด็น และประเด็นปัญหาที่ต้องการพัฒนาและแนวทางแก้ไขปัญหาร่วมกัน ดังตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 การสรุปประเด็นปัญหาและแนวทางแก้ไขจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม

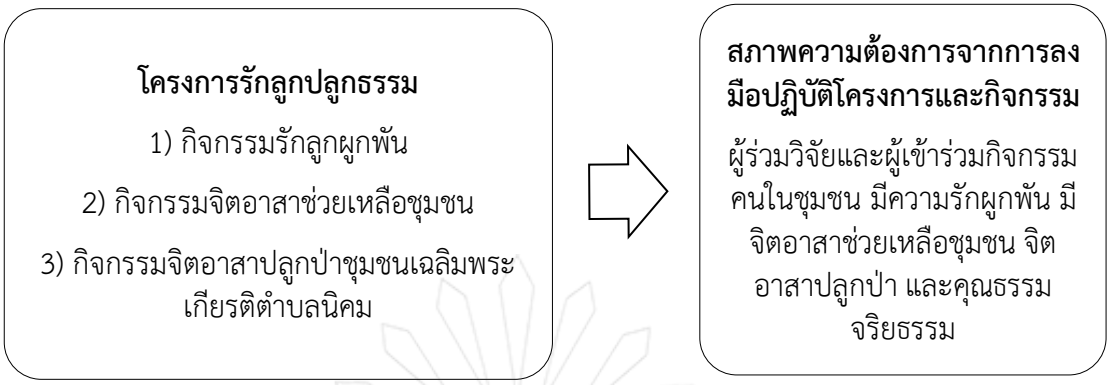
ประเด็น	แนวทางการแก้ไขปัญหา	แนวทางการลงมือปฏิบัติกิจกรรม
1) เยาวชนขาดทักษะชีวิตและหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ	1) พัฒนาสร้างเยาวชนด้วยหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา	1) กิจกรรมรักลูกผูกพัน
2) ชุมชนขาดความร่วมมือพัฒนาชุมชน	2) พัฒนาความเป็นผู้นำและการทำงานร่วมกัน	2) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน
3) ชุมชนขาดดูแลและรักษาป่าไม้ของชุมชน	3) พัฒนาการปลูกป่าและรักษาป่าไม้	3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

5) สภาพตามความต้องการจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น

หลังจากที่ได้ดำเนินการวิเคราะห์สภาพปัญหาของชุมชนตำบลนิคมที่ต้องการแก้ไข และพัฒนาให้ดีขึ้น โดยเริ่มจากการระบุและวิเคราะห์สภาพอดีต ปัจจุบัน และความต้องการ ดังข้างต้นแล้วนั้น ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันกำหนด สภาพตามความต้องการจากการแก้ปัญหา โดยได้มีความเห็นร่วมกันว่า สภาพตามความต้องการการลงมือปฏิบัติการเพื่อแก้ปัญหาของชุมชนตำบลนิคม เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัย เยาวชนผู้เข้าร่วมกิจกรรมและคนในชุมชนมีคุณธรรมจริยธรรม มีความรักความสามัคคี มีจิตอาสา และมีความเสียสละต่อกัน ตลอดถึงร่วมกันปลูกต้นไม้ เพิ่มสีเขียวให้มากขึ้นในชุมชนอย่างยั่งยืน ซึ่งสรุปได้ดังตารางที่ 4.4 และมีสภาพตามความต้องการจากการพัฒนา ดังภาพที่ 4.13

ตารางที่ 4.4 เกณฑ์การประเมินสภาพตามความต้องการจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม

ระดับคะแนน	แปลความหมาย
4.50 - 5.00	ดีเยี่ยม
3.50 – 4.49	ดีมาก
2.50– 3.49	ดี
1.50 - 2.49	พอใช้
0.00 - 1.49	ควรปรับปรุง

ภาพที่ 4.13 สภาพความต้องการจากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม

6) การจัดทำแผนลงมือปฏิบัติการกิจกรรม

ลงมือปฏิบัตการในวันที่ 20 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 09.00 - 11.00 น. ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดเวฬุวัน มีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินประเด็นปัญหาที่ต้องการพัฒนาการจัดทำโครงการลงมือปฏิบัติการกำหนดแนวทางขั้นตอนในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมของโครงการรักลูกปลูกธรรม ผลที่ได้จากลงมือปฏิบัติการในกิจกรรมนี้คือ ได้รับทราบปัญหาที่ความต้องการพัฒนา คือต้องการพัฒนารักลูกผูกพัน จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ให้ได้ประสิทธิภาพตามเป้าที่ต้องการ และองค์ความรู้เกิดจากโครงการ ซึ่งในการประชุมได้แสดงความคิดเห็นที่แลกเปลี่ยนประสบการณ์ แลกเปลี่ยนความรู้ พร้อมอภิปรายเสวนาหาเหตุผลหลากหลายความคิดเห็นทั้งหมดมาสนับสนุน เพื่อให้โครงการ/กิจกรรมดังกล่าวได้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

จากนั้นที่ประชุมก็ร่วมกันจัดทำแผนปฏิบัติการที่สอดคล้องกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรมสำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนวัดเวฬุวัน จำนวน 3 กิจกรรม เพื่อแก้ปัญหาและบรรลุสภาพที่ความต้องการของชุมชน โดยผ่านโครงการรักลูกปลูกธรรมตามเป้าหมาย ประกอบด้วย กิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม โดยหัวหน้าและคณะกรรมการทั้ง 3 กิจกรรมแต่ละกิจกรรมลงมือเขียนแผนปฏิบัติการ ลงมือปฏิบัติกิจกรรม มีส่วนประกอบที่สำคัญคือ หลักการและเหตุผล วัตถุประสงค์ เป้าหมาย กิจกรรม ระยะเวลาในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม สถานที่ดำเนินงาน งบประมาณ ผู้รับผิดชอบโครงการ ผลที่คาดว่าจะได้รับ และวิธีการประเมินผลกิจกรรม โดยมีรายละเอียดแต่ละกิจกรรม ดังนี้

กิจกรรมที่ 1 รักลูกผูกพัน

สถานที่อำนวยการ วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

หลักการและเหตุผล

สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันที่สำคัญเป็นสถาบันแรกที่เป็นรากฐานในของการพัฒนาคนและสังคม โดยทำหน้าที่ให้ประสบการณ์และอบรมบ่มนิสัยให้มีพฤติกรรมของความเป็นมนุษย์ให้แก่สมาชิกในครอบครัวด้วยการอบรมเลี้ยงดู พร้อมทั้งปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม และถ่ายทอดวัฒนธรรมของสังคมให้แก่สมาชิกครอบครัว เพื่อให้บุคคลในครอบครัวมีพัฒนาการเหมาะสมตามวัย

และเติบโตเป็นบุคคลที่มีคุณภาพ รู้จักหน้าที่ มีความเป็นพลเมืองที่ดี มีความรับผิดชอบ และเป็นพลเมืองที่เข้าแข็งของชุมชนและประเทศชาติเพื่อการพัฒนาสังคมและประเทศชาติ ในปัจจุบันโลกมีการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็วทางด้านเทคโนโลยี โลกดิจิทัล และโรคภัยพิบัติต่างที่เกิดขึ้นใหม่ ดังโรคไวรัส Covid -19 ร่วมถึงภัยของยาเสพติด ทำให้สังคมไทยและคนในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงในด้านวิถีการดำรงชีวิตและวิถีวัฒนธรรม คนไทยต้องเผชิญกับวิกฤตเรื่องค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่มีการเลียนแบบวัฒนธรรมการบริโภคนิยม วัตถุนิยม และการให้ความสำคัญกับเงินตราเป็นตัวตั้ง การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีผลกระทบโดยตรงต่อสถาบันครอบครัว ครอบครัวไทยมีความอ่อนแอลงเรื่อยๆ สัมพันธภาพและความเกื้อกูลของคนในครอบครัวลดน้อยลง พ่อแม่ผู้ปกครองไม่มีเวลา เพราะต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเพื่อหารายได้เลี้ยงดูครอบครัว ทำให้เวลาในการทำหน้าที่อบรมสั่งสอนและขัดเกลาสมาชิกในครอบครัวให้เป็นคนดีมีการเจริญเติบโตตามวัยได้น้อยหรือไม่สามารถทำได้ ดังนั้นเยาวชนในชุมชนมีพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมทั้งกายและใจ ทำให้ตกเป็นเหยื่อของค่านิยมผิดๆ ในด้านวัตถุนิยม บริโภคนิยม ติดอบายมุข ไม่ใฝ่เรียนรู้ ไม่ดูแลสุขภาพตนเอง ติดยาเสพติด ไม่สนใจศึกษาเล่าเรียน มีนิสัยก้าวร้าว ชอบใช้ความรุนแรง ขาดความอดทนอดกลั้น มีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร และอาจมีการตั้งครรภ์ก่อนวัยอันควร เด็กแว่น จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าต้องมีการพัฒนาหรืออบรมให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องที่กล่าวมาอย่างเร่งด่วน ทุกคนในชุมชนจะต้องร่วมกันสร้างสถาบันครอบครัวให้มีความอบอุ่นเข้มแข็ง ในแนวทางตามหลักธรรมพระพุทธศาสนา โดยคณะกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรม คณะกรรมการกิจกรรมรักลูกผูกพัน และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในชุมชน จึงร่วมได้จัดทำกิจกรรมรักลูกผูกพัน ภายใต้โครงการรักลูกปลูกธรรม และการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อเสริมสร้างครอบครัวอบอุ่นและเข้มแข็งขึ้น ตลอดจนสร้างภูมิคุ้มกันให้เยาวชน ประกอบด้วย 3 กิจกรรมย่อย 1) กิจกรรมสร้างคุณค่าในชีวิตตามแนวพุทธศาสนา 2) กิจกรรมการดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19 และ 3) กิจกรรมเยี่ยมเยือนให้กำลังใจ

วัตถุประสงค์

1) เพื่อสร้างคุณค่าในชีวิตของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา

2) เพื่อการดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19

3) เพื่อการเยี่ยมเยือนสงเคราะห์ช่วยเหลือให้กำลังใจเยาวชนในชุมชน

เป้าหมายเชิงปริมาณ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวัน จำนวน 100 คน

เป้าหมายเชิงคุณภาพ

นักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวัน จำนวน 100 คน เพื่อพัฒนาคุณภาพตัวชี้วัดประกอบด้วย สร้างคุณค่าในชีวิตของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา การดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19 การให้กำลังใจเยาวชนในชุมชน และการสงเคราะห์ช่วยเหลือนักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวันที่ประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิต โดยมีเกณฑ์ระดับคุณภาพดี หรือ มากกว่า 3.00 คะแนนขึ้นไป จากระดับคะแนนที่คณะผู้ร่วมวิจัยได้กำหนดไว้ ดังตารางที่ 4.5

ตารางที่ 4.5 กิจกรรมรักลูกผูกพัน

กิจกรรมย่อย	การอบรมและฝึกปฏิบัติกิจกรรม	ระยะเวลาเนินการ
1	การสร้างคุณค่าในชีวิตของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา	19 – 20 พฤษภาคม 2566
2	การดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19	
3	การเยี่ยมเยือนสงเคราะห์ช่วยเหลือให้กำลังใจเยาวชนในชุมชน	

สถานที่ดำเนินงาน

วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

งบประมาณ

1) วัดเวฬุวัน จำนวน 10,000 บาท

2) โรงเรียนวัดเวฬุวัน จำนวน 10,000 บาท

3) เทศบาลตำบลนิคม จำนวน 5,000 บาท

ระยะเวลาดำเนินการ เริ่ม 3 – 5 มีนาคม 2566

ผู้รับผิดชอบกิจกรรม คณะกรรมการกิจกรรมรักลูกผูกพัน

สถานที่อำนวยการ วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินกิจกรรมรักลูกพัน

1) นักเรียนในโรงเรียนวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ จำนวน 300 คน มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโรคไวรัส COVID -19 และรู้วิธีการป้องกันป้องต้น และปลอดภัยจากไวรัส COVID -19

2) นักเรียนที่เรียนดี มีความประพฤติดี และที่ประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิตได้รับการสงเคราะห์ช่วยเหลืออย่างเหมาะสม และสอดคล้องกับสถานการณ์กำลังใจที่จะศึกษาเล่าเรียนให้ประสบผลสำเร็จ และมีความอดทนอดกลั้นต่อสถานการณ์ที่เกิดขึ้น และได้เรียนรู้ธรรมในพุทธศาสนาและเข้าใจหลักธรรม คือสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 สัปปุริสธรรม 7 และ หลักบวร สามารถนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ รวมถึงมีคุณธรรมจริยธรรมตามวัย มีความประพฤติดี มีจิตอาสา มีความสามัคคี รักเคารพพ่อแม่ รักผู้ร่วมวิจัยบุคคลากร และเพื่อนนักเรียน ตลอดถึงเคารพในสถาบันชาติศาสนา พระมหากษัตริย์

วิธีการประเมินผลโครงการ

ใช้แบบบันทึกการสังเกต แบบข้อเสนอแนะ และแบบประเมินกิจกรรมโดยมีการประเมินผลจากการพัฒนา 3 ประการ ดังนี้

1) ผลการเปลี่ยนแปลง ตามที่ต้องการและไม่ต้องการ

2) ผลการเรียนรู้ ในระดับตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชน

3) องค์ความรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม

กิจกรรมที่ 2 จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน

สถานที่อำนวยการ วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

หลักการและเหตุผล

ในปัจจุบันความเจริญทางด้านเทคโนโลยีและด้านวัตถุได้เพิ่มขึ้นอย่างรวดเร็ว ส่งผลทำให้คนในชุมชนเกิดค่านิยมที่ให้ความสำคัญกับการประกอบอาชีพ เพื่อให้ได้มาถึงอำนาจเงินทองมากกว่าที่จะให้ความสำคัญทางจิตใจ เกิดความเห็นแก่ตัว ไม่นึกถึงประโยชน์ส่วนรวม ละเลยการปฏิบัติหน้าที่ที่เป็นจิตสาธารณะ ส่งผลให้ชุมชนเกิดความไม่รู้รักสามัคคี ไม่มีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ทางคณะกรรมการกิจกรรมมีแนวคิดที่จะพัฒนาและยกระดับจิตใจของนักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวันให้มีความเจริญทางจิตใจและมีจิตเป็นจิตสาธารณะเพิ่มมากขึ้น ด้วยปัจจัยต่างๆเหล่านี ที่เกิดขึ้นจึงได้จัดทำกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน โดยจุดเริ่มต้นของกิจกรรมในครั้งนี้ คือ การทำความสะอาดพื้นที่ในโรงเรียน ในวัด ในที่สาธารณะ ต่างๆ ภายในชุมชนให้สะอาด เก็บขยะ ตัดหญ้า เป็นต้น จึงลงมือปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้นักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวัน ได้ความรู้และประสบการณ์ในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน เพื่อให้สร้างจิตสำนึกจิตอาสา รักชุมชน โดยกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน จัดให้มีการอบรมและลงมือปฏิบัติการเกี่ยวกับการสร้างกระบวนการจิตสาธารณะ พร้อมทั้งเสริมหลักบวร และหลักธรรม ในการมีจิตอาสาเพื่อพัฒนาตนเอง และชุมชน มีคุณธรรมและจริยธรรม ประกอบด้วย 3 กิจกรรมย่อย 1) กิจกรรมการรับรู้คุณค่าจิตอาสา 2) กิจกรรมการสร้างความรักสามัคคีของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา และ 3) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน

วัตถุประสงค์

1) เพื่อสร้างความรักสามัคคีให้เกิดขึ้นในชุมชน

2) เพื่อแสดงออกถึงพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการช่วยเหลือสังคม

3) เพื่อให้เยาวชน และนักเรียนในชุมชนได้รับรู้ และปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับผู้ที่เข้าร่วมโครงการจิตอาสา ซึ่งเป็นการขัดเกลาทางจิตใจให้เห็นคุณค่าของการช่วยเหลือผู้อื่น

เป้าหมายเชิงปริมาณ

นักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวัน จำนวน 100 คน

เป้าหมายเชิงคุณภาพ

นักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวันได้เรียนรู้ และสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาพัฒนาชุมชน โดยแสดงออกถึงพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในการช่วยเหลือสังคม ซึ่งเป็นการขัดเกลาทางจิตใจให้กับสมาชิกให้เห็นคุณค่าของการช่วยเหลือผู้อื่น โดยมีเกณฑ์ระดับคุณภาพดี หรือมากกว่า 3.00 คะแนนขึ้นไป จากระดับคะแนนที่คณะผู้ร่วมวิจัยได้กำหนดไว้ ดังตารางที่ 4.6

ตารางที่ 4.6 กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน

กิจกรรมย่อย	การอบรมและฝึกปฏิบัติ	ระยะเวลาดำเนินการ
1	การรับรู้คุณค่าจิตอาสา	9 - 10 มิถุนายน 2566
2	การสร้างความรักสามัคคีของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา	
3	จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	

สถานที่ดำเนินงาน

วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

งบประมาณ

1) วัดเวฬุวัน จำนวน 10,000 บาท

2) โรงเรียนวัดเวฬุวัน จำนวน 5,000 บาท

ระยะเวลาดำเนินการ เริ่ม 10 – 13 มีนาคม 2566

ผู้รับผิดชอบกิจกรรม คณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน

สถานที่อำนวยการ วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน

1) นักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวัน ในฐานะผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 100 คน รับรู้คุณค่าจิตอาสา

2) ก่อให้เกิดความรักสามัคคีขึ้นในชุมชนตำบลนิคม ตามหลักธรรมทางพุทธศาสนา

3) นักเรียนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีจิตอาสาและยินดีช่วยเหลือชุมชนของตนเองมากยิ่งขึ้น

วิธีการประเมินผลโครงการ

ใช้แบบบันทึกการสังเกต แบบข้อเสนอแนะ และแบบประเมินกิจกรรมโดยมีการประเมินผลจากการพัฒนา 3 ประการ ดังนี้

1) ผลการเปลี่ยนแปลง ตามที่ต้องการและไม่ต้องการ

2) ผลการเรียนรู้ ในระดับตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชน

3) องค์ความรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม

กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

สถานที่อำนวยการ วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

หลักการและเหตุผล

พระเจ้าอยู่หัวเป็นน้ำ ฉันจะเป็นป่า ป่าที่ถวายความจงรักภักดีต่อน้ำ พระเจ้าอยู่หัวสร้างอ่างเก็บน้ำ ฉันก็จะสร้างป่า พระราชดำรัชพระราชทานแก่ราษฎรบ้านถ้ำติ้ว ณ บ้านถ้ำติ้ว อำเภอส่องดาว จังหวัดสกลนคร เมื่อวันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2525 เป็นพระราชดำรัสพระราชทานที่ทรงให้ความสำคัญกับป่าไม้ในประเทศ ทรงมีพระปณิธานอันแน่วแน่ให้บรรเทาวิกฤตสิ่งแวดล้อมของประเทศไทยและของโลก ทรงเชิญชวนประชาชนทั่วไปและข้าราชการในภาคส่วนต่าง ๆ ร่วมกันปลูกป่าตัวอย่าง เพื่อให้ประชาชนเกิดความรู้สึกรัก หวงแหนป่าไม้ โดยทรงยึดหลักการทรงงานตามแนว

พระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดชบรมนาถบพิตร ตลอดจนเกิดความรักความสามัคคีในชุมชนทรงใช้หลักการปลูกป่าในใจคน ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คือการปลูกจิตสำนึกในการรักป่าให้แก่คนเสียก่อน รวมถึงการปลูกไม้ใช้สอย ไม้ผลและไม้ยืนต้นที่จะเติบโตเป็นป่า นอกจากนี้ทรงมีพระราชเสาวนีย์ให้จัดตั้งโครงการบ้านเล็กในป่าใหญ่ เป็นโครงการที่เข้าจัดระเบียบให้ประชาชนอยู่รวมกันเป็นกลุ่มๆ โดยอยู่รอบป่าสงวนแห่งชาติพร้อมทั้งส่งเสริมอาชีพเสริมให้กับประชาชนหยุดบุกรุกทำลายป่าไม้แล้วและช่วยดูแลรักษาป่าไม้ให้มีสภาพสมบูรณ์ดังเดิม นอกจากจะทรงให้ความสำคัญกับการปลูกและอนุรักษ์ป่าไม้แล้วยังทรงให้ความสำคัญกับการปลูกต้นไม้เพื่อรักษาสภาพแวดล้อมอีกด้วย ดังพระราชดำรัสพระราชทานในพิธีเปิดการประชุม ครั้งที่ 26 ของสภาสตรีระหว่างประเทศ ณ ศูนย์วัฒนธรรมแห่งประเทศไทย เมื่อวันที่ 24 กันยายน 2534 ความตอนหนึ่งว่า “...ป่าไม้ทรงคุณค่ามหาศาลในการผลิตน้ำให้แก่เรา น้ำซึ่งเป็นความจำเป็นต่อการดำรงชีวิตของมนุษย์ รวมไปถึงการเกษตรกรรม อุตสาหกรรมและการพัฒนาต่างๆ ของชาติ เราจึงมีการรณรงค์ให้ปลูกป่าและปลูกต้นไม้ตามสถานที่ทั่วไปอย่างเข้มแข็ง เพื่อทะนุบำรุงสภาพแวดล้อมอันจะส่งผลดีไปถึงชาวโลกทั้งมวลต่อไปด้วย...” ดังนั้นคณะทำงานกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม น้อมสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ที่พระองค์ทรงให้ความสำคัญ และทรงมีพระราชปณิธานอันแน่วแน่ในการดูแลและรักษาป่าไม้ จึงจัดทำกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ประกอบด้วย 3 กิจกรรมย่อย 1) กิจกรรมการเฉลิมพระเกียรติและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ 2) กิจกรรมการเห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน และ 3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

วัตถุประสงค์

1) เพื่อเป็นการเฉลิมพระเกียรติและแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์

2) เพื่อให้คณะทำงานและผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน

3) เพื่อส่งเสริมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

เป้าหมายเชิงปริมาณ

คณะทำงานจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม จำนวน 10 รูป/คน

เป้าหมายเชิงคุณภาพ

ประชาชนในตำบลนิคม จำนวน 100 คน และนักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวัน จำนวน 100 คน ได้น้อมเฉลิมพระเกียรติและแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เพิ่มพื้นที่ป่าให้กับชุมชนและพื้นที่สาธารณะ ตลอดถึงเพิ่มความหลากหลายทางชีวภาพ ส่งผลดีต่อความชุ่มชื้นแก่แผ่นดินและสภาพอากาศที่บริสุทธิ นอกจากนั้น ยังเป็นการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม โดยการนำหลักธรรม คือ ความเสียสละต่อชุมชน การเจรจาพูดคุยกันด้วยความจริงใจ การช่วยเหลือเกื้อกูลในชุมชน ตามหลักสังคหวัตถุ และความมีเมตตากรุณา ตามหลักพรหมวิหาร เป็นต้น มาใช้ปฏิบัติจริงในการทำกิจกรรมด้วย โดยมีเกณฑ์ระดับคุณภาพดี หรือ มากกว่า 3.00 คะแนนขึ้นไป จากระดับคะแนนที่คณะผู้ร่วมวิจัยได้กำหนดไว้ ดังตารางที่ 4.7

ตารางที่ 4.7 กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

กิจกรรมย่อย	การอบรมและฝึกปฏิบัติ	ระยะเวลาดำเนินการ
1	การเฉลิมพระเกียรติและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์	23 - 24 มิถุนายน 2566
2	การเห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน	
3	จิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	

สถานที่ดำเนินงาน

วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

งบประมาณ

1) วัดเวฬุวัน จำนวน 36,000 บาท

2) โรงเรียนวัดเวฬุวัน จำนวน 3,000 บาท

3) เทศบาลตำบลนิคม จำนวน 5,000 บาท

ระยะเวลาดำเนินการ เริ่ม 20 – 23 มิถุนายน 2566

ผู้รับผิดชอบกิจกรรม คณะกรรรมการกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชน เฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

สถานที่อำนวยการ วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ผลประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการดำเนินกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

1) ประชาชนและนักเรียนในสถานะผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของต้นไม้ มีจิตอาสาพร้อมที่จะดูแลรักษาให้ต้นไม้ที่ปลูกในพื้นที่

2) ประชาชนและนักเรียนในสถานะผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถแสดงความเคารพเทิดทูนต่อสถาบันพระมหากษัตริย์และสถาบันศาสนา ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทัศนคติที่ดีในเชิงบวก เห็นคุณค่าเห็นประโยชน์ ในกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชน

3) ประชาชนและนักเรียนในสถานะผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน ตามแนวทางหลักบวร โดยอาศัยหลักธรรมสำคัญ คือ หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และ หลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นการนำหลักธรรมมาใช้เป็นแนวทางในการทำงาน โดยการประยุกต์ใช้ร่วมกันระหว่างหลักวิชาการ หลักธรรมและประสบการณ์ของคณะกรรมการกิจกรรมในฐานะผู้ร่วมวิจัย ทำให้มีแนวทางที่ชัดเจน มีพลังมากขึ้น

4) คณะกรรมการกิจกรรมรู้จักประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่างๆของการวิจัย และสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลาเป็นอย่างดี และเยาวชนและนักเรียน มีความประพฤติ ได้เรียนรู้ธรรมในพุทธศาสนา และเข้าใจหลักธรรม คือสังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 สัปปุริสธรรม 7 และ หลักบวร สามารถนำไปใช้ในกิจกรรมและนำไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ รวมถึงมี

คุณธรรมจริยธรรมตามวัย มีความประพฤติดี มีจิตอาสา มีความสามัคคี รักเคารพพ่อแม่ รักผู้ร่วมวิจัย บุคคลากร และเพื่อนนักเรียน ตลอดถึงเคารพในสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์

วิธีการประเมินผลโครงการ

ใช้แบบบันทึกการสังเกต แบบข้อเสนอแนะ และแบบประเมินกิจกรรมโดยมีการประเมินผลจากการพัฒนา 3 ประการ ดังนี้

1) ผลการเปลี่ยนแปลง ตามที่ต้องการและไม่ต้องการ

2) ผลการเรียนรู้ ในระดับตัวบุคคล กลุ่มบุคคล และชุมชน

3) องค์ความรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม

7) สรุปผลการสังเกตและการถอดบทเรียนในขั้นตอนการวางแผน

มีเป้าหมายมุ่งเน้นเพื่อต้องการทราบผลการลงมือปฏิบัติ ข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรค ข้อสังเกต ข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะ การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติที่เกิดขึ้นกับผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และชุมชน และองค์ความรู้จากการลงมือปฏิบัติ ที่เกิดขึ้นในลงมือปฏิบัติโครงการดังนี้

7.1) ผลการลงมือปฏิบัติ

7.1.1) การระดมความคิดเพื่อดึงศักยภาพจากประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัย ผลการลงมือปฏิบัติพบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยสามารถวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และระดมความคิดเพื่อเสนอวิธีแก้ไขปัญหาจากพื้นฐานประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัยได้ครบถ้วนตามประเด็นปัญหาและสภาพต่างๆ ที่ควรได้รับการพัฒนาหลากหลายประเด็นด้วยกัน

7.1.2) การนำเสนอเนื้อหาเชิงทฤษฎีแก่ผู้ร่วมวิจัย ผลการลงมือปฏิบัติพบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีของนักวิชาการและนักการศึกษา และหน่วยงานราชการ จนเกิดความเข้าใจแนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้ศึกษา

7.1.3) การระดมความคิดเพื่อการบรรจบกันของสายธารประสบการณ์และสายธารวิชาการ ผลการลงมือปฏิบัติ พบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย มีความเข้าใจการตกผลึกของสายธารประสบการณ์ และการนำแนวคิดเชิงทฤษฎีมาใช้ในการพัฒนางาน ผู้ร่วมวิจัยส่วนใหญ่ช่วยกันเสนอแนวความคิดที่หลากหลายเนื่องด้วยอยากปรับเปลี่ยนและเปลี่ยนแปลงวิธี การเรียน การสอน เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสูงสุดกับเยาวชน

7.1.4) การถอดบทเรียน หลังจากได้ดำเนินการในขั้นตอนที่ 2 การร่วมกันวางแผนเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันถอดบทเรียน การเรียนรู้ที่ได้จากการวิจัยขั้นตอนที่ 1 ในประเด็น 1) ผลการลงมือปฏิบัติ 2) ข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรค 3) ข้อสังเกต ข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะ และ 4) การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ที่เกิดขึ้นกับผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และหน่วยงาน และองค์ความรู้จากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้

7.2 ข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรค

7.2.1) การระดมความคิดเพื่อดึงศักยภาพจากประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัย พบข้อบกพร่อง คือ ผู้ร่วมวิจัยยังไม่เข้าใจการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และรูปแบบต่างๆ ที่ใช้ในการวิจัย เช่น เทคนิคการวางแผนเชิงปฏิบัติการและการนำแผนสู่การลงมือปฏิบัติที่มีประสิทธิผล ยังติดอยู่กับกระบวนการทำงานแบบเดิมๆ และคิดว่าผู้วิจัย จะเพิ่มภาระงานให้กับผู้ร่วมวิจัย

7.2.2) การนำเสนอแนวคิดเชิงทฤษฎีแก่ผู้ร่วมวิจัย พบข้อบกพร่อง คือ เนื่องจากการวิเคราะห์แนวคิดเชิงทฤษฎีมีจำนวนมากถึง 19 แหล่งที่มา ทำให้เกิดความเหนื่อยล้า และสับสน เพราะในบางครั้ง ก็มีความซ้ำซ้อนของแนวคิดในบางประเด็น และไม่ชัดเจนในกระบวนการโครงการรักลูกปลูกธรรม ส่วนใหญ่เข้าใจว่า ศตวรรษที่ 21 คือ การสอนแบบใช้คอมพิวเตอร์ ใช้เทค โนโลยีอย่างเดียว ถึงจะเป็นศตวรรษที่ 21 นี้ความเข้าใจของผู้ร่วมวิจัยส่วนมาก

7.2.3) การระดมความคิดเพื่อการบรรจบกันของสายธารประสบการณ์และธารสายวิชาการ พบข้อบกพร่องคือ ผู้ร่วมวิจัยไม่เข้าใจวิธีการนำแนวคิดเชิงทฤษฎีมาใช้ผนวกกับธารสายประสบการณ์ เนื่องจากว่าไม่คุ้นชินกับการระดมความคิดแบบมีแนวคิดเชิงทฤษฎีมาใช้คิดว่าเป็นแนวคิดและทฤษฎีที่ยาก ไม่กล้าคิด ไม่กล้าเสนอแนะกลัวไม่ถูก

7.2.4) การถอดบทเรียนผู้ร่วมวิจัยยังไม่เข้าใจวิธีการถอดบทเรียนในแต่ละประเด็นว่าการถอดบทเรียนคืออะไร ทำไมต้องถอด

7.3 ข้อสังเกต ข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะ

7.3.1) การระดมความคิดเพื่อดึงศักยภาพจากประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัย มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ คือ ควรมีการอธิบายหลักการของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เทคนิคการวางแผนเชิงปฏิบัติการและการนำแผนสู่การลงมือปฏิบัติที่มีประสิทธิผล เทคนิคการสังเกตและการบันทึกข้อมูล เทคนิคการระดมความคิดและการถอดบทเรียน และเทคนิคการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัย และยกตัวอย่างการวิเคราะห์ให้ผู้ร่วมวิจัยเข้าใจก่อนเพื่อป้องกันความสับสน

7.3.2) การนำเสนอแนวคิดเชิงทฤษฎีแก่ผู้ร่วมวิจัย มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ คือ ในการพิจารณาแนวคิดเชิงทฤษฎี ควรมีการวิเคราะห์เบื้องต้น และสรุปเป็นข้อความที่กระชับ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในการตีความ และง่ายต่อการวิเคราะห์ความเหมือน หรือความแตกต่างของแต่ละแนวคิด

7.3.3) การระดมความคิดเพื่อการบรรจบกันของสายธารประสบการณ์และสายธารวิชาการ มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ คือ การทำงานกับคนจำนวนมากจะต้องยอมฟังเหตุผล และแนวคิดของผู้อื่น ใช้เหตุผลในการตัดสินใจมากขึ้น ผู้วิจัยได้นำเสนอวิธีการนำแนวคิดเชิงทฤษฎีมาใช้ผนวกกับธารสายประสบการณ์ โดยพิจารณาแนวคิดที่สอดคล้องกัน ทีละประเด็น

7.3.4) การถอดบทเรียน จากปัญหาที่ผู้ร่วมวิจัยยังไม่เข้าใจวิธีการถอดบทเรียนในแต่ละประเด็น ผู้วิจัยได้นำพาผู้ร่วมวิจัย ค่อยๆ ศึกษาพิจารณาประเด็นที่ต้องการถอดบทเรียน ทีละประเด็นตามลำดับของกิจกรรมเพื่อการพัฒนาร่วมกัน

7.4 การเรียนรู้และประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ที่เกิดขึ้นกับผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และชุมชน รวมถึงองค์ความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม

7.4.1) การระดมความคิดเพื่อดึงศักยภาพจากประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัยมีการเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ คือ ผู้ร่วมวิจัยได้เรียนรู้เทคนิคการวางแผนเชิงปฏิบัติการและการนำแผนสู่การลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่มีประสิทธิผล วิธีการสังเกตและการบันทึกข้อมูล การระดมความคิดและการถอดบทเรียน และเทคนิคการสร้างเครื่องมือเพื่อใช้ในการวิจัย เพื่อนำผลไปใช้ในการพัฒนา และผู้ร่วมวิจัยได้ฝึกประสบการณ์และทักษะการระดมความคิดและได้รู้และเข้าใจถึงศักยภาพจากประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัยเอง

7.4.2) การนำเสนอแนวคิดเชิงทฤษฎีแก่ผู้ร่วมวิจัย มีการเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ คือ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ค้นหาวิธีที่จะทำความเข้าใจแนวคิดเชิงทฤษฎี ผู้วิจัยจึงใช้วิธีสรุปความแต่ละแนวคิดสั้นๆ โดยวิเคราะห์ประเด็นที่สอดคล้องกัน เช่น แนวคิดของนักวิชาการคนแรกสอดคล้องกับสภาพปัญหาด้านใดและข้อใดบ้าง และทำการวิเคราะห์ความสอดคล้องทีละแนวคิด

7.4.3) การระดมความคิดเพื่อการบรรจบกันของธารสายประสบการณ์และธารสายวิชา การ มีการเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ คือ ผู้ร่วมวิจัยมีความรู้และเข้าใจวิธีการนำแนวคิดเชิงทฤษฎีมาผนวกกับประสบการณ์เพื่อให้ได้วิธีการในการแก้ไขปัญหา หรือได้หลักในการตรวจสอบทิศทางการแก้ไขปัญหา และผู้ร่วมวิจัยตระหนักถึงคุณค่าของการศึกษาวิจัยที่ต้องใช้ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะจิตอาสา ด้านการคิดวิเคราะห์ สังเกต ประมวลผล

7.4.4) การสะท้อนผล การถอดบทเรียน ทำให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ทบทวนการลงมือปฏิบัติที่ผ่านมาว่าได้ดำเนินการมาถูกต้องหรือไม่ มีสิ่งใดที่ยังต้องปรับปรุง หรือมีสิ่งใดที่ปฏิบัติได้ดีแล้ว เป็นกิจกรรม ที่ต้องน้อมนำให้ผู้ร่วมวิจัยย้อนกลับไปพิจารณาตนเอง จากจุดเริ่มต้นก่อนลงมือปฏิบัติการในขั้นตอนที่ 1 ว่าผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้อะไรจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ผ่านมา ซึ่งผู้ร่วมวิจัยสามารถตอบได้ว่า ได้ใช้หลักธรรมในการลงมือปฏิบัติกิจกรรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรม ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการวิเคราะห์ข้อมูล ทักษะการสรุปความ ในการคิดวิเคราะห์ระดมความคิด เพื่อให้แผนและวิธีการโครงการรักลูกปลูกธรรม สู่ขั้นตอนการลงมือปฏิบัติต่อไป

7.5.5) ผลจากการนำหลักธรรมมาใช้ ผู้วิจัยให้ความสำคัญในหลักธรรมพรหมวิหาร 4 มาช่วยในการทำวิจัยเพื่อให้เกิดการร่วมงาน และประพฤติที่ดีต่อองค์กร และเพื่อนร่วมงาน ส่งเสริมให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างบุคลากรในองค์กรด้วยกันเองและระหว่างองค์กรกับบุคลากรมากขึ้น ซึ่งส่งผลให้การลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมเป็นไปด้วยความสุข ความสามัคคี ความสำเร็จในการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม รวมไปถึงการสร้างความจงรักภักดีต่อองค์กรของบุคลากร และยังช่วยส่งเสริมให้บุคลากรเกิดความเข้าใจซึ่งกันและกัน รู้จักบทบาทหน้าที่ของตนเอง ให้ความสำคัญกับตนเองว่าเป็นส่วนหนึ่งของกลุ่มที่ร่วมช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นด้วยความเต็มใจ

ขั้นตอน 3 การร่วมลงมือปฏิบัติการ เป็นขั้นตอนที่สำคัญยิ่งที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะต้องลงพื้นที่ภาคสนาม ซึ่งมีรายละเอียด ดังนี้ 1) ร่วมกันการนำโครงการที่กำหนดในแผนปฏิบัติการลงมือสู่การลงมือปฏิบัติ 2) ประเมินตามเป้าหมาย และตัวชี้วัด 3) สรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติในขั้นตอนลงมือปฏิบัติ

ผู้วิจัยได้จัดประชุมเชิงปฏิบัติการคณะกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรม มาแล้ว 2 ครั้ง ในเดือนกุมภาพันธ์ และเดือนกุมภาพันธ์ 2566 ตลอดถึงได้จัดสัมมนาคณะทำงานกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม 1 ครั้ง เพื่อชี้แจงให้ทราบเกี่ยวกับรายละเอียดต่างๆ ของโครงการ และกิจกรรมแต่ละกิจกรรม มีการระดมความคิดเห็นจากคณะกรรมการโครงการและคณะทำงานกิจกรรมทั้ง 3 คณะ ตามแนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ซึ่งมีวงจรลงมือปฏิบัติการ 2 รอบ จำนวน 10 ขั้น สำหรับขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่ 3 การร่วมลงมือปฏิบัติ ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะลงพื้นที่เป้าหมายเพื่อทำการวิจัย

สำหรับขั้นตอนการลงมือปฏิบัตินี้ ผู้วิจัยมีบทบาทการเป็นผู้มีส่วนร่วม การเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน และการเป็นผู้อำนวยความสะดวก แก่คณะกรรมการโครงการ และคณะทำงานทั้ง 3 กิจกรรมในฐานะผู้ร่วมวิจัย ให้มีการลงมือปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ โดยมุ่งให้บรรลุผลในโครงการ

รักลูกปลูกธรรม ที่กำหนดไว้จากขั้นตอนที่ 2 คือ การร่วมกันวางแผน ตามหลักการคอยให้กำลังใจและกระตุ้นให้เกิดลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง พิจารณาถึงการใช้ทรัพยากรต่างๆ ทางการบริหาร คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ ในการนำแผนสู่ลงมือปฏิบัติ เช่น การจัดทีมงาน การแบ่งงาน การมอบอำนาจหน้าที่ การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบ การกำหนดเครือข่ายการติดต่อสื่อสาร การจัดระบบการติดตามผล เป็นต้น โดยการลงมือปฏิบัติกิจกรรมลงพื้นที่ดำเนินการวิจัยในช่วงเดือนมีนาคม - มิถุนายน 2566 ทั้งนี้ขึ้นอยู่ความเหมาะสมของเวลาและภาระหน้าที่ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ได้แก่ 1) กิจกรรมรักลูกผูกพัน กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวันบ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 100 คน และคณะกรรมการกิจกรรมทำงานที่รับผิดชอบกิจกรรมเป็นผู้ร่วมวิจัย จำนวน 10 รูป/คน 2) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน กลุ่มเป้าหมายคือกลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวัน บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 100 คน และคณะกรรมการกิจกรรมทำงานที่รับผิดชอบกิจกรรมเป็นผู้ร่วมวิจัย จำนวน 10 รูป/คน และ 3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนตำบลนิคม กลุ่มเป้าหมายคือ นักเรียนโรงเรียนวัดเวฬุวันบ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม จำนวน 100 คน และคณะกรรมการกิจกรรมทำงานที่รับผิดชอบกิจกรรมเป็นผู้ร่วมวิจัย จำนวน 10 รูป/คน

1) การสร้างเครื่องมือวัด ตัวชี้วัด และเกณฑ์ประเมินความสำเร็จในการวิจัย มีลงมือปฏิบัติกิจกรรมเมื่อเดือนมีนาคม 2566 เริ่มประชุมเวลา 9.30 น. ณ อุโบสถวัดเวฬุวัน มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันกำหนดเครื่องมือที่จะใช้ในการวิจัยและร่วมกันวางแนวปฏิบัติเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมาย โดยยึดแนวทางการเป็นผู้มีส่วนร่วมและเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวกให้มีลงมือปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการ คอยให้กำลังใจและกระตุ้นให้เกิดลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง ซึ่งเป็นการประชุมระดมความคิด และสรุปเป็นแนวทางปฏิบัติร่วมกัน เพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงร่วมกัน โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความเห็นร่วมกันแต่งตั้งให้มีผู้รับผิดชอบในแต่ละกิจกรรม เป็นผู้รับผิดชอบหลัก ในลงมือปฏิบัติกิจกรรมของโครงการทั้ง 3 กิจกรรมที่ร่วมกันกำหนดขึ้น เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชน โดยมีวิธีการและแนวทาง ดังนี้

1.1) การชี้แจงรายละเอียดต่างๆ ของโครงการเป็นหน้าที่ของผู้วิจัย โดยที่ประชุมเห็นชอบแต่งตั้งคณะกรรมการรับผิดชอบโครงการรักลูกปลูกธรรม จำนวน 30 รูป/คน เป็นชุดใหญ่ที่ดูแลภาพรวมทั้งหมดของโครงการ และมีการแบ่งกิจกรรมเป็น 3 กิจกรรม ในแต่ละกิจกรรมได้แต่งตั้งคณะทำงานรับผิดชอบเป็นการเฉพาะกิจกรรมละ 10 รูป/คน รวมเป็น 60 รูป/คน

คณะกรรมกิจกรรมมีตำแหน่งที่รับผิดชอบในกิจกรรม ประกอบด้วย คณะกรรมการกิจกรรมรักลูกผูกพัน คณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และคณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ดังแสดงในตารางที่ 4.8

ตารางที่ 4.8 คณะกรรรมการโครงการและกิจกรรม

คณะกรรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรม

ตำแหน่ง	จำนวน
ประธานคณะกรรมการ	1
รองประธานคณะกรรมการ	3
กรรมการ	24
เลขานุการ	1
ผู้ช่วยเลขานุการ	1
รวม	30

คณะกรรมการกิจกรรมรักลูกผูกพัน

ตำแหน่ง	จำนวน
ประธานคณะกรรมการ	1
รองประธานคณะกรรมการ	3
กรรมการ	24
เลขานุการ	1
ผู้ช่วยเลขานุการ	1
รวม	10

คณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน

ตำแหน่ง	จำนวน
ประธานคณะกรรมการ	1
รองประธานคณะกรรมการ	1
กรรมการ	6
เลขานุการ	1
ผู้ช่วยเลขานุการ	1
รวม	10

คณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

ตำแหน่ง	จำนวน
ประธานคณะกรรมการ	1
รองประธานคณะกรรมการ	1
กรรมการ	6
เลขานุการ	1
ผู้ช่วยเลขานุการ	1
รวม	10

โดยหัวหน้าทีมที่ได้รับแต่งตั้งทุกคนมีบทบาทหน้าที่ในการประสานลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม ที่ระบุไว้หรือเชื่อมโยงกับกลุ่มอื่น และงานอื่นที่ทีมผู้วิจัยมอบหมาย ส่วนผู้ประเมินโครงการก็คือคณะกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรมทุกรูป/คนร่วมกันประเมิน นอกจากนั้นประธานโครงการและหัวหน้าคณะทำงานยังมีหน้าที่ในการสังเกตการณ์ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมร่วมกับทีม

1.2) ให้ผู้รับผิดชอบโครงการและหัวหน้าคณะทำงานเป็นผู้นำในลงมือปฏิบัติกิจกรรมนั้นๆ เรียกว่าหัวหน้าทีม หรือประธานคณะทำงาน กิจกรรมละ 10 รูป/คน

1.3) ให้มีการพบปะพูดคุยกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเกี่ยวกับลงมือปฏิบัติการในกิจ กรรมต่างๆ ของโครงการในทุกสัปดาห์ หรือตามเหมาะสม นอกจากนี้เพื่อให้เกิดการประสานงานลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมโครงการและกิจกรรมที่มีประสิทธิผล ส่วนผู้ประเมินโครงการและกิจกรรมนั้น ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความเห็นร่วมกันว่าให้คณะกรรมการโครงการและคณะกรรมการกิจกรรม โดยร่วมกันวัดและประเมินผลการลงมือปฏิบัติกิจกรรม

จากนั้นเป็นการกำหนดเครื่องมือการวิจัยที่ใช้ในการสังเกต มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันกำหนดเทคนิคและเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในระยะต่างๆ โดยมีการทบทวนเทคนิคและเครื่องมือการวิจัย ตามที่ได้รับจากการอบรมและลองปฏิบัติในขั้นตอนที่ 1 โดยมีการอภิปรายกันว่าแต่ละขั้นตอนจะใช้เครื่องมือวิจัยอะไรบ้าง มีประเด็นคำถามอะไร โดยอาศัยคำถามวิจัยเป็นแนวทางในการจัดทำเครื่องมือการวิจัย และมีการแบ่งกลุ่มกันพร้อมมอบหมายให้ แต่ละกลุ่มออกแบบเครื่องมือวิจัย ในที่สุดสรุปเทคนิคและเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้จำนวน 6 ฉบับ ประกอบด้วย (เครื่องมือฉบับที่ 1) แบบบันทึกการสังเกตความก้าวหน้าของโครงการ (เครื่องมือฉบับที่ 2) แบบบันทึกการประชุม (เครื่องมือฉบับที่ 3) แบบข้อเสนอแนะ (เครื่องมือฉบับที่ 4) แบบประเมินสภาพโครงการรักลูกปลูกธรรม สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม (เครื่องมือฉบับที่ 5) แบบสอบถามความพึงพอใจการจัดโครงการการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ (เครื่องมือฉบับที่ 6) แบบประเมินโครงการ และกิจกรรมโดยเครื่องมือวิจัยทั้ง 6 ฉบับ สรุปได้ดังตารางที่ 4.9

ตารางที่ 4.9 เครื่องมือในการวิจัยที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันสร้าง

ชุด	เครื่องมือการวิจัย	วัตถุประสงค์ในการนำไปใช้	ช่วงเวลาที่ใช้งาน
1	แบบบันทึกการสังเกตความก้าวหน้าของกิจกรรม	ใช้สำหรับบันทึกการประชุม	ระหว่างดำเนินการ หลังดำเนินการ
2	แบบบันทึกการประชุม	สอบถามคณะกรรมกิจกรรมเกี่ยวกับผลการลงมือปฏิบัติขั้นตอนต่าง ๆ	หลังดำเนินการ
3	แบบข้อเสนอแนะ	ใช้ประเมินสภาพการเปลี่ยนแปลงของการการแก้ไขปัญหาและพัฒนาการตามโครงการ/กิจกรรม และใช้สำหรับเป็นแนวทางในการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ต่อไป	ก่อนดำเนินการ และหลังดำเนินการ
4	แบบประเมินสภาพลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม	ใช้สำหรับติดตามและตรวจสอบความก้าวหน้าในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมของโครงการและกิจกรรม	ระหว่างดำเนินการ
5	แบบสอบถามความพึงพอใจในการจัดทำโครงการและกิจกรรม	ใช้สอบถามความพึงพอใจการจัดโครงการ/กิจกรรมของผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมหลังลงมือปฏิบัติกิจกรรมเสร็จสิ้น	หลังดำเนินการ
6	แบบประเมินโครงการและกิจกรรม	ใช้ประเมินผลการลงมือปฏิบัติโครงการ/กิจกรรมตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้หลังลงมือปฏิบัติกิจกรรมเสร็จสิ้น	หลังดำเนินการ

เมื่อได้จัดทำเครื่องมือการวิจัยเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยได้ส่งเครื่องมือวิจัยให้ผู้เชี่ยวชาญเพื่อตรวจสอบเครื่องมือทั้งในด้านความเที่ยงตรง ความเชื่อมั่น ก่อนจะนำเครื่องมือไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล หลังจากนั้นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจึงได้นำเครื่องมือวิจัยที่ผ่านความเห็นชอบจากผู้เชี่ยวชาญแล้ว ไปเก็บข้อมูลตามกลุ่มเป้าหมายของแต่ละกิจกรรม ภาพที่ 4.14

ภาพที่ 4.14 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ประชุมกำหนดแนวทางการร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม ณ อุโบสถวัดเวฬุวัน วันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2566

2) การประเมินสภาพสภาพชุมชนตำบลนิคม ก่อนนำแผนปฏิบัติการลงมือสู่การลงมือปฏิบัติ ก่อนนำแผนลงสู่ลงมือปฏิบัติ จัดขึ้นวันที่ 23 กุมภาพันธ์ 2566 เวลา 13.30 น. ณ อุโบสถวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ก่อนนำแผนลงสู่ลงมือปฏิบัติ โดยทีมประเมินทั้ง 3 กลุ่มกิจกรรม เป็นผู้นำแจกแบบประเมินสภาพก่อนลงมือปฏิบัติกิจกรรมให้กับกลุ่มกิจกรรมของตนเองได้ทำการประเมินสภาพตามที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จากนั้นทำการเก็บรวบรวมนำมาวิเคราะห์ข้อมูลจากการใช้เครื่องมือดังกล่าว สรุปได้ ดังตารางที่ 4.10

ตารางที่ 4.10 ผลการประเมินสภาพก่อนลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม

ลำดับ	โครการรักลูกปลูกธรรม	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	กิจกรรมรักลูกผูกพัน	**2.26**	**.40**	พอใช้
2	กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	2.24	.43	พอใช้
3	กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	2.22	.41	พอใช้
	ผลรวมเฉลี่ย	**2.24**	**.41**	พอใช้

จากตารางที่ 4.10 สำหรับเกณฑ์ต้องการที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยกำหนดไว้ คือ ระดับดี หรือมากกว่า 3.00 คะแนนขึ้นไปผลการประเมินสภาพจริง สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน โดยใช้ตัวแทนผู้เข้าร่วมกิจกรรม ที่เข้าประชุม และผู้ร่วมวิจัยในฐานะคณะกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรม และคณะกรรมการกิจกรรมหลัก ก่อนนำแผนลงสู่ลงมือปฏิบัติ พบว่าคะแนนสรุปทุกด้านอยู่ในระดับพอใช้ โดยมีค่าลี่ยเท่ากับ 2.24 เมื่อพิจารณารายกิจกรรมจากน้อยไปมาก ดังนี้ ผู้ร่วมวิจัยและตัวแทนผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจในจัดกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคมอยู่ในระดับพอใช้ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.22 กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน อยู่ในระดับพอใช้ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.24 และกิจกรรมรักลูกผูกพัน อยู่ในระดับพอใช้ โดยมีค่าฉลี่ยเท่ากับ 2.26

3) การนำโครงการที่กำหนดในแผนปฏิบัติการสู่การปฏิบัติ วัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันลงมือปฏิบัติตามแผนที่ได้จากการจัดกระทำร่วมกัน

กิจกรรมรักลูกผูกพัน คณะกรรมการกิจกรรมรักลูกผูกพัน ได้กำหนดกิจกรรมย่อย 3 กิจกรรม ดังนี้ 1) กิจกรรมสร้างคุณค่าในชีวิตตามแนวพุทธศาสนา 2) กิจกรรมการดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19 และ 3) กิจกรรมเยี่ยมเยือนให้กำลังใจ ที่ประสบความยากลำบากในการ ดำเนินงานโดยนำผู้ร่วมกิจกรรมเข้าอบรมหลักธรรม พิธีเปิดอบรม โดย พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร เจ้าอาวาสวัดเวฬุวัน,ประธานโครงการรักลูกปลูกธรรม บรรยาย เรื่องรักลูกผูกพันป้องกันปัญหา สร้างคุณค่าในชีวิต แนะนำการลงพื้นที่เก็บข้อมูลเยาวชน นักเรียนและผู้ประสบปัญหาความยากลำบากในการดำรงชีวิต ร่วมถึงบรรยายหลักธรรมบรรยายเรื่อง ผลกระทบจากโรคไวรัส COVID -19 โดย ผู้อำนวยการโรงพยาบาล เปิดโอกาสให้ผู้เข้าอบรมสอบถาม และแลกเปลี่ยนความคิดเห็น โดยคณะผู้ร่วมวิจัยนัดหมายอบรมครั้งที่ 2 ทำการสังเกต และปิดการอบรม ทำการปรเมินกิจกรรม

กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน คณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน ได้กำหนดกิจกรรมย่อย 3 กิจกรรม 1) กิจกรรมการรับรู้คุณค่าจิตอาสา 2) กิจกรรมการสร้างความรักสามัคคีของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา และ 3) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน โดยคณะกรรมการกิจกรรมได้ลงพื้นที่สำรวจประชาชนและกลุ่มผู้ที่ต้องการความช่วยเหลือที่ประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิต และควรได้รับการช่วยเหลือ รวมถึงการให้กำลังใจ พร้อมหลักธรรมในการดำรงชีวิต มีการมอบสิ่งของช่วยเหลือ การบริจาคเงินช่วยศูนย์พักคอย และการมอบอุปกรณ์ทางการแพทย์ให้โรงพยาบาล การบริการผู้ป่วยติดเตียง

กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม คณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ได้กำหนดกิจกรรมย่อย 3 กิจกรรม 1) กิจกรรมการเฉลิมพระเกียรติและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ 2) กิจกรรมการเห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน และ 3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม โดยคณะกรรมการกิจกรรมและผู้เข้าร่วมกิจกรรมปลูกต้นไม้และการดูแลรักษาป่าไม้

ขั้นตอนที่ 4 การร่วมสังเกต

เป็นการสังเกตเกี่ยวกับความก้าวหน้า และผลที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน โดยดำเนินการในเดือนมีนาคม 2566 ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ

1) การกำหนดรูปแบบและวิธีการในการสังเกตผล มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันกำหนดรูปแบบและวิธีการในการสังเกต แบบข้อเสนอแนะ แบบข้อเสนอแนะกลุ่ม การตรวจสอบและการบันทึกผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามสภาพจริงของลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ต้องการและไม่ต้องการ สำเร็จและไม่สำเร็จ จุดเด่น จุดควรพัฒนา และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ผลการเรียนรู้ และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติ โดยดำเนินการในวันที่ 26 มีนาคม 2566 ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดเวฬุวัน บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อมุ่งเน้นให้ได้รูปแบบและวิธีการสังเกตผลการลงมือปฏิบัติกิจกรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยก่อนกำหนดรูปแบบและวิธีการสังเกตผล ผู้วิจัยได้อธิบายวิธีการติดตามประเมินผลแผนงาน/กิจกรรมให้ที่ประชุมได้รับฟังและซักถามจนเป็นที่เข้าใจ จากนั้นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมประชุมปฏิบัติการกำหนดรูปแบบการสังเกตผลตามสภาพจริงของผลการลงมือปฏิบัติที่ต้องการและไม่ต้องการ เพื่อให้พบจุดเด่น จุดควรพัฒนา ของกิจกรรม 3 กิจกรรม และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไขลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมกิจกรรม และเพื่อร่วมกันสรุปสิ่งที่ทำสำเร็จ ไม่สำเร็จ มีสิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไข และการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นในสิ่งที่พบของกิจกรรม โดยใช้เครื่องมือในการสังเกตผล ซึ่งประกอบด้วย บันทึกภาคสนาม แบบรายงานความก้าวหน้าของกิจกรรม และบันทึกการประชุม ทั้งนี้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้นำเอาเทคนิคและเครื่องมือการวิจัยต่างๆ ที่เกิดจากการระดมความคิดเห็นและจัดกระทำร่วมกันมาวิเคราะห์ เพื่อจัดทำข้อสรุปเกี่ยวกับเทคนิคและเครื่องมือการวิจัยที่จะใช้ในการสังเกตผลการลงมือปฏิบัติ ซึ่งสรุปได้ดังตารางที่ 4.11

ตารางที่ 4.11 เครื่องมือในการสังเกต กิจกรรมที่ทำการสังเกตและผู้ใช้เครื่องมือ

เครื่องมือในการสังเกต	กิจกรรมที่ทำการสังเกต	ผู้ใช้เครื่องมือ
1) แบบสังเกตความก้าวหน้าของกิจกรรม	ตลอดระยะทำการวิจัย	ผู้รับมอบหมาย
2) แบบบันทึกการประชุม	ก่อนนำแผนลงสู่ลงมือปฏิบัติ	กลุ่มกิจกรรมประเมิน
3) แบบข้อเสนอแนะ	ระหว่างลงมือปฏิบัติ	ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย
4) แบบประเมินกิจกรรมรักลูกผูกพัน	หลังกิจกรรม	ผู้วิจัย
5) แบบสอบถามความพึงพอใจการจัดกิจกรรมกิจกรรมรักลูกผูกพัน	หลังกิจกรรม	ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย

2) ผลการลงมือปฏิบัติในแต่ละกิจกรรม โดยดำเนินการในระหว่างเดือนกรกฎาคม 2566 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันดำเนินการ โดยผู้รับผิดชอบสังเกตกิจกรรม ทั้ง 3 ทีม ดำเนินการสังเกตการนำแผนปฏิบัติการลงสู่ลงมือปฏิบัติจริงทั้ง กิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม โดยการสังเกตแต่ละกิจกรรมที่ดำเนินการนั้นแบ่งออกได้ 2 ระยะ คือ 1) ระหว่างลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยใช้เครื่องมือฉบับที่ 4 แบบรายงานความก้าวหน้าของกิจกรรม และ 2) หลังลงมือปฏิบัติกิจกรรม และมีการสรุปผลพร้อมเสนอรายงานผลการสังเกต มุ่งหวังให้มีการรายงานผลความพึงพอใจที่มีต่อลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมกิจกรรม ดังมีรายละเอียดในแต่ละกิจกรรม ดังนี้

2.1 กิจกรรมที่ 1 รักลูกผูกพัน ผลการลงมือปฏิบัติในกิจกรรม มีรายละเอียดดังนี้

1) ระหว่างลงมือปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมกิจกรรมดำเนินการระหว่างเดือน มีนาคม 2566 ดำเนินการสังเกตผลโดยการประชุมสัมมนาเฉพาะทีมผู้สังเกตมีความก้าวหน้า โครง การในภาพรวมเดินไปตามแผนปฏิบัติการที่กำหนดไว้ มีกิจกรรมที่ดำเนินการเสร็จสิ้นแล้ว 3 กิจกรรม ประกอบด้วย 1) กิจกรรมสร้างคุณค่าในชีวิตตามแนวพุทธศาสนา 2) กิจกรรมการดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19 และ 3) กิจกรรมเยี่ยมเยือนให้กำลังใจ หลังจากที่เยาวชนได้เข้าร่วมกิจกรรมในครั้งนี้ ปรากฏว่าผู้เข้าร่วมกิจกรรม จากพฤติกรรมที่ใช้เวลาว่าง หรือไม่รู้ว่าจะใช้เวลาว่างทำอะไรดี กลับมีความกระตือรือร้น มีความรับผิดชอบ ทำงานได้หลากหลายในหน้างาน ได้ใช้ความรู้ที่อบรมก่อนลงมือปฏิบัติมาใช้ได้จริง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมตรงต่อเวลา จนเป็นที่น่าพอใจอย่างดีเยี่ยม สังเกตความสัมพันธ์ในทีมงาน ความสัมพันธ์ในครอบครัว และในชุมชนผลการประเมินดีเยี่ยม เกิดการพัฒนาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ได้ประสบการณ์และเทคนิคเพิ่มเติมองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ไปในทางดีมากยิ่งขึ้น แตกต่างจากอดีตที่ผ่านมา

2) หลังการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ผลการสังเกตเมื่อลงมือปฏิบัติกิจกรรมสิ้นสุดลง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ดำเนินการสังเกตผล พบว่า มีการนำกิจกรรมหลักไปดำเนินการประกอบด้วย 3 กิจกรรมย่อย มีผลการประเมินลงมือปฏิบัติกิจกรรม ดังนี้

ตารางที่ 4.12 ผลการประเมินหลังการลงมือปฏิบัติกิจกรรมรักลูกผูกพัน

กิจกรรมหลักที่ 1	กิจกรรมย่อย	ผลการประเมิน $\bar{X}$	S.D.	แปลผล
รักลูกผูกพัน	1) กิจกรรมสร้างคุณค่าในชีวิตตามแนวพุทธศาสนา	4.30	.46	ดีมาก
	2) กิจกรรมการดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19	4.55	.50	ดีมาก
	3) กิจกรรมเยี่ยมเยือนให้กำลังใจ	4.35	.47	ดีมาก
	โดยรวมเฉลี่ย	**4.40**	**.43**	**ดีมาก**

จากตารางที่ 4.12 พบว่าผลการประเมินผลสำเร็จกิจกรรมรักลูกผูกพัน โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 และเมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรมเรียงจากน้อยไปมาก ดังนี้ กิจกรรม กิจกรรมสร้างคุณค่าในชีวิตตามแนวพุทธศาสนา อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 กิจกรรมเยี่ยมเยือนให้กำลังใจ อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.35 และกิจกรรมการดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19 อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55

2.2 กิจกรรมที่ 2 จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน ลงมือปฏิบัติกิจกรรม ประกอบด้วยระหว่างลงมือปฏิบัติกิจกรรม และหลังลงมือปฏิบัติกิจกรรม มีรายละเอียด ดังนี้

1) ระหว่างลงมือปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งกิจกรรมดำเนินการระหว่างเดือน มีนาคม 2566 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ดำเนินการสังเกตผลการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ใช้แบบติดตามความก้าวหน้าบันทึกการลงมือปฏิบัติกิจกรรม และรายงานการประเมินระหว่างลงมือปฏิบัติ พบว่าผล กิจกรรมที่ดำเนินการเสร็จเรียบร้อยแล้วทั้งหมดประกอบด้วย กิจกรรมการรับรู้คุณค่าจิตอาสา กิจกรรมการสร้างความรักสามัคคีของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา และกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน

2) หลังลงมือปฏิบัติกิจกรรม ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมการสังเกตผล พบว่า กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน โดยใช้แบบประเมินผลสำเร็จจิตอาสาช่วยเหลือชุมชนกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม บันทึกผลการสังเกตและผลงาน ภาพถ่าย เมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรมแล้ว ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ไปสังเกตร่องรอยหลักฐาน และแบบข้อเสนอแนะ พบว่า คณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน ได้จัดทำกิจกรรมให้เหมาะสมกับผู้เข้าร่วมโครงการและผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง โดยร่วมกันลงมือปฏิบัติจริง ได้พัฒนาจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน เป็นแหล่งเรียนรู้ และประเมินผล โดยแจกแบบสอบถามความพึงพอใจของเยาวชน เอกสารการวัดและประเมินผล และจากแบบขอเสนอแนะของผู้ร่วมวิจัย โดยมีผลการประเมินลงมือปฏิบัติกิจกรรม ดังตารางที่ 4.13 ดังนี้

ตารางที่ 4.13 ผลการประเมินหลังการลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน

กิจกรรมหลักที่ 2	กิจกรรมย่อย	ผลการประเมิน $\bar{X}$	S.D.	แปลผล
จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	1) กิจกรรมการรับรู้คุณค่าจิตอาสา	4.49	.50	ดีมาก
	2) กิจกรรมการสร้างความรักสามัคคีของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา	4.30	.46	ดีมาก
	3) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	4.46	.50	ดีมาก
	โดยรวมเฉลี่ย	**4.41**	**.40**	**ดีมาก**

จากตารางที่ 4.13 พบว่า ผลลงมือปฏิบัติการจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 และ เมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรมเรียงจากน้อยไปมาก ดังนี้ กิจกรรมการสร้างความรักสามัคคีของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 และกิจกรรมการรับรู้คุณค่าจิตอาสา อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.49

2.3 กิจกรรมที่ 3 จิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ผลลงมือปฏิบัติกิจกรรม ประกอบด้วยระหว่างลงมือปฏิบัติกิจกรรม และหลังลงมือปฏิบัติกิจกรรม มีรายละเอียดดังนี้

1) ระหว่างลงมือปฏิบัติกิจกรรม ระหว่างเดือน พฤษภาคม - มิถุนายน 2566 ผลดำเนินการกิจกรรมพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิพากษ์และการแก้ปัญหา โดยกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม โดยใช้เครื่องมือในการสังเกตผล คือ แบบติดตามและรายงานความก้าวหน้าของกิจกรรม จากนั้นนำมาประมวลสรุปผลการสังเกตระหว่างดำเนินงาน โดยการประชุมสัมมนา ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการวางแผนที่จะดำเนินกิจกรรมร่วมกัน โดยชี้แจงให้ผู้ร่วมวิจัยได้รับทราบร่วมกันในลงมือปฏิบัติกิจกรรมครั้งนี้ แบ่งทีมดำเนินการเพื่อให้กิจกรรมบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ประกอบ ด้วย 3 กิจกรรม 1) กิจกรรมการเฉลิมพระเกียรติและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ 2) กิจกรรมการเห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน และ 3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

2) หลังลงมือปฏิบัติกิจกรรม เมื่อลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามกิจกรรมสิ้นสุดลง ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ดำเนินการสังเกตผล พบว่า การจัดกิจกรรมเสร็จเรียบร้อยแล้วโดยใช้เครื่องมือ คือแบบประเมินคุณภาพมาตรฐาน บันทึกการลงมือปฏิบัติกิจกรรมและผลงาน บันทึกภาพถ่าย เมื่อเสร็จกิจกรรมแล้ว ผู้วิจัยและร่วมวิจัย ได้ไปสังเกตร่องรอยหลักฐาน และข้อเสนอแนะของผู้ร่วมวิจัยทุกคน มีการส่งเสริมให้ได้แสดงความสามารถ และทักษะ โดยเก็บเกี่ยวความรู้ที่เกิดขึ้นกับตัวผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทักษะ ประสบการณ์ เกิดองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมกับตนเอง และนำไปพัฒนาการต่อไป โดยมีผลประเมินลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมกิจกรรม ดังแสดงในตารางที่ 4.14

ตารางที่ 4.14 ผลการประเมินหลังการลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม

กิจกรรมหลักที่ 3	กิจกรรมย่อย	ผลการประเมิน $\bar{X}$	S.D.	แปลผล
จิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	1) กิจกรรมการเฉลิมพระเกียรติและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์	4.44	.49	ดีมาก
	2) กิจกรรมการเห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน	4.55	.50	ดีมาก
	3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	4.41	.49	ดีมาก
	โดยรวมเฉลี่ย	**4.46**	**.38**	**ดีมาก**

จากตารางที่ 4.14 โดยภาพรวมพบว่า ผลการประเมินผลสำเร็จกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 และเมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรมเรียงจากน้อยไปมาก ดังนี้ กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 กิจกรรมการเฉลิมพระเกียรติและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.44 และกิจกรรมการเห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.55

หลังการร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรมแล้วเสร็จสิ้นทั้ง 3 กิจกรรมแล้ว ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการสรุปผลการประเมินกิจกรรม และสอบถามความพึงพอใจในกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรม ตามดังแสดงในตารางที่ 4.15 และตารางที่ 4.16

ตารางที่ 4.15 ผลการประเมินหลังการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม

ลำดับ	กิจกรรม	ผลการประเมิน $\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1	กิจกรรมรักลูกผูกพัน	4.40	.43	ดีมาก
2	กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	4.41	.40	ดีมาก
3	กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	4.46	.38	ดีมาก
	ผลรวมเฉลี่ย	**4.42**	**.37**	**ดีมาก**

หมายเหตุ: เกณฑ์ต้องการที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยกำหนดไว้คือระดับดี หรือมากกว่า 3.00 ขึ้นไป

จากตารางที่ 4.15 โดยภาพรวม พบว่า ผลลงมือปฏิบัติการสรุปกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม อยู่ในระดับดีมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 และเมื่อพิจารณารายกิจกรรม โดยเรียงจากน้อยไปมาก ดังนี้ กิจกรรมรักลูกผูกพัน อยู่ในระดับดีมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 กิจกรรมจิตอาสา

ช่วยเหลือชุมชน อยู่ในระดับดีมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม อยู่ในระดับดีมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.46

ตารางที่ 4.16 ผลแบบสอบถามความพึงพอใจโครงรักลูกปลูกธรรม

ความพึงพอใจโครงการรักลูกปลูกธรรม	ผลการประเมิน		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.	
1. การให้บริการ	4.27	.44	ดีมาก
2. การอำนวยความสะดวกในกิจกรรม	4.27	.32	ดีมาก
3. ความสำคัญกิจกรรม	4.32	.39	ดีมาก
4. วิทยากรบรรยาย	4.36	.41	ดีมาก
ผลรวมเฉลี่ย	**4.30**	**.35**	**ดีมาก**

หมายเหตุ: เกณฑ์ต้องการที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยกำหนดไว้คือระดับดี หรือมากกว่า 3.00 ขึ้นไป

จากตารางที่ 4.16 โดยภาพรวมความพึงพอใจโครงการรักลูกปลูกธรรม พบว่า อยู่ในระดับดีมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.30 และเมื่อพิจารณารายกิจกรรม โดยเรียงจากน้อยไปมากดังนี้ การให้บริการ และการอำนวยความสะดวกในกิจกรรม อยู่ในระดับดีมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.27ความสำคัญกิจกรรมอยู่ในระดับดีมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.32 และวิทยากรบรรยายอยู่ในระดับดีมาก มีค่าคะแนนเฉลี่ยเท่ากับ 4.36

สรุป เมื่อการสังเกตลงมือปฏิบัติกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมเสร็จสิ้นลง ทีมผู้รับผิดชอบกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรม ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้ร่วมกันจัดการประชุมขึ้นในวันที่ 30 มิถุนายน 2566 เวลา 9.00 - 11.00 น. ณ อาคารปฏิบัติธรรมโรงเรียนวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อยืนยันถึงข้อสรุปที่ได้จากการสังเกตและสอบถามความพึงพอใจ ผลที่ได้รับจากการสังเกตลงมือปฏิบัติกิจกรรมกิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ซึ่งผลการลงมติความเห็นและความพึงพอใจของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยของแต่ละกิจกรรม ได้จากสะท้อนผลหลังปฏิบัติ การนำเสนอ และการสรุปผล ระดับตัวบุคคล ระดับกลุ่ม และระดับชุมชน ซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันถอดบทเรียน สะท้อนผล และอภิปรายผลการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่ผ่านมา และทบทวนวิธีลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม สิ่งที่ต้องการผลที่เกิดขึ้น การเรียนรู้ที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติ ความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นในครั้งนี้ และข้อเสนอแนะในลงมือปฏิบัติครั้งต่อไป ปรากฏผลดังนี้

การเรียนรู้ระดับบุคคล พบว่า ผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งกิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม มีทักษะจิตอาสา ทักษะความเป็นผู้นำ ทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิตและการแก้ปัญหา และทักษะการทำงานร่วมกัน ในการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม และผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีการแสดงความคิดเห็นที่มีผลในทางปฏิบัติผ่านการวิเคราะห์งานร่วมกับการได้เป็นผู้ร่วมคิดร่วมทำ แสดงความคิดเห็น

ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ผ่านกิจกรรมหลัก และกิจกรรมย่อย โดยสามารถร่วมภูมิใจในผลที่งานเกิดขึ้น และผู้ร่วมวิจัยกล้าแสดงความเห็นในกิจกรรม สามารถเชื่อมโยงกับประสบการณ์ที่ได้รับไปประยุกต์กับภาระงานอื่นได้อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ จะเห็นได้จากการเรียนรู้ที่พัฒนาเปลี่ยนไป การวัดและการประเมินผลที่หลากหลายสร้างความแปลกใหม่ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเมื่อนำกิจกรรมเหล่านี้นำไปประยุกต์ใช้ในการปฏิบัตตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1) การเรียนรู้ในระดับกลุ่ม พบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยทั้งกิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม เกิดความสัมพันธ์อันดี ไมตรีจิต เกิดความสามัคคี ความปองดอง เกิดความซาบซึ้งซึ่งกันและกัน และการสำนึกถึงผลประโยชน์ส่วนรวม โดยเฉพาะกิจกรรมที่ทำร่วมกันในกลุ่ม การทำงานเป็นทีม มีความสนิทสนมกันมากขึ้น ทุกคนกล้าแสดงออกทางความคิด กล้าพูดคุย แลกเปลี่ยนความคิดเห็น รวมถึงยอมรับถึงความคิดเห็นของผู้อื่น กลุ่มสามารถคิดค้นสิ่งใหม่ๆ ได้มากกว่าคนเพียงคนเดียวเพราะการทำงานร่วมกัน การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และมีเป้าหมายร่วมกัน สามารถสร้างแนวคิดใหม่ๆ เพื่อที่จะบรรลุเป้าหมายร่วมกัน การจัดกิจกรรมให้เยาวชนได้ศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและลงมือทำจริง โดยให้ความร่วมมือร่วมใจซึ่งกันและกันเป็นอย่างดี

2) การเรียนรู้ในระดับชุมชน พบว่า โดยภาพรวมแนวคิด และรูปแบบการพัฒนา ส่งเสริมแบบดั้งเดิม โดยการบรรยาย โดยเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับการเข้าร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรมผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้เรียนรู้ได้ฝึกปฏิบัตจากกิจกรรม มีความแตกต่างกัน โดยที่โครงการรักลูกปลูกธรรมได้พัฒนาผ่านกิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม โดยการใช้แหล่งเรียนรู้ในโรงเรียนวัดเวฬุวัน วัดเวฬุวัน และป่าชุมชน เพื่อพัฒนาโครงการรักลูกปลูกธรรม ให้เยาวชน คนในชุมชนมี มีความสามารถแก้ไขปัญหาชุมชน พัฒนาสังคมและชุมชนอย่างแท้จริง ตลอดถึงเพื่อพัฒนาชุมชนให้เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ให้มีคุณภาพและคุณธรรม ซึ่งเป็นเป้าหมายในการทำงานเพื่อชุมชน ร่วมถึงเยาวชนให้เป็นบุคคลที่มีค่านิยมที่ดีงามตามความต้องการของสังคม มีความรู้ ความเข้าใจและสามารถดำเนินชีวิตได้อย่างถูกต้องเหมาะสม ส่งผลให้สังคมและชุมชนเกิดความสงบสุข เกิดความความเข้มแข็งได้อย่างยั่งยืน ตามกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติแบบมีส่วนร่วมซึ่งฟังเสียงทุกเสียง ทุกความคิดเห็น ในการระดมความคิดใหม่ๆ จากความคิดที่หลากหลายที่ไม่ยึดติดแนวเดิม ยอมรับความเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี โดยใช้แนวทางการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

ผลจากลงมือปฏิบัติในขั้นตอนที่ 4 การร่วมสังเกต ทั้ง 3 ขั้นตอนคือ 1) การกำหนดแผนการลงมือปฏิบัติกิจกรรม 2) การสังเกตผลและนำเสนอรายงาน และ 3) การประเมินและสรุปผล ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต่างเรียนรู้ร่วมกันว่า กระบวนการสังเกตนั้นจริงๆ ได้ถูกสอดแทรกไว้ตลอดทุกกระบวนการขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยการสังเกตในขั้นตอนที่ 3 การร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม จะมีกิจกรรมย่อยมากมาย และเป็นกิจกรรมเสริมควบคู่ขนานกับทุกกิจกรรมย่อย ดังนั้นผู้วิจัยจำเป็นต้องบันทึกไว้ตลอดทุกช่วงกิจกรรมเพื่อไม่ให้เกิดสภาพสับสน หรือเกิดการซับซ้อนของข้อมูล และมีการแนวทางของรูปแบบการสังเกตผลไว้อย่างชัดเจนและเป็นระบบ เพื่อให้มีกรอบการบันทึกที่ชัดเจน เพื่อไม่เกิดความสับสนว่าควรจะบันทึกหัวข้อหรือลำดับขั้นตอน หรืออาจทำให้เสียเวลาบันทึกที่ไม่จำเป็นหรือไม่มีประโยชน์ ดังนั้นแนวทางรูปแบบการสังเกต ทำได้ด้วยการ

ร่วมกันจัดทำเครื่องมือการวิจัย ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้ใช้เครื่องมือการวิจัยจำนวน 4 ฉบับมาใช้ในการสังเกต ดังนี้คือ 1) แบบบันทึกการประชุม 2) แบบข้อเสนอแนะ 3) แบบรายงานความก้าวหน้าของกิจกรรม และ 4) แบบประเมินกิจกรรม ดังนั้นเครื่องมือการวิจัยควรจะต้องแล้วเสร็จอย่างน้อยก่อนขั้นตอนที่ 3 การร่วมลงมือปฏิบัติ ดังภาพที่ 4.15

ภาพที่ 4.15 การประชุม คณะกรรมการและคณะทำงาน กิจกรรมสะท้อนผลในขั้นตอนการสังเกต ณ อาคารปฏิบัติธรรม โรงเรียนวัดเวฬุวัน วันที่ 30 มิถุนายน 2566

ทั้งนี้ผู้วิจัยได้ให้คณะกรรมการกิจกรรมหรือผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีส่วนร่วมและอาศัยประเด็นดังนี้ 1) ทราบความต้องการของกิจกรรม 2) ความสำเร็จของกิจกรรม 3) ความไม่สำเร็จของกิจกรรม และ 4) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกิจกรรม

1) ความต้องการของกิจกรรม ในขั้นตอนสังเกตผลลงมือปฏิบัตินี้ ผู้ร่วมวิจัยต้องการว่าจะสามารถดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่ได้ร่วมกันวางแผนไว้ รวม 2 กิจกรรม คือ 1) กำหนดแผนการร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม และ 2) การร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม ให้บรรลุตามวัตถุประสงค์ได้ครบทุกตัวชี้วัดของกิจกรรม

2) ความสำเร็จของกิจกรรม โดยการกำหนดแผนการลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเป็นข้อตกลงตามความต้องการเพราะงานทุกอย่างที่ได้ร่วมกันจัดกระทำสำเร็จความต้องการทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นการทบทวน จัดคณะกรรมการกิจกรรม จัดกลุ่มทีมงาน การวัดและประเมินผล และการสร้างเครื่องมือและตรวจสอบคุณภาพ เพื่อใช้ในการวิจัย ส่วนกิจกรรมที่ 2 คือ การร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม พบว่าการนำกิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ลงมือปฏิบัติประสบผลสำเร็จตามความต้องการทุกประเด็นตามเป้าหมาย ตามตัวชี้วัดความต้องการ โดยเป็นไปตามเกณฑ์ที่ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันจัดทำขึ้น

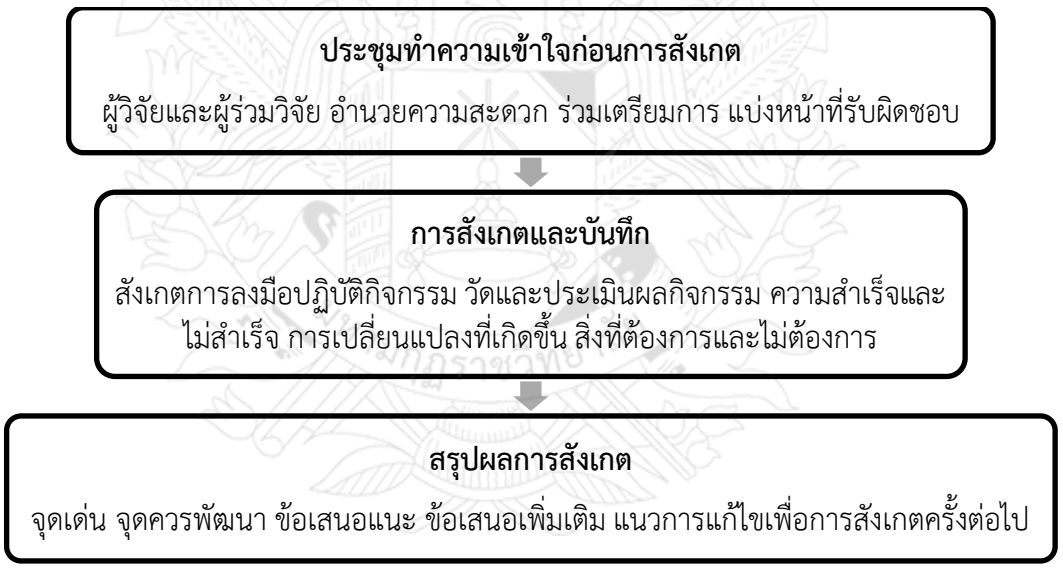
3) ความไม่สำเร็จของกิจกรรม พบว่าในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมทุกกิจกรรมได้บรรลุความต้องการแม้ว่าในบางครั้งอาจมีอุปสรรคเกิดขึ้นในระหว่างการทำงานบ้าง ไม่ว่าจะเป็นความคลาดเคลื่อนเวลา การปรับเปลี่ยนหรือการเลื่อนเวลาการทำกิจกรรมออกบ้างเล็กน้อย เนื่องจากผู้ร่วมวิจัย ผู้ร่วมกิจกรรมติดภาระงานส่วนตัว และภาระอื่นๆ รวมถึงภาระการประกอบอาชีพ โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เข้าร่วมก็อาจติดงาน ติดภาระหน้าที่อย่างอื่น แต่ปัจจัยเหล่านี้ก็ได้ลดลงและสามารถคลี่คลายลงได้ด้วยการร่วมมือปรึกษาหารือและหาทางออกร่วมกันตลอดมา หรือแม้แต่ปัญหา

ในการระดมความคิดเห็นต่างๆ ก็เกิดขึ้นบ่อยๆ เพราะผู้ร่วมวิจัยมีความรู้พื้นฐานและประสบการณ์ที่แตกต่างกัน แต่ผู้ร่วมวิจัยก็ยึดหลักธรรม หลักประโยชน์ส่วนรวม และหลักการมีส่วนรวม รวมถึงการให้กำลังใจซึ่งกันและกัน กระตุ้นให้ทุกคนได้มีโอกาสในการร่วมแสดงความคิดเห็นอย่างเต็มที่โดยไม่มีอคติต่อกัน

4) ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงกิจกรรม ในการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมทุกกิจกรรมล้วนมีปัญหาและอุปสรรคเกิดขึ้นบ้าง ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องมีเวลาน้อยบางกิจกรรม เป็นต้น แต่ทุกปัญหาที่เกิดขึ้นผู้ร่วมวิจัยต่างร่วมกันหาทางออกและช่วยกันดำเนินกิจกรรมต่าง ๆ ได้สำเร็จ เหตุที่เป็นเช่นนั้นเพราะผู้ร่วมวิจัยต่างมีความพร้อมหัวใจเดียวกัน มีความร่วมมือร่วมใจกัน และความมุ่งมั่นที่จะพัฒนางานของตน ได้ประสบผลสำเร็จ ดังนั้น ทุกคนจะต้องรักษาสิ่งที่ดีงามนี้เอาไว้ต่อไป

ข้อสังเกตที่ได้จากการลงมือปฏิบัติในขั้นตอนการสังเกตผล

ในขั้นตอนสังเกตนี้มีข้อสังเกตว่าในกิจกรรมการประเมินสภาพโครงการรักลูกปลูกธรรม เป็นการประเมินโดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยด้วยการใช้เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 3 แบบการประเมินสภาพโครงการรักลูกปลูกธรรม ในกิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม เพื่อเปรียบเทียบแสดงผลการลงมือปฏิบัติกิจกรรมทั้งก่อนและหลังลงมือปฏิบัติกิจกรรม ซึ่งผลการประเมินนี้เป็นไปตามเกณฑ์ที่ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดสภาพตามความต้องการจากลงมือปฏิบัติกิจกรรมเอาไว้ครบทุกประเด็น โดยได้แสดงให้เห็นว่า การนำแผนปฏิบัติการลงสู่ลงมือปฏิบัติกิจกรรมในขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 5 มีความสำเร็จ ดังภาพที่ 4.35

ภาพที่ 4.16 แสดงสรุปขั้นตอนการสังเกตผล ดำเนินการในเดือน พฤษภาคม – มิถุนายน 2566

ขั้นตอนที่ 5 การร่วมสะท้อนผล

เป็นการนำเอาเทคนิคสะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรม เพื่อทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การจากกิจกรรมในทุกประเด็น เพื่อให้เกิดการเห็นถึงรายละเอียดต่างๆ และสาเหตุของปัจจัยทั้งภายในภายนอก ซึ่งทำให้เกิดผลอย่างที่เป็นอยู่ทั้งที่มีความสำเร็จ และความไม่สำเร็จ มุ่งเน้นการะดมความคิด ความสามารถ การแลกเปลี่ยน ร่วมกันสังเคราะห์ สรุปประเด็นวิธีการดำเนินกิจกรรมเชิงบทเรียนหรือประสบการณ์ เป็นการค้นคว้าหาความรู้จากลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยใช้วิธีการสังเคราะห์ความรู้และจากประสบการณ์ของผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีการบันทึกรายละเอียดขั้นตอนลงมือปฏิบัติกิจกรรม ผลการร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม การร่วมกันการเรียนรู้ และองค์ความรู้ใหม่ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ที่เกิดขึ้นระหว่างร่วมกันลงมือปฏิบัติกิจกรรมทั้งที่มีความสำเร็จ และความไม่สำเร็จ เพื่อให้เกิดเป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงลงมือปฏิบัติกิจกรรมให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายและสามารถเผยแพร่ศึกษาเรียนรู้ได้ ดำเนินการในเดือน เมษายน 2566 เป็นการรายงานและสะท้อนผลเกี่ยวกับลงมือปฏิบัติตามแผนว่าสำเร็จหรือไม่สำเร็จตามที่ต้องการไว้

1) ลงมือปฏิบัติตามแผนที่สำเร็จ

1.1) กิจกรรมรักลูกผูกพัน โดยภาพรวมพบว่า

1.1.1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้ร่วมวิจัยบุคลากร โรงเรียนวัดเวฬุวันที่เข้าร่วมกิจกรรม มีความรู้ความเข้าใจในเรื่องของโรไวรัส COVID - 19 รู้วิธีป้องกันตนเอง เช่น การสวมหน้ากากอนามัย การล้างมือด้วยเจลแอลกอฮอลล์ เป็นต้น

1.1.2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับการช่วยเหลือด้านกำลังใจ ด้านวิชาการ และด้านหลักธรรมจากการลงพื้นที่พบปะเยี่ยมเยือน ได้รับเครื่องอุปโภคบริโภคช่วงกักตัวสังเกตอาการ ส่วนผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ยากจน มีความประพฤติดี เรียนดี ผู้ปกครองตกงานได้รับทุนการศึกษาจากวัดเวฬุวันและจากโรงเรียนวัดเวฬุวัน

1.1.3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้ร่วมวิจัยบุคลากรได้รับการอบรมจิตใจในวันพระตลอดปีการศึกษา จากพระสงฆ์วัดเวฬุวัน โดยเน้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้จักควบคุมพฤติกรรมตนเองด้วยศีล ควบคุมจิตใจตนเองด้วยสมาธิ และรู้จักให้ทาน ช่วยเหลือแบ่งปันกัน ส่งผลดีให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้ร่วมวิจัยและบุคลากร มีความรู้ความเข้าใจธรรมะมากขึ้น สามารถนำธรรมะมาปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้ดีขึ้น

1.1.4) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้ร่วมวิจัย บุคลากรที่เข้าร่วมกิจกรรม ทราบความหมายและแนวทางการพัฒนาชุมชน ตามหลักบวร ได้แก่บ้าน วัด และโรงเรียน ค่อนข้างดี เนื่องจากวัดเวฬุวัน โรงเรียนวัดเวฬุวัน และชุมชนตำบลนิคม มีการร่วมกันทำโครงการต่างๆภายในชุมชนมาโดยตลอด

1.1.5) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้ร่วมวิจัยบุคลากรที่เข้าร่วมกิจกรรมได้เคยเข้าร่วมโครงการและกิจกรรมต่างๆร่วมกับชุมชนตำบลนิคม และวัดเวฬุวันในวันพระและวันสำคัญต่างๆ ตามหลักบวร หลายครั้ง เช่น กิจกรรมวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา วันเฉลิมพระชนมพรรษาพระมหากษัตริย์ โครงการถนนสายบุญ วันผู้สูงอายุ และประเพณีสงกรานต์ เป็นต้น

1.2) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน บรรลุผลสำเร็จโดยภาพรวม พบว่า

1.2.1 คณะทำงานหรือผู้ร่วมวิจัยได้ให้ความรู้ความเข้าใจประชาชนและกลุ่มนักเรียนที่ขาดโอกาส ในชุมชนตำบลนิคมเพื่อให้ทราบเกี่ยวกับโรคไวรัส COVID - 19 และรู้วิธีป้องกัน ตลอดถึงการดูแลรักษาสุขภาพ ในรูปแบบต่างๆทั้งการชี้แจงในงานบุญประเพณีต่างๆ การทำป้ายประชาสัมพันธ์ และกลุ่มไลน์ เป็นต้น

1.2.2) คณะทำงานหรือผู้ร่วมวิจัยได้ลงพื้นที่สำรวจประชาชนและกลุ่มนักเรียนที่ขาดโอกาสในชุมชนตำบลนิคมที่ประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิต และควรได้รับการช่วยเหลือ พบว่าหลายคนได้รับผลกระทบจากสถานการณ์ไวรัส COVID - 19 ระบาด คณะผู้ร่วมวิจัยได้ให้คำแนะนำและให้กำลังใจ

1.2.3) กลุ่มนักเรียนที่ขาดโอกาสในชุมชนตำบลนิคมได้เรียนรู้หลักธรรมะ เช่น สังคหวัตถุ 4 พรหมวิหาร 4 และสัปปุริสธรรม 7 จากพระสงฆ์ เวลาจัดโครงการและกิจกรรมงานบุญประเพณีต่างๆ ในชุมชนตำบลนิคม เช่น งานทำบุญวันสำคัญทางพุทธศาสนา งานประเพณีสงกรานต์ โครงการถนนสายบุญตำบลนิคม และธนาคารบุญเกื้อกูลผู้ด้อยโอกาสตำบลนิคม การสอนธรรมะไม่เน้นเชิงวิชาการ แต่เน้นการปฏิบัติธรรมะไปพร้อมกับกิจกรรมที่ดำเนินการ เช่น ทาน การเสียสละ มีการมอบสิ่งของช่วยเหลือผู้ติดไวรัส COVID - 19 การบริจาคเงินช่วยศูนย์พักคอย และการมอบอุปกรณ์ทางการแพทย์ให้ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบลบ้านตาดดงเค็งนำไปบริการผู้ป่วยติดเตียง เป็นต้น จากกิจกรรมดังกล่าว ช่วยให้ชุมชนเกิดความรักและผูกพันกัน เกิดความสามัคคีมากยิ่งขึ้น

1.2.4) ประชาชนและกลุ่มนักเรียนที่ขาดโอกาสชุมชนตำบลนิคมสามารถประยุกต์ใช้ธรรมะในการดำรงชีวิตช่วงสถานการณ์วิกฤต และเวลาปกติได้ค่อนข้างดี สังเกตได้จากการดำเนินชีวิตประจำวัน มีลูกหลานดูแล มีการช่วยเหลือจากหน่วยงาน และจากองค์กรต่างๆ ในชุมชนตามสถานการณ์อย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นประชาชนและกลุ่มนักเรียนที่ขาดโอกาสได้ทราบแนวทางการพัฒนาชุมชน ตามหลักบวร (บ้าน/วัด/โรงเรียน) เพราะวัดเวฬุวัน เทศบาลตำบลนิคม โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพตำบล และกำนันผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ ได้ร่วมกันทำงานแก้ไขปัญหาและพัฒนาชุมชนมาตามลำดับ ซึ่งถือว่าเป็นจุดเด่นของชุมชนตำบลนิคม

1.2.6) ประชาชนและกลุ่มนักเรียนที่ขาดโอกาสชุมชนตำบลนิคมเคยเข้าร่วมโครงการและกิจกรรมต่างๆร่วมกับชุมชนและวัดเวฬุวันในวันพระและวันสำคัญต่างๆ ตามหลักบวร และได้เรียนรู้การนำหลักธรรมะมาบูรณาการกับหลักวิชาการ การมีส่วนร่วม ตลอดถึงผสมผสานกับประสบการณ์จากคณะทำงานหรือผู้ร่วมวิจัย ทำให้กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชนดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและหลากหลายตามสถานการณ์

1.3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม บรรลุผลสำเร็จ โดยภาพรวม พบว่า

1.3.1) ผู้ร่วมวิจัย หน่วยงาน องค์กรและประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจและตระหนักในคุณค่าของต้นไม้ มีจิตอาสาพร้อมที่จะดูแลรักษาให้ต้นไม้ที่ปลูกในพื้นที่ทั้ง 2 แห่ง ให้เจริญเติบโต เพิ่มพื้นที่ป่าไม้ของชุมชนตำบลนิคม

1.3.2) การกำหนดจัดกิจกรรมปลูกต้นไม้และการดูแลรักษาป่าไม้ในวันสำคัญของสถาบันพระมหากษัตริย์ เช่น วันเฉลิมพระชนมพรรษาขององค์พระมหากษัตริย์ และสมเด็จพระบรม

ราชินี ตลอดถึงวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา ทำให้ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ผู้ร่วมวิจัยบุคลากร ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และประชาชนในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมมากขึ้น แสดงถึงความความเชื่อ ความผูกพัน และความเคารพบูชาของประชาชนต่อมีต่อสถาบันพระมหากัตริย์และสถาบันศาสนา ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีทัศนคติที่ดีในเชิงบวก เห็นคุณค่า เห็นประโยชน์ ในกิจกรรมดังกล่าว และมีความเชื่อมั่นว่าถ้าหน่วยงาน องค์กร วัด และประชาชนในพื้นที่ตำบลนิคม ยังคงร่วมมือกันทำงานด้วยจิตอาสา และเสียสละอย่างต่อเนื่อง ต้นไม้จะเจริญเติบโต นำความเขียวขจี และอากาศบริสุทธิ์ กลับมาสู่ชุมชนและสู่โลกแน่นอน

1.3.3) ผู้ร่วมวิจัย ผู้นำชุมชน พระสงฆ์ ผู้ร่วมวิจัยบุคลากร ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และประชาชนที่เข้าร่วมกิจกรรม ได้เรียนรู้การทำงานร่วมกัน ตามแนวทางหลักบวร โดยอาศัยหลักธรรมสำคัญ คือ หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และ หลักสัปปุริสธรรม 7 เป็นการนำหลักธรรมมาใช้เป็นแกนหลักในการทำงาน เพราะที่ผ่านมาโครงการหรือกิจกรรมหลายอย่าง ดำเนินการแล้วไม่ประสพผลสำเร็จ หรือสำเร็จแต่ไม่ยั่งยืน เนื่องจากบกพร่องในการใช้ธรรมในการทำงาน เช่น มีเมตตากรุณาต่อกันน้อย ไม่เสียสละเวลาเพื่อส่วนรวม และไม่สามัคคีกัน เป็นต้น

1.3.6) การดำเนินกิจกรรมดังกล่าว เป็นการผสมผสานระหว่างเพื่อให้เกิดการผสมผสานระหว่างความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ทำงาน หรือภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติของคณะทำงานในฐานะผู้ร่วมวิจัย ทำให้มีแนวทางที่ชัดเจน มีพลังมากขึ้น

1.3.7) คณะทำงานหรือผู้ร่วมวิจัยรู้จักประเมินผลลัพธ์ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินกิจกรรมตามขั้นตอนต่างๆของการวิจัย และสถานการณ์ในแต่ละช่วงเวลาเป็นอย่างดี เนื่องจากกิจกรรมดังกล่าวขึ้นอยู่กับฤดูกาลที่เหมาะสม เช่น กิจกรรมล้อมรั้วเพื่อป้องกันโค กระบือ เข้ามากัดกินต้นไม้ที่ปลูกใหม่ เป็นต้น

2) ลงมือปฏิบัติตามแผนที่ไม่บรรลุผลสำเร็จ

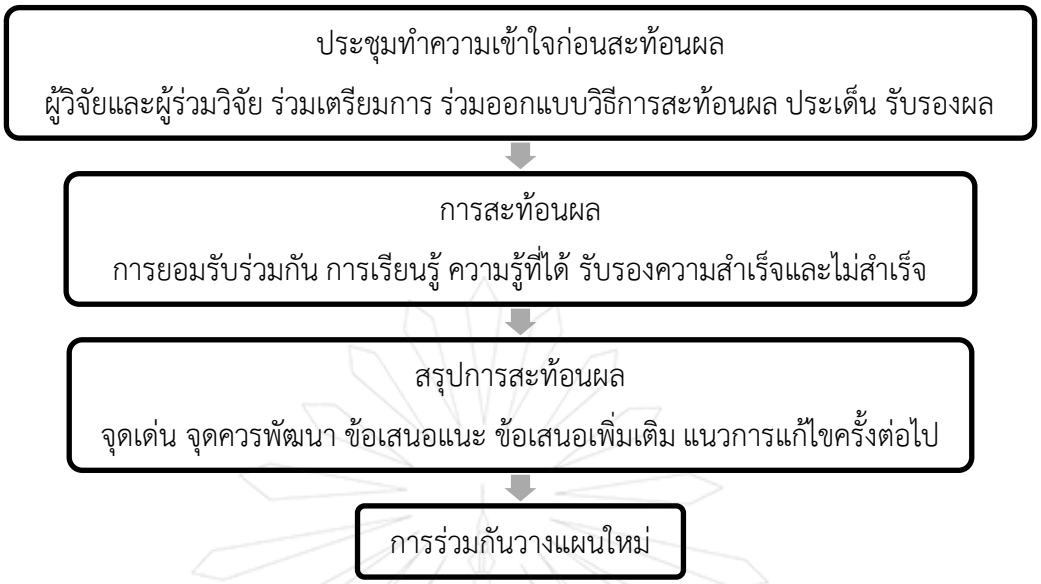
2.1) กิจกรรมรักลูกผูกพัน ที่ไม่สำเร็จ โดยภาพรวม พบว่า การลงมือปฏิบัติ เช่น การลงพื้นที่เก็บข้อมูลและเยี่ยมให้กำลังใจผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทำได้ล่าช้า เนื่องจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวัดเวฬุวัน มีที่อยู่อาศัยในพื้นที่ห่างไกลจากตำบลนิคม เช่น บางคนอยู่ในเขตอำเภอเมือง บางคนอยู่ในเขตอำเภอหนองกุงศรี เป็นต้น นอกจากนั้น บางช่วงที่มีผู้เข้าร่วมกิจกรรมติดเชื้อไวรัส COVID -19 คณะทำงานหรือผู้ร่วมวิจัยไม่สามารถไปพบผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เพราะ อสม.และผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่นั้นๆ ไม่อนุญาต เป็นต้น ส่วนการอบรมธรรมะแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมในวันพระที่วัดเวฬุวัน เดือนละ 4 ครั้ง ใช้วิธีการหมุนเวียนระหว่างระดับประถม และมัธยม เนื่องจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมจำนวนมาก จึงยังไม่ต่อเนื่องตามเจตนารมณ์ สำหรับการสงเคราะห์เครื่องอุปโภคบริโภค และทุนการศึกษา แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ยังไม่สามรถทำได้ครอบคลุม เนื่องจากงบประมาณของวัดและโรงเรียนมีน้อย จึงทำให้กิจกรรมดังกล่าวไม่ต่อเนื่องเท่าที่ควร ขณะเดียวกันเวลาในการลงมือปฏิบัติมีความเร่งรีบทำให้ความละเอียดและความครบถ้วนของประเด็นในการทำงานลดลงไปบ้าง แต่เป็นประเด็นที่แก้ไขได้ด้วยทำความเข้าใจเพิ่มเติม

2.2 กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน ที่ไม่สำเร็จ โดยภาพรวม พบว่า ผู้ร่วมวิจัยไม่สามารถเชิญกลุ่มนักเรียนที่ขาดโอกาสในชุมชนตำบลนิคมมาเข้าร่วมกิจกรรมในวันสำคัญต่างๆ ที่วัดเวฬุวัน และหน่วยงานในพื้นที่ร่วมกันจัดขึ้นได้ เนื่องจากบางคนเป็นผู้ป่วยติดเตียง บางคนชราภาพ

มาก เดินไม่สะดวก บางคนพิการ เป็นต้นทำให้การมีส่วนร่วมในกิจกรรมน้อย ส่งผลให้ความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม และหลักบวร ไม่ค่อยดี แต่ก็ดีใจที่ชุมชนให้การช่วยเหลือ นอกจากนั้นการช่วยเหลือโดยมอบเครื่องอุปโภคบริโภค และทุนในการประกอบอาชีพทำได้ไม่ต่อเนื่อง เพราะงบประมาณมีจำกัด จึงต้องใช้วิธีการระดมทุนผ่านโครงการถนนสายบุญตำบลนิคม

2.3 กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ที่ไม่สำเร็จ โดยภาพรวม พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนตำบลนิคม แม้จะรับรู้และทราบการดำเนินกิจกรรมนี้ แต่มีประชาชนเพียง 2 หมู่บ้าน คือ บ้านศรีสมบูรณ์ หมู่ 4 และบ้านคำแคน หมู่ 5 เข้าร่วมกิจกรรมมาโดยตลอด นอกนั้นจะเป็นเทศบาลตำบลนิคม กำนันผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกสภา และผู้ร่วมวิจัยผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวัดเวฬุวันเป็นหลัก อาจเป็นไปได้ว่าประชาชนมองเรื่องสิ่งแวดล้อมด้านป่าไม้เป็นเรื่องไกลตัว หรืออาจเห็นว่าควรเป็นหน้าที่ของประชาชน 2 หมู่บ้านที่เป็นพื้นที่ปลูกต้นไม้ อย่างไรก็ตาม ผู้ร่วมวิจัยเห็นว่า การส่งเสริมความเข้าใจด้านป่าไม้ และการรณรงค์ปลูกต้นไม้ควรทำต่อไปให้กำหนดเป็นโครงการและกิจกรรมระยะยาว 5 - 10 ปี ซึ่งจะส่งผลดีแก่ลูกหลานในชุมชนตำบลนิคมในอนาคต ส่วนการดำเนินกิจกรรม ขาดรายละเอียดตามรูปแบบจัดทำเอกสารไปบ้าง เนื่องจากผู้ร่วมวิจัย ไม่ชำนาญในเชิงวิชาการ แต่เน้นการลงมือปฏิบัติเป็นหลัก

ผลจากลงมือปฏิบัติในขั้นตอนการสะท้อนผล ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้เรียนรู้ร่วมกันว่าการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมที่มีการสะท้อนผลสิ่งที่ได้ลงมือปฏิบัติร่วมกันไปแล้ว ถือได้ว่าเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากเป็นการรวบรวมข้อมูลจากการสังเกตทั้งหมดมาสังเคราะห์ร่วมกันถึงสิ่งประสบความสำเร็จ ที่ไม่ประสบความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค สิ่งที่ควรปรับปรุงแก้ไข การเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้ที่เกิดขึ้น ความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นหลังจากการนำแผนปฏิบัติการลงสู่ลงมือปฏิบัติจริง และผลจากการสังเคราะห์ข้อมูลที่ได้จากขั้นตอนที่ 5 การร่วมสะท้อนผลนี้ จะถูกนำไปใช้ในขั้นตอนที่ 6 การร่วมวางแผนใหม่ จนได้ออกมาเป็นแผนลงมือปฏิบัติใหม่ หากลงมือปฏิบัติในขั้นตอนการสะท้อนผลนี้ไม่ครบถ้วนสมบูรณ์จะส่งผลถึงความครบถ้วนสมบูรณ์ของแผนปฏิบัติการที่จะได้ร่วมกันจัดทำขึ้นใหม่เช่นกัน ซึ่งผลจากการลงมือปฏิบัติพบว่าลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามแผนปฏิบัติการทุกกิจกรรมในภาพรวมบรรลุความต้องการ นำเสนอสรุปขั้นตอนการสะท้อนผลดังภาพที่ 4.36

ภาพที่ 4.17 ผลการรร่วมกันสรุปการสะท้อนผล

ขั้นตอนที่ 6 การร่วมวางแผนใหม่ โดยดำเนินการในเดือนมิถุนายน 2566 ประกอบด้วย 3 กิจกรรม ดังนี้

1) กิจกรรมสะท้อนผล ถอดบทเรียนกิจกรรม มีวัตถุประสงค์เพื่อทบทวนข้อมูลที่เป็นผลจากการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนที่ลงมือปฏิบัติผ่านมาแล้ว พร้อมทั้งนำเสนอเปรียบเทียบความก้าวหน้าในการพัฒนาตามผลการประเมินทั้งก่อนและหลังลงมือปฏิบัติตามแผน เพื่อชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงของการพัฒนาตามตัวชี้วัดที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันลงมือปฏิบัติกิจกรรม รวมทั้งนำเสนอให้เห็นถึงสิ่งที่บรรลุความต้องการและสิ่งที่ยังไม่บรรลุความต้องการ เพื่อการวางแผนดำเนินการในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 ต่อไป ดังตารางที่ 4.17

ตารางที่ 4.17 ผลลงมือปฏิบัติกิจกรรมย่อย

กิจกรรม	กิจกรรมย่อย	ผลลงมือปฏิบัติ
1. กิจกรรมรักลูกผูกพัน	3	ประสบความสำเร็จ
2. กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	3	ประสบความสำเร็จ
3. กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	3	ประสบความสำเร็จ

จากตารางที่ 4.17 พบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันทบทวนข้อมูลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมทุกขั้นตอนที่ผ่านมาในขั้นตอนที่ 1- 5 โดยขั้นตอนที่ 1-3 โดยนำเสนอผลลงมือปฏิบัติกิจกรรม การประเมินความก้าวหน้ากิจกรรม การเปรียบเทียบผลการลงมือปฏิบัติทั้งก่อนและหลัง การนำแผนปฏิบัติการลงสู่ลงมือปฏิบัติ เพื่อชี้ให้เห็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงในการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม และนำเสนอสิ่งที่ประสบความสำเร็จ และสิ่งที่ไม่ประสบความสำเร็จ ซึ่งถ้า

กิจกรรมดำเนินมา หากว่าบรรลุวัตถุประสงค์ ก็ยังให้มีลงมือปฏิบัติกิจกรรมนั้นต่อไป และต้องได้พัฒนาอย่างต่อเนื่อง หรืออาจจัดกิจกรรมเพิ่มเติม ซึ่งลักษณะการพัฒนาต่อเนื่องและตลอดเวลาไม่หยุดนิ่ง โดยร่วมร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัจจุบันปัญหา และหาสาเหตุของต้อตอปัญหาเพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางการแก้ไขปัญหา จากนั้นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้สรุปประเด็นในการวางแผนใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาที่ผ่านมา และเพื่อพัฒนาให้ดียิ่งขึ้นไป ซึ่งจะได้ดำเนินการในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 โดย ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันประชุมเพื่อแสดงความคิดเห็นในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ เพื่อเพิ่มแนวทางสำหรับการแก้ไขปัญหา และประเมินทางเลือก เพื่อนำไปกำหนดแผนปฏิบัติการใหม่ ดังตารางที่ 4.18

ตารางที่ 4.18 การกำหนดประเด็นเพิ่มเติมในกิจกรรมหลัก

กิจกรรม	ประเด็น
1. รักลูกผูกพัน	ความพากเพียรและสติสัมปชัญญะ
2. จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	ชุมชนแห่งการเรียนรู้
3. จิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	การดูแลรักษาป่า

จากตารางที่ 4.18 เมื่อได้ทางเลือกเพื่อแก้ไขปัญหาแล้ว ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจึงได้ร่วมกันทำแผนปฏิบัติการใหม่ขึ้นมา โดยการนำกิจกรรมเดิมมาร่วมพิจารณาด้วย ซึ่งได้ข้อสรุปในการจัดทำแผนปฏิบัติการใหม่

2) การจัดทำแผนปฏิบัติการ มีวัตถุประสงค์เพื่อนำทางเลือกที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันประเมิน นำมาจัดทำแผนปฏิบัติการใหม่ ดังตารางที่ 4.19

ตารางที่ 4.19 การกำหนดกิจกรรมเพิ่มเติมและประเด็นเพิ่มเติม

กิจกรรมเพิ่มเติม	ประเด็นเพิ่มเติม
1. รักความเพียรและสติ	การมีความพากเพียรและสติสัมปชัญญะ
2. จิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้	การสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้
3. จิตอาสารักป่าชุมชน	การดูแลรักษาป่าชุมชม

จากตารางที่ 4.19 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้มีมติให้ปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการใหม่ โดยดำเนินการเดือนมิถุนายน 2566 สำหรับเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่แบบบันทึกการสังเกตความหน้ากิจกรรม

3) สรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังกิจกรรม มีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ทราบถึงผลการลงมือปฏิบัติ ข้อบกพร่อง ปัญหาอุปสรรค ข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ การเรียนรู้ และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้

3.1) ผลการลงมือปฏิบัติ ผลจากการจัดกิจกรรมในขั้นตอนที่ 6 การร่วมวางแผนใหม่นี้ ทำให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเกิดการเรียนรู้ร่วมกันเกี่ยวกับประสบการณ์ในการนำเสนอสภาพปัญหาอุปสรรคเล็กๆ น้อยๆ ระหว่างลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่พบและแก้ปัญหาสำเร็จบรรลุเป้าหมายตามที่ต้องการจากลงมือปฏิบัติในขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 5 เพื่อนำมากำหนดเป็นสภาพตามความต้องการจากการจัดกิจกรรมเพิ่มเติมเพื่อการพัฒนาต่อยอดอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งได้มาซึ่งแผนปฏิบัติการชุดใหม่ 1) การะดมความคิดความสามารถเพื่อพัฒนาในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 จากประสบการณ์ของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ผลการลงมือปฏิบัติพบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันวิเคราะห์สภาพปัจจุบัน ปัญหา และระดมความคิดหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาร่วมกันจากประสบการณ์การทำงานร่วมกันในขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 5 ที่ผ่านมาของตนเองในประเด็นต่างๆ ที่ยังไม่บรรลุและบรรลุได้เสนอแนวคิดในการพัฒนาหลากหลายประเด็น 2) การนำเสนอแนวทางใหม่ร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ผลการลงมือปฏิบัติพบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ศึกษาแนวทางร่วมกันใหม่ในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 นี้เพื่อหาจุดที่จะต้องพัฒนาร่วมกันอีกรอบในขั้นตอนที่ยังไม่บรรลุให้บรรลุตามเป้าหมาย 3) การะดมความคิดความสามารถเพื่อการทำงานร่วมกันในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 ผลการลงมือปฏิบัติ พบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย มีความรู้ความเข้าใจตรงกันไปในแนวทางเดียวกันเพื่อการจัดการโครงการรักลูกปลูกธรรม และทั้ง 3 กิจกรรม โดยการร่วมกันระดมความคิดและจากประสบการณ์ในขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 5 ได้เป็นอย่างดีเพื่อปรับปรุงทิศทางการทำงาน

3.2) ข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรค 1) การะดมความคิดความสามารถเพื่อพัฒนาในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 จากประสบการณ์ของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย พบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยการมีเสนอความคิดเห็นในแนวทางที่หลากหลาย รวมประเด็นกันยากและภาระงานของแต่ละคนมีเยอะเกินไปจึงทำให้ไม่มีสมาธิ เลยทำให้เกิดอุปสรรคในการทำงานร่วมกันบ้างในบางครั้ง จึงทำให้แต่ละคนมองปัญหาที่เกิดขึ้นไม่ตรงกันก็มีในบางครั้ง 2) การนำเสนอแนวคิดใหม่ร่วมกัน พบว่าการนำเสนอแนวคิดใหม่ร่วมกันในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 นี้ทำให้มีกำลังใจในบางส่วนที่ทำสำเร็จแต่ก็ต้องมีเวลาในการพัฒนานวัตกรรมให้มากขึ้น 3) การะดมความคิดความสามารถเพื่อการทำงานในรอบใหม่นี้ พบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยขาดการร่วมคิด ทำให้แนวทางการลงมือร่วมกันปฏิบัติยังไม่สมบูรณ์เท่าที่ควรและวิธีการนำแนวคิดเชิงทฤษฎีมาใช้การร่วมกันบูรณาการระหว่างความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ทำงานนั้นมีน้อยเกินไป และสุดท้ายก็ยังไม่กล้าแสดงความคิดเห็น และ 4) สะท้อนผลหลังปฏิบัติ ผู้ร่วมวิจัยมีความเข้าใจวิธีสะท้อนผลหลังปฏิบัติในแต่ละประเด็นยังน้อยเกินไปไม่สมบูรณ์มากนัก

3.3) ข้อสังเกต ข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะ 1) การนำเสนอแนวคิดใหม่ของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ คือ การนำเสนอแนวคิดจำเป็นต้องมีการวิเคราะห์วางแผนที่ดี และมีความรอบคอบมากกว่านี้ เนื่องจากเรื่องสื่อการสอนนี้มีความละเอียดมาก 2) การะดมความคิดความสามารถเพื่อการทำงานในรอบใหม่นี้ มีข้อสังเกตและข้อเสนอแนะ คือ ทัศนะที่มีองค์ความรู้ของตนสำคัญมาก บางครั้งก็เอาแนวคิดตนมามากเกินไปเลยทำให้งานออกมาช้ามากกว่าปกติ การกลั่นกรองจากหลายๆ คนเป็นบรรทัดฐานแก่กันและกันจึงมีความสำคัญมากในวงจรใหม่นี้ ควรพิจารณาแนวคิดที่สอดคล้องกัน ทีละประเด็นจึงจะก่อเกิดงานในรอบใหม่นี้ออกมาได้ และ

3) สะท้อนผลหลังปฏิบัติ มีข้อสังเกตว่าผู้ร่วมวิจัยมีความเข้าใจในสะท้อนผลหลังปฏิบัติยังไม่ชัดเจนพอ เนื่องจากอาจเป็นด้วยความไม่เคยชินในการทำงานนี้

4) การเรียนรู้จากลงมือปฏิบัติ โดยเกิดขึ้นจากผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และผู้ร่วมกิจกรรม สำหรับองค์ความรู้จากลงมือปฏิบัติ ที่เกิดขึ้น 1) สะท้อนผล ถอดบทเรียนการพัฒนาขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 5 ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้เรียนรู้การวิเคราะห์ สภาพตามความต้องการ เชื่อมโยงร่วมกับสิ่งที่บรรลุความต้องการ และสิ่งที่ยังไม่บรรลุความต้องการ 2) การะดมความคิดความสามารถเพื่อการทำงานในวงจรใหม่นี้ ของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย มีการเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ คือ ในการทำงานร่วมกันนั้น ด้านของความคิดเห็นนั้นไม่ว่าจะออกมาในรูปแบบไหนก็ตามถูกหรือผิด เป็นการให้ผู้อื่นคิดต่อยอดแนวความคิดของกันและกัน เพราะจะทำให้เกิดองค์ความรู้มากมายแก่ผู้ร่วมงาน ดูอย่างการทำงานในวงจรใหม่นี้เห็นได้ว่า มีการพัฒนามากในเรื่องการเข้าร่วมกันประชุมปรึกษา และในด้านบุคลิกที่เปลี่ยนไปในการทำงานของผู้ร่วมวิจัยเป็นต้น 3) การนำเสนอแนวคิดใหม่ของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย มีการเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ คือ ผู้ร่วมวิจัยได้มีการเสนอแนวคิดใหม่ในการร่วมกันประชุมในเชิงทฤษฎีที่สามารถทำงานร่วมกันได้ในรอบใหม่นี้ได้อย่างลงตัว และสังเกตได้ว่ามีผู้ร่วมวิจัยบางท่านสามารถเสนอแนวคิดได้เร็วมาก อาจเนื่องมาจากการลงมือทำงานร่วมกันเลยทำให้เห็นจุดที่จะแก้ไขได้ง่าย 4) สะท้อนผลหลังปฏิบัติ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันทบทวนลงมือปฏิบัติในงานร่วมกันอย่างดี มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ในการทำงานร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้อย่างสมบูรณ์มากกว่าเดิม

ขั้นตอนที่ 7 การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ การดำเนินการในเดือนกันยายน 2566 ประกอบด้วยลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม 3 กิจกรรมเพิ่มเติม และเก็บงานหรือซ่อมเสริมจากกิจกรรมย่อยที่ดำเนินการในขั้นตอนที่ 3 เพื่อเพิ่มเติมประเด็นที่ต้องการให้สมบูรณ์หรือปรับปรุงส่วนที่ขาด ร่วมถึงการแก้ปัญหากันใหม่ โดยดำเนินการในเดือนกรกฎาคม 2566 คือ

1) การลงมือปฏิบัติร่วมกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันลงมือปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการที่ได้จากการจัดทำร่วมกัน มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันลงมือปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการที่ได้จากการจัดทำร่วมกัน ได้กำหนดจัดขึ้นในวันที่ 4 ตุลาคม 2566 เวลา 9.30 - 11.00 น. ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ ในขั้นตอนนี้มุ่งเน้นเพื่อให้มีการกระบวนการวิธีลงมือปฏิบัติ ลงมือปฏิบัติกิจกรรม ตามขั้นที่ 6 เพื่อให้ลงมือปฏิบัติเป็นไปตามวัตถุประสงค์กิจกรรมของขั้นตอนที่ 7 การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ โดยวิธีการะดมความคิดความสามารถ แลกเปลี่ยน แสดงความคิดเห็น ส่งเสริมกำลังใจให้ซึ่งกันและกัน เพื่อกำหนดวิธีลงมือปฏิบัติร่วมกัน 3 ประเด็น ดังนี้

1.1) การทบทวนกิจกรรม เป็นกิจกรรมที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ระดมความคิดเกี่ยวกับผลผลิตและผลลัพธ์ที่เกิดจาลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมกิจกรรม และจัดกิจกรรมต่างๆ ตามวัตถุประสงค์ที่ได้ระบุในกิจกรรม เพื่อนำไปสู่การวางแผนปฏิบัติใหม่ ซึ่งได้ข้อตกลงเป็นมติเร่วมกันว่า ลงมือปฏิบัติการในขั้นตอนปฏิบัติใหม่ คือ การนำทั้ง 3 กิจกรรมที่ได้ปฏิบัติไปแล้วในขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 5 มาดำเนินการต่อเนื่อง โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต้องการให้เกิดกระบวนการเรียนรู้จากประสบการณ์ ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติในขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 5 การแก้ไขข้อบกพร่อง ข้อผิดพลาด ปัญหาอุปสรรคที่เกิดขึ้นในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ผ่านมา

1.2) การปรับปรุงแนวทางการจัดกิจกรรม การติดตามประเมินผล ได้ข้อสรุปร่วมกันว่าต้องแบ่งลงมือปฏิบัติการออกเป็นอออก 2 ระยะ คือ 1) การติดตามประเมินผลระหว่างดำเนินการ และ 2) การประเมินผลเมื่อสิ้นสุดลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมหรือกิจกรรม

1.3) การปรับปรุงเครื่องมือการวิจัย เพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล จากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมใหม่ ผู้วิจัยนำเครื่องมือทั้ง 6 ฉบับ ที่ได้จากการสร้างและพัฒนาร่วมกันในขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 5 ได้แก่ ฉบับที่ 1 แบบบันทึกการสังเกตความก้าวหน้าของกิจกรรม ฉบับที่ 2 แบบบันทึกการประชุม ฉบับที่ 3 แบบข้อเสนอแนะ ฉบับที่ 4 แบบประเมินสภาพโครงการรักลูกปลูกธรรม สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ฉบับที่ 5 แบบประเมินกิจกรรม เพื่อนำมาเสนอให้ผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันทบทวนว่าจะมีการปรับปรุง หรือเพิ่มเติมอะไรอีกหรือไม่ ก่อนนำไปใช้ ซึ่งได้ข้อสรุปเป็นมติร่วมกันว่า ให้นำเครื่องมือการวิจัยทั้ง ฉบับที่ 5 แบบสอบถามความพึงพอใจการจัดกิจกรรมการพัฒนาทักษะการเรียนรู้ และฉบับที่ 6 แบบประเมินกิจกรรม ฉบับนี้นำไปใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้โดยไม่ต้องมีการปรับปรุงอะไรเพิ่มเติมอีก

ผลจากการจัดกิจกรรมเพื่อกำหนดแนวทางปฏิบัติใหม่ร่วมกัน ส่งผลให้ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเกิดการเรียนรู้ร่วมกันว่า การนำแผนปฏิบัติการลงสู่การลงสู่ลงมือปฏิบัติในขั้นตอนที่ 7 การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะต้องมีการเตรียมความพร้อมด้านต่างๆ ก่อนลงมือปฏิบัติจริง โดยการนำเอาข้อมูลเดิมที่ได้จาก ขั้นตอนที่ 3 การร่วมลงมือปฏิบัติ มาพิจารณาประกอบในการทบทวนแก้ไขปรับปรุง เพื่อให้การนำแผนปฏิบัติการลงสู่ลงมือปฏิบัติบรรลุเป้าหมายได้อย่างมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ดังภาพที่ 4.37

ภาพที่ 4.18 คณะกรรมการและคณะทำงานกิจกรรม ประชุมและระดมความคิดเห็นในการกำหนดแผนการลงมือปฏิบัติกิจกรรมใหม่ ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดเวฬุวัน เมื่อ 4 ตุลาคม 2566

2) สรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังลงมือปฏิบัติ เพื่อให้ทราบถึงผลการลงมือปฏิบัติข้อบกพร่อง ปัญหาอุปสรรค ข้อคิดเห็น ข้อแนะนำ การเรียนรู้ และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นในขั้นตอนนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ได้มีการนำเสนอแผนปฏิบัติการลงสู่ลงมือปฏิบัติกิจกรรมใหม่ ดังนี้

ผลการลงมือปฏิบัติกิจกรรม กิจกรรมรักความเพียรและสติ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้เพิ่มกิจกรรมการมีความพากเพียรและสติสัมปชัญญะ โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้เพิ่มกิจกรรมส่งเสริมผู้เข้าร่วมกิจกรรม ร่วมถึงผู้ปกครอง ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องให้มีความเพียรเป็นคุณสมบัติที่จะทำให้งานสำเร็จ มีความมุ่งมั่น โดยเฉพาะการทำงานเพื่อประโยชน์ส่วนรวม มีการเข้าใจง่ายและปรับเปลี่ยนให้เข้ากับสภาพสังคมปัจจุบัน มีสติ มีความรู้ เห็นถูกตามความเป็นจริง มีความรู้แจ้งซึ่ง มีความไม่หลงผิดหรือไม่เห็นผิด เป็นผล มีสมาธิ

กิจกรรมจิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้เพิ่มกิจกรรมการสร้างโรงเรียนและวัดให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ ให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้และนำไปใช้ เพื่อเป็นพลเมืองที่ดีของชุมชน และประเทศชาติ และได้นำหลักสังคหวัตถุ 4 ในการเป็นแนวทางการลงมือปฏิบัติกิจกรรม มีการการแบ่งปันในรูปสิ่งของหรือความรู้ ใช้คำพูดสุภาพ อ่อนหวาน ในระหว่างลงมือปฏิบัติกิจกรรมและหลังกิจกรรม ประพฤติตน บำเพ็ญตนเป็นประโยชน์เพื่อผู้อื่น วางตนเสมอต้นเสมอปลาย ให้เหมาะสมกับเหตุการณ์และ สภาพแวดล้อม มีความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมวิจัย ผู้ปกครอง คนในชุมชนและผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างวัย สภาพครอบครัวของผู้เข้าร่วมกิจกรรม อารมณ์ ความรู้สึก และจิตใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องหลัก ประกอบไปด้วย พระสงฆ์ ผู้ร่วมวิจัยผู้สอน ผู้ปกครอง ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ผู้บริหาร ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นต้น สามารถทำได้หลายวิธีการ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเลือกประยุกต์ใช้ โดยอยู่ในกรอบและจุดมุ่งหมายของการร่วมกันพัฒนาเยาวชน สถาบันครอบครัว สำหรับชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์

กิจกรรมจิตอาสารักป่าชุมชน ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้เพิ่มกิจกรรมที่เหมาะสมเพื่อส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอนุรักษาทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า สามารถฟื้นฟูป่าให้มีความอุดมสมบูรณ์เพิ่มขึ้น มีความสัมพันธ์ที่ดีสื่อสารใช้คำพูดสุภาพ อ่อนหวาน ก่อให้เกิดไมตรี ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรม และระหว่างกลุ่มในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสารักป่าชุมชน รวมถึงกับคนในชุมชน สามารถป้องกันการบุกรุกพื้นที่ป่าและการตัดไม้ทำลายป่า ด้วยความรัก ความมีใจปรารถนาดีกับป่าชุมชน แบ่งปันในรูปสิ่งของหรือความรู้ในการรักษาป่า ประพฤติตนบำเพ็ญตนเป็นประโยชน์เพื่อป่าชุมชนและผู้อื่น วางตนเสมอต้นเสมอปลาย และให้เหมาะสมกับจิตอาสารักป่าชุมชน

ผลลงมือปฏิบัติการจัดกิจกรรม หลักพุทธธรรมที่เกี่ยวกับจิตอาสาในพระพุทธศาสนา หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักสัปปุริสธรรม 7 โดยภาพรวมทั้ง 3 กิจกรรม พบว่า 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้เพื่อรู้จริง 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้จริง 3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันกับคนอื่นความสามัคคีมีเมตตา 4) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้เพื่อนำไปปรับใช้ได้ในชีวิตจริง เพราะมนุษย์ทุกคนต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 5) ผู้ร่วมกิจกรรมได้แนวทางปรับทัศนคติ อารมณ์ของตนเองในขณะร่วมกิจกรรม การลงมือปฏิบัติกิจกรรม ดังภาพที่ 4.18

ภาพที่ 4.19 กิจกรรมรักความเพียรและสติ จิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้ และจิตอาสารักป่าชุมชน

2.2 ข้อบกพร่องหรือปัญหาอุปสรรค ปัญหาอุปสรรคเรื่องเวลาในการบรรยายไม่เพียงพอในบูรณาการระหว่างความรู้หลักธรรมกับการลงมือปฏิบัติกิจกรรมพร้อมสรุปรายงานกิจกรรม ทำให้ผู้ร่วมวิจัยต้องปรับการจัดการเรียนรู้ให้เหมาะกับสภาพเหตุการณ์ และใช้การพัฒนาหรืออบรมเป็นกลุ่มย่อยแทนการพัฒนาหรืออบรมทั้งหมด รวมถึงการประชุมย่อย

2.3 ข้อสังเกต ข้อคิดเห็น หรือข้อเสนอแนะ

1) ในการกำหนดแผนการลงมือปฏิบัติร่วมกัน ใหม่ ผู้วิจัยสังเกตเห็นความตั้งใจของผู้ร่วมวิจัยผู้ร่วมวิจัยในการพัฒนาการจัดกิจกรรม เนื่องจากจำกัดด้วยเวลา ทำให้บางกิจกรรมไม่สามารถจัดได้เต็มที่ จึงได้ร่วมกันกำหนดแนวปฏิบัติเพื่อให้การจัดการกิจกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2) ในการลงมือปฏิบัติร่วมกัน ใหม่ ผู้ร่วมวิจัยผู้ร่วมวิจัยได้จัดเตรียมเครื่องมือ และอุปกรณ์สนับสนุนเพิ่มเติมอย่างครบถ้วนและเต็มที่ มีการลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยมีการประสานงาน และมีความร่วมมือระหว่างผู้ร่วมวิจัยผู้ร่วมวิจัยและผู้วิจัย ทำให้บรรยากาศกิจกรรมเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดความสุข สนุกในกิจกรรม

2.4 การเรียนรู้จากลงมือปฏิบัติ ที่เกิดขึ้นกับผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และชุมชน และองค์ความรู้จากลงมือปฏิบัติที่เกิดขึ้น

การลงมือปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมรวมพลังเพื่อพัฒนาเยาวชน คนในชุมชน ในขั้นตอนที่ 7 การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ มีการเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้น ดังนี้

1) การร่วมกันวิเคราะห์แนวทางการพัฒนาเยาวชน การรักครอบครัว การเป็นพลเมืองที่ดี โดยนำพุทธธรรมซึ่งเป็นพื้นฐานของคนในสังคมไทยมาบูรณาการหลอมรวมเข้ากับศาสตร์และทฤษฎีการสอนเยาวชน สามารถแยกแยะดีชั่วได้ด้วยตนเอง รู้ว่าสิ่งใดควรทำสิ่งใดไม่ควรทำ

2) การวางแผนพัฒนาอบรมและปฏิบัติกิจกรรมรักลูกปลูกธรรมของผู้ร่วมกิจกรรมรักลูกผูกพัน และเชิญบุคคลผู้มีความรู้ ความสามารถ ภูมิปัญญาท้องถิ่น จากภายนอก ร่วมจัดกิจกรรมกระบวนการเรียนรู้ร่วมกับคณะกรรมการกิจกรรม การลงมือปฏิบัติจริงจะประกอบด้วย คณะกรรมการกิจกรรม นำเสนอแผนจัดกิจกรรมอบรบเชิงปฏิบัติการ โดยเป็นแผนการจัดกิจกรรมกลุ่มย่อย ตามประเด็นหรือเป็นฐานกิจกรรม และวิทยากรหรือผู้ทรงคุณวุฒิ เช่น พระสงฆ์ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยร่วมกันให้ความคิดเห็น และข้อเสนอแนะ ในการพัฒนาและปรับปรุงแผนจัดการกิจกรรมการเรียนรู้ 3) การนำแผนการจัดกิจกรรมไปจัดกิจกรรม ร่วมถึงคณะทีมสังเกตการณ์ ไปสังเกตการจัดกิจกรรม ผลกิจกรรม ในประเด็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้ หรือต้องการแก้ไขเรื่องอะไร 2) วัดผลความรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้ หรือแก้ไข ตัวชี้วัด เครื่องมือที่ใช้เมื่อผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้ได้แล้ว ควรลงมือปฏิบัติหรือทำกิจกรรมใด 4) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมยังเรียนรู้ไม่ได้ ควรทำอย่างไรต่อ ได้ดำเนินการซ่อมเสริม 4) สะท้อนผลทางความคิด เป็นการสะท้อนผลการจัดกิจกรรม จากการสังเกตพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีแนวทางการสังเกตการลงมือปฏิบัติจะสะท้อนความคิดเห็นในเชิงบวก ไม่มีการตำหนิ หรือแสดงความคิดเห็นในเชิงลบ โดยจะเน้นไปที่พฤติกรรมการเรียนรู้ของผู้ร่วมกิจกรรมเป็นหลัก ยึดการให้กำลังใจ ไม่ควรตำหนิ เป็นจุดควรพัฒนาแทนการตำหนิ หากมีข้อบกพร่องที่จะต้องแสดงความคิดเห็นและชี้แจงพร้อมใช้เหตุผลทางการวิชาการประกอบ และการเป็นกัลยาณมิตร โดยมีขั้นตอนต่อไปนี้ 1) ประเมินการจัดการกิจกรรมก่อนและนำเสนอตามประเด็นการพัฒนา กระบวนการลงมือปฏิบัติ ผลที่เกิดขึ้น ความพึงพอใจ สภาพปัญหา เป็นต้น เพื่อให้เห็นจุดเด่น จุดควรพัฒนาของตนเอง 2) คณะกรรมการกิจกรรมให้ข้อเสนอแนะจากการสังเกต การจัดกิจกรรรม โดยนำข้อมูลจากการสังเกต และการบันทึกพฤติกรรมมาเป็นข้อเสนอแนะ เพื่อใช้ในการปรับปรุงการจัดกิจกรรมโครงการรักลูกปลูกธรรม เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการวางแผนในการทำกิจกรรมในลงมือปฏิบัติใหม่ต่อไป 5) นำแผนจัดกิจกรรมที่ได้สะท้อนผลความคิดไปปรับปรุงแก้ไข ตามความคิดเห็นของคณะกรรมกิจกรรม หรือผู้ทรงคุณวุฒิ โดยคำนึงหรือยึดแนวทางดังนี้ 1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้ 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเพื่อลงมือปฏิบัติ 3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้ในการจะอยู่ร่วมกันกับคนอื่น และการทำงานเป็นทีม 4) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้และทักษะเพื่อนำไปปรับใช้ได้ในชีวิตจริง เพราะมนุษย์ทุกคนต้องเรียนรู้ตลอดชีวิต และ 5) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แนวทางในปรับตัวในการดำรงชีวิต และขณะดำเนินกิจกรรมต่างๆ พร้อมกันนั้นผู้เข้าร่วมแนวทางพระพุทธศาสนาใน การพัฒนาทุกๆ วัน และพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ขั้นตอนที่ 8 การร่วมสังเกต เป็นกระบวนการร่วมสังเกตเกี่ยวกับความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนของขั้นตอนที่ 7 การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ ดำเนินการในเดือนมิถุนายน 2566 ประกอบด้วยลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม 3 กิจกรรมเพิ่มเติม และเก็บงานหรือซ่อมเสริมจากกิจกรรมย่อยที่ดำเนินการในขั้นตอนที่ 3 คือ

1) การกำหนดรูปแบบและวิธีการในการสังเกตผล มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันกำหนดรูปแบบและวิธีการในการสังเกต แบบข้อเสนอแนะ ข้อเสนอแนะกลุ่มโครงการและกิจกรรม การตรวจสอบและการบันทึกผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามสภาพจริงของลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ต้องการและไม่ต้องการ สำเร็จและไม่สำเร็จ จุดเด่น จุดควรพัฒนา และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ผลการเรียนรู้ และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติ

1.1) จุดเด่นของกิจกรรม คือ 1) ปัญหาที่กำหนดขึ้นมีความชัดเจน ตรงประเด็นน่าสนใจ ท้าทาย ไม่คลุมเครือ มีความทันสมัย และเกิดขึ้นจริง ระดับความยากง่ายของปัญหามีความเหมาะสมกับพื้นฐานความรู้เดิม และประสบการณ์ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เนื่องจากผู้เข้าร่วมวิจัยมีความชำนาญและเรียนรู้กิจกรรมมากขึ้น 2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทราบปัญหา เข้าใจสภาพแวดล้อมมีข้อมูลเพียงพอสำหรับนำมาวิเคราะห์ที่ได้จากการสืบค้น และคณะกรรมกิจกรรมสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถอภิปราย และเรียนรู้แบบเจาะลึกลงไปในฐานข้อมูล จนเข้าใจแนวคิดของปัญหามากกว่าการท่องจำ และสามารถเชื่อมโยงความรู้เดิมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับข้อมูลใหม่ที่ได้มา 3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมนำความรู้ใหม่ไปใช้ สามารถพัฒนาอย่างต่อเนื่อง และศึกษาเพิ่มเติมจากจะหาแหล่งข้อมูลอื่น โดยภายใต้การสนับสนุนของคณะกรรมการกิจกรรม มีการจัดเตรียมแหล่งเรียนรู้ที่เพียงพอและหลากหลาย และอุปกรณ์ อื่นๆ ที่จำเป็นต่อการจัดกิจกรรม หลังจากผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้และสังเคราะห์ความรู้แล้ว ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสรุปความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้น เกิดทักษะเกิดประสบการณ์ สามารถทำงานเป็นทีม สามารถนำไปปรับใช้ในชีวิตประจำวันของตนเอง คณะกรรมการกิจกรรมและทีมงานควรให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสรุป โดยคณะกรรมการกิจกรรมและทีมงานแนะนำแนวทางหรือแนะนำ 5) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงความสามารถของตนเองได้อย่างเต็มที่ โดยการนำเสนอยังคงต้องปรับปรุงเกี่ยวกับประเด็นที่ต้องอธิบายจากความเข้าใจ

1.2) จุดควรพัฒนาของกิจกรรม คือ 1) คณะกรรมการกิจกรรมและทีมงานสามารถแนะนำและสร้างแรงบันดาลใจให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยใช้นำเสนอผังความคิด ในการจัดการข้อมูลเนื่องจากช่วยในการจัดเลียงลำดับความคิดให้เป็นระบบ สามารถวิเคราะห์ข้อมูลได้ง่ายขึ้น คณะกรรมการกิจกรรมและทีมงานเป็นผู้คอยแนะนำ ตั้งคำถามย่อยๆ ให้เกิดข้อสงสัย นำไปสู่การค้นหาคำตอบ แต่ต้องไม่แทรกแซงความคิด ถ้าผู้เข้าร่วมกิจกรรมวิเคราะห์ปัญหาไม่ตรงประเด็น คณะกรรมการกิจกรรมและทีมงานไม่การว่ากล่าว หรือลงโทษ โดยส่งเสริมให้กำลังใจ ผลักดันให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความหน้า และพัฒนาต่อไปไม่หยุดยั้ง 2) คณะกรรมการกิจกรรมและทีมงานควรประเมินผลการนำเสนอของผู้เข้าร่วมกิจกรรม แล้วนำมาเป็นส่วนหนึ่งของคะแนนความสามารถที่ครอบคลุมทั้งด้านความรู้ การคิดวิเคราะห์ การทำงานเป็นทีม และการนำเสนอผลงาน รายงาน และอื่นๆ ตามวัตถุประสงค์ของโครงการรักลูกปลูกธรรม และกิจกรรม 3 กิจกรรม 3) คณะกรรมการกิจกรรมและทีมงานต้องเป็นผู้รู้และประสานช่วยเหลือทุกด้าน ด้านการบริหารจัดการความร่วมมือประสานงานกันระหว่างฐานกิจกรรม ตลอดไปจนถึงการวางแผนที่เหมาะสม ซึ่งจะทำให้การจัดการกิจกรรมให้มีประสิทธิภาพ มีแหล่งข้อมูลที่เพียงพอ การเตรียมความพร้อม และจัดหาอุปกรณ์สนับสนุนอย่างครบถ้วนและเหมาะสม พร้อมทั้งเทคโนโลยีที่เกี่ยวข้องสำหรับจัดกิจกรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรม 4) หน้าที่บทบาทและทักษะของคณะกรรมการกิจกรรมและทีมงานในการจัดการกิจกรรมในการออกแบบกิจกรรม และบริหารจัดการให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ทำกิจกรรมการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติตามที่วางแผนไว้ เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้เรียนรู้ และพัฒนาทักษะของตนเองให้เป็นไป

ตามต้องการของโครงการและกิจกรรม 5) การพัฒนาความรู้ความเข้าใจ และหลักธรรม ร่วมถึงทักษะที่สำคัญในด้านต่างๆ และผู้เข้าร่วมกิจกรรม

1.3) ข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข คือ1) การอบรมควรเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ โดยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ลงมือปฏิบัติมากกว่าการให้ปฏิบัติตามหลักการหรือวิชาการ สิ่งที่ปรากฏในหลักวิชาไม่สามารถตอบสนองระบบปฏิบัติการได้ทั้งหมด จึงเป็นปัญหาทางเทคนิคที่ต้องขอความช่วยเหลือจากผู้รู้ ควรให้คณะกรรมการกิจกรรมและทีมงานได้ทำความเข้าใจกับปัญหาที่จะต้องพบเจอในขณะลงมือปฏิบัติ 2) เนื่องจากการอบรมหรือการลงมือปฏิบัติมีความหลากหลาย มีประเด็นมากมาย ตามที่วิทยากรนำเสนอ หรือผู้เชี่ยวชาญแนะนำเพิ่มเติม โดยผู้เข้าร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถนำมาประยุกต์ใช้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรม หรือชุมชนได้อย่างเหมาะสม ต้องพิจารณาว่าจะใช้สื่อหรืออุปกรณ์ประเภทใด จากนั้นควรจัดกิจกรรมเพื่อฝึกปฏิบัติเฉพาะกิจกรรมที่เหมาะสมก่อน ใช้สื่อจริง โดยไม่อบรมอย่างเดียว โดยไม่คำนึงถึงการนำไปใช้จริง 3) การอบรมควรเปลี่ยนแปลงรูปแบบ ควรเป็นการอบรมเชิงปฏิบัติการ ไม่ใช้แค่การบรรยาย หรือนำเสนอเท่านั้น 4) การอบรมเชิงปฏิบัติการ จำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องใช้เวลามาก ดังนั้น ต้องวางแผนให้ครอบคลุมเวลาให้เหมาะสมกับประเด็นเนื้อหา และแนวทางลงมือปฏิบัติ จนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้อย่างชำนาญและคล่องแคล่ว 5) การเรียนรู้เนื้อหา ไม่จำเป็นต้องนำเสนอ ควรนำเสนอวิธีปฏิบัติและให้ผู้เข้ารับการฝึกอบรมได้ฝึกปฏิบัติไปพร้อมๆ กัน

2) ผลลงมือปฏิบัติตามแผน

เมื่อการสังเกตผลกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมเสร็จสิ้น ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ร่วมกันประชุมเพื่อสรุปผลการสังเกต โดยใช้แบบประเมินกิจกรรม รายละเอียดที่ได้นำเสนอจะเป็นหัวข้อเดิมตามที่ได้นำเสนอไปแล้วในขั้นตอนที่ 4 การร่วมสังเกต แต่จะนำเสนอเฉพาะสิ่งที่เห็นเพิ่มเติม สิ่งที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขพัฒนาให้ได้ผลลัพธ์ที่ดียิ่งขึ้น และแตกต่างจากที่ได้นำเสนอในขั้นตอนที่ 1 - 5 ดังนี้

กิจกรรมเพิ่มเติม รักความเพียรและสติ

1) ด้านความรู้ความเข้าใจ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้หน้าที่ วิธีการ ลำดับขั้นตอนในกิจกรรมรักความเพียรและสติ เช่น สามารถนำความรู้และทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมได้ สามารถอธิบายขั้นตอนให้เพื่อนปฏิบัติตามได้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถ ความเมตตากรุณา ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ในด้านความสามารถของจิต ความเข้มแข็งมั่นคง ความเพียร พยายาม ความรับผิดชอบ ความแน่วแน่มั่นคง ความมีสติสมาธิ และในด้านความสุข ส่งผลให้เยาชนหรือผู้ร่วมกิจกรรม รวมถึงผู้เข้าร่วมวิจัยมีความอิ่มใจ ความสนุกกับภารกิจที่ได้รับจากกิจกรรม เกิดความร่าเริงเบิกบานใจ ความสดชื่นผ่องใส และมีความรู้สึกพอใจการพัฒนารักความเพียรและสติ

2) ด้านการนำไปใช้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถโครงการและกิจกรรมตามขั้นตอน เนื้อหาการเรียนรู้และการปฏิบัติกิจกรรมรักความเพียรและสติ สามารถนำเนื้อหาความรู้และทักษะจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมไปใช้ หรือสามารถนำไปปฏิบัติในภายหลังได้ ร่วมถึงการไปใช้ในการเรียน การดำรงชีวิตตนเองอย่างมีความสุข และอยู่ร่วมกับชุมชนได้ โดยสามารถพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่องและตลอดเวลา

กิจกรรมเพิ่มเติม จิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้

1) ด้านความรู้ความเข้าใจ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้หน้าที่ วิธีการ ลำดับขั้นตอนในการพัฒนาจิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยมีความเต็มใจพร้อมที่จะเรียนรู้รับข้อมูลจากผู้อื่นและมีความเด็ดขาดการวิเคราะห์จุดเด่นและจุดควรปรับปรุงของตนเองได้ แลกเปลี่ยนเพื่อให้การเรียนรู้จากผู้รู้ เป็นนัก

วางแผนล่วงหน้าและเป็นนักเจรจาอย่างมีประสิทธิภาพประนีนอม อ่อนน้อมถ่อมตนและมีเมตตา มีจิตช่วยเหลือ มีวิสัยทัศน์ การกำหนดเป้าหมายและมีความยืดหยุ่น และการนำเอาความหลากหลายมาทำให้เกิดคุณค่าต่อการเรียนรู้

2) ด้านการนำไปใช้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถ โครงการและกิจกรรมตามขั้นตอน เนื้อหาการเรียนรู้จิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้ สามารถนำสามารถนำความรู้และทักษะในการปฏิบัติกิจกรรมไปปฏิบัติในภายหลังได้ สามารถสร้างผลงานจากจิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้ สามารถต่อกิจกรรมหรือมีกิจกรรมเพิ่มเติมจากกลุ่มหรือทีมงานของตนเอง สามารถแบ่งปันทักษะความเป็นผู้นำและการทำงานร่วมกันที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทเรียนเพิ่มเติมได้

3) ด้านประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตนเอง คนอื่น และชุมชน ความเป็นผู้นำและการทำงานร่วมกัน เพื่อจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และการพัฒนาชุมชน การทำงานใดก็ตามถ้าขาดจิตอาสาย่อมสำเร็จยาก หรือไม่มีประสิทธิภาพตามเป้าหมาย ไม่เกิดความร่วมมือ ไม่เกิดความปองดอง ขาดความสามัคคี สิ่งที่ช่วยสนับสนุนจนทำให้สำเร็จในด้านจิตอาสาชุมชนนั้น คือ 1) โรงเรียน วัด และชุมชนที่ดำเนินโครงการรักลูกปลูกธรรม มีการจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศ มีระเบียบปลอดภัย เพื่ออำนวยความสะดวก และส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น สถานที่ อุปกรณ์ แหล่งเรียนรู้เพื่อใช้ประกอบในการดำเนินโครงการรักลูกปลูกธรรม การส่งเสริมให้ผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่าง การจัดแหล่งชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับการจัดกิจกรรม เพื่อความสำเร็จในการทำงานร่วมกันทำกิจกรรม 2) โครงการรักลูกปลูกธรรม โดยคณะกรรมการโครงการและคณะกรรมการมีการกำหนดนโยบายวางแผน และมีการจัดการกิจกรรมร่วมกัน โดยกำหนดกิจกรรมที่สนับสนุนความผูกพันในครอบครัว ความมีจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และจิตอาสาปลูกป่าในรูปแบบที่หลากหลาย จัดให้มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ระหว่างผู้ร่วมวิจัย ผู้ร่วมกิจกรรม ผู้มีความรู้และผู้มีความชำนาญ 3) พระสงฆ์ และผู้นำชุมชนได้สร้างความตระหนักให้ผู้ร่วมวิจัย สอดแทรกหลักธรรม และให้ความรู้ คู่คุณธรรม เน้นให้ผู้ร่วมวิจัยจัดกิจกรรมหลากหลาย เพื่อส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการเรียนรู้ และมีประสบการณ์จากกิจกรรม ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสามารถมีความมรู้ความเข้าใจมากขึ้น และสามารถนำไปใช้หรือประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน เยาวชนก็นำไปพัฒนาในในการคิดแก้ปัญหาได้ดีกว่าที่เคยเป็นมา โดยจัดให้มีกิจกรรมเพิ่มเติมตามความเหมาะสมเพื่อตอบสนองความต้องการและสนใจ และตามความถนัดของผู้ร่วมวิจัย ส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความรับผิดชอบ และการทำงานเป็นทีม เพื่อประโยชน์ส่วนรวมและชุมชน

4) ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันกำหนดเป้าหมาย และวางแผนในกิจกรรมส่งเสริมความผูกพันในครอบครัว ความมีจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และจิตอาสาปลูกป่า การสะท้อนผลจากกิจกรรมเพื่อให้เกิดเรียนรู้ร่วมกัน อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบที่ชัดเจน พบว่า กระบวนการเรียนรู้จากการอบรมและการลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยผู้ร่วมวิจัย หรือคณะกรรมการกิจกรรม จะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวก หรือผู้สนับสนุนการเรียนรู้จากการอบรมและลงมือปฏิบัติกิจกรรม ค่อยทำหน้าที่สนับสนุนจัดเตรียมอุปกรณ์ อำนวยความสะดวก และเครื่องมือต่างๆ และดำเนินการจัดกิจกรรมการที่มุ่งเน้นให้ผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในการอบรมและลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยมีการร่วมอภิปราย ร่วมการแสดงความคิด และร่วมกันการลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยผู้ร่วมวิจัยจะมีความเสรีทางความคิด และแลกเปลี่ยนระหว่างผู้ร่วมวิจัย ร่วมถึงแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้เข้ากิจกรรม หรือมีความสัมพันธ์ในทางที่ดีซึ่งกันและกัน และความสัมพันธ์ที่ดีในกลุมหรือทีมงาน และสามารถสร้างแหล่งความรู้ในทีมและชุมชน ผู้ร่วมวิจัยจะคอยกำกับและทำหน้าที่กระตุ้นให้ผู้ร่วมกิจกรรมนำ

ประสบการณ์เดิมมาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่ที่เกิดจากกิจกรรม และฝึกฝนความชำนาญกับประสบการณ์ที่ได้รับจากกิจกรรม และเพื่อนร่วมกิจกรรม รวมถึงสามารถนำความรู้และความชำนาญไปประยุกต์ใช้ หรือถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ ดังนั้นจากการจัดกิจกรรมต่างๆ มุ่งเน้นลงมือปฏิบัติกิจกรรมพร้อมการอบรมความรู้และแลกเปลี่ยนทางความคิดและความรู้แต่ละคน ทำผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีประสบการณ์ มีทักษะ มีความคิด ในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง และการทำงานร่วมกัน และการทำงานเป็นทีม ทำให้เกิดเป็นบรรยากาศที่ดี มีควมเป็นมิตร ในขณะจัดกิจกรรม และการปลูกฝังหลักบวร พระพุทธศาสนา หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักสัปปุริสธรรม 7 และบูรณาการพร้อมกับหลักประชาธิปไตยให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรม เช่น การยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น เป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสร้างความรู้ ความเข้าใจด้วยตนเอง มากกว่าการรับการถ่ายทอดจากผู้สอน มีโอกาสได้แสวงหาความรู้ จากการศึกษาค้นคว้าจากแหล่งความรู้ต่างๆ ด้วยตนเอง โดยมีคณะกรรมการกิจกรรม หรือผู้ร่วมวิจัยติดตามความก้าวหน้า การค้นคว้า และช่วยแก้ปัญหาให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมจนพบคำตอบ ผ่านการอบรมและการลงมือปฏิบัติ ร่วมถึงชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นการส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ร่วมกันโครงการและกิจกรรมเป็นทีม การแบ่งหน้าที่กันรับผิดชอบในการทำงานร่วมกัน ตามความชำนาญหรือความถนัดของแต่ละคน มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และแลกเปลี่ยนทางความคิดเห็นซึ่งกันและกัน หรือมีความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างกัน 5) สำหรับการประเมินผลการเรียนรู้ของผู้ร่วมวิจัย จะประเมินตามสภาพจริง ผลงานผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยผู้ร่วมวิจัยประเมินไปพร้อมๆ กับการจัดกิจกรรม

6) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมวิธีการกำหนดเป้าหมายของกลุ่มให้ชัดเจน มีบรรทัดฐานให้กลุ่ม มีความยืดหยุ่น คลายความวิตกกังวลได้ รวบรวมสถานการณ์การเรียนรู้ประเภทต่างๆ มาเป็นแนวทางในการพัฒนาตนเอง การทำงานกลุ่มด้วยพฤติกรรมที่เหมาะสม และจิตอาสา มีความเชื่อมั่นและส่งเสริมการสื่อสารที่เปิดกว้างต่อกัน สามารถนำเอาความหลากหลายมาทำให้เกิดคุณค่าต่อกิจกรรม

กิจกรรมเพิ่มเติม จิตอาสารักป่าชุมชน

1) ด้านความรู้ความเข้าใจ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้หน้าที่ วิธีการ ลำดับขั้นตอนในการพัฒนากิจกรรมจิตอาสารักป่าชุมชน โดยมีการรู้จักปรับตัวยืดหยุ่นกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น และเป็นพลเมืองที่ดีของชุมชน มีจิตอาสา มีความคิดสร้างสรรค์และความคิดเชิงบวก การค้นคว้าหาความรู้อยู่ตลอดเวลา การรู้จักวิธีการสร้างแรงจูงใจและตั้งเป้าหมายปลูกป่าและรักษาดูแลป่าชุมชน การทำความเข้าใจกับปัญหา การหาเหตุผลและการระบุวิธีการแก้ปัญหา และ การรู้จักประเมินผลลัพธ์ที่จะตามมาภายหลังเพื่อให้เกิดความรักป่าชุมชนและดูแลรักษา

2) ด้านการนำไปใช้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถ โครงการและกิจกรรมตามขั้นตอน เนื้อหาการเรียนรู้และลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสารักป่าชุมชน เช่น สามารถนำเนื้อหาบทเรียนจากกิจกรรมจิตอาสารักป่าชุมชน ไปปฏิบัติในภายหลังได้ สามารถสร้างผลงานจากกิจกรรมจิตอาสารักป่าชุมชน สามารถค้นคว้าทักษะจิตอาสารักป่าชุมชนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทเรียนเพิ่มเติมได้ สามารถแบ่งปันทักษะจิตอาสารักป่าชุมชนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับบทเรียนเพิ่มเติมได้

3) ด้านประโยชน์ที่จะเกิดขึ้นต่อตนเองและกลุ่มหรือทีมงาน คนอื่น โรงเรียน วัด และชุมชน กิจกรรมจิตอาสารักป่าชุมชน เป็นกิจกรรมที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมต้องได้นำพัฒนาอย่างต่อเนื่องเพื่อให้ป่าชุมชนยังคงอยู่อย่างยั่งยืน ร่วมการดูแลรักษาป่าชุมชน

สรุปและประเมินผล

ผู้ร่วมวิจัยประชุมเพื่อร่วมกันประเมินผลสรุปในวันที่ 25 มิถุนายน 2566 เมื่อการสังเกตผลลงมือปฏิบัติลงมือปฏิบัติใหม่ ทั้ง 3 กิจกรรมเสร็จสิ้นลงแล้ว ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยในทีมกิจกรรมได้ร่วมกันประชุมสรุป เสวนา ร่วมกันแลกเปลี่ยนแนวความคิดจากสิ่งที่เห็น และจากผลประเมิน สรุปผลร่วมกันประเมินผลสิ่งที่เกิดขึ้น และสิ่งทีได้การเรียนรู้ใหม่จากการอบรมและลงมือปฏิบัติกิจกรรม ร่วมกันสรุปผลการสังเกต โดยการใช้เครื่องมือการวิจัยฉบับที่ 4 แบบรายงานความก้าวหน้าของกิจกรรมตามที่ได้เสนอไปแล้วในขั้นตอนที่ 4 การร่วมสังเกต จะเสนอเฉพาะสิ่งที่เห็นพบเจอเพิ่มเติมและผลแตกต่างจากที่ได้นำเสนอไว้แล้วในขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 10 โดยได้นำเสนอผลการสังเกตของผู้วิจัยและร่วมวิจัยในการประเมินผลเห็นชอบด้วยหรือไม่เห็นไม่ตรงกัน และความพึงพอใจตามกิจกรรมของแต่ละกิจกรรม ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดเวฬุวัน บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

การสะท้อนผลการลงมือปฏิบัติ

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้จัดกิจกรรมสะท้อนผลการลงมือปฏิบัติขึ้นในวันที่ 25 มิถุนายน 2566 ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดเวฬุวัน บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยการนำผลการบันทึกการสังเกตผลในขั้นตอนลงมือปฏิบัติใหม่ ทั้งที่เป็นผลจากการสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบข้อเสนอแนะ แบบบันทึก นำมาเสนอเพื่อให้อภิปรายร่วมกัน เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องและการรับรู้ร่วมกัน ซึ่งผู้วิจัยได้นำเทคนิคหลังลงมือปฏิบัติมาใช้โดยให้ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีส่วนร่วมและอาศัยคำถามดังต่อไปนี้ 1) ความต้องการของผู้ร่วมกิจกรรม 2) สิ่งที่สำเร็จตามความต้องการ 3) สิ่งที่ยังไม่สำเร็จตามความต้องการ และ 4) ควรจะแก้ไขและปรับปรุงด้านใด ประเด็นใด โดยนำเอาผลการกำหนดแผนการลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน และผลการลงมือปฏิบัติร่วมกัน สามารถสรุปได้ดังนี้

1) สิ่งที่ต้องการจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในขั้นตอนลงมือปฏิบัติคือ 1) การกำหนดแผนการลงมือปฏิบัติร่วมกัน มีความต้องการว่าจะได้แนวทางในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันและได้เครื่องมือการวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลลงมือปฏิบัติกิจกรรม และ 2) การลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน มีความต้องการว่าเมื่อนำกิจกรรมลงสู่ลงมือปฏิบัติกิจกรรมแล้วจะสามารถแก้ปัญหาหรือพัฒนางานนั้นๆ ให้อยู่ในระดับดีทุกกิจกรรม

2) สิ่งที่บรรลุความต้องการคือลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมทั้ง 3 กิจกรรมนี้ เป็นไปตามความต้องการทุกกิจกรรม โดยได้แนวปฏิบัติในลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน และได้เครื่องมือการวิจัยเพื่อใช้ในการรวบรวมข้อมูลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม และได้นำกิจกรรมลงสู่ลงมือปฏิบัติซึ่งจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมพบว่าอยู่ในภาพรวมอยู่ในระดับดี

3) ทุกกิจกรรมสำเร็จตามความต้องการ

4) ข้อเสนอแนะในลงมือปฏิบัติกิจกรรมพบว่า ผู้ร่วมวิจัยได้ให้ข้อเสนอแนะทุกประเด็นว่าในลงมือปฏิบัติกิจกรรม ถ้าหากจะให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายและวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ จะต้องมีการบริหารจัดการที่ดีและที่สำคัญจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วม คิดร่วมลงมือปฏิบัติของผู้ร่วมกิจกรรมและผู้เกี่ยวข้องให้ได้ตามเหมาะสมกับความรู้ความสามารถมากที่สุดจึงจะทำให้งานนั้นๆ สำเร็จสมบูรณ์ตามที่ต้องการได้

ข้อสังเกตจากการลงมือปฏิบัติในขั้นตอนการสังเกตผลใหม่

ในขั้นตอนนี้ได้มีการนำเสนอผลการประเมินโครงการรักลูกปลูกธรรม ประกอบด้วยกิจกรรมรักความเพียรและสติ กิจกรรมจิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้ และกิจกรรมจิตอาสารักป่าชุมชน ผลที่เกิดขึ้นในกิจกรรมแต่ละกิจกรรมนั้น จะมีค่าเฉลี่ยเท่ากับที่แตกต่างกันอย่างชัดเจน ชี้ให้เห็นถึงประเด็นในการมุ่งเน้นการลงมือปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้จากกิจกรรม การได้ประสบการณ์การทำงานเป็นทีม และการมีหลักธรรมมาช่วยเป็นแนวทางในการพัฒนาทักษะ พัฒนาความคิด และพัฒนาการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรม กิจกรรมรักความเพียรและสติ โดยการมีความพากเพียรและสติสัมปชัญญะ และกิจกรรมจิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้โดยการสร้างโรงเรียนให้เป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ กิจกรรมจิตอาสารักป่าชุมชน โดยทะนุบำรุงดูแลป่าหลังจากการปลูกป่าชุมชนให้ยังยืน ทำให้มีการพัฒนาไปในทางที่พัฒนาดีขึ้นมาก โดยผ่านเกณฑ์การประเมินระดับดี ซึ่งจากข้อเสนอแนะของกลุ่มกิจกรรมประเมินในแต่ละกลุ่ม พบว่า ผู้ประเมินต่างให้ความเห็นว่า โครงการรักลูกปลูกธรรม ได้พัฒนาความรู้และประสบการณ์ สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความสามารถที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขภายใต้แนวทางหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ร่วมถึงในการทำงาน จนส่งผลให้เกณฑ์การประเมินคุณภาพล่วงหน้าในทุกประเด็นในระดับดี หรือ ค่าเฉลี่ยเท่ากับมากว่า 3.00 ขึ้นไป

ขั้นตอนที่ 9 การร่วมวิเคราะห์ผล

ในขั้นตอนที่ 6 - 10 เหมือนกับขั้นตอนที่ 5 คือ เป็นนำเอาหลักการสะท้อนผลหลังการลงมือปฏิบัติ เพื่อทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การทำเข้าร่วมกิจกรรมในทุกประเด็น เพื่อให้สามารถเก็บรายละเอียดของสาเหตุปัจจัยทั้งภายในภายนอก ซึ่งมีผลต่อความสำเร็จหรือไม่สำเร็จ โดยมุ่งเน้นการระดมความคิดความสามารถ แลกเปลี่ยน พูดคุย เล่าการวิเคราห์ สังเคราะห์ สรุปประเด็นกระบวนการลงมือปฏิบัติหลักการและประสบการณ์ เป็นการค้นคว้าวิธีการและค้นคว้าหาความรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยใช้วิธีการสกัดคัดกรองแยกแยะความรู้และประสบการณ์จากผู้ร่วมวิจัยร่วมกัน รวมถึงการบันทึกรายละเอียดขั้นตอนลงมือปฏิบัติกิจกรรม ผลลงมือปฏิบัติกิจกรรม การเรียนรู้ และความรู้ที่เกิดขึ้น และที่เกิดขึ้นระหว่างลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมสำเร็จและไม่สำเร็จ เพื่อเป็นแนวทางหรือข้อเสนอแนะในการปรับปรุงลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมให้เกิดความสำเร็จตามเป้าหมายที่ตั้งไว้ และสามารถนำไปเผยแพร่ศึกษาเรียนรู้ได้ ดำเนินการในเดือนกรกฎาคม 2566 เป็นการสะท้อนผลเกี่ยวกับลงมือปฏิบัติตามแผนว่าสำเร็จหรือไม่สำเร็จตามที่ต้องการไว้

1) ลงมือปฏิบัติตามแผนที่ประสบความสำเร็จ

กิจกรรมการสะท้อนผลใหม่นี้ได้ดำเนินการ ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดเวฬุวัน บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ ในวันที่ 1 กรกฎาคม 2563 เวลา 09.00 - 11.00 น. ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย ยึดถือหลักรับฟังทุกข้อคิดเห็น ทุกข้อเสนอแนะ พร้อมทั้งระดมความคิดจากผู้ร่วมวิจัยทุกคนร่วมกัน วิเคราะห์ วิจารณ์ วิพากษ์ แสดงความคิดเห็น แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และประเมินตนเอง ตลอดจนเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมสะท้อนผลการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมประกอบด้วย กิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม และกิจกรรมเพิ่มเติมที่ผ่านมาทั้งหมด การร่วมสะท้อนผล ที่มีลงมือปฏิบัติกิจกรรมดังนี้ การร่วมกันสังเคราะห์ความรู้ การร่วมกันนำเสนอรายงาน และการร่วมกันประเมินและสรุปผล หลังจากนั้นผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยนำข้อสรุปดังกล่าวมาดำเนินการร่วมสะท้อนผลการความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของกิจกรรม ซึ่งใน

ขั้นตอนที่ 9 การร่วมวิเคราะห์ผล ผู้วิจัยได้นำเสนอการสะท้อนผลการลงมือปฏิบัติกิจกรรม และการสะท้อนผลโครงการรักลูกปลูกธรรม สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตามกรอบแนวคิดหลักการและทฤษฎีของการวิจัย การร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรมงานในขั้นตอนการสะท้อนผลนี้ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินวิเคราะห์จากการสังเกตและผลลงมือปฏิบัติการกิจกรรม โดยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยนำข้อมูลต่างๆ ที่ผู้วิจัยได้ดำเนินการสังเกตมาวิเคราะห์ แปลผล และสรุปร่วมกัน ซึ่งลงมือปฏิบัติกิจกรรมในขั้นตอนนี้มีผลดังนี้ การวิเคราะห์ และสังเคราะห์ความรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยร่วมกันสรุปผลการลงมือปฏิบัติกิจกรรม คัดกรอง ทบทวนสิ่งที่ผ่านมาทั้งหมดของกลุ่มย่อยตนเอง โดยให้แต่ละคณะกรรมการกิจกรรม ทั้ง 3 กิจกรรม ทำการประชุมพูดคุยถึงผลการลงมือปฏิบัติกิจกรรมได้รับมอบภาระหน้าที่งาน และทำสรุปรายงานผลลงมือปฏิบัติกิจกรรม ร่วมกันสรุปผลการเรียนรู้และความรู้ที่ได้ และข้อแนะนำหรือข้อเสนอเพิ่มเติมเพื่อการปรับปรุงและแก้ไข และ 2) การร่วมกันนำเสนอรายงาน โดยนำเสนอรายงานเป็นขั้นตอนการนำเสนอผลการสังเกตลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่อที่ประชุมร่วมกันทั้งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เพื่อให้ที่ประชุมได้พิจารณาร่วมกันว่าผลลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่ได้หลังจากการสังเกตนั้นประสบความสำเร็จตามเป้าหมายหรือยัง กิจกรรมใดหรือประเด็นที่ดำเนินการยังไม่สำเร็จ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ดำเนินการสำเร็จทุกกิจกรรม

การประเมินผลและสรุปผลการลงมือปฏิบัติในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 ดำเนินการในระหว่างเดือนเมษายนถึงเดือนสิงหาคม 2566 ผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และทีมประเมินหลังสิ้นสุดกิจกรรมได้จัดการประชุมผู้ร่วมวิจัยขึ้น ในวันที 2 สิงหาคม ณ ห้องประชุมโรงเรียนวัดเวฬุวัน บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ เวลา 09.00 - 11.30 เพื่อนำเสนอผลการประเมินการดำเนินโครงการรักลูกปลูกธรรม หลังนำแผนปฏิบัติการใหม่ลงสู่ลงมือปฏิบัติจนแล้วเสร็จในขั้นตอนที่ 6 ถึงขั้นตอนที่ 10 ซึ่งทางผู้วิจัยและคณะกรรมการโครงรักลูกปลูกธรรม ให้ผู้ร่วมวิจัยได้รับทราบและลงมติให้ความเห็นชอบ ในภาพรวมสภาพโครงการรักลูกปลูกธรรม สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ก่อนการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม หลังจากนำแผนลงสู่ลงมือปฏิบัติใหม่ในขั้นตอนที่ 6 – 10 มีรายละเอียดการประเมินเปรียบเทียบดังแสดงในตารางที่ 4.20

ตารางที่ 4.20 สภาพก่อนและหลังการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม

รายการประเมินผู้เข้าร่วมกิจกรรม	ก่อนปฏิบัติ		แปลผล	หลังปฏิบัติ		แปลผล
	$\bar{X}$	S.D.		$\bar{X}$	S.D.	
1. รักลูกผูกพัน	2.26	.40	พอใช้	4.40	.43	ดีมาก
2. จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	2.24	.43	พอใช้	4.41	.40	ดีมาก
3. จิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	2.22	.41	พอใช้	4.46	.38	ดีมาก
ผลรวมเฉลี่ย	**2.24**	**.41**	**พอใช้**	**4.42**	**.37**	**ดีมาก**

หมายเหตุ: เกณฑ์ต้องการที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยกำหนดคือ ระดับดี หรือค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.00

จากตารางที่ 4.20 การประเมินและเปรียบเทียบสภาพหลังการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมดีกว่าสภาพก่อนลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยภาพรวมพบว่าทุกด้านอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 และเมื่อพิจารณาเป็นรายข้อเรียงจากน้อยไปมาก ดังนี้ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรักลูกผูกพันอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 และผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46 ตามลำดับ

ซึ่งผลการประเมินสภาพโครงการรักลูกปลูกธรรม ก่อนการนำแผนปฏิบัติกิจกรรมการลงสู่ลงมือปฏิบัติกิจกรรม สามารถเปรียบเทียบกับหลังจากการนำแผนปฏิบัติการลงสู่ลงมือปฏิบัติกิจกรรมนั้นได้รับการพัฒนาเป็นที่น่าพึงพอใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทั้งด้านผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกิจกรรม ได้มีการเตรียมความพร้อมในการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยมุ่งเน้นการพัฒนาผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้มีคุณภาพ และได้ร่วมกันลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจ และสามารถนำหลักธรรมไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขตามแนวพระพุทธศาสนา

2) ลงมือปฏิบัติตามแผนที่ไม่ประสบความสำเร็จ

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้นำเอาหลักการการร่วมสะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรม มาเป็นแนวทางในการทบทวนประสบการณ์การนำกิจกรรมที่ผ่านมาในแง่ครบทุกประเด็น เพื่อให้เกิดเห็นถึงรายละเอียดของสาเหตุปัจจัยทั้งภายในและภายนอกซึ่งทำให้เกิดผลอย่างที่เป็นอยู่ ทั้งที่สำเร็จ หรือไม่สำเร็จ ซึ่งก่อนลงมือปฏิบัติกิจกรรมการจัดกิจกรรมถอดบทเรียนนั้น ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้จัดลำดับขั้นตอนในสะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรม ทำนองเดียวกับขั้นตอนที่ 5 การร่วมสะท้อนผล ทั้งนี้ก่อนเริ่มสะท้อนผลหลังปฏิบัติ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดชี้แจงรายการประเด็นในสะท้อนผลหลังปฏิบัติดังนี้ การนำกิจกรรมลงสู่ลงมือปฏิบัติประสบความสำเร็จ และที่ไม่ประสบความสำเร็จร่วมถึงหาสาเหตุความสำเร็จและไม่สำเร็จ แล้วนำมาแลกเปลี่ยน ประเด็นที่จะเพิ่มเติมในการปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้นและต่อเนื่อง และความพึงพอใจต่อผลของกิจกรรมเป็นอย่างไร จากนั้นจึงได้เริ่มกระบวนการสะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรม โดยให้คณะกรรมการกิจกรรมและผู้ร่วมวิจัย นำเสนอประสบการณ์จากลงมือปฏิบัติกิจกรรมของตนเองที่ผ่านมาให้ผู้ร่วมวิจัยรับทราบร่วมกันภายใต้ ซึ่งสามารถสรุปได้ดังตารางที่ 4.21

ตารางที่ 4.21 ประเด็น ข้อสรุปและข้อสังเกต

ประเด็น	ข้อสรุป	ข้อสังเกต
1. กิจกรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรม	1. กิจกรรมรักลูกผูกพัน 2. กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน 3. กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	ทุกกิจกรรมประสบความสำเร็จตามที่ต้องการด้วยความร่วมมือร่วมใจจากผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้ากิจกรรมทุกคน
ประเด็น	**ข้อสรุป**	**ข้อสังเกต**
2. การร่วมสะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรม	ประสบผลสำเร็จตามที่ต้องการโดยผลการประเมินผ่านเกณฑ์การประเมินระดับดีขึ้นไป	สาเหตุที่ประสบผลสำเร็จเพราะเป็นลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ต่อเนื่องและได้รับความร่วมมือเป็นอย่างดี
3. ความสำเร็จกิจกรรม	ประสบความสำเร็จทุกกิจกรรม	เกิดความร่วมมือของผู้ร่วมวิจัยและผู้เกี่ยวข้อง
4. ความไม่สำเร็จกิจกรรม	-ไม่มี	ไม่พบ
5. ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม	ใช้หลักการทำงานเดิมและแนวคิดใหม่ๆ เข้ามาเสริม	ควรมีการจัดกิจกรรมให้ดำเนินกิจกรรมอย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด
6. ความพึงพอใจต่อกิจกรรม	ทุกฝ่ายเกิดความพึงพอใจ	มีความสุข และสนุนสนาน

ทั้งนี้ในช่วงสุดท้ายของกิจกรรมการสะท้อนผล ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันจัดให้มีการสังเกตและบันทึกการจัดกิจกรรมร่วมกันการสะท้อนผล เกิดความรู้ การลงมือปฏิบัติว่า ผลที่เกิดขึ้นดังสรุปในตารางที่ 4.22

ตารางที่ 4.22 การนำเสนอ ผลลงมือปฏิบัติและข้อสังเกต

การนำเสนอ	ผลลงมือปฏิบัติ	ข้อสังเกต
การสรุปผลลงมือปฏิบัติย้อนหลังตั้งแต่ขั้นตอนการวางแผนใหม่ ขั้นตอนลงมือปฏิบัติใหม่ และขั้นตอนการสังเกตใหม่	ประสบความสำเร็จ	ทุกคนมีประสบการณ์จากลงมือปฏิบัติงานในขั้นตอนที่ 1 - 5 จึงทำให้มีความรู้และความชำนาญในลงมือปฏิบัติกิจกรรมมากขึ้น
สะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรมในการนำกิจกรรมลงสู่ลงมือปฏิบัติ	ประสบความสำเร็จ	ร่วมกันสะท้อนผลการนำกิจกรรมลงสู่ลงมือปฏิบัติกิจกรรมได้ถูกต้องและมีความชำนาญในสะท้อนผลมากขึ้น

จากตารางที่ 4.22 ผลจากการจัดกิจกรรมการสังเกต ในขั้นตอนการสะท้อนผลใหม่พบว่าการจัดกิจกรรมทุกกิจกรรมประสบความสำเร็จตามที่ต้องการโดยมีข้อสังเกตว่าสาเหตุที่การลงมือปฏิบัติกิจกรรมทุกกิจกรรมประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์ได้นั้นเป็นเพราะทุกคนมีประสบการณ์จากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในขั้นตอนที่ 1 - 5 จึงทำให้มีความชำนาญและเข้าใจกระบวนการใน

การลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมมากขึ้น รวมทั้งทุกคนยังสามารถร่วมกันสะท้อนผลที่เกี่ยวกับการนำกิจกรรมลงสู่ลงมือปฏิบัติได้อย่างถูกต้องและมีความชำนาญในสะท้อนผลหลังปฏิบัติมากขึ้น

ขั้นตอนที่ 10 การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย ในขั้นตอนที่ 1 - 10

การนำเอาผลการสังเกตผล ขอเสนอแนะ การตรวจสอบ การบันทึก การประเมินผล และสะท้อนผลหลังปฏิบัติที่กำหนดในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งผลจากการสะท้อนผลในขั้นตอนที่ 5 และขั้นตอนที่ 9 มาสัมมนาร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เพื่อสรุปเป็นผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดไว้ ดำเนินการในเดือน กุมภาพันธ์ 2567 ดังนี้ คือ

1) การเปลี่ยนแปลง จากการลงมือปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม เกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงจากลงมือปฏิบัตินั้น แบ่งเป็นประเด็นได้ 2 ประเด็น คือ มีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นทั้งที่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ และที่ไม่ต้องการ

2) การเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ ได้แก่ ผลการเปลี่ยนแปลงในระดับที่เป็นภาพรวมของโครงการรักลูกปลูกธรรม ผลการวิจัยพบว่า ก่อนการดำเนินการวิจัย สภาพโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยภาพรวมอยู่ในระดับพอใช้ โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.92 เมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรมจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีผู้เข้าร่วมกิจกรรมรักลูกผูกพัน มีสภาพรักลูกผูกพันอยู่ในระดับพอใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.22 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน มีจิตอาสาช่วยเหลือชุมชนอยู่ในระดับพอใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.24 และ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม มีจิตอาสาปลูกป่าชุมชนอยู่ในระดับพอใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.26 หลังการวิจัยสภาพโครงการรักลูกปลูกธรรม ประกอบด้วย กิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม พบว่า โดยภาพรวมและรายกิจกรรมผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจ มีความรู้ และมีความสามารถเพิ่มขึ้น อยู่ในระดับดีมาก โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.42 ที่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 3.00 ทุกกิจกรรม เมื่อจำแนกเป็นรายกิจกรรมโดยเรียงจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรักลูกผูกพัน มีความรักลูกผูกพัน อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน มีจิตอาสาช่วยเหลือชุมชนอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 และ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม มีจิตอาสาปลูกป่าชุมชน อยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.46

ผลการเปลี่ยนแปลงในระดับกิจกรรมของแผนการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดสภาพตามความต้องการจากการแก้ปัญหาว่าสภาพตามความต้องการจากการแก้ปัญหาของเยาวชนในชุมชน สภาพของป่าชุมชน คือ ทุกกิจกรรมในแต่ละกิจกรรมของแผนการลงมือปฏิบัติกิจกรรม เกิดผลประสบผลสำเร็จวัตถุประสงค์ โดยจากการนำแผนปฏิบัติการลงมือสู่การปฏิบัติกิจกรรมแล้วเสร็จทุกกิจกรรม สรุปผลการเปลี่ยนแปลงที่ประสบผลสำเร็จทั้ง 3 กิจกรรม

กิจกรรมรักลูกผูกพัน ประกอบไปด้วย 3 กิจกรรมย่อย โดยมีผลดังนี้

1) กิจกรรมการสร้างคุณค่าในชีวิตของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา เกิดผลการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเข้าใจและสร้างคุณค่าของการได้เกิดมาเป็นมนุษย์ และคุณค่าของการดำเนินชีวิตในอัตภาพของมนุษย์ จึงควรใช้ชีวิตอยู่ด้วยความไม่ประมาทด้วยการสร้างสรรค์คุณงามความดี มีการรู้จักปรับตัว เป็นพลเมืองที่ดีมีผลการเปลี่ยนแปลง และการกล้าตัดสินใจ

2) กิจกรรมการดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19 เกิดผลการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและเยาวชนเกิดความตระหนักและสามารถป้องกันตนเองจากการแพร่ระบาดของเชื้อโรคได้ ดูแลตัวเองได้ และมีความรู้ ความเข้าใจวิธีการป้องกันการแพร่ระบาดของโรคติดเชื้อไวรัส COVID – 19 ดีมาก

3) กิจกรรมการเยี่ยมเยือนให้กำลังใจเยาวชนในชุมชน เกิดผลการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่ของตน มีความเข้าใจในการเป็นเยาวชนที่ดี เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ดีมีคุณภาพตามบทบาทหน้าที่ของแต่ละบุคคล การสงเคราะห์ช่วยเหลือเยาวชนและผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวัดเวฬุวัน ที่ประสบความยากลำบาก เกิดผลการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับการสงเคราะห์ช่วยเหลือเครื่องอุปโภคบริโภค และทุนการศึกษา ในกรณีเยาวชน หรือผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เรียนดี ความประพฤติดี และผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ประสบความยากลำบากในการดำรงชีวิตได้รับการสงเคราะห์ช่วยเหลือเครื่องอุปโภคบริโภค อุปกรณ์การเรียน และทุนการศึกษา

กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน ประกอบไปด้วย 3 กิจกรรมย่อย โดยมีผลดังนี้

1) กิจกรรมการรับรู้คุณค่าจิตอาสา มีผลการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้และความเข้าใจเกิดความสามัคคีให้เกิดการทำงานเป็นทีม มีพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีจิตอาสาในการช่วยเหลือสังคม และมีจิตสำนึกที่ดีให้กับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสา มีการการขัดเกลาทางจิตใจเพื่อให้เห็นคุณค่าของการช่วยเหลือผู้อื่น

2) กิจกรรมการสร้างความรักสามัคคีของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา มีผลการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ ผ่านกิจกรรมทำให้กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีการปรับปรุงตนและยืดหยุ่น ยอมรับความแตกต่าง แลกเปลี่ยนความคิด เกิดความปองดองรักสามัคคี มีคุณลักษณะที่พึ่งประสงค์ตามความต้องการของชุมชน สามารถเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์ สามารถสร้างความเข้าใจให้แก่เพื่อนร่วมทำงานและทำงาร่วมกันได้ดีอย่างยิ่งของผู้เข้าร่วมกิจกรรม

3) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน มีผลการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ใน ในการทำกิจกรรมร่วมกันผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถจัดการกับแนวความคิดที่ยากลำบาก ให้การสนับสนุนซึ่งกันและกัน มีความเมตตา กรุณา ช่วยเหลือคนที่ลำบากและช่วยกันในทีมงาน ร่วมถึงช่วยเหลืองานชุมชนในกิจกกรรม และนอกกิจกรรมของชุมชน มีการสร้างอารมณ์ขบขันในกลุ่ม และสร้างบรรยากาศในการจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน เกิดเรียนรู้ที่ผ่อนคลายยิ่งขึ้น ซึ่งช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับประสบการณ์ ความคิดเชิงบวกในการมีจิตอาสา และการลงมือปฏิบัติกิจกรรม

กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ประกอบไปด้วย 3 กิจกรรมย่อย โดยมีผลดังนี้

1) กิจกรรมการเฉลิมพระเกียรติและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ มีผลการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงออกถึงความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ และเป็นการเฉลิมพระเกียรติและสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณ โดยเพื่อเทิดทูนและเผยแพร่พระเกียรติคุณ ชาวบ้าน เด็กและเยาวชนในชุมชน แสดงออกถึงความรักและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ และร่วมกันทำความดี ทำจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติ

2) กิจกรรมการเห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน มีผลการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับ ดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีห็นคุณค่าของการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ มีพลังร่วมด้วยการค้นหาผู้มีจิตอาสาจากการสร้างจิตสำนึกและเห็นคุณค่าของป่าไม้ มีส่วนร่วมการช่วยกันคิด ร่วมแก้ไขจากปัญหาที่เกิดขึ้น และมีบทบาทหน้าที่ให้ทุกคนรู้ว่ามีหน้าที่ทำอะไรในโครงการและกิจกรรมต่าง ๆ

3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม มีผลการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับ ดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีจิตสำนึกการบำรุงรักษาและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความสมัครสมานสามัคคีและความสัมพันธ์อันดีระหว่างกัน และเป็นการบูรณาการร่วมกันของโรงเรียน วัด ชุมชน องค์การบริหารส่วนตำบล ส่วนราชการต่างๆ ในเขตชุมชน โดยการปลูกป่าชุมชน มีการดูแลอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเข้าใจถึงกระบวนการอยู่ร่วมกันกับธรรมชาติ สามารถใช้ประโยชน์จากธรรมชาติได้อย่างเหมาะสม

3) การเปลี่ยนแปลงที่ไม่ต้องการ จากลงมือปฏิบัติกิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ดังนี้ คือ

1) ก่อนดำเนินการวิจัยเรื่อง ปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรม ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีบุคคลให้ความสนใจน้อยมาก เพราะจะคิดว่าเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่จากที่มีอยู่เดิมแล้วแล้วจะมีมากขึ้น และก่อนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมวิจัย ผู้ร่วมวิจัยส่วนใหญ่ใช้รูปแบบในการดำรงชีวิตแบบเดิมๆ ไม่นำการมีส่วนร่วม การทำงานเป็นทีม การให้ความสำคัญเยาวชน การมีจิตอาสาต่อชุมชนและประเทศชาติ และจิตอาสาในการปลูกป่าและดูแลป่าชุมชน ร่วมถึงแนวทางหลักธรรมตามแบบทางพระพุทธศาสนา มาใช้หรือเป็นแนวทางในการปฏิบัติในการดำรงชีวิต และการนำมาใช้ได้อย่างไม่เต็มที่ไม่มีประสิทธิภาพ และไม่มีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินโครงการรักลูกปลูกธรรม แต่เมื่อมีการนำกระบวนการทำวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม ได้รับการพัฒนาจากผู้ร่วมวิจัยเกิดประโยชน์ต่อคณะผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ร่วมถึงคนในชุมชนด้วย ส่งผลให้ผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสนใจ มีเป้าหมาย มีแนวทาง เกิดความกระตือรือร้น เกิดเรียนรู้มากขึ้น ตามกิจกรรมต่างๆ เป็นอย่างมาก ทำให้เกิดความเปลี่ยนแปลงจากเมื่อก่อนที่คิดว่าจะเป็นการเพิ่มภาระหน้าที่ หรือเพิ่มงาน เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดใหม่เป็นความคิดในการมีส่วนร่วม เริ่มให้ความสนใจในการเข้ามามีส่วนร่วมในลงมือปฏิบัติการจัดกิจกรรมต่างๆ โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน สู่การสร้างแหล่งชุมชนแห่งการเรียนรู้ SLC เพราะมีเพื่อนร่วมแนวทางมากขึ้นคอยช่วยกันคิด ช่วยกันหาแนวทาง และช่วยแก้ปัญหา เพื่อส่วนร่วม

2) โครงการรักลูกปลูกธรรมประด้วย 3 กิจกรรมหลัก 9 กิจกรรมย่อย และกิจกรรมเพิ่มเติม 3 กิจกรรม ที่จัดทำขึ้นทำให้เกิดกลุ่มคนหรือทีมงานที่อยู่ร่วมตัว ด้วยหลักการผสมผสานระหว่างหลักการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ และหลักบวร สำหรับ การอยู่ร่วมกันในชุมชน มีเป้าหมายเพื่อการเป็นชุมชนแห่งความสุข สุขทั้งการลงมือปฏิบัติกิจกรรมและการอยู่ร่วมกันที่มีลักษณะวัฒนธรรมชุมชนช่วยเหลือกันและเพื่อส่วนร่วม โดยทุกคนมีเสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของตนและเคารพสิทธิทางความคิดของผู้อื่น ให้พื้นที่ให้ทางความคิด และเกิดความรู้สึกปลอดภัยหรือปลอดการใช้กติการบังคับ โดยยึดประโยชน์ส่วนรวมและความไว้วางใจ เคารพซึ่งกันและกัน โดยสอดแทรกหรือนำหลักธรรมตามพระพุทธศาสนาไปใช้ ประกอบด้วย หลักพรหมวิหาร 4 หลักสังคหวัตถุ 4 และหลักสัปปุริสธรรม 7 จริยศาสตร์ด้วยหลักธรรม คุณงามความดีที่ผู้ร่วมวิจัย และ

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมร่วมกันทำโครงการรักลูกปลูกธรรม ส่งผลให้เกิดการอุทิศตนเพื่อชุมชน เพื่อส่วนรวม และเพื่อประเทศชาติ โดยมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาชุมชนตามแนวพระพุทธศาสนา ต่อการศึกษาของผู้ร่วมกิจกรรม เกิดชุมชนแห่งการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนกัน เกิดความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน เป็นชุมชนที่เหนียวแน่นจากภายใน ใช้ความเป็นกัลยาณมิตรเชิงวิชาการและเชิงปฏิบัติการต่อกัน ทำให้ลดความสับสน ความซ้ำซ้อน และลดความโดดเดี่ยวระหว่างฝ่ายปฏิบัติและฝ่ายวิชาการ ร่วมถึงการเชื่อมโยงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ทุกคนมีความอิสระทางความคิดและการแสดงออก ยึดความชำนาญและความสามารถ โดยสามารถขยายขอบเขตสร้างเครือข่ายที่สัมพันธ์กับชุมชนอื่นต่อไป

3) จากลงมือปฏิบัติ แม้จะเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นกิจกรรม แต่ก็สามารถนำความรู้ที่เกิดขึ้นนี้ไปประยุกต์หรือต่อยอดในสภาพพื้นที่หรือลักษณะใกล้เคียงกันได้ จากโครงการรักลูกปลูกธรรม ทำให้เกิดการเรียนรู้จากลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม ความรู้ที่เกิดขึ้นที่มากมาย และหลากหลายประสบการณ์ ทั้งในระดับผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และชุมชน เป็นข้อมูลในนำเป็นวัตถุดิบในทำเป็นข้อมูลสารสนเทศที่สามารถจะนำไปใช้ในการพัฒนาชุมชน หรือเป็นแบบอย่างให้ชุมชนอื่น ร่วมถึงการเป็นแนวทางการวิจัยประเภทอื่นอย่างต่อเนื่องได้อีก

4) ในการปรับตัวและยืดหยุ่นในการทำงานร่วมกับบุคคลอื่นนั้นเนื่องด้วยแต่ละชุมชนมีความหลากหลายและสภาพคนในชุมชนแต่ละชุมชน ทำให้ขั้นตอนที่ 1 – 5 ยังไม่คุ้นชินและเกิดความแปลกหน้า มีอาการเกรงใจ ทำให้ต้องมีการปรับตัวค่อนข้างมากกว่าจะทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจและร่วมมือได้ ต้องใช้เวลาปรับตัว ผู้วิจัยต้องเข้าใจและปรับตัว เพื่อความสำเร็จตามเป้าหมายที่อยู่ข้างหน้า และเพื่ออยากเห็นการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลง

5) ผู้ร่วมวิจัยและผู้ร่วมกิจกรรม โดยยึดหลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ ซึ่งเป็นแนวทางหลักสำคัญอย่างยิ่งที่ทุกคนในชุมชนร่วมกันพิจารณา ตรวจสอบ และทบทวนเรื่องนโยบาย ลงมือปฏิบัติ และกระบวนการบริหารจัดการต่างๆ ของชุมชน วัด โรงเรียนใหม่อีกครั้ง โดยยึดหลักในการพัฒนาและการปรับปรุงแก้ไข เพื่อเพิ่มขีดความสามารถในด้านการบริการการเรียนรู้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิผล รวมถึงการนำไปใช้ในการสนับสนุนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมของชุมชน วัดและโรงเรียนให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลยิ่งขึ้นและต่อเนื่อง สร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมของการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่ดีต่อกันของคณะกรรมการกิจกรรม

6) ผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้เกิดมีมุมมองเห็นแนวทางร่วมกัน จากความต้องการภาพแห่งความสำเร็จร่วมกัน มีความสำคัญของการทำงานร่วมกันไปในแนวทางและเป้าหมายเดียวกัน คือการมีส่วนร่วม และการพัฒนาชุมชนของผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีความเกี่ยวข้องกับเป้าหมายร่วมของชุมชนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นเครื่องมือในการบูรณาการร่วมกันเป็นหนึ่งเดียวกัน ไม่แตกแยกทางความคิดและการกระทำ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมของผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรรม ผู้ที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนคนในชุมชน

7) ผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรรมได้เห็นความสำคัญร่วมกัน เป้าหมายร่วมกัน ร่วมถึงเห็นคุณค่าของตนเองและของชุมชน ตระหนักและให้ความสำคัญความรู้ของผู้ร่วมวิจัยและผู้ร่วมกิจกรรมในประเด็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และการตระหนักในการดำรงชีวิตในแนวทางพระพุทธศาสนา ในด้านของผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับการส่งเสริมและร่วมมือให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นจากผู้ร่วมวิจัยและเพื่อน

ผู้เข้าร่วมกิจกรรมอื่นให้ทำกิจกรรมเพื่อความรู้และความเข้าใจอย่างมีเหตุผล สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับการพัฒนาทักษะการทำกิจกรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรม

สรุปผลการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ต้องการ ใน 3 กิจกรรม 9 กิจจกรมย่อย ไม่มีทีไม่ต้องการเนื่องจากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในหลายอย่างผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ความร่วมมือทุกกิจกรรม และมีความชัดเจน ความเข้าใจเพื่อประโยชน์ส่วนรวมของชุมชน จนสำเร็จ

4.2 ผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพตามความต้องการในโครงการรักลูกปลูกธรรม

การเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระดับผู้ร่วมวิจัยและผู้ร่วมเข้าร่วมกิจกรรม ได้แก่ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เกิดการเรียนรู้จากลงมือปฏิบัติกิจกรรม คือ

1) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีกรอบแนวทางในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่ชัดเจน ช่วยให้การลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามแผน มีความรู้และความเข้าใจตรงกัน สามารถติดต่อประสานงานซึ่งกันและกัน โดยมีแผนการลงมือปฏิบัติกิจกรรมเป็นกรอบแนวทางในการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม กำหนดขั้นตอน กำหนดระยะเวลา กำหนดภาระหน้าที่ เพื่อไม่ให้เกิดความสับสน และให้เกิดความสำเร็จผลตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด

2) ผู้วิจัยเป็นเป็นสนับสนุนและสร้างแรงบันดาลใจ ทำหน้าที่เป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง ด้วยกระบวนลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันเป็นทีมคณะกรรมการกิจกรรมที่มีเป้าหมายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่งผลให้ผู้ร่วมวิจัยมีความตื่นตัวร่วมกันตั้งคำถาม สร้างเครื่องมือที่หลากหลายที่ได้จากกระบวนการทางความคิด การวิพากษ์ และการสะท้อนผลการเรียนรู้

3) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันสร้างแรงบันดาลใจ มีอุดมการณ์ร่วมกัน ในการพัฒนาการจัดการเรียนรู้สำหรับชุมชน โดยทุกคนมีความตระหนักถึงความสำคัญที่จะร่วมกันลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเกิดกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันว่าในขั้นตอนการสำรวจเพื่อทำความเข้าใจกับสถานะการณ์ ประเด็นความเป็นจริงที่เป็นปัญหา เพื่อนำไปสู่การค้นคว้าหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่หลากหลายซึ่งผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้เกิดองค์ความรู้ใน่ลงมือปฏิบัติกิจกรรมและค้นหาแนวทางใหม่ๆ และสร้างการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การผลของการทดลองใช้รูปแบบกิจกรรม เพื่อนำมาประยุกต์ใช้กับสถาการณ์เหมาะสมกับการแก้ปัญหาในบริบทของชุมชน

4) การกำหนดวัตถุประสงค์ กำหนดกิจกรรมหลัก กิจกรรมย่อย และกิจกรรมเพิ่มเติมต่างๆ ตลอดจนการกำหนดบทบาทภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละคนในลงมือปฏิบัติกิจกรรม การจัดทำตารางการลงมือปฏิบัติกิจกรรม การกำหนดเวลาที่จะดำเนินงานตามกิจกรรมที่กำหนด ผู้วิจัยนอกจากจะเสริมแรงให้ผู้เข้าร่วมวิจัยมีส่วนร่วมในกระบวนการต่างๆ แล้วอาจต้องทำหน้าที่ในการประสาน และสนับสนุนให้ความช่วยเหลือโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระยะเริ่มต้นของกิจกรรม

5) การติดต่อประสานสื่อสารที่มีประสิทธิภาพตามบริบท ผู้ร่วมวิจัยแสดงออกถึงศักยภาพในตนอย่างเต็มที่ จริงใจ และ มุ่งมั่น ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง เปิดโอกาสให้สมาชิกทุกคนมีพื้นที่สำหรับการนำเสนอ และการวิพากษ์วิจารณ์ หรือการพิจารณา การลงมติเห็นชอบ หรือให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม การแก้ไขให้ถูกต้องตรงตามการรับรู้ และการสื่อความหมาย ผู้ร่วมวิจัยต้องมีหน้าที่สนับสนุนแนะนำให้ข้อมูล ประสบการณ์ วิเคราะห์ข้อมูล ช่วยกันทำงานเป็นทีมตามที่ได้รับมอบหมายกระบวนการภายในระยะเวลาที่กำหนด สร้างอนาคตที่ปรารถนา หาความคิดร่วม ช่วยกันกำหนดกิจกรรมที่จะนำไปสู่ลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยทุกคนเท่าเทียมและทุกคนต้องมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนด้วยตนเอง รับฟังความคิดเห็นและยอมรับเพื่อส่วนรวมของชุมชน

6) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเกิดการเรียนรู้จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เกี่ยวกับการสร้างและการพัฒนาเครื่องมือที่สามารถปรับเปลี่ยนได้ขณะวิจัย ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพปัญหา มีมาตรฐาน และเปลี่ยนแปลงได้ขณะดำเนินการ การยึดมั่นในหลักการมีส่วนร่วม หลักความเสมอภาคในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายที่ร่วมกันกำหนดเป็นหลักการสำคัญที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยต้องยึดถือปฏิบัติทุกขั้นตอน เป็นลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการเก็บรวบรวมข้อมูล การสะท้อนผล และลงมือปฏิบัติในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยและผู้ร่วม วิจัยจะต้องสะท้อนและถอดบทเรียนสร้างองค์ความรู้ร่วมกันตามขั้นตอนทุกขั้นตอน หลักสำคัญการลงมือปฏิบัติกิจกรรม เพื่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงและปรับปรุงการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยเป็นกรณีศึกษา

การเปลี่ยนแปลงจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมระดับผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรมผู้ร่วมวิจัย พบว่า

1) ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันศึกษาวิเคราะห์สภาพชุน สภาพเยาวชน และสภาพป่าชุมชน โดยร่วมกันจัดทำแผนการลงมือปฏิบัติกิจกรรมให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชนตามเป้าหมายที่วางไว้ และการเตรียมแหล่งปฏิบัติกิจกรรม แหล่งเรียนรู้ และอุปกรณ์สนับสนุน จากนั้นได้ร่วมกันศึกษาเกี่ยวกับกระบวนการอบรมเรียนรู้การลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยเน้นผลประโยชน์ของชุมชน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นสำคัญ และเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพของปัญหา และการพัฒนาร่วมกันโดยยึดมั่นในหลักเท่าเทียม และถูกต้องตามกฎหมาย วัฒนธรรมหลักพระพุทธศาสนา ความเสมอภาคในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้สำเร็จตามเป้าหมายที่ร่วมกันกำหนดไว้

2) ผู้ร่วมวิจัยมีรูปแบบวิธีการนำเสนอหรือให้ความรู้หลากหลาย ใช้ความเหมาะสมกับประเด็นของกิจกรรม และบริบทของชุมชน โรงเรียนวัดเวฬุวัน บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ลงมือปฏิบัติกิจกรรมชุมชนแห่งเรียนรู้ ด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ กิจกรรมกำหนดปัญหา กิจกรรมกำหนดเป้าหมายร่วมกัน และการเรียนจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม

3) ผู้ร่วมวิจัยเปิดใจรับความคิดเห็นต่างหรือความคิดใหม่ ในการจัดการกิจกรรมเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติกกิจกรรม เพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฝึกคิดแก้ปัญหา และเกิดการค้นพบความรู้ โดยผู้ร่วมวิจัยเป็นคนสนับสนุน หรือสร้างแรงกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนใจเข้าร่วมกิจกรรม เกิดกำลังใจและลงมือปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเอง

4) ผู้ร่วมวิจัยมีความสัมพันธ์ในกลุ่มของผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรม การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และกิจกรรมการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ที่มีความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมกับชุมชน แลกเปลี่ยนความคิดเห็น ของผู้ร่วมวิจัยหรือคณะกรรมการกิจกรรมสามารถออกแบบกิจกรรมที่ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน และเกิดทักษะจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ร่วมถึงส่งผลต่อการพัฒนาความสามารถในการคิดของผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง และสามารถนำไปใช้ในการดำรงชีวิต

ผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า

1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถใช้ความสัมพันธ์ในการร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนผลถอดบทเรียนของการเรียนรู้ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันเอง และระหว่างผู้ร่วมวิจัยกับผู้ร่วมกิจกรรม ส่งผลให้ผู้ร่วมกิจกรรมสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้

2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้แบบเป็นทีม โดยทุกแนวทางใช้วิธีการทางความคิดวางแผนร่วมกัน และการร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม ทั้งงานส่วนตัวและงานส่วนรวมหรืองานกลุ่ม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่ทักษะหรือความชำนาญ และมีความรู้จะเป็นผู้ค่อยช่วยเหลือผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่มีทักษะหรือความชำนาญ โดยแลกเปลี่ยนกัน เพื่อสร้างสรรค์ผลงานหรือชิ้นงาน ทำกิจกรรมอย่างมีความสุข เนื่องจากเป็นการสร้างผลงานของตนเองและของส่วนรวม

3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากกว่าการรับรู้ โดยลงมือปฏิบัติกิจกรรม เกิดความภูมิใจและรักษา และผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้พัฒนาการปรับตัว การทำงานเป็นทีมทักษะกระบวนการคิด ทักษะด้านการสื่อสาร การตั้งคำถาม และนำไปสู่การแสวงหาคำตอบ จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม รวมถึงการแสดงความคิดเห็น การนำเสนอและอภิปรายในกลุ่มย่อย และจดบันทึก

4) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในการจัดการองค์ความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมทั้งในด้านการสร้างองค์ความรู้ การสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน ร่วมมือกันมากกว่าการแข่งขัน มีความรับผิดชอบร่วมกัน การมีวินัยในการทำงานเป็นทีม การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ มีการพัฒนาคุณธรรม ทัศนะคติ คุณลักษณะ และคุณค่าที่มีอยู่ในตัวผู้ร่วมกิจกรรม มีความกระตือรือร้นเพิ่มขึ้น กล้าแสดงออก มีเวลาในการเรียนรู้มากกว่าเดิม มีโอกาสแสดงคามคิดเห็นมากขึ้น

5) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถสืบค้นหรือค้นคว้าหาความรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม มีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรม เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้อย่างแท้จริง เพื่อลงมือปฏิบัติกิจกรรมได้ และเรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกันกับคนอื่นความสามัคคี ตามหลักพรหมวิหาร 4 และสามารถนำไปปรับใช้ได้ในดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

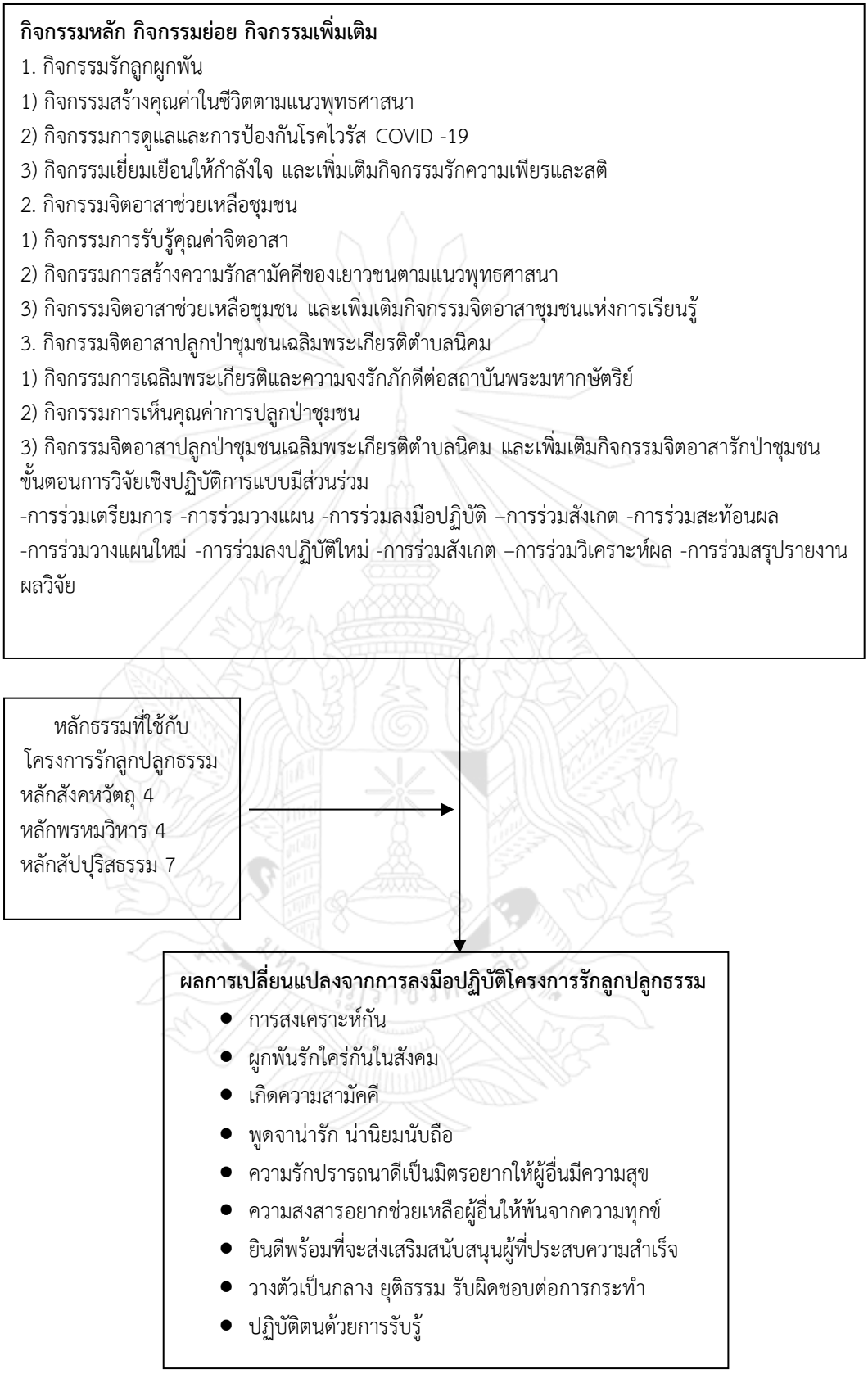
การเปลี่ยนแปลงการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นระดับโรงเรียน วัด และชุมชน พบว่า

1) โครงการรักลูกปลูกธรรม สำหรับโรงเรียนวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นโครงการและกิจกรรมที่สอดคล้องกับนโยบายโรงเรียน และต้นสังกัด รวมถึงสอดคล้องกับหลักสูตรสถานศึกษา ในเนื้อหารายวิชา กระบวนการเรียนรู้ที่ใช้กระบวนการคิดในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์อย่างเป็นระบบ โดยมีแนวทางเดียวกันในการพัฒนาเยาวชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้เกิดความผูกพัน จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และ จิตอาสาปลูกป่า

2) โครงการรักลูกปลูกธรรม สำหรับวัดเวฬุวัน เป็นแหล่งการเรียนรู้ ที่มีบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และปฏิบัติตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีความพร้อมในด้านการบริการอำนวยความสะดวกในการจัดโครงการรักลูกปลูกธรรม และกิจกรรมหลักและกิจกรรมเพิ่มเติม ตลอดจนการจัดแจงอุปกรณ์ในการดำเนินหรือลงมือลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมเพื่อให้ผู้เข้ากิจกรรมได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพ

3) โครงการรักลูกปลูกธรรม สำหรับชุมชน ได้พัฒนาแหล่งเรียนรู้ในชุมชน เพื่อการการแลกเปลี่ยนข้อมูลทางวิชาการ แหล่งเรียนรู้ที่ทันสมัย สามารถใช้ในการจัดการอบรม การเรียนรู้ และฝึกประสบกาณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ แหล่งเรียนรู้ป่าชุมชน แหล่งเรียนรู้ที่เป็นสำหรับเยาวชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ผู้ร่วมวิจัย ผู้ปกครอง พระภิกษุสงฆ์ และคนในชุมชน รวมถึงการให้ความรู้จากนักปราชญ์ ผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญในอาชีพแขนงต่างๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

โดยสรุปในภาพรวมของผลการเปลี่ยนแปลงจากการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยการสังเกต ประเมินผลโครงการและกิจกรรม ผลสะท้อนผลร่วมกัน ดังแสดงในภาพที่ 4.19

ภาพที่ 4.20 ผลการเปลี่ยนแปลงจากการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม

4.3 องค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติในโครงการรักลูกปลูกธรรม

ความรู้ใหม่ที่จากการร่วมลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ที่มีเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ เพื่อการพัฒนาหรือเพื่อแก้ปัญหาให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ด้วยลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม กิจกรรมหลักและกิจกรรมย่อย รวมถึงกิจกรรมเพิ่มเติม ในพื้นชุมชนในขอบเขตที่กำหนด ความรู้ใหม่ที่ได้เกิดขึ้นจึงเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นเฉพาะบริบทชุมชน แต่สามารถนำเป็นแบบอย่างหรือข้อมูล เพื่อเป็นกรณีศึกษา เพื่อการนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นที่มีบริบทชุมชนคล้ายคลึงกัน เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในรูปแบบหรือลักษณะเดียวกันได้ ไปไหนแนวทางเดียวกันกับ Coghlan and Brannick (2007) และ James, Milenkiewcz and Bucknam (2008) ที่ได้นำเสนอในงานวิจัยว่า การนำผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการไม่อาจนำใช้ได้อย่างเต็มที่หรือสมบูรณ์ครบทุกส่วน หรือนำไปเป็นแหล่งอ้างอิงทางหลักวิชาการได้เต็มที่หรือทั้งหมด แต่สามารถนำเอาไปเป็นแนวทาง หรือนำเอาเป็นตัวอย่างในบางประเด็นพิจารณาเพื่อเปรียบเทียบข้อคิดเห็น ตามสถานะการณ์กับความสำคัญที่เกิดขึ้น รวมถึงมีชุมชนนั้นมีความต้องการในแนวทางเดียวกัน ความรู้ใหม่ที่ได้จากการร่วมลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมที่ จึงเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นในบริบทเฉพาะที่เป็นผลจากงานวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรม โดยมีการร่วมลงมือปฏิบัติการวิจัย จึงส่งผลให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ และปฏิบัติกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิผล ร่วมถึงการเข้าถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา เพื่อให้สามารถนำไปใช้เป็นกรณีศึกษาหรือการประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นที่มีลักษณะเดียวกันโดยมีเป้าหมายให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในการพัฒนาความรักผูกพันของครอบครัว และจิตอาสา

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของโครงการรักลูกปลูกธรรม เป็นการวิจัยที่ใช้หลักการทางวิชาการ และหลักการวิจัยเชิบปฏิบัติการแบบมีส่วนรวม รวมถึงการผสมผสานเพื่อให้เกิดการผสมผสานระหว่างความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ทำงาน หรือภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยนำประสบการณ์ของแต่ละบุคคลออกมาใช้ให้เต็มที่ การให้ความสำคัญกับการมีส่วนร่วม การแลกเปลียนความคิดเห็น การระดมความคิดเห็น โดยถือหลักความเสมอภาคในการปฏิบัติหรือกระทำที่ส่งผลห้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดี ได้เกิดการเรียนรู้ ความคิด ความสามารถ ทักษะที่จำเป็นการทำงานเป็นทีม การนำแนวทางหลักธรรมมาประยุกต์ใช้ เพื่อให้เกิดความรู้ใหม่ และประการณ์ใหม่จากการร่วมลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันลงมือปฏิบัตตามกรอบการวิจัยหลักการร่วมเตรียมการ การร่วมวางแผน การร่วมลงมือปฏิบัติ การร่วมสังเกต การร่วมสะท้อนผล การร่วมวางแผนใหม่ การร่วมลงปฏิบัติใหม่การ การร่วมสังเกต การร่วมวิเคราะห์ผล และการร่วมสรุปรายงานผล ในลักษณะตามขั้นตอนที่มีลงมือปฏิบัติการตามลำดับจนจบขั้นตอนสุดท้าย เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา งานวิจัยนี้กำหนดดำเนินการวิจัย มีช่วงเวลาระยะประมาณ 1 ปี 2566 ถึง 2567 เป็นการทำงานเพื่อเยาวชน ชุมชน และส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยผู้วิจัยเป็นหัวเรือใหญ่ในการอำนวยการ สนับสนุน ส่งเสริม เพื่อให้เกิดกิจกรรมด้วยความร่วมมือของคนในชุมชนและเยาวชน ให้เกิดความรักชุมชน ทรัพยากร ธรรมชาติ ประเพณี วัฒนาธรรมของตนเอง ร่วมถึงการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ดังนั้นการวิจัยที่เกิดโดยคนในชุมชน เยาวชนในชุมชน จะเกิดจากความมีพันธะผูกพัน และมีพลังเพิ่มจากการหวงแหนในสิ่งที่ตนลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม และ

กิจกรรม และเกิดทำความเข้าใจร่วมกัน หรือเพื่อหาความรู้ในเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้นในกิจกรรม และเกิดการเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางตามความต้องการ และสามารถพัฒนาเพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ยั่งยืนต่อเนื่อง จากภาระหน้าที่ที่ผู้ร่วมวิจัยและผู้ร่วมกิจกรรมการมีส่วนร่วมใน 10 ขั้นตอนนั้น ดังนี้

ขั้นตอนที่ 1 การร่วมเตรียมการ

เป็นกิจกรรมการชี้แจงแนะนำหรือนำแนวคิดและแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อผู้ร่วมวิจัยให้รับรู้และเข้าใจ เพื่อให้เกิดการเลือกหรือการตัดสินใจเข้าร่วมวิจัยเป็นไปด้วยความเต็มใจหรือสมัครใจ โดยหลักการที่ว่าผู้วิจัยต้องแสดงให้ทราบถึงแนวทางที่ถูกต้องตามหลักการของกระบวนการวิจัยแต่เริ่มแรก การรวบรวมข้อเสนอแนะ ความต้องการของผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และชุมชน ทั้งนี้ผู้ที่ไม่ประสงค์มีส่วนร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล รวมทั้งชี้แจงถึงกรอบแนวคิดการวิจัย และการแสดงบทบาทหน้าที่ของวิจัยว่า ในลงมือปฏิบัติการวิจัยผู้วิจัยจะแสดงบทบาทการเป็นผู้อำนวยการส่งเสริมสนับสนุน และอำนวยความสะดวก รวมทั้งบทบาทอื่นๆ ให้เหมาะสมกับสถานการณ์ในสถานะที่เท่าเทียมกัน ไม่ดำเนินการในรูปแบบการสั่งการทำงานหรือแบบบังคับบัญชา ในการวิจัยได้กำหนดคณะกรรมการกิจกรรมหรือผู้เข้าร่วมวิจัย ทุกคนจะมีความเสมอภาคเท่าเทียมกันภายใต้ภาระหน้าที่ 2) กิจกรรมการเพิ่มความรู้งานวิจัย การวางแผนเชิงปฏิบัติการ การนำแผนสู่ลงมือปฏิบัติที่มีประสิทธิผล การร่วมสังเกต และการร่วมบันทึกข้อมูล การร่วมระดมความคิดเห็น ความสามารถ และการร่วมสะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรม 3) ดำเนินการจัดทำปฏิทินลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม การร่วมสรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 2 การร่วมวางแผน

โดยการจัดสัมมนาประด้วยกิจกรรมสัมมนาการพัฒนาศักยภาพผู้ร่วมวิจัย ให้ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันระดมความคิดเห็น ความสามารถและทักษะของแต่ละบุคคลอย่างเต็มที่ มาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมถึงการเอาประสบการณ์พื้นฐานที่มีและเคยทำกันมาของแต่ละบุคคล เพื่อให้ได้ความต้องการพัฒนาเรื่องที่กำหนดหรือประเด็นที่ต้องการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ให้ได้ตามความต้องการหรือเป้าหมายที่ตั้งไว้ ใช้ความรู้ประเด็นใด ความชำนาญหรือทักษะใด ควรเพิ่มด้านใด มีแนวทางหรือรูปแบบการลงมือปฏิบัติกิจกรรรมอย่างไร เพื่อให้เป็นไปตามหลักการที่ว่าการร่วมกันบูรณาการระหว่างความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ทำงาน และตามหลักบวร รวมถึงหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยการนำเสนอเนื้อหาเชิงวิชาการหรือหลักการแก่ผู้ร่วมวิจัย เป็นสาระเนื้อหาที่ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวมสาระเนื้อหาไว้ในบทที่ 2 ของงานวิจัย เป็นสาระเนื้อหาที่ให้คำตอบในเชิงวิชาการหรือหลักการ เพื่อใช้ในการชี้แจงหรือกิจกรรมในการอบรมให้ความรู้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบแนวทางหรือกรอบในการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมที่กำหนดสิ่งที่ต้องรู้ สิ่งที่ต้องปฏิบัติ สิ่งที่ต้องใช้ความชำนาญหรือทักษะใด และทราบแนวทางหรือกระบวนการในโครงการและกิจกรรมเพื่อให้เป็นไปตามหลักการที่ผู้วิจัยมีความรู้ทางวิชาการ เพื่อให้เกิดการผสมผสานระหว่างความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ทำงาน หรือภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ โดยนำไปลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ด้วยหลักวิชาการและประสบการณ์ เสริมด้วยหลักบวร และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา โดยร่วมกันรับรองยืนยันเอาตามสิ่งที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยร่วมกันกำหนดเป็นแผนปฏิบัติการ

ที่มีองค์ประกอบดังนี้ สภาพที่เคยเป็น สภาพปัจจุบัน และสภาพปัญหา โดยกำหนดทางเลือกที่หลากหลายเพื่อแก้ปัญหาหรือเพื่อบรรลุสภาพตามความต้องการ ทางเลือกที่คัดกรองสำหรับแก้ปัญหาและปรับปรุงให้ดีขึ้น ร่วมถึงการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อความสำเร็จตามความต้องการ แล้วนำผลที่ได้รับไปจัดทำเป็นแผนปฏิบัติการ และการสรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติในขั้นตอนการร่วมวางแผน

ขั้นตอนที่ 3 การร่วมลงมือปฏิบัติ

ผู้วิจัยมีฐานะเท่ากับผู้ร่วมวิจัย และมีบทบาทหน้าที่เป็นผู้มีส่วนร่วม การเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุน และการเป็นผู้อำนวยความสะดวก ให้มีลงมือปฏิบัติตามแผนปฏิบัติกิจกรรม โดยมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลง และมุ่งเน้นให้เกิดการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เพื่อให้มีประสบการณ์และเกิดพยายาม มานะ อดทน หรือความเพียร และมีการให้การสนับสนุน การให้กำลังใจ และการกระตุ้นให้เกิดลงมือปฏิบัติโครงการ โดยนำหลักบวร ความพอเพียงความคุ้มค่า ความเหมาะสมในการใช้ทรัพยากรต่างๆ ทางการบริหาร ความสามัคคี ความเสียสละ (จิตอาสา) ความซื่อสัตย์ ความเมตตากรุณา และประโยชน์สุขของส่วนรวม เป็นสิ่งที่ผู้วิจัยมีเป้าหมายให้เกิดความมั่นคงและยั่งยืนในชุมชน แต่ที่ต้องการส่งเสริมเพิ่มเติม คือ ความกตัญญูกตเวที และเคารพเทิดทูนในสถาบันพระมหากษัตริย์ บริหารผู้ร่วมวิจัย งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ ในการนำแผนสู่ลงมือปฏิบัติกิจกรรม เช่น การจัดกลุ่มกิจกรรม การแบ่งภาระหน้าที่ การกำหนดบทบาทและความรับผิดชอบ การกำหนดเครือข่ายการติดต่อสื่อสาร การจัดระบบการติดตามผล เป็นต้น ประกอบด้วย 4 กิจกรรม คือ 1) การจัดทำเครื่องมือ ตัวชี้วัด และเกณฑ์ประเมินความสำเร็จในการวิจัย 2) การประเมินตามตัวชี้วัดที่กำหนดก่อนนำแผนปฏิบัติการลงสู่ลงมือปฏิบัติกิจกรรม 3) การร่วมกันนำกิจกรรมตามแผนลงมือปฏิบัติกิจกรรม และ 4) การร่วมสรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 4 การร่วมสังเกต

การร่วมสังเกตความก้าวหน้ากิจกรรม และสภาพปัญหาและอุปสรรคในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในขั้นตอนลงมือปฏิบัติ ประกอบด้วย 2 กิจกรรม คือ 1) การกำหนดแนวทางและวิธีการสังเกตผล มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันกำหนดรูปแบบและวิธีการในการสังเกต ข้อเสนอแนะผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และกลุ่มกิจกรรม การตรวจสอบและการบันทึกผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามสภาพจริงของลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ต้องการและไม่ต้องการ สำเร็จและไม่สำเร็จ และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข รวมทั้งการเรียนรู้และการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม 2) ผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามแผนในแต่ละกิจกรรมที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 5 การร่วมสะท้อนผล

กระบวนการนำเอาวิธีการสะท้อนผลหลังปฏิบัติโครงการ และกิจกรรม เพื่อตรวจสอบและทบทวนหรือสรุปประสบการณ์การลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในภาระการทำงานในทุกประเด็น เพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดของข้อมูล หรือสาเหตุปัจจัยที่เกิดขึ้นทั้งภายในภายนอก ซึ่งก่อให้เกิดผลความสำเร็จหรือความไม่สำเร็จ เน้นการแลกเปลี่ยน การระดมความคิดความสามารถสังเคราะห์ วิเคราะห์ ระบุประเด็นขั้นตอนในกระบวนการทำงานในแนวบทเรียน และประสบการณ์ที่

ได้จากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม โดยค้นคว้าและสืบค้นหาความรู้จากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมโดยใช้วิธีการสกัดความรู้และประสบการณ์จากผู้ร่วมวิจัย พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดขั้นตอนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม การเรียนรู้ และความรู้ที่เกิดขึ้นๆ ที่เกิดขึ้นระหว่างลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม และความสำเร็จตามความต้องการ และความไม่สำเร็จ เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมให้เกิดความสำเร็จตามความต้อง มุ่งเน้นผลการถอดบทเรียน และการสะท้อนผลเกี่ยวกับลงมือปฏิบัติตามแผนว่าสำเร็จหรือไม่สำเร็จตามที่ต้องการไว้

ขั้นตอนที่ 6 การร่วมวางแผนใหม่

กระบวนการร่วมวางแผนใหม่ โดยประกอบด้วย 1) สะท้อนผล ถอดบทเรียนการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม โดยตรวจสอบและทบทวนข้อมูลที่เป็นผลจากการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ในแต่ละขั้นตอนที่ผ่านมา พร้อมทั้งนำเสนอเปรียบเทียบความก้าวหน้าในโครงการและกิจกรรม จากผลการประเมินทั้งก่อนและหลังลงมือปฏิบัติตามแผน รวมทั้งนำเสนอความสำเร็จตามความต้องการและไม่สำเร็จตามความต้องการ 2) การจัดทำแผนปฏิบัติการตามทางเลือกที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันประเมิน 3) สรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติโครงการและกิจกรรม

ขั้นตอนที่ 7 การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่

กระบวนการร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ โดยประกอบด้วย 1) ร่วมกันการกำหนดแผนการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม โดยตรวจสอบ และทบทวน แก้ไขเครื่องมือการวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมใหม่ 2) การนำแผนปฏิบัติสู่ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เพื่อร่วมกันลงมือปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการที่ได้จากการจัดทำร่วมกัน และ 3) สรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติ

ขั้นตอนที่ 8 การร่วมสังเกต

กระบวนการร่วมการสังเกตในแนวทางของความก้าวหน้า ปัญหาและอุปสรรคในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนประกอบด้วยลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม โดยการกำหนดรูปแบบและวิธีการในการสังเกตผลวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันกำหนดรูปแบบและวิธีการในการสังเกต ข้อเสนอแนะผู้เข้าร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และข้อเสนอแนะกลุ่มโครงการและกิจกรรม การตรวจสอบและการบันทึกผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามสภาพจริงของลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ต้องการและไม่ต้องการความสำเร็จและความไม่สำเร็จ จุดเด่น จุดควรพัฒนา และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ผลการเรียนรู้ และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม และผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามแผนจำแนกตามแต่ละกิจกรรมที่กำหนด

ขั้นตอนที่ 9 การร่วมวิเคราะห์ผล นำเอาเทคนิคสะท้อนผลหลังปฏิบัติโครงการและกิจกรรมมาตรวจสอบและทบทวน สรุปประสบการณ์การทำงานในแง่มุมต่างๆ เพื่อให้เห็นถึงรายละเอียดของเหตุปัจจัยทั้งภายในภายนอก ซึ่งทำให้เกิดผลอย่างที่เป็นอยู่ ทั้งที่สำเร็จหรือไม่สำเร็จ เน้น การะดมความคิดความสามารถ พูดคุย เล่าเรื่อง สังเคราะห์ จับประเด็นกระบวนการทำงานเชิงบทเรียนหรือประสบการณ์ เป็นการสืบค้นความรู้จากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมโดยใช้วิธีการสกัดความรู้

และประสบการณ์จากผู้ร่วมวิจัย พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดขั้นตอนและผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม การเรียนรู้ และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นทั้งที่สำเร็จหรือไม่สำเร็จ เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย และสามารถเผยแพร่ศึกษาเรียนรู้ได้เป็นการสะท้อนผลเกี่ยวกับลงมือปฏิบัติตามแผนว่าสำเร็จหรือไม่สำเร็จ

ขั้นตอนที่ 10 การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย ในขั้นตอนที่ 1 ถึงขั้นตอนที่ 10

กระบวนการนำเอาผลการสังเกตผล ข้อเสนอแนะผู้เข้าร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และข้อเสนอแนะกลุ่มโครงการและกิจกรรม การตรวจสอบ การบันทึก การประเมินผล และสะท้อนผลหลังปฏิบัติที่กำหนดในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งผลจากการสะท้อนผลในขั้นตอนที่ 5 และขั้นตอนที่ 9 มาสัมมนาร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เพื่อสรุปเป็นผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยที่กำหนดการเปลี่ยนแปลง จากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ทั้งการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ และการเปลี่ยนแปลงที่ไม่ต้องการ กำหนดการเรียนรู้ การลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมโดยกำหนดจากแนกตามระดับผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ระดับกลุ่ม และระดับชุมชน กำหนดความรู้ที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติกิจกรรม

การวิจัยนี้ ดำเนินงานตามแผนปฏิบัติการที่ประกอบด้วย 3 กิจกรรม โดยแต่ละกิจกรรมหลักประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ ดังนี้ คือ

กิจกรรมหลักที่ 1 รักลูกผูกพัน มี 3 กิจกรรมย่อย 1 กิจกรรมเพิ่มเติม ประสบความสำเร็จทั้งหมด ประกอบด้วย 3 กิจกรรมย่อย คือ 1) กิจกรรมสร้างคุณค่าในชีวิตตามแนวพุทธศาสนา 2) กิจกรรมการดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19 และ 3) กิจกรรมเยี่ยมเยือนให้กำลังใจ และกิจกรรมเพิ่มเติม กิจกรรมจิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้

กิจกรรมหลักที่ 2 จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน มี 3 กิจกรรมย่อย 1 กิจกรรมเพิ่มเติม ประสบความสำเร็จทั้งหมด ประกอบด้วย 3 กิจกรรมย่อย คือ 1) กิจกรรมการรับรู้คุณค่าจิตอาสา 2) กิจกรรมการสร้างความรักสามัคคีของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา และ 3) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชนและกิจกรรมเพิ่มเติม กิจกรรมจิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้

กิจกรรมหลักที่ 3 จิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม มี 3 กิจกรรมย่อย 1 กิจกรรมเพิ่มเติม ประสบความสำเร็จทั้งหมด ประกอบด้วย 3 กิจกรรมย่อย คือ 1) กิจกรรมการเฉลิมพระเกียรติและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ 2) กิจกรรมการเห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน และ 3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม และกิจกรรมเพิ่มเติม กิจกรรมจิตอาสารักป่าชุมชน

การวิจัยมีการศึกษาค้นคว้าแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวของกับการดำเนินโครงการรักลูกปลูกธรรม จากทัศนะและแนวคิดของนักวิชาการต่างและหน่วยงานหลากหลายแหล่ง มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้วิจัยมีความรอบรู้และวิชาการในเรื่องโครงการรักลูกปลูกธรรม หลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และ หลักสัปปุริสธรรม 7 ต่อการนำไปร่วมแลกเปลียนกับผู้ร่วมวิจัยในขั้นตอนการวางแผน ตามแนวคิดการผสมผสานระหว่าง สายวิชาการของผู้วิจัย และสายประสบการณ์ของร่วมวิจัย เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัยได้นำไปปรับใช้และบูรณาการร่วมกันให้เหมาะสมกับบริบทชุมชน ผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม กับสิ่งที่พวกเขาร่วมกันคิดและกำหนดขึ้น และเพื่อให้เป็นแนวทางในการลงมือปฏิบัติร่วมกันว่าหลักวิชาการกับลงมือ

ปฏิบัติโครงการและกิจกรรมเป็นสิ่งที่ไปด้วยกันได้ และยืดหยุ่นตามเหมาะสมได้ พร้อมมีความสุขกับโครงการและกิจกรรม

ดังนั้นองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นจากประสบการณ์ ทั้งในรูปแบบของความสำเร็จ ความไม่สำเร็จ และตามความต้องข้อเสนอแนะในเรื่องที่สนใจโดยจัดทำ เป็นฐานข้อมูลไว้เพื่อใช้ประโยชน์ ฐานองค์ความรู้นี้จะเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการจัดการความรู้ในองค์กรและชุมชน ทั้งนี้เนื่องจากองค์ความรู้ที่สร้างนั้น สามารถนำ ไปถ่ายทอดให้กับบุคคลทั่วไป ทั้งที่คุ้นเคยกับองค์ความรู้นั้นๆ หรือไม่เคยรู้จักมาเลยก็ตาม ทำ ให้บุคคลนั้นๆ ได้รับการพัฒนาให้เติบโตขึ้น มีความรู้รอบด้าน สามารถพัฒนาตนเองในการใช้ชีวิตได้ เป็นองค์ความรู้ที่อธิบายได้ สามารถทำความเข้าใจได้จากการฟัง การอธิบาย การอ่าน และนำ ไปใช้ปฏิบัติ ซึ่งจะถูกจัดไว้อย่างเป็นแบบแผน มีโครงสร้าง และ อธิบายกระบวนการ วิธีการ ขั้นตอนชัดเจน สามารถนำ ไปใช้ได้ เป็นองค์ความรู้ที่อธิบายได้ยาก หรือบางครั้งไม่สามารถอธิบายได้ว่า เกิดความรู้นั้นอย่างไร ไม่มีแบบแผน โครงสร้างที่ชัดเจน เกิดขึ้นในตัวบุคคล ผลของการถ่ายทอดขึ้นอยู่กับผู้ถ่ายทอด และผู้รับเป็นสำคัญ องค์ความรู้ที่อยู่ภายในตัวบุคคล ผู้ปฏิบัติงาน ที่เกิดจากการเรียนรู้ หรือประสบการณ์ของบุคคลคนเดียว หรือเกิดจาก การเรียนรู้ หรือประสบการณ์ร่วมกันของทีม กลุ่มคณะบุคคล เป็นความรู้ใหม่ ที่เกิดจากการปฏิบัติงาน โดยไม่ได้ลอกเลียนมาจากองค์ความรู้ที่มีอยู่ในศาสตร์ต่างๆ เป็นองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นมาเอง หรือมีการแสวงหา มีการรวบรวมความรู้จากแหล่งอื่น หรือผู้รู้เพิ่มเติม เพื่อความสมบูรณ์ขององค์ความรู้นั้น และได้รับการยอมรับว่าเป็นองค์ความรู้ที่ใช้ประโยชน์ในการปฏิบัติงาน มีความเป็นรูปธรรม สามารถนำ ไปประยุกต์ใช้และขยายผลได้

บทที่ 5
สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เรื่องการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธ์ มีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เพื่อศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพตามความต้องการในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ และเพื่อนำเสนอองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธ์ โดยดำเนินการเลือกผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรม แบบเจาะจงเลือกตามความเหมาะสม เป็นโรงเรียน วัด และชุมชนที่มีความประสงค์เข้าร่วมการพัฒนาโครงการรักลูกปลูกธรรม สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม และความร่วมมือและยินดีสนับสนุนโครงการรักลูกปลูกธรรมจากองค์กรมีมติจากคณะกรรมการบริหารสถานศึกษาโรงเรียนวัดเวฬุวัน คณะกรรมการวัดเวฬุวัน และคณะกรรมการชุมชน ร่วมถึงผู้ที่มีส่วนได้เสียที่เกี่ยวกับโครงการชาวบ้าน ผู้นำชุมชน ข้าราชการ ในการพัฒนาชุมชน พัฒนาป่าชุมชน ร่วมทุกฝ่ายที่มีส่วนเกี่ยวข้อง และทางโรงเรียนและวัดที่ผู้วิจัยจะสามารถติดต่อและอำนวยความสะดวกในการจัดโครงการและกิจกรรมภาคสนามได้ตลอดระยะเวลาที่จะทำการวิจัย โดยพิจารณาจากความเหมาะสมในด้านการคมนาคม ด้านความปลอดภัย ด้านการประสานงาน ด้านการติดต่อที่รวดเร็ว ความสะดวก และความเป็นไปได้ต่อการที่จะเข้าไปเก็บข้อมูลในการสังเกต การขอข้อเสนอแนะผู้เข้าร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และข้อเสนอแนะกลุ่มโครงการและกิจกรรม ในกิจกรรมที่ดำเนินการ ซึ่งผลจากการเลือกได้สถานที่ที่จะดำเนินการวิจัย คือ โรงเรียนวัดเวฬุวัน และวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นศูนย์อำนวยการ และสถานที่ในการจัดโครงการรักลูกปลูกธรรม

ผู้วิจัยได้กำหนดผู้ร่วมวิจัย จำนวน 30 รูปคน และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ที่เป็นนักเรียนในโรงเรียนวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ กิจกรรมละจำนวน 100 คน รวมทั้งหมด 300 คน ประชาชนในตำบลนิคม จำนวน 100 คน โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีบทบาทหน้าที่ในสถานะที่เท่าเทียมกัน จะแตกต่างกันตรงความชำนาญด้านความรู้ วิชา ประสบการณ์ ในการร่วมกันคิด การปฏิบัติ การสังเกตผล การสะท้อนผล และการถอดบทเรียนของการวิจัยทั้ง 10 ขั้นตอน ในการวิจัยผู้วิจัยได้กำหนดเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยตามกรอบแนวคิดของ Mills (2007) ซึ่งจำแนกเป็น 3 แบบ ดังนี้ 1) แบบสังเกตพฤติกรรม 2) แบบข้อเสนอแนะเชิงลึก 3) แบบตรวจสอบหรือบันทึก ร่วมถึงเพิ่มเติมเครื่องมือด้วยแบบบันทึก เครื่องบันทึกเสียง และถ่ายภาพ หลักฐานเชิงประจักษ์ และบันทึกการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม

ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยโดยใช้ขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ตามแนวคิดของ คาร์ และ เคมนิส (Carr and Kemmis) (1992) ได้เสนอกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ ซึ่งเมื่อครบขั้นตอน จะสรุปความสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ประเด็นเพิ่มเติมในหรือปรับปรุงแผน เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไปจนกว่าจะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงาน และกระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมของ อัครเดช นีละโยธิน (2566) ประกอบด้วยการร่วมเตรียมการ การร่วมวางแผน การร่วมลงมือปฏิบัติ การร่วมสังเกต 5) การร่วมสะท้อนผล 6) การร่วมวางแผนใหม่ 7) การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ 8) การร่วมสังเกต 9) การร่วมวิเคราะห์ผล และ 10) การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย ดังมีผลการวิจัยที่สรุปได้ดังต่อไปนี้ตามลำดับ

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 ผลการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการภาพรวมโรงเรียน วัด และชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า สภาพก่อนดำเนินการวิจัยโดยมีเยาวชน นักเรียน และคนในชุมชนตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับพอใช้ ในภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.92 เมื่อพิจารณาเป็นรายกิจกรรมมากไปหาน้อย พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรักลูกผูกพัน มีสภาพ อยู่ในระดับพอใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.22 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน มีสภาพอยู่ในระดับพอใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.24 และผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม อยู่ในระดับพอใช้ มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.26 หลังการวิจัยโครงการรักลูกผูกพันของผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า โดยภาพรวมและรายกิจกรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีสภาพตามความต้องการ อยู่ในระดับดีมาก โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.39 ที่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 3.00 ทุกกิจกรรม เมื่อจำแนกเป็นรายกิจกรรมจากมากไปหาน้อย พบว่า ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรักลูกผูกพัน มีสภาพตามความต้องการอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน มีสภาพตามความต้องการอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.40 และ ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม มีสภาพตามความต้องการอยู่ในระดับดีมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ซึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับผลการประเมิน พบว่า สูงกว่าก่อนการวิจัยทุกกิจกรรม และผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีเข้าใจและเรียนรู้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มีการพัฒนาอยู่ในระดับคุณภาพดีขึ้น รวมถึงความเป็นผูกพันในครอบครัว ความรักชุมชนของผู้เข้าร่วมกิจกรรมดีขึ้นตามลำดับ ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีความพึงพอใจ และโรงเรียน วัดเวฬุวัน และชุมชน ยึดถือรูปแบบเป็นแนวทางในการพัฒนาเยาวชน นักเรียน คนในชุมชน มุ่งเน้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นศูนย์กลาง ซึ่งจะมีผลอย่างมากต่อการพัฒนาองค์ความรู้ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม เพราะว่าการนำหลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และ หลักสัปปุริสธรรม 7 บูรณาการร่วมกันในการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีเกิดมีแนวทางใหม่ให้เลือกที่ดีกว่าหรือไปแนวทางเดียวกับโลกปัจจุบัน โดยที่ผ่านมาเรามุ่งแต่ประโยชน์ส่วนตน ไม่สนส่วนรวม ไม่คำนึงถึงผลประโยชน์ส่วนรวม ไม่พึงพาอาศัยซึ่งกันและกัน เยาวชน นักเรียน คนในชุมชน ที่ก่อนเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรม จะต้องภาระของครอบครัว โรงเรียน วัด และชุมชน เพราะยังไม่พร้อมและมีความรู้ความสามารถ หรือทักษะในการดำรงชีวิตเท่าที่ควร จะมีการอบรมให้ได้คุณสมบัติตามที่

ต้องการ เป็นการเสียเวลากับหน่วยงาน และเยาวชนหรือเด็กรุ่นใหม่ ต้องการระบบการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ตอบสนองความต้องการของเขา แต่เยาวชน นักเรียนที่เป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมรุ่นใหม่ต้องการมากกว่านั้น ขณะที่ชุมชน สังคม ประเทศชาติต้องให้เยาวชน นักเรียนมีคุณภาพ มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่ดี และมีคุณธรรม จริยธรรม ดังนั้นการเรียนรู้การมีประสบการณ์ มีทักษะจากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะมีความสนุกและกระตือรือร้นในการลงมือปฏิบัติกิจกรรม เพราะได้ความรู้ความเข้าใจจากการอบรม และได้ประสบการณ์ มีทักษะจากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม การจัดการอบรมเรียนรู้ การจัดการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ในแนวทางใหม่

5.1.2 ผลการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการภาพรวมกิจกรรม

ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันกำหนดสภาพตามความต้องการจากการแก้ปัญหาว่าสภาพตามความต้องการจากการแก้ปัญหาของโรงเรียน วัดเวฬุวัน และชุมชน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ คือ ทุกกิจกรรมในโครงการของแผนปฏิบัติการประสบผลสำเร็จและบรรลุตามวัตถุประสงค์ ทั้งนี้ หลังจากได้นำแผนปฏิบัติการลงสู่ลงมือปฏิบัติแล้วเสร็จทุกกิจกรรม สรุปผลการเปลี่ยนแปลงที่ประสบความสำเร็จ

กิจกรรมที่ 1 รักลูกผูกพัน ประกอบไปด้วย 3 กิจกรรม โดยมีผลดังนี้

1) กิจกรรมสร้างคุณค่าในชีวิตตามแนวพุทธศาสนา มีผลการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีความกระตือรือร้น มีความรับผิดชอบ ทำงานได้หลากหลายในหน้างาน ได้ใช้ความรู้ที่อบรมก่อนลงมือปฏิบัติมาใช้ได้ ตรงต่อเวลา จนเป็นที่น่าพอใจอย่างดีเยี่ยม สังเกตความสัมพันธ์ในทีมงาน ความสัมพันธ์ในครอบครัว และในชุมชนผลการประเมินดีเยี่ยม เกิดการพัฒนาเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ได้ประสบการณ์และเทคนิคเพิ่มเติมองค์ความรู้ที่เกิดขึ้น มีการเปลี่ยนแปลงความสัมพันธ์ไปในทางดีมากยิ่งขึ้น แตกต่างจากก่อนลงมือปฏิบัติกิจกรรม

2) กิจกรรมการดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19 มีผลการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีค่านิยมใหม่ เมื่อป่วยเป็นหวัดหรือโรคติดเชื้อทางเดินหายใจต่างๆ ให้ใส่หน้ากากอนามัยป้องกัน เพื่อแสดงความใส่ใจและห่วงใยต่อคนรอบข้าง เน้นกลุ่มที่สงสัยว่ามีอาการไข้หวัด ให้หยุดเรียนหรือหยุดงาน รีบพบแพทย์ และใส่หน้ากากป้องกันโรคไม่ให้เชื้อแพร่กระจายไปสู่ผู้อื่น โดยได้รับความอนุเคราะห์หน้ากากอนามัย จากโครงการรักลูกปลูกธรรม และชุมชน และมีกิจกรรมร่วมตอบคำถามเกี่ยวกับการป้องกันตนเองจากเชื้อไวรัสโคโรน่า

3) กิจกรรมเยี่ยมเยือนให้กำลังใจ มีผลการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผลจากการเยี่ยมบ้านผู้เข้าร่วมกิจกรรม ทำให้ทราบถึงสภาพความเป็นอยู่ พฤติกรรมเมื่ออยู่ที่บ้านทั้งในด้านที่ดีและด้านที่ต้องปรับปรุง ร่วมปรึกษากับผู้ปกครองนักเรียนในความต้องการช่วยเหลือและแนวทางส่งเสริมสนับสนุนพัฒนาผู้เข้าร่วมกิจกรรมและครอบครัวตามศักยภาพ รวมทั้งแนวทางการแก้ไขปรับปรุงร่วมกัน

กิจกรรมที่ 2 จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน ประกอบไปด้วย 3 กิจกรรมย่อย โดยมีผลดังนี้

1) กิจกรรมการรับรู้คุณค่าจิตอาสา มีผลการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสามัคคีให้เกิดขึ้นในหมู่คณะ แสดงออกถึงพฤติกรรมของผู้เข้าร่วมโครงการใน

การช่วยเหลือสังคม.ได้รับรู้ และปลูกฝังและสร้างจิตสำนึกที่ดีให้กับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน เกิดการขัดเกลาทางจิตใจให้กับสมาชิกให้เห็นคุณค่าของการช่วยเหลือผู้อื่น

2) กิจกรรมการสร้างความรักสามัคคีของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา มีผลการเปลี่ยนแปลงอยู่ในระดับ ดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรักความสามัคคีในเยาวชน นักเรียน และคนในชุมชน สามารถทำงานเป็นทีม มีจิตอาสา มีคุณธรรม จริยธรรม สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

3) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน มีผลการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้คุณธรรมจริยธรรมและปฏิบัติตนตามหลักพระพุทธศาสนาได้ มีจิตสำนึกที่ดีให้กับผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมจิตอาสารวมไปถึงสร้างความสัมพันธ์กับประชาชนในพื้นที่ การบำเพ็ญประโยชน์ให้กับชุมชนในพื้นที่ แบ่งปันความรู้ความสามารถด้วยการเข้าร่วมกิจกรรมให้กับประชาชนเพื่อลดปริมาณขยะในชุมชน และกำจัดแหล่งเพาะพันธุ์ของเชื้อโรค

กิจกรรมที่ 3 จิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ประกอบไปด้วย 3 กิจกรรม โดยมีผลดังนี้

1) กิจกรรมการเฉลิมพระเกียรติและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ อยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมแสดงออกถึงความจงรักภักดี ความสมานฉันท์สามัคคีเพื่อเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ ทราบพระราชประวัติ พระราชกรณียกิจ และพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

2) กิจกรรมการเห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน มีผลการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นคุณค่าและความสำคัญของทรัพยากรธรรมชาติ และมีส่วนร่วมในการร่วมคิดร่วมออกแบบวางแผนปลูกป่าและอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้

3) กิจกรรมการค้นคว้าหาความรู้อยู่ตลอดเวลา มีผลการเปลี่ยนแปลง อยู่ในระดับ ดีมาก หมายถึง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้แสดงออกถึงความความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ปลูกป่าให้กับชุมชนและพื้นที่สาธารณะ และตระหนักถึงความสำคัญในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เกิดความรัก ความสมัครสมานสามัคคี

สำหรับความต้องการการเปลี่ยนแปลงในระดับกิจกรรมหรือโครงการในแผนปฏิบัติการคือทุกกิจกรรมในแต่ละโครงการของแผนปฏิบัติการสำเร็จและบรรลุวัตถุประสงค์ โดยหลังจากผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้นำแผนสู่ลงมือปฏิบัติแล้ว พบว่า ผลลงมือปฏิบัติโครงการทั้ง 3 กิจกรรม เป็นประสบความสำเร็จเป็นไปตามเป้าหมายและตามความต้องการทั้งหมด

5.1.3 ผลการเปลี่ยนแปลงจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่ไม่เป็นไปตามความต้องการ

จากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตั้งแต่ขั้นตอนที่ 1-10 สามารถสรุปการเปลี่ยนแปลงที่ไม่เป็นตามความต้องการในภาพรวมโรงเรียนวัดเวฬุวัน บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ มีรายละเอียดดังนี้ คือ

1) ก่อนลงมือปฏิบัติกิจกรรมในการดำเนินการวิจัยเรื่องการปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม ของผู้เข้าร่วมกิจกรรม มีเจ้าหน้าที่หรือบุคคลให้ความสนใจน้อยมาก เพราะกลัวการเพิ่มภาระงานจากเดิมที่มากอยู่แล้วจะมีมากขึ้น และก่อนลงมือปฏิบัติวิจัย ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน เจ้าหน้าที่ผู้ร่วมวิจัย และพระสงฆ์ โดยส่วนใหญ่ใช้รูปแบบหรือวิธีการแบบเดิมๆ

ไม่นำมีการนำหลักวิชาการ หรือวิธีการใหม่ๆ เทคโนโลยี มาใช้หรืออาจจะนำมาใช้ได้อย่างไม่เต็มที่ และไม่ได้เข้ารับการอบรมเกี่ยวกับการใช้อย่างถูกต้อง ขาดความร่วมมือ ขาดความสามัคคี และไม่นำหลักการมีส่วนร่วมมาใช้ รวมถึงขาดการนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาช่วยหรือเป็นแนวทางในการพัฒนาชุมชน แต่เมื่อมีการพัฒนากระบวนการทำวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม จะได้รับการพัฒนาอบรมความรู้ความเข้าใจ และประสบการณ์จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม จากกลุ่มผู้ร่วมวิจัย จะเกิดประโยชน์ต่อกลุ่มผู้ร่วมวิจัย ผู้ร่วมกิจกรรม โรงเรียน วัด ชุมชน ซึ่งจะส่งผลให้เจ้าหน้าที่ หรือบุคคลที่เกี่ยวข้องและผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความมั่นใจ ความสนใจ ความต้องการเรียนรู้มากขึ้น ตามความสามารถของแต่ละบุคคลเป็นอย่างมาก ดังนั้นจึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและพฤติกรรมก่อนเริ่มโครงการหรือระหว่างเริ่มทำโครงการและกิจกรรมจะคิดว่าจะเป็นการเพิ่มภาระงาน กลับมีแนวคิดใหม่เป็นความต้องการมีส่วนร่วมทันที เริ่มให้ความสนใจและช่วยเหลือในการเข้ามามีส่วนร่วมในลงมือปฏิบัติการจัดกิจกรรมอบรมและลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้กันในชุมชนแห่งการเรียนรู้ เพราะมีความเป็นเพื่อน เป็นพี่เป็นน้อง ร่วมโรงเรียน และร่วมชุมชนเดียวกันคอยช่วยกันคิด ช่วยกันหาแนวทาง และช่วยกันลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม

2) กิจกรรมหลัก กิจกรรมย่อย กิจกรรมเพิ่มเติม ในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่เกิดขึ้น ทำให้เกิดกลุ่มคนที่อยู่ร่วมตามวิถีและวัฒนธรรมการอยู่ร่วมกันในชุมชน มีแนวทางและหลักการยึดหลักหรือมุ่งเน้นความเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้และความสุข สุขทั้งการลงมือปฏิบัติและการอยู่ร่วมกัน การทำงานเป็นทีม การรักวัฒนธรรม และการรักชุมชน โดยทุกคนที่เป็นผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความอิสระทางความคิดเห็น การแสดงออกของตน โดยอยู่ในกรอบหลักการการมีส่วนร่วม หลักการวิจัย หลักบวร และหลักธรรม ซึ่งมีความรู้สึกปลอดภัย ไม่การกดดัน ความไว้วางใจ เคารพซึ่งกันและกัน บนความสมัครใจที่จะช่วยกันพัฒนาตนเอง พัฒนากลุ่มกิจกรรม และพัฒนาชุมชนพื้นฐาน มีจริยธรรมแห่งความเอื้ออาทร ความเมตา เป็นพลังเชิงคุณธรรม การส่งเสริมในคุณงามความดีที่สมาชิกร่วมกันทำงานแบบอุทิศตนเพื่อชุมชนและประเทศชาติ ร่วมถึงทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา ซึ่งสอดคล้องกับหลักการชุมชนแห่งการเรียนรู้ เป็นกลุ่มที่ปองดองต่อกัน เป็นกลุ่มรักสามัคคี ใช้หลักพรหมวิหาร 4 เป็นผู้ยินดีทานทางวิชาการต่อกัน ทำให้ลดความเหลื่อมล้ำทางวิชาการหรือผู้รู้ เกิดการถ่ายทอดต่อกัน และแลกเปลียนประสบการณ์ ความสามารถ และทักษะต่อกัน ในระหว่างการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมและกิจกรรมต่างๆ ทำให้การผสานหลักทางวิชาชีพและทักษะชีวิตมีความปองดองอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขโดยมีหลักปฏิบัติร่วมกัน โดยยึดหลักพรหมวิหาร 4 เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา เป็นชุมชนที่ยึดหลักบวร พร้อมด้วยหลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ไปกับการดำรงชีวิตและการใช้ชีวิตชุมชนอันเป็นพื้นฐานสำคัญของรากฐาน โดยการพึ่งพาตนเอง ช่วยเหลือชุมชน จิตอาสา รักษาธรรมชาติ ป่าชุมชน และรักษาพระพุทธศาสนา ดังกล่าวนี้ สามารถนำไปเป็นแนวทาง หรือขยายโครงการหรือเพิ่มพื้นที ร่วมถึงขยายกรอบให้กว้างขวางออกไปจนถึงเครือข่ายที่สัมพันธ์กับชุมชนอื่นต่อไป

3) จากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ความรู้ใหม่ที่ได้จากโครงการหรือจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม สามารถนำความรู้ใหม่ที่ได้ไปใช้หรือเป็นแนวทางในการต่อยอดในบริบทที่ใกล้เคียงกันได้ หรือชุมชนอื่น จากโครงการรักลูกปลูกธรรม ทำให้เกิดการเรียนรู้ และบทเรียนขึ้นที่หลากหลาย

ในทุกกิจกรรม และเกิดเป็นประสบการณ์ใหม่ ความสามารถใหม่ ทักษะใหม่ ทั้งในระดับผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ระดับกลุ่ม และระดับชุมชน เป็นการเรียนรู้ที่เป็นข้อมูลสารสนเทศที่สามารถจะนำไปใช้เป็นแนวทางการวิจัยประเภทอื่นอย่างต่อเนื่องได้อีก

4) มีการฝึกฝนทักษะหยืดหยุ่นและการปรับตัวทำงานร่วมกับบุคคลอื่นนั้นเนื่องด้วยไม่ใช่ผู้บังคับบัญชาโดยตรง ไม่รู้จัก หรือไม่คุ้นเคย ไม่เคยทำงานร่วมกัน ก็ต้องทำความรู้จักกันรู้นิสัยทำให้ช่วงแรกๆ จะมีอาการเกรงใจ ไม่คุ้นชิน ทำให้ต้องมีการปรับตัวค่อนข้างมาก กว่าจะทำให้ผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจ ผ่อนคลายความกังวล และเกิดการร่วมมือได้ ต้องใช้เวลาพอสมควร และค่อยๆ คุยครั้งละคน ผู้วิจัยได้นำหลักธรรมมาช่วยในการอบรม และต้องอดทนรอ เพื่อเป้าหมายที่อยู่ข้างหน้า และเพื่ออยากเห็นการพัฒนาและการเปลี่ยนแปลงตามความต้องการ

5) ผู้ร่วมวิจัย ยึดหลักชุมชนแห่งการเรียนรู้ ผสานกับการเรียนรู้ของชุมชนจึงเรียกว่า ชุมชนการเรียนรู้ ซึ่งเป็นหลักการและแนวทางสำคัญอย่างยิ่งที่ผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนร่วมกันคิดวิเคราะห์หาแนวทาง ตรวจสอบ ทบทวนเรื่องการร่วมกันกำหนดนโยบาย ลงมือปฏิบัติกิจกรรม และวิธีการดำเนินงานการจัดการกิจกรรมต่างๆ ของโครงการรักลูกปลูกธรรมใหม่อีกครั้ง โดยยึดหลักในการปรับปรุงแก้ไขสิ่งเหล่านี้ เพื่อให้สามารถลงมือปฏิบัติได้ตามเป้าหมายที่ต้องการมีบริการด้านการเรียนรู้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้อย่างมีประสิทธิผล โดยให้แก้ไขปรับปรุง เพื่อนำมาสู่การสนับสนุนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมวิชาชีพของผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ร่วมถึงผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับโครงการและการพัฒนาชุมชนให้มีคุณภาพและประสิทธิผลสูงยิ่งขึ้นและอย่างต่อเนื่อง ชัดเจน มีลักษณะเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ และตามหลักบวร

6) ทำให้ผู้ร่วมวิจัยได้มีมุมมองและแนวคิดในทิศทางร่วมกัน จากเป้าหมายเดียวกันความต้องการร่วมกัน ความสำเร็จร่วมกัน ให้มีแนวทางหรือทิศทางเดียวกัน โดยมีสำคัญมากในการดำเนินโครงการ หมายถึงมีเป้าหมายปลายทางร่วมกัน การช่วยเหลือ การทำงานเป็นทีม ร่วมถึงความเป็นส่วนตัวหรือเป้าหมายชีวิตตนเอง และของแต่ผู้ร่วมวิจัย สอดคล้องเป้าหมายร่วมกันของชุมชนแห่งการเรียนรู้ และการพัฒนาชุมชนภายใต้หลักทางพระพุทธศาสนา

7) ผู้ร่วมวิจัยได้เห็นคุณค่าร่วมกัน จากการลงมือปฏิบัติโครงการร่วมกัน เพื่อเป้าหมายเดียวกัน ความต้องการเดียวกัน จะทำให้เห็นคุณค่าที่เป็นนามธรรมและรูปธรรมชัดเจน จับต้องได้ มีผลงานจากภาระงานในโครงการรักลูกปลูกธรรม ความรักความผูกพัน จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน จิตอาสาปลูกป่าชุมชน เป็นการเห็นแบบที่ต้องการทั้งภาพ และความสำเร็จ และที่สำคัญมีคุณธรรมและจริยธรรมของผู้ร่วมวิจัย ทั้งหมดคือ คุณค่าร่วมกัน

8) ในด้านของผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะได้รับการส่งเสริมและร่วมมือให้เกิดการเรียนรู้ขึ้นจากผู้ร่วมวิจัย ผู้เชียวชาญ ผู้รู้ และเพื่อนผู้เข้าร่วมกิจกรรมอื่นให้ทำกิจกรรม ที่ค้นหาหรือแสวงหาความร่วมมือ การทำงานเป็นทีม การรักสามัคคี การปองดอง การรักชุมชน รักวัฒนธรรมชุมชน และมีคุณธรรม จริยธรรมตนเอง เป็นความต้องการของชุมชน ที่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้รับจากกิจกรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรม

5.1.4 การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย

1) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยมีกรอบแนวทาง หรือทิศทางในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ชัดเจน ช่วยให้ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามแผน มีความรู้และครวมเข้าใจในแนวทางหรือ

ทิศทางตรงกัน สามารถร่วมมือกัน ประสานงาน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมีแผนกิจกรรมที่เป็นแนวทางในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม หลักการและเหตุผล แนวคิด ความสำคัญ วัตถุประสงค์ ขั้นตอนการดำเนินงาน และความสำเร็จที่ต้องการ เพื่อให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่ต้องการภายในเวลาที่กำหนด

2) ผู้วิจัยเป็นผู้สนับสนุน ผู้ให้กำลังใจ ผู้ส่งเสริมและเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงด้วยลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม การร่วมกันเป็นทีม มีเป้าหมายอันเดียวกัน สร้างความต้องการร่วมกัน มีความตระหนักเล็งเห็นถึงความสำคัญที่จะร่วมมือกันพัฒนาโครงการรักลูกปลูกธรรมโดย ผู้ร่วมวิจัยมีความตั้งใจร่วมกันทำกิจกรรม สร้างเครื่องมือที่หลากหลายที่ได้จากกระบวนการแลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็น ประสบการณ์ ถอดบทเรียน และการสะท้อนผลการเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน

3) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเกิดการเรียนรู้ร่วมกันว่าในขั้นตอนการสำรวจเพื่อทำความเข้าใจกับสภาพการณ์ความเป็นจริงหรือที่เป็นปัญหาของครอบครัวเยาวชน การช่วยเหลือ การปลูกป่าและดูแลป่า ในชุมชน เพื่อนำไปเป็นข้อมูลสำหรับการร่วมกันศึกษาค้นหาแนวทางในการแก้ปัญหาที่หลากหลาย โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้เกิดองค์ความรู้ในการศึกษาและค้นหาแนวทางใหม่ๆ และการแลกเปลี่ยนประสบการณ์การผลของการทดลองใช้รูปแบบกิจกรรม หรือวิธีการใหม่ หรือแตกต่างจากเดิม เพื่อนำมาใช้หรือประยุกต์ใช้อย่างเหมาะสมกับการแก้ปัญหาในสภาพบริบทของชุมชน

4) ในขั้นตอนการกำหนดวัตถุประสงค์ การกำหนดกิจกรรมต่างๆ ตลอดจนการกำหนดบทบาทภาระหน้าที่ความรับผิดชอบของแต่ละผู้ร่วมวิจัยในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม กำหนดเวลา โดยการจัดทำตารางปฏิทินเวลาที่จะดำเนินงานตามกิจกรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรมที่กำหนด ผู้วิจัยทำหน้าที่ในการประสาน และสนับสนุนให้ความช่วยเหลือโดยเฉพาะอย่างยิ่งในช่วงระยะเริ่มต้นของโครงการ และนอกจากจะส่งเสริมกระตุ้นให้สมาชิกมีส่วนร่วมในกิจกรรม

5) การเสวนาแลกเปลี่ยนนอกแผนการโดยเป็นการตกลงพูดคุยขั้นเริ่มต้นอย่างไม่เป็นทางการเพื่อแนวทางเบื้องต้นก่อนการแผนการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมจริง เพื่อเป็นการทดสอบการสื่อสาร และให้เกิดการปรับตัวให้เข้ากับกลุ่มกิจกรรมหรือทีมงานตามสภาพของผู้ร่วมวิจัย โดยผู้ร่วมวิจัยสามารถแสดงออกถึงศักยภาพในตนอย่างเต็มที่ จริงใจ และ มุ่งมั่น ที่จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายใต้หลักการมีส่วมร่วม หลักการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา รวมถึงการเปิดโอกาสให้ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีพื้นที่สำหรับการนำเสนอ และการแสดงความคิดเห็น หรือประเด็นพิจารณา การร่วมกันลงมติเห็นชอบ หรือให้ข้อคิดเห็นเพิ่มเติม การแก้ไขให้ถูกต้องตรงกันและร่วมกันตามความต้องการ หรือการรับรู้และการสื่อความหมายของส่วนร่วม

6) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเกิดการเรียนรู้ที่ถูกเกี่ยวกับหลักการ 10 ขั้นตอน และเข้าใจบทบาทภาระหน้าที่ 10 ขั้นตอนประการ ของกระบวนการการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย ผู้ร่วมวิจัยต้องมีบทบาทหน้าที่เป็นค่วยช่วยกันให้ข้อมูล ประสบการณ์ วิเคราะห์ข้อมูล การวัดและประเมินผล ส่งเสริมการช่วยกันทำงานเป็นทีมตามที่ได้รับมอบหมาย ระยะเวลากระบวนการภายในระยะเวลาที่กำหนด ช่วยเหลือให้เกิดความเปลี่ยนแปลงตามที่ต้องการ ช่วยหาความคิดร่วม ช่วยกันกำหนดกิจกรรมที่จะนำไปสู่ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม แบ่งหน้าที่ผู้นำและผู้ตามตามความเหมาะสม โดยอาศัยหลักบวร หลักพรหมวิหาร 4 ผสมผสาน โดยอยู่ภายใต้เงื่อนไขความเสมอภาพ

ทางความคิด ความคิดทุกความคิดมีคุณค่า ผู้ร่วมวิจัยทุกคนต้องมีส่วนร่วมทุกขั้นตอนด้วยตนเอง เปิดรับฟังความคิดเห็น รับกระบวนการ หรือรับที่มีประโยชน์ต่อโครงการและส่วนร่วม รวมถึงการผู้ฟังที่ดี มีทักษะการบันทึกและสรุป

7) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเกิดการเรียนรู้จากการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ในประเด็นที่เกี่ยวกับการสร้างเครื่องมือที่สามารถปรับเปลี่ยนปรับปรุงได้ขณะวิจัย ซึ่งขึ้นอยู่กับสถานการณ์หรือสภาพปัญหา โดยการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ประกอบกับการร่วมของผู้วิจัยร่วมในการเก็บรวบรวมข้อมูล การถอดบทเรียน การสะท้อนผล และลงมือปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนของการวิจัยเชิงปฏิบัติการที่ผู้วิจัยและผู้ร่วม วิจัยจะต้องถอดบทเรียนองค์ความรู้ที่ได้ทุกขั้นตอน

8) ลักษณะของลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม ผลการวิจัยมีความสมบูรณ์ในตัวเอง ลงมือปฏิบัติเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่มุ่งแก้ปัญหาเฉพาะบริบทของโรงเรียน วัด และชุมชน ไม่สามารถสรุปอ้างอิง เนื่องจากเป็นการวิจัยเฉพาะชุมชนที่ทำกิจกรรม แต่สามารถนำไปเป็นแนวทางในการทำโครงการหรือกิจกรรมที่ชุมชนอื่นได้ โดยยึดหลักการมีส่วมร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัตการ หลักบวร และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา

5.1.5 การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมของกลุ่มกิจกรรม

กลุ่มผู้ร่วมวิจัย พบว่า

1) ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันศึกษาค้นคว้าวิเคราะห์โครงการ หลักการการดูแลเยาวชน หลักการป้องกันและรักษาโรคภัย ร่วมถึงโรคไวรัสโคโรน่า COVID 19 หลักจิตอาสา สังคมสังเคราะห์ การปลูกป่าและดูแลรักษาป่าชุมชน การพัฒนาชุมชนสูตร และมาตรฐานการเรียนรู้ โดยร่วมกันวางแผนการจัดการกิจกรรม การอบรม การลงปฏิบัติ และการเตรียมแหล่งเรียนรู้ จากนั้นได้ร่วมกันศึกษาเกี่ยวกับหลักบวร และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา และเลือกกิจกรรมที่เหมาะสมกับสภาพของปัญหาและการพัฒนาร่วมกันโดยยึดมั่นในหลักความร่วมมือ ความเสรีภาพภายใต้กรอบความต้องการของชุมชนและประเทศชาติ หลักธรรมาธิปไตย ความเสมอภาคในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมร่วมกัน เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ร่วมกันตามความต้องการที่กำหนด

2) ผู้ร่วมวิจัยได้นำเสนอการอบรมและกิจกรรมที่หลากหลาย ความเหมาะสมกับลักษณะการอบรมเรียนรู้และลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมของผู้เข้าร่วมกิจกรรมรายบุคคล และรายกลุ่มกิจกรรม สอดคล้องกัลบริบทของชุมชน และได้สร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้ในแต่ละกิจกรรม และในชุมชน พร้อมทั้งมีการปรับปรุงการอย่างสม่ำเสมอ

3) ผู้ร่วมวิจัยเรียนรู้เปิดการรับรู้สิ่งใหม่ วิธีการใหม่ แนวคิดใหม่ เข้าใจและรับทราบความสำคัญในแต่ละเป้าหมายหรือความต้องของกิจกรรม ในการจัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมฝึกคิดแก้ปัญหา และค้นพบความรู้ โดยผู้วิจัยค่อยสนับสนุน หรือกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสนใจเข้าร่วมกิจกรรม และลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมด้วยตนเอง เพื่อเป็นการจัดเก็บรวบรวมและเป็นแหล่งข้อมูลแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกแนวทางการปฏิบัติเพื่อส่วนร่วมและชุมชน สามารถใช้ชุมชนแห่งการเรียนรู้ได้ทุกคน และของชุมชน พร้อมเป็นแหล่งกระตุ้นความสนใจแก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมและผู้สนใจ ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความเข้าใจในบทเรียนมากยิ่งขึ้น

4) การมีความรักสามัคคีกัน และมีความสัมพันธ์ในกลุ่มของผู้เข้าร่วมกิจกรรม การจัดกิจกรรมอบรมและลงมือปฏิบัติกิจกรรมจะมีความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกัน และระหว่างโรงเรียน วัดและชุมชน ร่วมถึงผู้มีส่วนเกียวข้อง เจ้าหน้าที่ และคนในชุมชน จากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นผ่านชุมชนแห่งการเรียนรู้ในโครงการรักลูกปลูกธรรมของผู้ร่วมวิจัยในการออกแบบกิจกรรมยังส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการเรียนรู้ร่วมกัน

กลุ่มผู้เข้าร่วมกิจกรรม พบว่า

1) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมสามารถใช้ความสัมพันธ์ในการร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สะท้อนผลของการเรียนรู้ระหว่างผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วยกันเอง และระหว่างผู้เข้าร่วมวิจัยกับผู้ร่วมวิจัย ส่งผลให้เยาวชนสามารถสร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง และนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ได้

2) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเรียนรู้แบบทีมรวมพลัง ทุกรูปได้ใช้กระบวนการคิดวางแผนร่วมกัน และได้ลงมือปฏิบัติ ได้ทำงานเดี่ยว และได้ร่วมกันทำงานกลุ่ม ผู้เข้าร่วมวิจัยที่มีความสามารถหรือมีความถนัดมากกว่าช่วยเหลือผู้เข้าร่วมกิจกรรมไม่เก่งหรือไม่มีความถนัด ร่วมกันทำกิจกรรมเพื่อเป้าหมายของกิจกรรม ลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันอย่างมีความมุ่งมั่นและมีควาสุขเนื่องจากเป็นการสร้างผลงานเพื่อตนเอง ครอบครัว โรงเรียน วัด และชุมชน

3) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติกิจรรมทุกขั้นตอน ซึ่งก่อให้เกิดการพัฒนาทักษะกระบวนการคิด การตั้งคำถาม แสดงความคิดเห็น จดบันทึก และการร่วมกันนำเสนอและสรุปผลการลงมือปฏิบัติกิจกรรม เพื่อการนำไปสู่การแสวงหาหนทางในการพัฒนาตนเอง พัฒนาครอบครัว และพัฒนาชุมชน จากการลงมือปฏิบัติ

4) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีส่วนร่วมในด้านการสร้างองค์ความรู้ การสร้างความสัมพันธ์ร่วมกัน ร่วมมือกัน การรักสามัคคี การช่วยเหลือกันและช่วยเหลือชุมชน มีความรับผิดชอบร่วมกัน การมีวินัยในการทำงานเป็นทีม การแบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบ พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม เห็นคุณค่าตนเองและในตัวผู้เข้าร่วมกิจกรรม

5) ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความกระตือรือร้นเพิ่มขึ้น กล้าแสดงออก มีเวลาในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมและการเรียนรู้มากกว่าเดิม พร้อมทั้งกล้าแสดงคามคิดเห็นมากขึ้น สามารถสืบค้นหาความรู้จากสื่อที่ทันสมัย มีส่วนร่วมทุกขั้นตอนในกิจกรรมมากขึ้น เกิดบรรยากาศแห่งการเรียนรู้ เรียนรู้เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน และการทำงานเป็นทีม มีการประยุมต์ใช้หลักพรหมวิหาร 4 ในการทำงานร่วมกันและสามารถนำไปปรับใช้ได้ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

5.1.6 การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมของระดับชุมชน

1) การลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม ที่สอดคล้องกับแนวทางบ้าน วัด และโรงเรียน ร่วมถึงนโยบายของรัฐในการพัฒนาด้านจิตใจเยาวชน จิตอาสา และป่าชุมชน ซึ่งเป็นก ระบวนการเรียนรู้จากการอบรม และประสบการณ์ พัฒนาความสามรถ ทักษะจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่ใช้กระบวนการคิดในการแก้ปัญหาตามสถานการณ์อย่างเป็นระบบและชัดเจนตามกระบวนการระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม

2) โรงเรียนวัดเวฬุวัน และวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นโรงเรียนแห่งการเรียนรู้ ที่มีบรรยากาศหรือสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ มีความพร้อมในด้านการบริการแหล่งเรียนรู้ที่หลากหลาย มีการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็น

สำคัญ โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรม ทั้งการเรียนรู้แบบรายบุคคล และแบบกลุ่ม โดยผู้วิจัยสนับสนุนและส่งเสริมให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้เรียนรู้ผ่านการอบรม การลงมือปฏิบัติกิจกรรม การแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์ในกิจกรรมและกลุ่มกิจกรรม การจัดการเรียนรู้โดยใช้กิจกรรมเป็นฐานเน้นการมีส่วนร่วม โดยมีการนำเสนอ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ การแสดงความคิดเห็น ที่สามารถรวบรวม จัดลำดับการนำเสนอข้อมูลร่วมกันได้เป็นอย่างดี วัดเวฬุวันเป็นแหล่งเรียนรู้เช่นเดียวกับโรงเรียน โดยมุ่งเน้นเป็นแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนา ร่วมถึงเป็นแหล่งสนับสนุน ส่งเสริมช่วยเหลือโครงการรักลูกปลูกธรรม และกิจกรรมต่าง อำนวยการสถานที่ในจัดกิจกรรม นอกจากนี้ยังได้รับการสนับสนุนจากคณะสงฆ์ ผู้มีศรัทธา ก็นำอุปกรณ์มาช่วยในโครงการรักลูกปลูกธรรม และกิจกรรมทั้งหมด เช่นโรงทานในทุกกิจกรรม การบริจาคสิ่งของในการออกเยี่ยมในเครื่องมือที่สามารถนำมาใช้กิจกรรมเยี่ยมเยือนให้กำลังใจ กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมปลูกป่า เป็นต้น

4) การร่วมลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมไปด้วยกัน มีผู้ส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดโครงการรักลูกปลูกธรรม ได้มามีส่วนร่วมแลกเปลี่ยนและข้อเสนอแนะทั้งด้านความคิด ประสบการณ์ กระบวนการ ซึ่งทำให้เกิดความร่วมมือ และมีความเป็นหนึ่งเดียวกันอย่างต่อเนื่อง และเพิ่มประสิทธิภาพโครงการให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น รวมถึงเกิดเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมชุมชนในร่วมมือช่วยเหลือกัน ความสามัคคี เห็นคุณค่าหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาของชุมชน เป็นแนวทางในการปฏิบัติของชุมชน เกิดความสัมพันธ์ระหว่างผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรม รวมถึงคนในชุมชน โดยมีการเคารพความแตกต่างบุคคล วัฒนธรรม พฤติกรรมอารมณ์ ความรู้สึก และจิตใจของผู้เข้าร่วมกิจกรรมของผู้เข้าร่วม ประกอบไปด้วย ผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และผู้มีส่วนเกียวข้องกิจกรรม

5.1.7 ความรู้ที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม

ความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีจุดมุ่งหมาย เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในชุมชน เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจริงจากการปฏิบัติ จึงเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นในสภาพเฉพาะชุมชนหรือกิจกรรมนั้น ดังนั้นจึงมีข้อจำกัดการอ้างอิง หรือนำไปใช้กับชุมชนอื่น ร่วมถึงการนำไปเป็นแหล่งอ้างอิง แต่ก็สามารถจะนำไปใช้เพื่อเป็นแนวทาง เป็นฐานข้อมูลและสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชุมชนอื่นที่มีสภาพ ลักษณะคล้ายคลึงกัน และมีหลักการการมีส่วนร่วม หลักการวิจัย หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาในลักษณะเดียวกันได้ เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงของชุมชนในทางที่ดี สอดคล้องกับ Coghlan and Brannick (2007) และ James, Milenkiewcz and Bucknam (2008) ที่ได้นำเสนอไว้ว่า ผลที่เกิดจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีข้อจำกัดในการนำไปนำเสนอเผยแพร่ นำไปอ้างอิง แต่นำเอาประเด็นไปพิจารณาข้อคิดหรือเหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นเป็นข้อมูลหรือข้อเสนอแนะ สำหรับการนำไปใช้ในบริบทหรือสถานการณ์อื่นที่มีลักษณะคล้ายกัน และมุ่งเน้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในแบบเดียวกันได้

ดังนั้นความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์ ความสามารถ ทักษะที่ได้จากการวิจัยในครั้งนี้ จึงเป็นความรู้ที่เกิดขึ้นในบริบทเฉพาะบุคคล กลุ่มกิจกรรม โรงเรียน วัด และชุมชน ที่เป็นผลจากการร่วมลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน เป็นความรู้ที่เกิดขึ้นที่มีสาเหตุจากการวิจัยนี้ มีการลงมือปฏิบัติการวิจัยเป็นปัจจัยส่งผลต่อหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงและการเรียนรู้ ประสบการณ์ได้อย่างมีประสิทธิผล โดยสามารถนำไปใช้เป็นกรณีศึกษาหรือการ

ประยุกต์ใช้ในหน่วยงานอื่นที่มีลักษณะคล้ายคลึงกันหรือที่กำลังมุ่งให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในลักษณะเดียวกันได้

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) ได้อาศัยหลักการตามแนวคิดของ Carr and Kemmis (1992) ได้เสนอกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติ การสังเกต และการสะท้อนผลการปฏิบัติ ซึ่งเมื่อครบขั้นตอน จะสรุปความสำเร็จหรือไม่สำเร็จ ประเด็นเพิ่มเติมในหรือปรับปรุงแผน เพื่อนำไปปฏิบัติในวงจรต่อไปจนกว่าจะสำเร็จตามวัตถุประสงค์ของการปฏิบัติงาน และ ตามผลการศึกษาของอัครเดช นีละโยธิน (2566) ได้นำเสนอแนวทางกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไว้ว่า ในระดับปฏิบัติการสามารถนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมไปใช้ไม่ว่าจะเป็นในสถานศึกษา โรงเรียน หน่วยงาน องค์กร วัด และชุมชนหรือสังคม เพื่อให้เกิดการพัฒนาและการแก้ปัญหาของส่วนร่วมให้มีประสิทธิภาพ และตรงกับความต้องการของส่วนร่วม ในระดับนโยบายก็นำผลการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ได้แก่ผลการพัฒนา ผลลงมือปฏิบัติ หรือผลโครงการและกิจกรรม รวมถึงผลการเปลี่ยนแปลงทัศนคติของการมีส่วนร่วมของทุกคนที่เกี่ยวข้องไปเป็นข้อมูล สำหรับการวางแผนหรือกำหนดนโยบายของหน่วยงานนั้น ตลอดจนการกำหนดนโยบายของชาติ ประกอบด้วยการร่วมเตรียมการ การร่วมกันวางแผน การร่วมลงมือปฏิบัติ การร่วมสังเกต การร่วมสะท้อนผล การร่วมวางแผนใหม่ การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ การร่วมสังเกต การร่วมวิเคราะห์ผล และการร่วมสรุปรายงานผลวิจัย โดยให้เกิดความต่อเนื่องเพื่อให้เกิดทบทวนปรับปรุงแก้ไข และเพิ่มเติม ให้ตรงกับความต้องการเพื่อสมบูรณ์มากที่สุดในขั้นตอนการร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ (หมายเหตุ – เนื่องจากมีข้อจำกัดในเรื่องเวลา) งานวิจัยนี้กำหนดดำเนินการวิจัยมีช่วงระยะ 1 ปี ระหว่าง 2566 - 2567 โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยจะมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ร่วมตัดสินใจ ร่วมปฏิบัติ และร่วมได้รับผลจากลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมและกิจกรรมนั้น นอกจากนั้นบทบาทของผู้วิจัยก็เปลี่ยนไปเป็นผู้ร่วมวิจัยด้วย โดยเป็นผู้ร่วมวิจัยที่มีความชำนาญทางการวิจัย และมีความรู้วิชาการตามประเด็นของกิจกรรม และมีความเสมอภาคกันกับผู้ร่วมวิจัย โดยในการวิจัยมีจุดมุ่งหมายทำความเข้าใจ และเกิดการรู้จากการร่วมลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เกิดประสบการณ์ เกิดความสามารถ ทักษะต่างๆ ที่มีอยู่ในกิจกรรม ร่วมถึงการเปลี่ยนแปลงไปในแนวทางที่ต้องการของผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และของชุมชนในทางที่พึ่งประสงค์ และความต้องการจะต้องต่อเนื่องและยั่งยืนอันเนื่องจากความมีแนวทางร่วมกันในการพัฒนาชุมชน และผูกพันในสิ่งที่ทำลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม รวมถึงจากบทบาทหน้าที่ ภาระงานในการมีส่วนร่วมกิจกรรมในทุกขั้นตอน การวิจัยนี้มีกระบวนการ 10 ขั้นตอน มีรายละเอียดดังนี้

1) การร่วมเตรียมการ การชี้แจงแนวคิดและแนวปฏิบัติการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมต่อผู้ร่วมวิจัยให้รับรู้และเข้าใจ เพื่อให้การตัดสินใจในการเข้าร่วมวิจัยเป็นไปด้วยความเต็มใจและยินดีร่วมกัน โดยผู้วิจัยจะแสดงให้ทราบกระบวนการวิจัยอย่างชัดเจนครบทั้ง 10 ขั้นตอน รวมทั้งข้อเสนอแนะและผลประโยชน์ให้แก่ผู้ร่วมวิจัยทราบและคำนึงถึงหลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักสัปปุริสธรรม 7 นำมาสอดแทรกหรือบูรณาการร่วมกันในการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมมาช่วยในการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมและช่วยให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมได้มีแนวทางการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ส่วนผู้

ที่ไม่ยินดีเข้าร่วมต้องได้รับการยอมรับและเคารพในสิทธิส่วนบุคคล โดยมีการชี้แจงถึงกรอบแนวคิดเพื่อการวิจัย และการแสดงบทบาทของวิจัยว่า ในลงมือปฏิบัติการวิจัย ผู้วิจัยจะแสดงมีหน้าที่เป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนและอำนวยความสะดวก รวมทั้งหน้าที่อื่นๆ ขึ้นอยู่กับความเหมาะสมหรือความจำเป็นกับสถานการณ์ ภายใต้สิทธิเท่าเทียมกันในฐานะผู้ร่วมวิจัยคนหนึ่ง จะไม่ใช้ระบบคำสั่ง แต่มุงเน้นเป็นรูปแบบการทำงานเป็นทีม แบบร่วมมือ ช่วยเหลือกันและกัน ความสามัคคี แบ่งบันซึ่งกันและกันเพื่อเป้าหมายกิจกรรมร่วมกัน ในการวิจัยไม่กำหนดตำแหน่งหรือสถานะใดๆ ยึดหลักบนความเท่าเทียมกันและช่วยเหลือกัน การอบรมเพิ่มความรู้เบื้องต้นสำหรับการวิจัย ในเรื่องต่างๆ คือ เทคนิคการวางแผนเชิงปฏิบัติการและการนำแผนสู่ลงมือปฏิบัติที่มีคุณภาพ แนวทางและวิธีการการสังเกต การบันทึกข้อมูล และการระดมความคิดความสามารถ และการร่วมกันสะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันดำเนินการจัดทำปฏิทินลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม และสรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติ

2) การร่วมวางแผน การร่วมวางแผนนี้จะมีกระบวนการอบรมการพัฒนาศักยภาพผู้ร่วมวิจัยก่อน ให้ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันระดมความคิดอย่างเต็มที่โดยอาศัยความรู้และประสบการณ์พื้นฐานที่มีและเคยทำกันของผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย มาช่วยกำหนด กิจกรรมที่ตรงต่อความต้องการของชุมชน หรือต้องพัฒนาด้านใด รูปแบบหรือแนวทางในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมในลักษณะใดร เพื่อให้เป็นไปตามหลักการการมีส่วนร่วมและหลักการพัฒนาของผู้ร่วมวิจัย ที่มีความรู้และประสบการณ์ที่มี สามาถรนำมาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ความรู้ร่วมกัน และผู้วิจัยร่วมนำเสนอหลักการวิชาหรือทฤษฎี จากเนื้อหาที่ผู้วิจัยได้ศึกษารวบรวม และเรียบเรียงไว้ในบทที่ 2 บทที่ 2 แก่ผู้ร่วมวิจัย เป็นเนื้อหาที่ให้คำตอบในเชิงทฤษฎีต่อประเด็นในแต่ละกิจกรรม กิจกรรมแต่ละกิจกรรมต้องลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่กำหนดเป้าหมาย หรือความต้องการด้านใด รวมถึงการวัดและประเมินโครงการ และประเมินความพึงพอใจต่อกิจกรรม โดยผู้วิจัยเป็นฝ่ายความรู้ทางวิชาการ การร่วมกันผสมผสานและบูรณาการระหว่างความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ทำงาน ในการอบรมและการลงมือปฏิบัติ ซึ่งผลจากการอบรมและการลงมือปฏิบัติกิจกรรม จะประกอบด้วย การรับรองร่วมกันของผู้ร่วมวิจัยกำหนด และที่เกิดจากการเปลี่ยนแปลงทางความคิดและการเกิดความคิดใหม่ ภายใต้หลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 และหลักสัปปุริสธรรม 7 ผู้วิจัยนำไปถ่ายทอดให้ การแลกเปลี่ยนและสังเคราะห์ระหว่างสภาพที่เคยเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา ทางเลือกที่หลากหลายเพื่อแก้ปัญหาหรือเพื่อให้เกิดความสำเร็จตามที่ต้องการ สามารถร่วมกันเลือกสำหรับแนวทางในแก้ปัญหา และแนวทางในความสำเร็จของกิจกรรมตามเป้าหมาย โดยนำผลการสรุปที่ได้จากร่วมกันสรุปไปจัดทำเป็นแผนการลงมือปฏิบัติกิจกรรม และร่วมกันสรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรม

3) การร่วมลงมือปฏิบัติ ผู้วิจัยยังคงมีสถานะเป็นผู้ร่วมวิจัย และมีส่วนร่วมทุกขั้นตอน โดยการทำหน้าที่ให้ข้อคิดเห็นทางวิชาก ส่งเสริมสนับสนุนและการอำนวยความสะดวก คอยให้กำลังใจและกระตุ้นให้เกิดลงมือปฏิบัติอย่างจริงจัง โดยส่งเสริมให้ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามแผนที่กำหนด เพื่อให้กิจกรรเกิดความสำเร็จตามความต้องการ และเกิดการเปลี่ยนแปลง โดยช่วยเหลือในฐานะผู้ร่วมวิจัย หรือคณะกรรมการคนหนึ่ง และเป็นผู้จัดสนับสนุกหรือจัดสรรอุปกรณ์ต่างๆ ในการจัดการคน เงิน วัสดุอุปกรณ์ และการจัดการ ในการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ร่วมกันจัด

คณะกรรมการ การแบ่งงาน การมอบอำนาจหน้าที่ การกำหนดบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบ การกำหนดระบบเครือข่ายการติดต่อสื่อสารทางออนไลน์ ระบบเก็บข้อมูลออนไลน์ เช่น ตั้งกลุ่ม Facebook และ Line จะประกอบการจัดทำเครื่องมือ ตัวชี้วัด และเกณฑ์ความสำเร็จกิจกรรม การประเมินตามตัวชี้วัดที่กำหนดก่อนนำลงสู่ลงมือแผนปฏิบัติกิจกรรม และการร่วมกันผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติ

4) การร่วมสังเกต การร่วมสังเกตเป็นการร่วมสังเกตของผู้ร่วมวิจัยในประเด็นที่เกี่ยวกับความก้าวหน้าของกิจกรรม ในด้านปัญหาและอุปสรรคในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในขั้นตอนลงมือปฏิบัติ ในประเด็นการกำหนดรูปแบบและวิธีการในการสังเกตผล มีวัตถุประสงค์เพื่อร่วมกันกำหนดรูปแบบและวิธีการในการสังเกต ข้อเสนอแนะผู้เข้าร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และข้อเสนอแนะกลุ่มโครงการและกิจกรรม การตรวจสอบและการบันทึกผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามสภาพจริงของลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ต้องการและไม่ต้องการ สำเร็จและไม่สำเร็จ และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข รวมทั้งการเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติ และประเด็นผลจากลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามแผนในแต่ละกิจกรรมที่กำหนด

5) การร่วมสะท้อนผล การร่วมสะท้อนผลเป็นร่วมกันสะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรม โดยร่วมกันตรวจสอบและทบทวน แล้วสรุปประสบการณ์การทำงานในประเด็นต่างๆ เพื่อชี้ให้เห็นถึงรายละเอียดของสาเหตุที่เกิจการลงมือปฏิบัติกิจกรรมและผลกระทบจากภายนอก ซึ่งทำให้เกิดผลความสำเร็จตามที่ต้องการและความไม่สำเร็จตามที่ต้องการ ร่วมกันการะดมความคิดความสามารถแลกเปลี่ยนกัน ปรึกษา วิเคราะห์ สังเคราะห์ ถอดบทเรียนจากกิจกรรมและผลกิจกรรม สรุปเป็นประเด็นกระบวนการทำงานในด้านความรู้ที่ได้ และประสบการณ์ที่ได้ โดยค้นคว้าหาและรวบรวมความรู้จากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม โดยใช้วิธีการกลั่นกรองความรู้และประสบการณ์ที่แท้จริงและดีมีประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนจากผู้ร่วมวิจัย โดยมีการบันทึกรายละเอียดขั้นตอนลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมการเรียนรู้ที่ได้ ความรู้ที่เกิดขึ้นๆ ที่เกิดขึ้นในการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่เกิดความสำเร็จและความไม่สำเร็จ นำไปเป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงแก้ไขในการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมครั้งต่อไปให้บรรลุเป้าหมาย โดยการร่วมสะท้อนผลเกี่ยวกับลงมือปฏิบัติตามแผนว่าความสำเร็จของกิจกรรมและความไม่สำเร็จตามที่ต้องการไว้

6) การร่วมวางแผนใหม่ การร่วมวางแผนใหม่ มีกระบวนการการร่วมสะท้อนผล การร่วมถอดบทเรียนการจัดกิจกรรม เพื่อตรวจสอบและทบทวนสิ่งที่ได้สิ่งที่เกิดขึ้น และข้อมูลที่เป็นผลจากการร่วมสังเกตและร่วมสะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรมในแต่ละขั้นตอนที่ผ่านมาและ โดยนำมาเปรียบเทียบความก้าวหน้าของกิจกรรมจากผลการประเมินครั้งก่อนและหลังลงมือปฏิบัติกิจกรรมตามแผน รวมทั้งนำเสนอให้เห็นถึงความสำเร็จตามความต้องการและความไม่สำเร็จตามความต้องการ โดยร่วมกันการจัดทำแผนาการลงมือปฏิบัติกิจกรรมครั้งใหม่ โดยมีการเสนอทางเลือกที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้ร่วมกันประเมิน และร่วมสรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติการร่วมวางแผนใหม่

7) การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ การร่วมลงมือปฏิบัติใหม่ เป็นกระบวนการประกอบด้วยการร่วมการลงมือปฏิบัติกิจกรรมเพิ่มเติม 1 กิจกรรม และลงมือปฏิบัติกรรมเดิมตามข้อเสนอแนะหรือ

ปรับปรุง เพื่อให้มีประสิทธิภาพจากความสำเร็จเดิมอยู่แล้ว พร้อมทั้งมีการปรับปรุงแก้ไขเครื่องมือการวิจัยเพื่อใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมใหม่ ร่วมกันนำแผนปฏิบัติสู่ลงมือปฏิบัติกิจกรรม เพื่อร่วมกันลงมือปฏิบัติตามแผนปฏิบัติการที่ได้จากการจัดทำร่วมกัน และร่วมกันสรุปผลการสังเกตและสะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรมการร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรมใหม่

8) การร่วมสังเกต การร่วมวางแผนใหม่เป็นการร่วมสังเกตของผู้ร่วมวิจัยประเด็นความก้าวหน้าของกิจกรรมเพิ่มเติม และสำหรับการปรับปรุงซ่อมเสริมกิจกรรมหลัก การร่วมสังเกตสภาพปัญหาและอุปสรรคในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม รวมทั้งผลที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในแต่ละขั้นตอน การร่วมสังเกตการกำหนดรูปแบบหรือแนวทาง และวิธีการในการสังเกตผล มุ่งเน้นร่วมกันกำหนดรูปแบบและวิธีการในการสังเกต ข้อเสนอแนะผู้เข้าร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และข้อเสนอแนะกลุ่มโครงการและกิจกรรม การตรวจสอบและการบันทึกผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมตามสภาพจริงของลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่สำเร็จตามความต้องการและไม่สำเร็จตามความต้องการ จุดเด่น จุดควรพัฒนา และข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงแก้ไข ผลประสบการณ์ที่ได้ ผลการเรียนรู้ และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติ ผลลงมือปฏิบัติแต่ละกิจกรรม

9) การร่วมวิเคราะห์ผล การร่วมวิเคราะห์ผลเป็นกระบวนการร่วมกันสะท้อนผลหลังปฏิบัติกิจกรรมมาเป็นข้อมูลสำหรับใช้ตรวจสอบและทบทวน พร้อมทั้งสรุปประสบการณ์ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมทุกประเด็น เพื่อชี้ให้เห็นถึงรายละเอียดของสาเหตุที่เกิจการลงมือปฏิบัติกิจกรรมและผลกระทบจากภายนอก ซึ่งทำให้เกิดผลคามสำเร็จตามที่ต้องการและความไม่สำเร็จตามที่ต้องการ ร่วมกันการะดมความคิดความสามารถ แลกเปลี่ยนกัน ปรึกษาแลกเปลี่ยนแปลง วิเคราะห์ สังเคราะห์ถอดบทเรียนจากกิจกรรมและผลกิจกรรม สรุปเป็นประเด็นกระบวนการทำงานในด้านความรู้ที่ได้และประสบการณ์ที่ได้ โดยค้นคว้าหาและรวบรวมความรู้จากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม โดยใช้วิธีการกลั่นกรองความรู้และประสบการณ์ที่แท้จริงและดีมีประโยชน์ต่อตนเองและชุมชนจากผู้ร่วมวิจัย พร้อมทั้งบันทึกรายละเอียดขั้นตอนและผลลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม การเรียนรู้และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นทั้งที่สำเร็จหรือไม่สำเร็จ เพื่อเป็นข้อเสนอแนะในการปรับปรุงลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมให้บรรลุเป้าหมาย และสามารถเผยแพร่ศึกษาเรียนรู้ได้ เป็นการร่วมสะท้อนผลลงมือปฏิบัติตามแผนว่าสำเร็จหรือไม่สำเร็จตามที่ต้องการไว้

10) การร่วมสรุปรายงานผลวิจัย การร่วมสรุปรายงานผลวิจัยเป็นกระบวนการนำเอาผลที่เกิดจากการสังเกตผล ข้อเสนอแนะผู้เข้าร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และข้อเสนอแนะกลุ่มโครงการและกิจกรรม การตรวจสอบ การบันทึก การประเมินผล และสะท้อนผลหลังปฏิบัติที่กำหนดในแต่ละขั้นตอน รวมทั้งผลจากการสะท้อนผลในทุกขั้นตอน ตั้งแต่แรกจนจบโครงการและกิจกรรม แล้วผู้วิจัยจัดมีการสัมมนาร่วมกันระหว่างผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัย เพื่อสรุปเป็นผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย คือ เพื่อศึกษาการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม เพื่อศึกษาผลการเปลี่ยนแปลงตามสภาพตามความต้องการในโครงการรักลูกปลูกธรรม และเพื่อนำเสนอองค์ความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวันตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยโครงการรักลูกปลูกธรรม ประกอบด้วย 3 กิจกรรมหลัก และแต่ละกิจกรรมหลักประกอบด้วยกิจกรรมย่อยและกิจกรรมเพิ่มเติม ดังแสดงในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 กิจกรรมหลัก กิจกรรมย่อย และกิจกรรมเพิ่มเติม

กิจกรรมหลัก	กิจกรรมย่อย	กิจกรรมเพิ่มเติม
1. รักลูกผูกพัน	1) กิจกรรมสร้างคุณค่าในชีวิตตามแนวพุทธศาสนา 2) กิจกรรมการดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19 3) กิจกรรมเยี่ยมเยือนให้กำลังใจ	กิจกรรมรักความเพียรและสติ
2. จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	1) กิจกรรมการรับรู้คุณค่าจิตอาสา 2) กิจกรรมการสร้างความรักสามัคคีของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา 3) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	กิจกรรมจิตอาสาชุมชนแห่งการเรียนรู้
3. จิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	1) กิจกรรมการเฉลิมพระเกียรติและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ 2) กิจกรรมการเห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน 3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	กิจกรรมจิตอาสารักป่าชุมชน

โครงการรักลูกปลูกธรรม ได้นำหลักการที่หลากหลายมาสอดแทรกและร่วมบูรณาการในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรม ประกอบด้วยหลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร และหลักสัปปุริสธรรม เพื่อให้ผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม ได้นำไปเป็นแนวทางในการแสดงออกและปฏิบัติตนได้ถูกต้องในการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นแนวทางการวางแผนโครงการรักลูกปลูกธรรมและกิจกรรมได้อย่างมีคุณภาพตามความต้องการของชุมชน โดยผู้วิจัยมีความรู้ความเข้าใจในหลักการ เพื่อจะต้องนำไปเสนอต่อผู้ร่วมวิจัยในขั้นตอนการวางแผน ในรูปแบบของนักวิชาการ ร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับ นักปฏิบัติหรือนักประสบการณ์ หลอมรวมหรือนำไปปรับใช้ให้เข้ากันโดยร่วมกันคิด ร่วมกำหนดแผน และร่วมกันลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เพื่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีตามความต้องการต่อตนเอง ต่อกลุ่มและชุมชน

5.2 อภิปรายผล

5.2.1 การเปลี่ยนแปลงตามความต้องจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม

ผลการเปลี่ยนแปลงจากลงมือปฏิบัติในกรณีที่เป็นการเปลี่ยนแปลงที่ต้องการ พบว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม ของผู้เข้าร่วมกิจกรรมในโรงเรียนวัดเวฬุวันตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ ดังนี้

1) กิจกรรมรักลูกผูกพัน ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์ และทักษะที่จำเป็นในการลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยภาพรวมและรายกิจกรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีสภาพตามความต้องการ อยู่ในระดับดีมาก โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 ที่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 3.00 ทุกกิจกรรมย่อยและกิจกรรมเพิ่มเติม โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมทราบและเห็นคุณค่าในชีวิตของ

เยาวชนตามหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ หลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร และหลักสัปปุริสธรรม ซึ่งประยุกต์ใช้กับศาสตร์สมัยใหม่ได้อย่างดี เข้าใจและดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19 และเยี่ยมเยือนสงเคราะห์ช่วยเหลือให้กำลังใจเยาวชนในชุมชน คนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพอใจในผลที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม โดยสามารถจับต้องได้แลเห็นเป็นรูปธรรมจากเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เข้าร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรม ในกิจกรรมรักลูกผูกพัน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีการเปลี่ยนแปลงมีแนวคิดและทัศนะคติที่เข้าใจถึงความผูกพันของครอบครัว การเห็นคุณค่าชีวิต การป้องกันและดูแลตนเองจากโรคภัย การช่วยเหลือสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสุขและสนุกกับลงมือปฏิบัติกิจกรรมรักลูกผูกพัน สอดคล้องกับงานวิจัยของภูรีภัทร ห้วยหงส์ทอง และคณะ (2562) เรื่องการบูรณาการหลักพุทธธรรมเพื่อส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตในการทำงานของบุคลากรกรมป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย กระทรวงมหาดไทย พบว่า การพัฒนาจิตใจในที่ทำงานนั้น ต้องฝึกมองโลกในแง่บวก ข่มจิตใจ ไม่ปล่อยไปตามอารมณ์ความโกรธ เกลียดต่างๆ เพราะจิตเป็นนายกายเป็นบ่าว การจะพัฒนาจิตต้องหมั่นฝึกฝนอยู่เป็นประจำ ควบคุมอารมณ์ให้มีความมั่นคง รู้จักยอมเป็น เย็นได้ ให้อภัย และมีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่เพื่อนร่วมงาน เหมือนคำที่พระท่านว่าผู้ที่ฝึกจิตดีแล้ว นำสุขมาให้ การพัฒนาจิตใจส่งเสริมให้บุคคลมีความเข้มแข็ง มั่นคงด้วยคุณธรรม มีเมตตา ขยันหมั่นเพียร อดทนและมีสมาธิในการปฏิบัติงาน จะส่งเสริมการพัฒนาคุณภาพชีวิตการ ทำงาน มีความสุขกับงาน เห็นคุณค่าของงานและเห็นคุณค่าของตัวเอง จะก่อให้เกิดคุณภาพชีวิตที่ดีและยั่งยืนต่อไปได้ และสอดคล้องกับจุมพล พูลภัทรชีวิน (2549) ได้วิจัยเรื่อง “การวิจัยและพัฒนากระบวนการสร้างความดี มีคุณธรรม” พบว่า ระดับบุคคล มีลักษณะสำคัญของคนดี มีคุณธรรม คือ คนที่มีศีล มีธรรมะ มีสติมีความรับผิดชอบ ประพฤติดี มีความซื่อสัตย์ ละอาย และเกรงกลัวต่อบาป มีสัมมาอาชีวะ ขยันหมั่นเพียร รักษาคุณค่าและความสำคัญของสิ่งที่ดีงาม เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ มีเมตตา หมั่นทำบุญทำทาน อดทนอดกลั้น อดออม สามัคคี กตัญญูกตเวที มีจิตสำนึกสาธารณะ มีระเบียบวินัย และเคารพกฎหมาย รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ระดับครอบครัว พบว่า ครอบครัวดี มีคุณธรรม มีลักษณะสำคัญ คือครอบครัวที่ตั้งอยู่ในศีล 5 มีความรับผิดชอบต่อหน้าที่ และบทบาทในครอบครัว มีความสัมพันธ์อันดีและอบอุ่น ไม่ประมาททำการโดยใช้ปัญญา สุภาพ รับฟังผู้อื่น ใฝ่หาความรู้ ครองตนเป็นพลเมืองดี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ สงเคราะห์บำรุงศาสนา ระดับชุมชน พบว่า คุณลักษณะที่สำคัญของชุมชนดีมีคุณธรรม คือ คนในชุมชนเป็นสมาชิกที่ดี มีศีลธรรม มีผู้นำและผู้ปกครองที่ดี ชุมชนพึ่งตนเองได้ ร่วมกันแก้ไข ปัญหา มีองค์กรเครือข่ายที่เข้มแข็งมากยิ่งขึ้น

2) กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์ และทักษะที่จำเป็นในการลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยภาพรวมและรายกิจกรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีสภาพตามความต้องการ อยู่ในระดับดีมาก โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.41 ที่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 3.00 ทุกกิจกรรมย่อยและกิจกรรมเพิ่มเติม โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจและรับรู้คุณค่าจิตอาสา ก่อเกิดความรักสามัคคีของนักเรียนและประชาชนตามหลักธรรมในพุทธศาสนา คือ หลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร และหลักสัปปุริสธรรม มีจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน โดยคนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพอใจในผลที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม โดยสามารถจับต้องได้แลเห็นเป็นรูปธรรม เกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เข้าร่วมโครงการรักลูกปลูก

ธรรม ในกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีการเปลี่ยนแปลงมีแนวคิดและทัศนะคติที่ดีและเห็นคุณค่าจิตอาสา มีความรักสามัคคีในกลุ่มและในชุมชน มีจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสุขและสนุกกับลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน สอดคล้องกับ รุ่งทิพย์ กล้าหาญ และคณะ (2561) ได้วิจัยเรื่อง “การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม” ผลการศึกษาถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของนักเรียนก่อนและหลังการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมด้วยโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน พบว่า นักเรียนที่ได้รับการพัฒนาตนเองตามแนวพุทธธรรมเรื่องหลักสามัคคีธรรม ด้วยโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน มีการเปลี่ยนแปลงด้านดีขึ้นทุกด้านทั้งความรู้สึก การคิด และการปฏิบัติ ทั้งมีแนวโน้มคล้อยตามไปในทิศทางเดียวกัน คือ คิดอย่างไร รู้สึกอย่างไร ก็ปฏิบัติเช่นนั้น ที่เป็นเช่นนี้เพราะ กิจกรรมที่หลากหลายในโปรแกรมกระบวนการสร้างอนาคตร่วมกัน ล้วนเน้นสถานการณ์ให้นักเรียนต้องพบกับเงื่อนไขเนื้อหาที่ต้องใช้ทักษะการคิด วิเคราะห์ ฝึกการแก้ปัญหาในสถานการณ์ต่างๆ รวมทั้งพัฒนาทักษะการสื่อสาร และการวางแผนทำงานเป็นทีม ซึ่งทั้งหมดเป็นการฝึกคิดแบบโยนิโสมนสิการ ซึ่งเป็นการคิดไตรตรอง พิจารณาหาเหตุผล เป็นความคิดที่ใช้ได้ดีในชีวิตประจำวัน โดยเมื่อเรียนรู้เหตุการณ์ใด ก็จะประพฤติเป็นประโยชน์ต่อตนเองและผู้อื่น สามารถพิจารณาทางเลือกที่เป็นอิสระ และเกื้อหนุนให้เกิดพฤติกรรมที่ดีงาม เมื่อจิตใจดี ก็เกิดพฤติกรรมที่ดี จิตและปัญญาที่ทำงานร่วมกันเป็นผลดี ที่จะช่วยข่มสภาพจิตอกุศล และเสริมสร้างจิตกุศล ให้เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ จนเป็นฐานของปัญญา และนำไปสู่ปัญญาเห็นชอบคือ เห็นทางเลือก เห็นเหตุที่ดีและไม่ดี เป็นประโยชน์ต่อจิตใจ และสอดคล้องกับพระครูปลัดเกษฎา ผาทอง และคณะ (2562) ได้วิจัยเรื่องพุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมกับปัญหาการดื่มสุรา : กรณีศึกษากลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย พบว่า พุทธธรรมที่เป็นแนวทางปรับเปลี่ยนทัศนคติพฤติกรรมการบริโภคสุราของเยาวชน ได้แก่ พรหมวิหาร 4 อิทธิบาท 4 สันโดษ 3 มิตรแท้ 4 ประเภท ไตรสิกขา 3 ประการ เบญจศีล-เบญจธรรม ซึ่งเป็นธรรมคู่กัน และการเว้นจากอบายมุข 6 อย่าง

3) กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ทำให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความรู้ความเข้าใจ มีประสบการณ์ และทักษะที่จำเป็นในการลงมือปฏิบัติกิจกรรม โดยภาพรวมและรายกิจกรรมย่อยและเพิ่มเติม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีสภาพตามความต้องการ อยู่ในระดับดีมาก โดยภาพรวมมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.38 ที่สูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด 3.00 ทุกกิจกรรมย่อยและกิจกรรมเพิ่มเติม โดยผู้เข้าร่วมกิจกรรมเข้าใจและมีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ มีจิตสำนึก เห็นคุณค่าและมีส่วนร่วมในการปลูกป่าชุมชน มีจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ตลอดถึงการรักษาป่าไม้อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับ วัฒนา วณิชชานนท์ และคณะ (2552) พบว่า ปัจจัยแห่งผลสำเร็จในการเสริมสร้างที่สำคัญอันหนึ่งคือ การให้เยาวชนมีความมั่นใจในตนเองจากการลองผิดลองถูก ได้รับการแนะนำให้เกิดการเรียนรู้ และการค้นพบศักยภาพของตนเอง จะทำให้เกิดความภูมิใจ ความเคารพในถิ่นฐานบ้านเกิด ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสอดคล้องกับยุวดี อิ่มใจ และคณะ (2552) ได้เสนอยุทธวิธีเพื่อปลูกจิตสำนึกในการดำเนินกิจกรรมด้านสิ่งแวดล้อมทั้งในโรงเรียนและในชุมชนว่า ควรยึดหลักการมีส่วนร่วม โดยให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมดำเนินการ เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ มีอิสระเสรีภาพ มีความเสมอภาค มีโอกาสเสนอโครงงานได้ และบริหารจัดการโดยคณะนักเรียนโดยมีครูเป็นที่ปรึกษา ซึ่งการสนับสนุนให้เด็กและเยาวชนเป็นผู้จัดกิจกรรมด้วยตนเองแทน

การเป็นเพียงผู้เข้าร่วมกิจกรรม จะถือว่าเป็นการเปิดพื้นที่ทางสังคมสำหรับเด็กและเยาวชนด้วย อย่างไรก็ตามการที่กิจกรรมนี้ได้รับความร่วมมือและเกิดผลสัมฤทธิ์ที่น่าพอใจ อาจเป็นเพราะการบูรณาการใช้ หลักบวร คือ บ้าน วัด และโรงเรียน เป็นแนวทางอย่างหนึ่งในการขับเคลื่อน โดยในส่วนของวัดได้นำหลักธรรมในพระพุทธศาสนา คือ หลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร และหลักสัปปุริสธรรม มาประยุกต์ใช้ในทุกขั้นตอนของการดำเนินโครงการและกิจกรรม สำหรับเยาวชนและประชาชนที่มีจิตอาสานั้น จำเป็นต้องมีการพัฒนาเพื่อให้มีความเข้มแข็ง มั่นคงและมีประสิทธิภาพ ซึ่งจะส่งผลดีต่อการพัฒนาชุมชนในด้านต่างๆ สอดคล้องกับ พัชรินทร์ พูลทวี และขนิษฐา นันทบุตร (2560) ได้วิจัยเรื่อง การพัฒนาระบบจิตอาสาของเยาวชนโดยชุมชน ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะกิจกรรมอาสาของเยาวชนแบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ ได้แก่ กิจกรรมอาสาด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านสุขภาพ และด้านวัฒนธรรม ส่วนเหตุการณ์หรือสถานการณ์ที่นำไปสู่การทำกิจกรรมอาสา คือ จากปัญหาและความต้องการของพื้นที่ นโยบายของพื้นที่และนโยบายของชาติ การทำกิจกรรมทางวัฒนธรรมของชุมชนร่วมกับผู้ใหญ่ และการร่วมกิจกรรมของชุมชน มีกระบวนการในการพัฒนาระบบจิตอาสา ประกอบด้วย 6 กระบวนการ ประกอบด้วย การให้ความรู้และพัฒนาทักษะ การเปิดโอกาสให้ร่วมทำกิจกรรมอาสาร่วมกับผู้นำ การยกย่องชื่นชมเมื่อทำดี การมีพ่อแม่ผู้ปกครองเป็นแบบอย่างในการทำกิจกรรมอาสา การฝึกการช่วยเหลือผู้อื่นในชุมชน และการสนับสนุนส่งเสริมให้ร่วมกิจกรรมของชุมชน ส่วนกลไกสำคัญในการพัฒนาระบบจิตอาสา คือ การทำงานร่วมกันระหว่าง 3 องค์กร (องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น โรงเรียน และ กลุ่มจิตอาสา) การมีกลุ่มจิตอาสาทำงานในชุมชนเป็นต้นแบบ มีกลุ่มองค์กรทางสังคมสนับสนุนและส่งเสริม ทำให้เกิดกระบวนการพัฒนาระบบจิตอาสา โดยคนในชุมชนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องมีความพอใจในผลที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่สามารถจับต้องได้แลเห็นเป็นรูปธรรม จากการเกิดการเปลี่ยนแปลงในตัวผู้เข้าร่วมกิจกรรมที่เข้าร่วมโครงการรักลูกปลูกธรรม ในกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีการเปลี่ยนแปลงมีแนวคิดและทัศนะคติที่ดีและเห็นคุณค่าป่าชุมชน และเห็นคุณค่าของการมีจิตอาสาปลูกป่า มีความรักสามัคคีในกลุ่มและในชุมชน มีจิตอาสาปลูกป่าให้กับชุมชน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีความสุข สนุก และเต็มใจกับการลงมือปฏิบัติกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม แต่มีนักวิจัยบางท่านเห็นว่าการเข้าร่วมโครงการหรือกิจกรรมการพัฒนาชุมชนของเยาวชนเป็นไปตามที่ผู้นำชุมชนหรือหน่วยงานกำหนด ไม่ได้เกิดจากจิตสำนึกที่แท้จริงของเยาวชน ดังที่ ธีราพร ทองปัญญา และคณะ (2558) ได้วิจัยเรื่อง “จิตสำนึกต่อการพัฒนาชุมชนของเยาวชน: กรณีศึกษา กลุ่มเยาวชนอาสาสมัครพัฒนาชุมชนห้วยหมอนทอง” พบว่า แม้ว่าเยาวชนส่วนใหญ่จะมีจิตสำนึกอยู่ในระดับของการเห็นคุณค่าก็ตาม แต่กิจกรรมการพัฒนาชุมชนของเยาวชนส่วนใหญ่ ไม่ได้เป็นกิจกรรมที่มาจากการริเริ่มของเยาวชนเอง ทำให้การแสดงบทบาทที่สะท้อนจิตสำนึกต่อการพัฒนาชุมชนของ เยาวชนจึงค่อนข้างมีอยู่น้อยจนถึงไม่มีเลย การเข้าร่วมกิจกรรมของเยาวชนมีลักษณะเป็นเพียงผู้ทำตามในสิ่งที่ผู้ใหญ่ได้กำหนด หรือจัดให้เท่านั้น ซึ่งชี้ได้ว่าจิตสำนึกที่มีต่อการพัฒนาชุมชนของเยาวชนแม้จะอยู่ในระดับของการเห็นคุณค่า โดยมองเห็นประโยชน์หรือคุณค่าของการพัฒนาชุมชนร่วมกัน จึงเกิดความต้องการหรืออยากจะทำการพัฒนาชุมชน แต่ยังไม่ถึงระดับของการที่จะเลือกทำได้ด้วยตนเอง ทำให้การแสดงบทบาทในการพัฒนาชุมชนของเยาวชน จึงมีลักษณะที่ไม่สอดคล้องกับจิตสำนึกของตน อย่างไรก็ตามในงานวิจัยดังกล่าวนี้ ก็พบว่าเยาวชนได้แสดงบทบาท

ในการพัฒนาชุมชนด้านวัฒนธรรมมากที่สุด ในขณะที่ระดับจิตสำนึกต่อการพัฒนาชุมชนเป็นในด้านสิ่งแวดล้อมมากที่สุด แสดงให้เห็นว่า ไม่ว่าจะเป็นเยาวชนหรือประชาชนทั่วไป ถ้ามีการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจในเรื่องการพัฒนาชุมชนด้านต่างๆ โดยเฉพาะการอนุรักษ์ป่าไม้ โดยครอบครัว หน่วยงาน โรงเรียน พระสงฆ์ และองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้องแล้ว ก็จะทำให้มองเห็นคุณค่าและประโยชน์ของป่าไม้ กระตุ้นให้เกิดจิตสำนึกในการที่จะเสียสละเวลาและทุนทรัพย์เพื่อปลูกต้นไม้และพิทักษ์รักษาป่าไม้ให้คงอยู่ตลอดไป การเข้าร่วมโครงการและกิจกรรมในลักษณะนี้ ถือว่าเป็นการเรียนรู้นอกห้องเรียน โดยลงมือทำกิจกรรมด้วยตนเอง ซึ่งตามหลักพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นการพัฒนาตนเองรูปแบบหนึ่ง เพราะจิตอาสาจะเกิดขึ้นไม่ได้ ถ้าไม่มีใจรักปรารถนาดี (เมตตา) ต่อชุมชนและคนอื่น อยากให้ชุมชนและคนอื่นมีความเป็นอยู่หรือมีสภาพที่ดีขึ้น (กรุณา) สอดคล้องกับ คติยา อายุยืน และคณะ (2560) ได้ศึกษาวิจัยชุมชนเรื่อง “รูปแบบการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามหลักพุทธธรรม” ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามหลักพุทธธรรม ด้านการประพฤติปฏิบัติตนของคนในชุมชนตามหลักธรรมาธิปไตย มี 5 ประการ ได้แก่ การเปิดโอกาสให้พลเมืองในชุมชน มีส่วนร่วมในการตัดสินใจ การร่วมกันคิดร่วมกันทำ การร่วมกันวางแผนในการพัฒนาชุมชนที่เข้มแข็ง การมีความเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันในชุมชน การทำงานด้วยกันเป็นทีม และการมีความภาคภูมิใจ และร่วมกันเป็นเจ้าของชุมชน และสอดคล้องกับพระไพศาล วิสาโล (2561) ได้นำเสนอไว้ว่า การทำบุญปลูกป่าเป็นสิ่งที่โลกกำลังต้องการอย่างยิ่ง นอกจากจะช่วยชะลอปัญหาโลกร้อน ลดความผันผวนแปรปรวนของดินฟ้าอากาศแล้ว ยังช่วยเสริมสร้างสุขภาวะแก่ผู้คนทั้งกายและใจ เราไม่จำเป็นต้องรอปลูกต้นไม้ในพื้นที่ป่าเสื่อมโทรมซึ่งอยู่ห่างไกล แต่ควรลงมือทำเสียแต่วันนี้ในพื้นที่ใกล้ตัว เช่น ปลูกไม้ยืนต้นในที่ดินของตนเอง ไม่ว่าในเมืองหรือต่างจังหวัด และหมั่นดูแลต่อเนื่องจนเติบใหญ่ ให้มนุษย์และสรรพสัตว์ได้พึ่งพาอาศัยใช้ประโยชน์ ธรรมชาติโดยเฉพาะต้นไม้และผืนป่ายังมีคุณค่าอย่างมากต่อสุขภาพเรา วิธีหนึ่งที่ใช้เยียวยาผู้ที่เครียดจัดจนล้มป่วย ก็คือการพามาสัมผัสกับป่า ทำกิจกรรมผ่อนคลายท่ามกลางแมกไม้ที่ร่มรื่น รวมทั้งเดินป่าในยามเช้า มหาวิทยาลัยบางแห่งเปิดสอนวิชาป่าไม้บำบัด เพื่อฟื้นฟูจิตใจของผู้คน ซึ่งทำงานหนักจนหาความสงบในจิตใจไม่ได้ บุญอย่างหนึ่งที่เราต้องระดมทำกันก็คือ การอนุรักษ์ธรรมชาติ และฟื้นฟูป่า รวมทั้งเพิ่มพื้นที่สีเขียวให้มากขึ้น ซึ่งไม่เพียงก่อคุณประโยชน์ทางกายเท่านั้น หากยังส่งผลดีต่อจิตใจของผู้คน เหตุผลสำคัญอีกประการหนึ่งสำหรับชาวพุทธคือ เป็นการรักษาถิ่นรมณีย์ให้เป็นสถานที่เกื้อกูลต่อการบำเพ็ญภาวนา เพื่อเสริมสร้างธรรมในใจของผู้คน อันเป็นการสืบต่อพระพุทธศาสนาอย่างหนึ่ง รวมถึงหลักบวร อันหมายถึงการมีส่วนร่วมของบ้าน วัด โรงเรียน และที่สำคัญคือ เน้นการปลูกในพื้นที่ที่สามารถดูแลได้อย่างง่ายๆ และต่อเนื่อง เพื่อความยั่งยืน หรือแม้แต่แปลงเป็นการเรียนรู้อื่นๆ ได้อย่างต่อเนื่อง ในการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรมมีโอกาสที่จะแสดงความสามารถอย่างอิสระภายใต้กรอบหลักวิชาการ หลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย และสามารถใช้จินตนาการมีความคิดสร้างสรรค์ที่หลากหลาย ในการกล้าพูด กล้าทำ กล้าแสดงออก ได้ลงมือปฏิบัติกิจกรรมในโครงการรักลูกปลูกธรรมด้วยตนเอง กลุ่มกิจกรรม การทำงานเป็นทีม ได้เรียนรู้และรับประสบการณ์จากกิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม ซึ่งโครงการละกิจกรรมเหล่านี้มุ่งเน้นให้เยาวชนและผู้ที่เข้าร่วมกิจกรรมเกิดการเรียนรู้ มีทักษะ มีพฤติกรรมที่ดี เป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม

สามารถพึ่งพาตนเอง และช่วยเหลือคนอื่นได้ มีความสุขในการดำรงชีวิต และเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชุมชนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพ นอกนั้นยังเป็นการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแก่เยาวชน และผู้เข้าร่วมกิจกรรมด้วย สอดคล้องกับพระครูภาวนาโพธิคุณ และคณะ (2561) ได้สรุปในงานวิจัยเรื่องการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเยาวชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี: กรณีศึกษาเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น ไว้ว่าการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมแก่เยาวชนควรตระหนักถึงความเหมาะสมในการพัฒนา โดยจะต้องศึกษาหาข้อมูลเกี่ยกับพฤติกรรมที่มีลักษณะละเมิดจริยธรรม ค้นหาสาเหตุการละเมิดจริยธรรม ปัจจัยที่มีผลต่อการละเมิดและพัฒนาจริยธรรม รวมทั้งประเมินผลกระทบของการละเมิดจริยธรรมด้วย เมื่อทราบข้อมูลดังกล่าวแล้วจึงนำมาสู่การพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยใช้หลักเกณฑ์ในการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมให้ครบทั้ง 4 ด้าน คือ ด้านร่างกายโดยพัฒนาสุขภาวะทางร่างกายไปพร้อมกับจริยธรรมทางร่างกาย ด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม โดยสังคมและสิ่งแวดล้อมจะทำให้เกิดการปรับตัว ซึ่งเป็นระบบควบคุมพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเยาวชนทั้งทางตรงและทางอ้อม ด้านจิตใจ ซึ่งจะทำให้เกิดการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมทางจิตใจ ส่งผลให้เยาวชนมีสุขภาวะทางด้านจิตใจ เมื่อมีความสุขทางใจแล้วย่อมแสดงออกทางพฤติกรรมที่ดีงาม คุณลักษณะของเยาวชนที่มีจิตใจดีงาม จะเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมเชิงจริยธรรมต่อไป และด้านที่สี่ คือการพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมด้านปัญญา เป็นการพัฒนาความรู้ความเข้าใจ สัมมาทิฏฐิ และทัศนคติที่ดีงาม ส่งผลให้เยาวชนมีความสุขทางด้านปัญญา เข้าใจชีวิตและโลกตามเป็นจริง

นอกจากนี้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมรู้สึกยินดีและสนุกสนานทุกครั้งที่ร่วมกันลงมือปฏิบัติกิจกรรมรักลูกผูกพัน กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม เป็นไปตามหลักพรหมวิหาร 4 คือ หลักคุณธรรมที่ทำให้ผู้ประพฤติปฏิบัติตามเป็นผู้ประเสริฐ ซึ่งคำว่า "พรหมวิหาร" มีความหมายว่า ธรรมอันเป็นที่อยู่ของพรหม การยึดถือหลักธรรมดังกล่าวจะทำให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยเชื่อว่ามนุษย์จะประเสริฐได้ก็ต่อเมื่อมีคุณธรรมพรหมวิหาร 4 ประกอบด้วยหลักธรรม 4 ข้อ ได้แก่ เมตตา มีความปรารถนาให้ผู้อื่นเป็นสุข มีความปรารถนาดีมอบให้ผู้อื่น รวมถึงมีเมตตาต่อสัตว์ กรุณา มีความปรารถนาที่จะช่วยให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ มีความสงสาร และเห็นใจผู้อื่นที่ประสบทุกข์ มุทิตา มีความปีติยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นได้ดี ไม่อิจฉาริษยา ร่วมชื่นชม และยินดีกับความสำเร็จของผู้อื่น อุเบกขา มีความวางเฉย วางใจเป็นกลาง ไม่ซ้ำเติมคนที่กำลังทุกข์ หรือเพลี่ยงพล้ำ ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวนี้ เป็นหลักธรรมที่สำคัญมากที่สามารถนำไปประยุกต์ใช้กับการดำเนินชีวิตของปัจเจกชน และส่งเสริมการทำงานให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในองค์กร หน่วยงาน และในการพัฒนาชุมชนได้อย่างดี สอดคล้องกับสิริพร สิทธิศิริ (2564) ได้วิจัยเรื่อง การบริหารงานตามหลักพรหมวิหารของผู้บริหารกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2 พบว่าการบริหารงานตามหลักพรหมวิหารของผู้บริหาร ด้านเมตตา ด้านกรุณา ด้านมุทิตาและด้านอุเบกขาอยู่ในระดับมาก เนื่องจากผู้บริหารยึดหลักคุณธรรมในการบริหารงาน โดยอยู่ภายใต้กฎเกณฑ์ระเบียบว่าด้วยการบริหารงานที่ดี จึงเป็นผลให้มีการปฏิบัติต่อผู้ใต้บังคับบัญชาในทางที่ดี เช่น พูดจาไพเราะ มีความปรารถนาดีต่อเพื่อนร่วมงาน คิดเชิงบวก มีความประพฤติที่เหมาะสม ดีงาม เป็นแบบอย่างที่ดีแก่ทุกคนในองค์กรได้ ด้วยเหตุนี้จึงทำให้ การบริหารงานของผู้บริหารมีความสัมพันธ์

กับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา เนื่องจากครูก็ต้องปฏิบัติตามสมรรถนะหลักประจำวิชาชีพครู เพื่อให้งานบรรลุตามเป้าหมายที่ตั้งไว้อย่างสูงสุด

นอกจากนั้น หากผู้รับผิดชอบโครงการและกิจกรรมกำหนดวาระการประชุมให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง ผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะค้นพบความจริง ความถูกต้อง และความสุขในลงมือปฏิบัติกิจกรรมเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง เกิดประสบการณ์ เกิดความรักสามัคคี เกิดความรักชุมชนและส่งเสริมพระพุทธศาสนา โดยให้โอกาส ให้กิจกรรม และให้การสนับสนุน กับทุกคน ทุกหน่วยงาน รวมถึงชุมชน เพื่อที่จะกลายเป็นเยาวชนที่ดีมีประสิทธิภาพของชุมชนและประเทศชาติต่อไป

5.2.2 การเปลี่ยนแปลงที่เกิดจากลงมือปฏิบัติกิจกรรมที่ไม่ต้องการ

จากผลการวิจัยที่พบว่าก่อนลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และเยาวชนในชุมชม ยังมีเยาวชนยังขาดความรักลูกผูกพันของครอบครัว การมีจิตอาสา การช่วยเหลือชุมชน การปลูกป่าชุมชน วัฒนธรรมการร่วมมือ ไม่มีความรู้ความเข้าใจ ขาดทักษะการทำงานเป็นทีม การเอื้ออาทร ความเมตา คุณธรรม จริยธรรม ความปองดองต่อกัน รักสามัคคี เกิดความเหลื่อมล้ำทางวิชาการหรือผู้รู้ ขาดการถ่ายทอดต่อกันและแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ความสามารถ และทักษะต่อกัน ไม่มีแหล่งชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้นำหลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร และหลักสัปปุริสธรรมมาเป็นแนวทางในการดำเนินโครงการรักลูกปลูกธรรม ส่งผลให้ผู้เข้าร่วมกิจกรรมเห็นคุณค่าในชีวิตตามแนวพุทธศาสนา ดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19 เยี่ยมเยือนให้กำลังใจซึ่งกันและกัน มีการรับรู้คุณค่าจิตอาสา มีความรักสามัคคีของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา มีจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน มีความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ เห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน และมีจิตอาสาปลูกป่าชุมชน สอดคล้องกับ หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน (2551) ที่มุ่งมัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข ในฐานะพลเมืองไทยและพลโลก คุณลักษณะอันพึงประสงค์ 8 ประการ ประกอบด้วยรักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิตสาธารณะ และสอดคล้องกับ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (2539) ได้กล่าวว่าเยาวชนควรมีสายใยผูกพันกับสมาชิกในครอบครัว มีสุขภาพดีทังร่างกายและจิตใจ เจริญเติบโตสมวัย มีบุคลิคภาพที่เหมาะสมมั่นคง มีความเคารพและภาคภูมิใจในตนเอง มีวัฒนธรรมที่ดีงาม เข้าใจหลักการที่ถูกต้องของศาสนา สาระแก่นแท้ของชีวิตและคุณค่าภูมิปัญญาท้องถิ่น รู้จักใช้เทคโนโลยีสารสนเทศและเข้าใจถึงสาระประโยชน์เพื่อน ามาประยุกต์ใช้อย่างกลมกลืนกับวัฒนธรรมของชุมชน เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข มีวินัยมีเหตุผลและพร้อมที่จะเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์ส่วนรวม เข้าใจสิทธิและหน้าที่ตามกฎหมาย รัฐธรรมนูญ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องกับชีวิตประจำวันและการทำงาน รวมทั้งเคารพสิทธิของผู้อื่น รู้จักคิด ไม่งมงาย และเห็นคุณค่าของพลังงาน และการประหยัดพลังงานทุกประเภท มีการดำเนินชีวิตที่เรียบง่ายเป็นผู้ผลิตที่รับผิดชอบต่อสังคมรู้จักสร้างงานและอาชีพอิสระที่มีระบอบการจัดการที่ดี รับผิดชอบในการรักษาและพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และรู้จักปรับเปลี่ยนแนวคิดและพัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

5.2.3 การเรียนรู้จากลงมือปฏิบัติกิจกรรม

ระดับผู้ร่วมวิจัย จากผลการดำเนินการวิจัยที่ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้ว่า การทำงานแบบร่วมมือกันช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการทำงานเป็นทีมดีกว่าการทำงานแบบต่างคนต่างทำตามที่เคยทำกันมา ดังนั้นจะเห็นได้จากการร่วมกันแลกเปลี่ยน ปรึกษากันทุกขั้นตอนในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมมากขึ้น และต่อเนื่อง แสดงออกถึงการทำงานเพื่อส่วนร่วม ส่งผลต่อความรักลูกผูกพันของครอบครัว การมีจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน การปลูกป่าชุมชน เกิดวัฒนธรรมการร่วมมือ และทักษะการทำงานเป็นทีม มีคุณธรรมจริยธรรมความเอื้ออาทร ความมีเมตตากรุณา ความปรองดอง รู้รักสามัคคี และมีการถ่ายทอดความรู้ความสามารถ ตลอดถึงแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และทักษะต่อกัน การนำเสนอแนวคิดเชิงทฤษฎีและสามารถทำงานร่วมกันได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าปกติ สอดคล้องกับนิภา เพชรสม (2560) ได้วิจัย เรื่อง การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน สรุปได้ว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) เป็นรูปแบบของการวิจัยที่ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมกับนักวิจัยทุกขั้นตอนของกระบวนการวิจัยอย่างเป็นระบบ โดยเริ่มตั้งแต่การวิเคราะห์ข้อมูลในชุมชนเพื่อกำหนดปัญหาวิจัย การเลือกประเด็นปัญหา การสร้างเครื่องมือ การเก็บข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล การเสนอสิ่งที่ค้นพบ จนกระทั่งถึงการลงมือปฏิบัติ ติดตามและประเมินผล ลักษณะสำคัญของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เป็นการวิจัยที่เกิดจากการมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ของนักวิจัย นักพัฒนา ร่วมกับผู้คนในชุมชนที่มีความรู้ ความเข้าใจ สภาพปัญหาชุมชนเป็นอย่างดี ร่วมเป็นหุ้นส่วนกัน โดยผสมผสานแนวคิดที่เป็นระบบให้ได้ผล ด้วยการอาศัยการเรียนรู้เชื่อมโยงองค์ความรู้กับการปฏิบัติ เพื่อร่วมกันพัฒนาและแก้ไขปัญหาอย่างยั่งยืน และสอดคล้องกับแนวคิดของ Crane & O'Regan (2010) ได้กล่าวว่าวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ใช้แนวทางในกระบวนการสะท้อนคิดเป็นหลักพื้นฐาน การร่วมสะท้อนคิด สามารถใช้โดยนักปฏิบัติการต่างๆ สามารถเปลี่ยนแนวคิดทางสังคมจากรูปแบบเดิมที่เชื่อว่าความรู้ต้องมาจากผู้เชี่ยวชาญ แต่วิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเป็นการสร้างทฤษฎีได้ทุกขณะตลอดกระบวนการวิจัย โดยมีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และเพิ่มพูนความรู้ตลอดกระบวนการ เป็นกระบวนการแสวงหาความรู้เพื่อแก้ปัญหาสังคมที่ผู้มีส่วนร่วมถูกกดขี่และประชาชนที่อยู่กับปัญหาช่วยกันแก้ไขตลอดกระบวนการวิจัยร่วมกับนักวิจัยจากวิชาชีพ และสอดคล้องกับผลการวิจัยที่ว่า การร่วมกันลงมือปฏิบัติกิจกรรม ที่มุ่งเน้นให้ผู้ร่วมวิจัยทุกคนมีส่วนร่วมในการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมทุกคนต้องเข้าใจความต้องการที่กำหนดเป้าหมายของกิจกรรมก่อนลงมือปฏิบัติเพื่อสร้างความเข้าใจร่วมกัน เป็นเป้าหมายตามต้องการอันเดียวกัน เพื่อให้ผลการเปลี่ยนแปลงได้จากเหตุการณ์ในการลงมือปฏิบัติกิจกรรม ที่ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยได้มีส่วนร่วมกันเสนอแนวคิดลงมือปฏิบัติกิจกรรม และทำการวิเคราะห์ปัญหาในกิจกรรมต่างๆ ที่ดำเนินการจัดขึ้น แนวทางการแก้ไขปัญหาให้มีความชัดเจนในทุกขั้นตอนการทำวิจัย เพื่อลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกันในแนวทางเดียวกัน

จากผลการวิจัยที่ผู้วิจัยเกิดการเรียนรู้ว่า ในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมทุกขั้นตอน โดยมีการตรวจสอบและสะท้อนผลลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ร่วมการวัดและการประเมินผลในการทำวิจัย ผู้ร่วมวิจัยได้พิจารณาถึงผลที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน โดยการสังเคราะห์ วิเคราะห์ปัญหา สาเหตุ อุปสรรค ข้อบกพร่อง และได้มีการวิเคราะห์ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมจากการลงมือปฏิบัติ

กิจกรรม เพื่อนำมาปรับปรุงพัฒนาแก้ไข มีการตรวจสอบและทบทวนในสิ่งที่ได้เรียนรู้จากลงมือปฏิบัติกิจกรรมร่วมกัน ทำให้เกิดความรับผิดชอบ และเห็นความสำคัญของการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมที่ได้ทำไว้ให้ได้ตามความต้องการ เกิดประโยชน์ต่อผู้ร่วมวิจัย ผู้เข้าร่วมกิจกรรม และชุมชน

5.2.4 ระดับกลุ่มกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเกิดการเรียนรู้ และได้เกิดองค์ความรู้ในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมแบบร่วมมือกันเป็นกลุ่มกิจกรรม หรือตามหลักการทำงานเป็นทีม ซึ่งช่วยให้เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และผลสำเร็จของงานได้ดีกว่าการทำงานแบบต่างคนต่างทำอย่างที่เคยเป็นมา ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเกิดการทำงานที่มีวัตถุประสงค์ที่เหมือนกันได้นั้น ไม่ใช่เรื่องบังเอิญ แต่เกิดจากทุกคนต้องเข้าใจเป้าหมายเดียวกันให้ดีก่อนค่อยลงมือทำ จะทำให้เกิดความเข้าใจและได้วิธีปฏิบัติที่เหมาะสมกับการทำงานจากการมีส่วนร่วมของทุกคน ดังจะเห็นได้จากปรากฏการณ์ การะดมความคิดความสามารถเพื่อการร่วมกันบูรณาการระหว่างความรู้ทางวิชาการและประสบการณ์ทำงานนั้น สอดคล้องกับงานวิจัยของอายดา เจียพลอย (2563) ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการสร้างจิตอาสาเยาวชนไทย กรณีศึกษาโครงการ Hello Massage โรงเรียนถนนหักพิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์” ได้นำเสนอไว้ว่าปัจจัยแห่งความสำเร็จด้านการเรียนรู้พบว่า ความสำเร็จเกิดจากการเรียนรู้ทักษะการนวดจากสถานที่ที่มีความเชี่ยวชาญ จากนั้นแกนนำโครงการจะนำสิ่งที่ตนเองได้เรียนรู้มาถ่ายทอดกระบวนการนวดให้กับรุ่นน้อง กระบวนการดำเนินกิจกรรมทำให้เกิดการเรียนรู้ และการพัฒนาตัวเอง เกิดการสร้างองค์ความรู้ เกิดกระบวนการคิดวิเคราะห์ เกิดความรู้ความสามารถและทำให้รู้บทบาทหน้าที่ของตนเอง ปลูกฝังการเป็นผู้ให้ อันเป็นหัวใจในการทำกิจกรรมจิตอาสา ช่วยเหลือสังคม สอดคล้องกับทัศนะของ Boyatzis (2006) ที่กล่าวถึงการไม่พยายามเพียงลำพัง เพราะการเปลี่ยนแปลงที่เกิดผลและยั่งยืนต้องเกี่ยวข้องกับผู้คนหลายส่วน ทั้งผู้คนที่เกี่ยวข้องในช่วงการปฏิบัติและภายหลังจากการเปลี่ยนแปลงโดยผู้คนเหล่านี้เป็นดั่งเครื่องชี้วัดและให้ค่านิยมว่าสิ่งที่ถูกต้องเหมาะสมเป็นอย่างไร ดังนั้นการเปลี่ยนแปลงที่ดำเนินไปในลักษณะเครือข่ายที่มีความสัมพันธ์อันดีต่อกัน พร้อมที่จะแลกเปลี่ยนมุมมอง ช่วยตรวจสอบความก้าวหน้าหรือการเปลี่ยนแปลงตามที่กำหนดไว้ในแผนการจึงเป็นหัวใจสำคัญในทุกๆ ขั้นตอนของการเปลี่ยนแปลง และในขณะเดียวกันผู้ปฏิบัติก็ต้องยอมรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น ซื่อสัตย์ต่อความจริงที่ปรากฏ และยินดีที่จะปรับปรุงแผนการต่างๆ เพื่อการบรรลุเป้าหมาย

5.2.4 ระดับโรงเรียน วัด และชุมชน

ผลการวิจัยพบว่า โรงเรียน วัด และชุมชนได้เรียนรู้ในการพัฒนาผู้ร่วมวิจัย พัฒนาประสบการณ์ และความรู้โดยใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมภายใต้โครงการรักลูกปลูกธรรมและกิจกรรม และประเด็นสำคัญผู้นำชุมชน ผู้มีหน้าที่ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้อง จะต้องมีความเต็มและจริงใจส่งเสริมและสนับสนุนช่วยเหลือในการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมเพื่อความสำเร็จตามความต้องการของเป้าหมายโครงการและกิจกรรม รวมถึงเป้าหมายโรงเรียน วัด และชุมชน ดังนั้นการพัฒนาผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมจะเป็นกำลังสำคัญ เป็นหลักในการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมให้ชุมชน เป็นแนวทางในการเปลี่ยนมุมมองให้กับผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้เห็นถึงประโยชน์ส่วนร่วม ประโยชน์ของโรงเรียน วัด และชุมชน เกิดการเปลี่ยนแปลงไปจากแนวคิดเดิม จากประโยชน์ส่วนตนเป็นประโยชน์ร่วม โดยการเปิดพื้นที่ใหม่ในการแสดงความ

คิดเห็น การแสดงความสามารถ การทำงานเป็นทีม การปองดอง และการรักสามัคคีในกลุ่มและในชุมชน เปลี่ยนแนวทางการปฏิบัติมาเป็นแนวทางการร่วมกันลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม และแสดงให้เห็นถึงการลงมือปฏิบัติกิจกรรมประสบผลความสำเร็จตามที่ต้องการ การทำงานเป็นทีม การทำงานแบบมีส่วนร่วม รวมถึงการยึดหลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร และหลักสัปปุริสธรรม

ผลการวิจัยพบว่า ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเมื่อร่วมในกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม กิจกรรมหลัก กิจกรรมย่อย และกิจกรรมเพิ่มเติม ต้องการให้เกิดเปลี่ยนแปลงความคิดจากแนวคิดเดิม ไปสู่แนวคิดใหม่ที่ส่งมอบให้ผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมเป็นการเรียนรู้และฝึกประสบการณ์ กลายเป็นนักจิตอาสา นักพัฒนา มีทักษะการคิด ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานเป็นทีม มีความคิดเชิงบวก เห็นคุณค่าตนเอง รักความเคารพผู้อื่น มีความคิดสร้างสรรค์ มีความเชื่อมั่นตนเอง มีการปรับตัวและยืดหยุ่นตามสถานการณ์ ให้กำลังใจตนเองและกำลังใจผู้อื่น และมีจิตสำนึกรักชุมชน รวมถึงส่งเสริมพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับงานวิจัยของ อโรชา ทองลาว (2557) ที่ศึกษาเรื่อง การถอดบทเรียนผลการดำเนินงานโครงการ 9 บวร ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน พบว่า หลังจากเข้าร่วมโครงการ 9 บวร ได้มีการวางแผนการดำเนินงานร่วมกันระหว่างบ้าน วัด และโรงเรียน มีการนำทุนทางสังคมมาพัฒนาชุมชน และสร้างแหล่งเรียนรู้ของชุมชน ผู้นำชุมชนให้การสนับสนุนคนในชุมชนให้เข้าร่วมกิจกรรมของโครงการอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นการเพิ่มพูนความรู้ในด้านต่างๆ รวมถึงการได้รับการศึกษาของคนในชุมชน ส่งผลให้ชุมชนประสบความสำเร็จ สรุปได้ว่าการดำเนินงานที่ดีต้องอาศัยการร่วมมือการสร้างการส่วนร่วม ระหว่าง บ้าน วัด และโรงเรียน รวมถึงการได้รับงบประมาณสนับสนุน และสอดคล้องกับ สมสิทธิ์ อัศดรนิธี และคณะ (2564) ที่ได้ศึกษาเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อการพัฒนา ความเข้มแข็งของชุมชนแอโก๋-แสนคำลือ ด้วยกระบวนการ เรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวจิตตปัญญาศึกษา โดยนำเสนอไว้ว่ากระบวนการเรียนรู้ของโครงการนี้อาศัยการทำงานร่วมกันในระดับชุมชน เพื่อสร้างการเรียนรู้ มุ่งยกระดับมุมมองและจิตสำนึกร่วมของกลุ่ม และสร้างคุณประโยชน์ให้แก่ชุมชนเป็นสำคัญ กล่าวอีกนัยหนึ่ง เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่ร่วมกันลงมือขับเคลื่อนงานที่ส่งผลกระทบเชิงสังคม มีเจตนาเพื่อส่วนรวม ออกจากความคับแคบส่วนตัวไปสู่การเชื่อมโยงกับผู้คนและชุมชนที่กว้างขวางกว่าบนฐานของการตระหนักรู้ใคร่ครวญ นอกจากนี้ยังให้ข้อเสนอแนะที่มีคุณค่าว่า การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมมีความสำคัญสำหรับการพัฒนาที่สร้างความเข้มแข็งของผู้คนที่เกี่ยวข้องจากฐานราก สิ่งที่ควรให้ความสำคัญมากขึ้นอันเป็นหนทางสู่ความสำเร็จของงานก็คือ การบ่มเพาะทักษะของการคิดวิเคราะห์อย่างมีวิจารณญาณ และการกลับมาตระหนักรู้ใคร่ครวญเพื่อให้เห็นโลกทัศน์และจุดยืนภายในตนเองอันเป็นจุดต้นกำเนิดของการขับเคลื่อนงานทั้งหลาย ทั้งนักวิจัย ตลอดจนผู้เข้าร่วมทุกคนที่มีส่วนร่วมกับงานวิจัย

ดังนั้นการที่กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม คือการร่วมลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรม จะส่งผลต่อผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้เกิดการเรียนรู้ และมีประสบการณ์ รวมถึงพฤติกรรมที่แสดงออกถึงความสามารถ ทักษะของการทำงานแบบเป็นทีมจึงเป็นการเรียนรู้ที่เห็นความสำคัญ เห็นคุณค่าความรักผูกพัน จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และจิตอาสาปลูกป่าชุมชน เกิดประโยชน์ต่อตนเองและกลุ่มกิจกรรม รวมถึงเกิดประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติ ซึ่งเกิดจากการ

ทำงานหรือการลงมือปฏิบัติกิจกรรมแบบมีส่วนร่วม เพื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงในทางความคิด ความเชื่อมั่น และพฤติกรรมของส่วนตัวและส่วนร่วม โดยใช้แนวทางการทำงานโดยใช้หลักบวร และแนวทางการทำงานเป็นทีม ก่อให้เกิดผลประโยชน์หลากหลายจากการทำงานเป็นกลุ่มกิจกรรม ผู้ร่วมวิจัยร่วมกันกำหนดเป้าหมาย หรือสร้างวัตถุประสงค์ร่วมกันให้ชัดเจน เพื่อที่จะสามารถวางแผนการลงมือปฏิบิติกิจกรรม ให้ประสบความสำเร็จตามความต้องการ

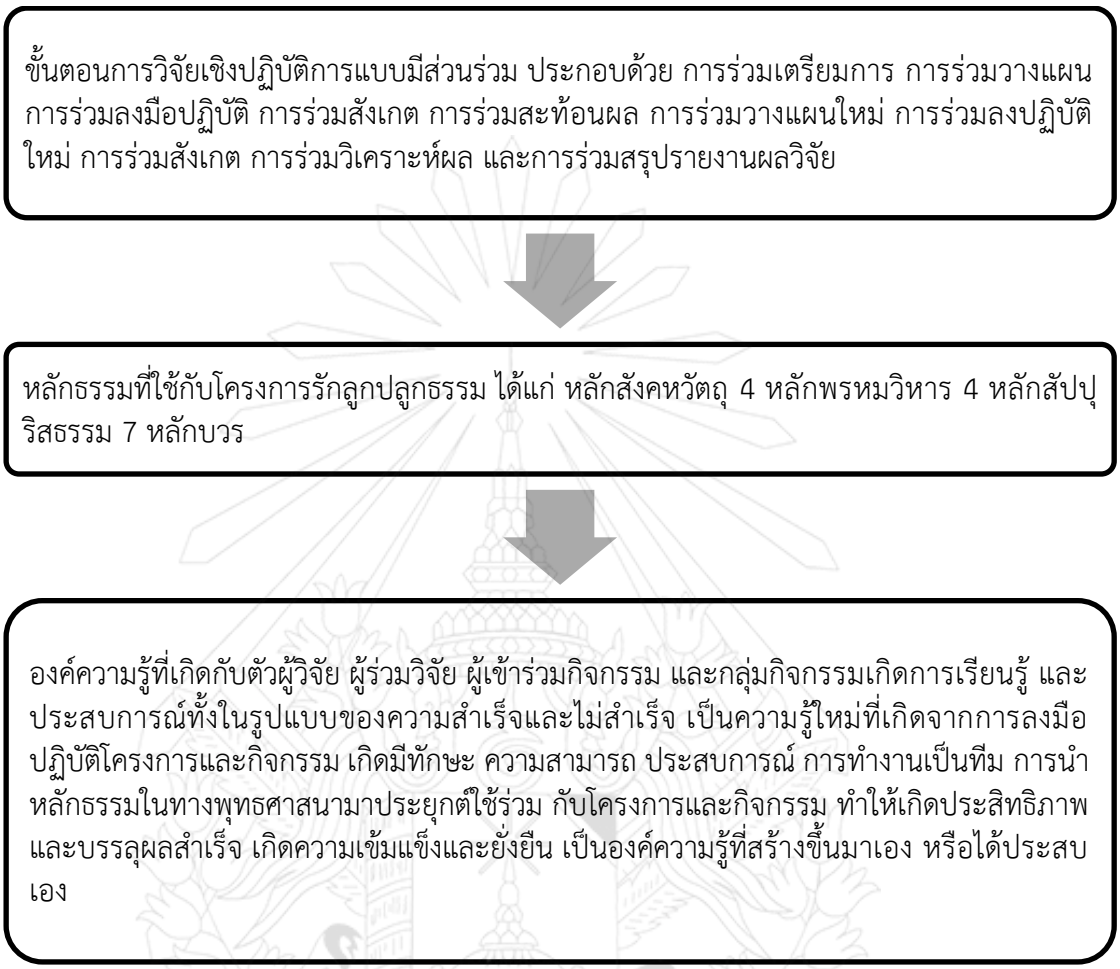
5.2.5 ความรู้ที่เกิดขึ้นจากการร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม

ผลการวิจัยพบว่า งานวิจัยนี้ได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ในบริบทเฉพาะพื้นที่โรงเรียนวัดเวฬุวันวัดเวฬุวัน และตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ โดยสามารถอธิบายได้ด้วยกรอบแนวคิดการตามหลักการมีส่วนร่วม หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบวิธีวิจัย หลักบวร หลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร และหลักสัปปุริสธรรม โดยในการสรุปผลการวิจัยนั้นจะมีองค์ความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติโครงการรักลูกปลูกธรรมที่สอดคล้องกันและผสมผสาน รวมถึงการบูรณาการตามเหตุการณ์หรือเหมาะสมกับขั้นตอนการวิจัยทั้ง 10 ขั้นตอน อันเป็นจุดมุ่งหมายของการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สอดคล้องกับ Koch & Kralik (2006) ว่าเป็นกระบวนการซึ่งตัวเรานักวิจัย และผู้มีส่วนร่วมร่วมกันทำงานอย่างเป็นระบบในวงรอบเพื่อการสำรวจความวิตกกังวล การเรียกร้องหรือปัญหาที่ส่งผลกระทบหรือทำลายชีวิตของผู้คน ความร่วมมือกันทำงานจะสะท้อนถึงวิธีการเปลี่ยนสถานการณ์หรือการสร้างความสามารถ และ Loewenson (2014) การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research: PAR) เป็นกระบวนการที่ใช้ในการผลิต การกระจายความรู้ รวมทั้งเป้าหมายของการปรับปรุงขีดความสามารถและการปฏิบัติ ทำให้บรรลุวัตถุประสงค์ในทางปฏิบัติและการเปลี่ยนแปลงสภาพความเป็นจริงทางสังคม ผ่านทางนักวิจัย กลุ่มผู้มีส่วนร่วมและกลุ่มผู้ที่ได้รับผลกระทบ มีส่วนร่วมถึงประเด็นปัญหาตั้งแต่การวางแผน การดำเนินการ การวิเคราะห์และการประยุกต์ใช้ ผลของการวิจัย การเจริญเติบโตและการพัฒนาของผู้มีส่วนร่วมเป็นส่วนสำคัญในการออกแบบผลลัพธ์ที่ต้องการ เพื่อความสำเร็จในการเปลี่ยนแปลงการจัดตั้งรวมกลุ่มหรือองค์กร โดยเฉพาะในระบบสุขภาพและนโยบายทางด้านสุขภาพ รวมถึง Phuangsomjit (2014) ให้ความหมายว่าเป็นการวิจัยที่มุ่งศึกษาชุมชน โดยเน้นการวิเคราะห์ปัญหา ศึกษาแนวทางการแก้ปัญหา ปฏิบัติตามแผน และติดตามประเมินผล โดยเน้นคนเป็นศูนย์กลาง และมุ่งสร้างพลังอำนาจให้กับประชาชน โดยทุกขั้นตอนมีสมาชิกของชุมชนเข้าร่วมด้วย

5.3 องค์ความรู้ที่ได้จากการวิจัย

จากการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม เกิดองค์ความรู้ 3 เป็นประเด็นหลัก 1) ขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ประกอบด้วย การร่วมเตรียมการ การร่วมวางแผน การร่วมลงมือปฏิบัติ การร่วมสังเกต การร่วมสะท้อนผล การร่วมวางแผนใหม่ การร่วมลงปฏิบัติใหม่ การร่วมสังเกต การร่วมวิเคราะห์ผล และการร่วมสรุปรายงานผลวิจัย 2) หลักธรรมที่ใช้กับโครงการรักลูกปลูกธรรม ได้แก่ หลักสังคหวัตถุ 4 หลักพรหมวิหาร 4 หลักสัปปุริสธรรม 7 หลักบวร และ 3) เกิดการเรียนรู้ และประสบการณ์ทั้งในรูปแบบของความสำเร็จและไม่สำเร็จ เป็นความรู้ใหม่ที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เกิดมีทักษะความสามารถ ประสบการณ์ การทำงานเป็นทีม การนำหลักธรรมในทางพุทธศาสนามาประยุกต์ใช้

ร่วมกับโครงการและกิจกรรม ทำให้เกิดประสิทธิภาพ และบรรลุผลสำเร็จ เกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน เป็นองค์ความรู้ที่สร้างขึ้นมาเอง หรือได้ประสบเอง ดังแสดงในภาพที่ 5.1

ภาพที่ 5.1 การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม

5.4 ข้อเสนอแนะ

5.4.1 ข้อเสนอแนะจากผลการวิจัย

1) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเป็นกลไกที่สำคัญที่ทำให้การสนับสนุนและส่งเสริมในการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆในโครงการรักลูกปลูกธรรมพัฒนาจนประสบความสำเร็จ หากชุมชนหรือสังคมใดต้องการที่จะพัฒนาตามแบบโครงการรักลูกปลูกธรรม ให้กับผู้เข้าร่วมกิจกรรมหรือประชาชนในชุมชน ตลอดถึงการพัฒนาองค์การ ผู้ดำเนินโครงการจะต้องเป็นผู้ริเริ่มในการดำเนินโครงการ โดยการเริ่มจากสร้างความสัมพันธ์ มีการพูดคุยทำความเข้าใจกับคณะผู้ร่วมวิจัยในสิ่งที่ต้องการพัฒนาโดยใช้โครงการและกิจกรรมนั้น โดยผู้ดำเนินโครงการจะต้องคำนึงถึงคุณค่าความเป็นเท่าเทียม หลักประชาธิปไตย หลักการมีส่วนร่วม และอาจใช้หลักการวิจัยเชิงปฏิบัติการ หลักระเบียบ

วิธีวิจัย หลักการพัฒนาตามหลักบวร รวมถึงควรนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่เหมาะสม เช่น หลักสังคหวัตถุ หลักพรหมวิหาร และหลักสัปปุริสธรรม

2) โรงเรียน วัด และชุมชน พื้นที่ในการวิจัยควรใช้โครงการรักลูกปลูกธรรม สำหรับผู้เข้าร่วมกิจกรรม ในด้านการพัฒนาความสัมพันธ์ในครอบครัวและชุมชน จิตอาสาช่วยเหลือ และจิตอาสาปลูกป่าชุมชน โดยเป็นแนวทางในการพัฒนาความรู้ ประสบการณ์ ความสามารถ ทักษะผู้เข้าร่วมกิจกรรม และสามารถนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ในการดำรงชีวิตอย่างมีความสุขและยั่งยืน

3) ผู้วิจัย ผู้ร่วมวิจัย ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ หน่วยงานราชการ และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องจัดการบริหารโครงการรักลูกปลูกธรรม และกิจกรรมทุกกิจกรรม ควรมีความภาคภูมิใจในความสำเร็จครั้งนี้ เพื่อเป็นแรงบันดาลใจ และเป็นแรงขับเคลื่อนโครงการอื่นๆในพื้นที่ให้บรรลุผลสำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดความยั่งยืน

4) ผู้วิจัยและผู้ร่วมวิจัยเกิดการเรียนรู้ที่สำคัญ โดยได้เรียนรู้ว่า กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม สามารถนำมาใช้หรือเป็นแนวทางในการบริหารโครงการอื่น หรือในการพัฒนาโครงการอื่นในชุมชนให้บรรลุผลสำเร็จได้ ตลอดถึงสามารถนำมาใช้กับการบริหารหน่วยงานหรือองค์กรได้ โดยใช้หลักการทำงานร่วมกัน หลักบวร และหลักธรรม ซึ่งจะทำให้กลายเป็นชุมชนแห่งการเรียนรู้ แลกเปลี่ยนความรู้ แลกเปลี่ยนประสบการณ์ และแลกเปลี่ยนทักษะหรือความสามารถและความชำนาญซึ่งกันและกันในกลุ่ม หรือในชุมชน

5) กลุ่มผู้ร่วมวิจัยเกิดการเรียนรู้ถึงผลดีของกระบวนการที่เกิดจากการลงมือปฏิบัติแบบมีส่วนร่วม โดยเรียนรู้จากปัญหาที่มีหรือที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม และร่วมกันหาสาเหตุของปัญหา ร่วมกันหาวิธีแก้ปัญหา หรือร่วมกันช่วยพัฒนาให้ดีขึ้นอีก จนก่อเกิดเป็นพฤติกรรมที่แสดงออกให้เห็นถึงความคิดในเชิงบวก และพฤติกรรมการแสดงออกถึงการลงมือปฏิบัติกิจกรรมความรักผูกพันในครอบครัว จิตอาสาช่วยเหลือชุมชน และจิตอาสาปลูกป่าชุมชมด้วยความเต็มใจและรักในผลประโยชน์ส่วนรวมของชุมชนและประเทศชาติ รวมถึงการทะนุบำรุงพระพุทธศาสนา

6) เยาวชน และผู้ร่วมวิจัยในโครงการรักลูกปลูกธรรม ควรตระหนักและเรียนรู้ว่าความสำเร็จในการวิจัยครั้งนี้เกิดจากการนำกระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมมาใช้เป็นแนวทางพัฒนาโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยประยุกต์ใช้ร่วมกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา และหลักบวร จึงทำให้โครงการและกิจกรรรมทั้ง 3 กิจกรรม ได้บรรลุผลสำเร็จตามวันตถุประสงค์ และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความพึงพอใจ

7) จากผลการวิจัยได้ก่อให้เกิดองค์ความรู้ขึ้น เป็นความรู้ และประสบการณ์ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมจนเกิดความสำเร็จในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน ในบริบทของตำบลนิคม อาจไม่สามารถนำไปอ้างอิงว่าเมื่อนำไปใช้ในที่แห่งอื่นแล้วจะประสบผลสำเร็จได้ในแบบเดียวกัน เพราะเป็นกรณีศึกษาในรูปแบบการวิจัยเฉพาะพื้นที่ หรือชุมชน แต่ผู้สนใจสามารถนำเอาเป็นแนวทางในการดำเนินโครงการ หรือเป็นข้อมูล เป็นประเด็นข้อคิด รวมถึงเป็นแนวทางข้อเสนอแนะสำหรับการนำไปใช้ในชุมชนอื่น ที่มีเป้าหมายคล้ายกัน หรือบริบทคล้ายกันได้

5.4.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม ตระหนักถึงศักยภาพทุนทางสังคมของสมาชิกในชุมชนนำไปสู่กระบวนการของการรับรู้ การสร้างความรู้ และการทำหน้าที่เกี่ยวกับความรู้ที่จะนำมาสู่การ

เปลี่ยนแปลง จะเห็นว่า จากการดำเนินการวิจัยอาจจะนำไปสู่การพัฒนาหรือเปลี่ยนแปลงนโยบายและระบบการพัฒนาชุมชน ในแนวทางตามความเหมาะสมสภาพพื้นที่ หรือบริบทชุมชนนั้นที่เกิดจากความร่วมมือของคนในชุมชนนั้น และผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ที่กลายเป็นผู้ร่วมวิจัยและผู้เข้าร่วมโครงการในทุกขั้นตอนของการวิจัยร่วมกับผู้วิจัย โดยมีประเด็นที่สำคัญคือ การแสดงความรู้ความสามารถ และศักยภาพของทุกคนอย่างอิสระ โดยคนในชุมชนและผู้มีส่วนร่วมทุกคนต้องมีความรู้ความเข้าใจในการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม จึงควรมีการจัดกระบวนการเรียนรู้ การฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและการถ่ายทอดความรู้ของการลงมือปฏิบัติการวิจัยหลากหลายแนวทาง และการพัฒนาหลักสูตรการวิจัยให้มีการเข้าถึง เข้าใจได้ง่าย เพื่อพัฒนาชุมชนต่อไป โดยมีรายละเอียดข้อเสนอแนะดังนี้

1) วัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรต่อยอดการวิจัยในรูปแบบการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (PAR) ในเรื่องการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในพื้นที่ตำบลนิคม

2) ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนและผู้ร่วมวิจัยมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาชุมชนให้หลากหลายมากขึ้น ดำเนินโครงการและกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง โดยผู้นำชุมชนร่วมกับผู้ร่วมวิจัย ต่อยอดโครงการเก่า หรือร่วมกันทำโครงการขึ้นมาใหม่ เพื่อรักษาความต่อเนื่อง หรือการยกระดับให้ดียิ่งขึ้น จนมั่นคงถาวร และสืบทอดจนกลายเป็นวัฒนธรรมทางการพัฒนาชุมชน ตลอดถึงการมีส่วนร่วม และการรักษาทะนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้อยู่คู่กับชุมชน

3) อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรส่งเสริมให้ผู้นำชุมชนและผู้ร่วมวิจัยมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยมีการส่งเสริมความร่วมมือจากชุมชนและวัดอื่นๆ ที่มีเป้าหมายเดียวกันและมีสภาพหรือบริบทชุมชนคล้ายกัน จะเป็นโครงการเดิมหรือโครงการที่เกิดขึ้นใหม่ รวมถึงโครงการที่เกี่ยวข้องกับเยาวชน เช่น การอบรมคุณธรรม จริยธรรมเยาวชน การส่งเสริมจิตอาสาในโรงเรียนและการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติในพื้นที่ เป็นต้น และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่นสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดกาฬสินธุ์ เหล่านี้จะทำให้เกิดแหล่งชุมชนแห่งการเรียนรู้ โดยเป็นองค์ความรู้มากมาย หลากหลาย และมีการแลกเปลี่ยนทางความคิดทางประสบการณ์ และหลักธรรมในพระพุทธศาสนา เพื่อการพัฒนาชุมชนนั้นๆ ทำให้เกิดการมีส่วนร่วมพัฒนาชุมชนอย่างยั่งยืน โดยทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมอย่างแท้จริง

4) โรงเรียนวัดเวฬุวัน ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธุ จังหวัดกาฬสินธุ์ ควรส่งเสริมให้ผู้บริหารสถานศึกษา ครู บุคลากร และผู้ร่วมวิจัยมีการทำวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาโรงเรียนในด้านอื่นๆ เช่น การมีส่วนร่วมในการพัฒนาด้านการเรียนการสอน การมีส่วนร่วมในการอบรมพัฒนาจิตใจนักเรียน เป็นต้น

บรรณานุกรม

กรมกิจการสตรีและสถาบันครอบครัว. (2562). *นิยามและประเภทครอบครัว.* สืบค้นจาก https://infocenter.nationalhealth.or.th/sites/default/files/นิยามและประเภทครอบครัว.pdf

กรรณิการ์ กาญจนวัฎศรี. (2557). *เอกสารรายวิชาการบริหารทรัพยากรมนุษย์.* สืบค้นจาก http://pws.npru.ac. th/kannika/data/files/%97.pdf

กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). *ชุมชนคุณธรรม สร้างคนดี สังคมดี.* สืบค้นจาก https://www.m-culture.go.th/th/ index.php

กระทรวงวัฒนธรรม. (2562). *พระราชดำริหลัก บวร.* สืบค้นจาก https://www.m-culture.go.th/th/index.php

กระทรวงสาธารณสุข. (2563). *ประกาศข้อกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 1*. สืบค้นจาก https://www. thebangkokinsight.com/news/politics-general/general/318060/

กระทรวงสาธารณสุข. (2565). *รายงานสถานการณ์โควิด -19.* สืบค้นจาก https://ddc.moph.go.th/covid19-dashboard/?dashboard=province

กสทช. (2559). *ค่านิยมหลักของคนไทย 12 ประการ ตามนโยบายของ คสช.* สืบค้นจาก https://www.nbtc.go.th/ News/govnewspartner/%8A.aspx

การประปานครหลวง. (2564). *บวร ONLINE ปี 4 กปน.เดินหน้า จัดกิจกรรมรณรงค์ใช้น้ำอย่างรู้คุณค่า.* สืบค้นจาก https://www.thansettakij.com/general-news/496633

คติยา อายุยืน และคณะ. (2560). *รูปแบบการพัฒนาพลเมืองของรัฐตามหลักพุทธธรรม.* สืบค้นจาก https://www.kpi.ac.th/media/pdf/M8_426 .pdf

ครูบ้านนอก. (2555). *“บวร” บ้าน วัด โรงเรียน.* สืบค้นจาก https://thai-social-stories.blogspot.com/2012/08/blog-post.html

จรรยา สาแก้ว. (2560). *วัฒนธรรมไทย.* สืบค้นจาก https://sites.google.com/site/yanyasakaew/wathnthrrm-thiy-thi-sakhay

จุมพล พูลภัทรชีวิน. (2549). *การพัฒนากระบวนการสร้างความดีมีคุณธรรม.* วิทยานิพนธ์ กศ.ม. (วิจัยการศึกษา).มหาสารคาม: บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ฉวีวรรณ สุวรรณภา. (2559). *พระพุทธศาสนากับวัฒนธรรมไทย.* สืบค้นจาก https://www.mcu.ac.th/article/detail/405

ชนะพงษ์ กลากสิกิจ. (2562). *การประยุกต์หลักสัปปุริสธรรม 7 กับการบริหารงานสมัยใหม่.* สืบค้นจาก https://ssrujournal.com/index.php/hsssru/article/download/104/78

ชัยวัฒน์ สุรวิชัย. (2560). *บวร:บ้านวัดโรงเรียน สร้างชีวิตจิตใจให้เข้มแข็งมีพลังสร้างสรรค์ ด้วยความรู้สติปัญญาและความจริง.* สืบค้นจาก https://siamrath.co.th/n/19811

ธีราพร ทองปัญญา และคณะ. (2558). จิตสำนึกต่อการพัฒนาชุมชนของเยาวชน: กรณีศึกษากลุ่มเยาวชนอาสาสมัครพัฒนาชุมชนห้วยหมอนทอง. *วารสารวิทยาสารเกษตรศาสตร์ สาขาสังคมศาสตร์, 36*(3), 483-497

นิภา เพชรสม. (2560). *การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นโดยใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.* สืบค้นจาก https://journal.pbru.ac.th/admin/upload/article/6247-2021-03-30.pdf

ประยุทธ์ จันทร์โอชา. (2557). *โครงการพลังบวร (บ้าน -วัด -โรงเรียน) ขับเคลื่อนค่านิยมหลัก 12 ประการ สู่ชุมชนคุณธรรม.* สืบค้นจาก https://www.m-culture.go.th/mculture_th60/ebook/B0406/#p=1

ประยุทธ์ จันทร์โอชา. (2563). *100 สู่ 1,000 สุดยอดชุมชนคุณธรรมต้นแบบ ผนึกพลัง "บวร" สร้างสังคมเข้มแข็ง-ยั่งยืน* สืบค้นจาก https://www.thairath.co.th/news/local/1934139

ประยุทธ์ จันทร์โอชา. (2563). *ประกาศข้อกำหนดสถานการณ์ฉุกเฉิน ฉบับที่ 1*. สืบค้นจาก https://www. thebangkokinsight.com/news/politics-general/general/318060/

พจนานุกรม ราชบัณฑิตยสถาน. (2554). *พรหมวิหาร*. สืบค้นจาก https://dictionary.orst.go.th/

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม. (2546). *พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม*. สืบค้นจาก http://84000.org/tipitaka/dic/d_item.php?i=161

พระชายกลาง อภิญาโณ (2564). *บ้าน – วัด – โรงเรียน หัวใจหลักพัฒนาชุมชนตามแนวพระราชดำริในหลวงรัชกาลที่ 9.* สืบค้นจาก http://siamrath.co.th/n/268995

พระครูปลัดเกษฎา ผาทอง และคณะ. (2562). วัฒนธรรมทางการเมือง : แนวคิดสู่การพัฒนาสังคมไทย. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น, 6*(2), 14-26.

พระครูภาวนาโพธิคุณ. และคณะ. (2561). การพัฒนาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของเยาวชนท่ามกลางความเปลี่ยนแปลงทางเทคโนโลยี: กรณีศึกษาเยาวชนไทยในจังหวัดขอนแก่น. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาขอนแก่น, 6*(2), 14-26.

พระครูสุขุมวรรโณภาส. (2564). *การขับเคลื่อนหลัก "บวร" บนฐานของโคก หนอง นา.* สืบค้นจาก https:// thebuddh.com/?p=53584

พระไตรปิฎกภาษาไทย. (2566). *พระไตรปิฎก เล่ม 10 พระสุตตันตปิฎก ทีฆนิกาย มหาวรรค ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.* สืบค้นจาก https://tripitakaonline.blogspot.com/2016/07/tpd10-07.html

พระไตรปิฎกภาษาไทย. (2566). *พระไตรปิฎก เล่ม 23 พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิการ อัฏฐกนิบาต. ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 45 เล่ม*. สืบค้นจาก http://84000.org/tipitaka/read/m_siri.php?B=23&siri=74

พระไตรปิฎกภาษาไทย. (2566). *พระไตรปิฎก เล่ม 24 พระสุตตันตปิฎก อังคุตตรนิกาย ทสก-เอกาทสกนิบาต.* ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 45 เล่ม. สืบค้นจาก http://84000.org/tipitaka/read/m_siri.php?B=23&siri=74

พระไตรปิฎกภาษาไทย. (2566). *พระไตรปิฎก เล่ม 25 พระสุตตันตปิฎก ขุททกนิกาย ขุททกปาฐ.* ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย 45 เล่ม. สืบค้นจาก http://84000.org/tipitaka/read/m_siri.php?B=23&siri=74

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2548). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด. กรุงเทพฯ:วัดราชโอรสาราม.

พระธรรมปิฎก. (2540). พระพุทธศาสนากับการพัฒนาคนและสังคม. กรุงเทพฯ: การไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย.

พระธรรมปิฎก. (2546). พจนานุกรมพุทธศาสตร์ ฉบับประมวลธรรม (พิมพ์ครั้งที่ 12). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

พระธรรมปิฎก. (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรม ประมวลศัพท์ ออนไลน์*. สืบค้นจาก https://book. watnyanaves.net/dictionary/display/5229

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตฺโต). (2546). ภาวะผู้นำ: ความสำคัญต่อการพัฒนาคน พัฒนาประเทศ. กรุงเทพฯ: ธรรมสภา.

พระพรหมคุณาภรณ์. (ป.อ. ปยุตฺโต). (2550). ธรรมนูญชีวิต (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ: สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ

พระไพศาล วิสาโล. (2550). *จิตอาสา*. สืบค้นจาก https://www.visalo.org/columnInterview/jitAsa.htm

พระไพศาล วิสาโล. (2561). *ปลูกต้นไม้ ปลูกธรรมะ: ร่วมปลูกต้นไม้บูชาพระคุณเจ้า.* สืบค้นจาก https://www.visalo.org/book/plookTonMai.html

พระเมธีวราภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต). (2534). ความสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรม จริยศาสตร์และจริยศึกษา ความรู้คู่คุณธรรม. ในรวมบทความเกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และการศึกษา. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ. พระราชบัญญัติส่งเสริมการพัฒนาเด็กและเยาวชนแห่งชาติ. (ฉบับที่ 2). (2560). สืบค้นจาก https://www. ratchakitcha. soc.go.th/DATA/PDF/2560/ A/063/1.PDF

พระราชสุทธิญาณมงคล (จรัญ ฐิตธมฺโม). (2542). หลักธรรมกับความเปลี่ยนแปลงของชีวิต. กรุงเทพO: โรงพิมพ์ธุรกิจก้าวหน้า.

พระวิจิตรธรรมาภรณ์ (เทอด ญาณวชิโร). (2558). *ความหมายคุณธรรมจริยธรรม.* สืบค้นจาก http:// porntaywa99.lnwshop.com/b/211

พลอยจันทร์ สุขคง. (2560). *ชุมชนบึงพระราม 9 กับโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ที่เปลี่ยนชุมชนแออัด ให้กลายเป็นชุมชนพอเพียง.* สืบค้นจาก https://thestandard.co/kingrama9-bueng-rama-9-community/

พลายพล คุ้มทรัพย์. (2564). *ความสูญเสียทางเศรษฐกิจจาก COVID-19.* สืบค้นจาก https://www.bangkok biznews.com/business/938335

พัชรินทร์ พูลทวี และขนิษฐา นันทบุตร. (2560). การพัฒนาระบบจิตอาสาของเยาวชนโดยชุมชน. *วารสารการพยาบาลและการดูแลสุขภาพ, 35*(4), 42-51.

พุทธทาสภิกขุ. (2505). แนะแนวจริยธรรม. กรุงเทพฯ: บริษัทศิริพัธต์.

ไพโรจน์ ชลารักษ์. (2548). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.* สืบค้นจาก http://www.mgts.lpru.ac.th/mgts/km/picturn/131856486292.pdf

ภูรีภัทร ห้วยหงส์ทอง. และคณะ. (2562). *พุทธธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่นและกิจกรรมบริการทางสังคมกับปัญหาการดื่มสุรา กรณีศึกษากลุ่มเยาวชนในจังหวัดหนองคาย.* สืบค้นจาก https://cas.or.th/?p=8049

ยุพา ทวีวัฒนะกิจบวร (2565). *นโยบายกระทรวงวัฒนธรรม.*https://www.prd.go.th/th/content/category/detail/id/9/iid/145552

ยุวดี อิ่มใจ. และคณะ (2552). รายงานวิจัยการศึกษายุทธศาสตร์การพัฒนาเด็กและเยาวชนให้มีจิตสำนึกต่อสิ่งแวดล้อม. กรุงเทพฯ: สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

เยาวดี วิบูลย์ศรี. (2556). การประเมินโครงการ : แนวคิดและแนวปฏิบัติ (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช. (2550). ราชกิจจานุเบกษาฉบับกฤษฎีกา. 124 (ตอนที่47 ก)

ราชบัณฑิตสถาน. (2554). *พจนานุกรม ฉบับ 2554.* สืบค้นจาก https://dictionary.orst.go.th/

รุ่งทิพย์ กล้าหาญ. และคณะ. (2561). *การพัฒนาตนเองตามหลักพุทธธรรมโดยอาศัยหลักสามัคคีธรรม.* สืบค้นจาก http://backoffice.thaiedresearch.org/uploads/paper/2a1d270b4a38a6417b2694acc26ea424.pdf

ลือชัย ศรีเงินยวง และคณะ. (2565). *โครงการวิจัยศึกษาและพัฒนาโมเดลการสร้างระบบนิเวศมนุษย์เพื่อขับเคลื่อนคุณธรรมในสังคมไทย.* สืบค้นจาก https://dl.moralcenter.or.th

วรากรณ์ บุญเชียง. (2565) *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.* สืบค้นจาก https://www.chiangmaihealth.go.th/cmpho_web/document/1902221550804 67899.pdf

วศิน อินทรสระ. (2541). พุทธจริยศาสตร์. กรุงเทพฯ: ทองกวาว.

วิชัย รูปขำดี และคณะ. (2555). *หลักสูตรการพัฒนาองค์ความรู้ และเสริมสร้างเครือข่ายเพื่อขับเคลื่อนการพัฒนาตามแนวพระราชดำริและปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง.* สืบค้นจาก https://www.rdpb.go.th/ th/Training/)

สถาพร วิชัยรัมย์. (2564). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม.* สืบค้นจาก https://pa.bru.ac.th /2021/08/15/ethics01/

สถาบันเอ็นไวแมน. (2563). *บวร (บ้าน วัด โรงเรียน) สู่เศรษฐกิจแบบหมุนเวียน เพื่อความยั่งยืนในชุมชนบางกะเจ้า.*สืบค้นจาก https://www.ourkhungbangkachao.com/th/news/detail/46

สนธยา พลศรี. (2547). ทฤษฎีและหลักการพัฒนาชุมชน (พิมพ์ครั้งที่ 5). กรุงเทพฯ: โอเดียนสโตร.

สมเด็จพระมหาธีราจารย์. (2565). *ปลูกต้นไม้และปล่อยปลา ถวายพระราชกุศลฯ เนื่องในวันดินโลก*. สืบค้นจาก https://www.dailynews.co.th/news/1791047/

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ (วาสน์ วาสโน). (2528). สังคหวัตถุ 4. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.

สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระสังฆราช (อุฏฐายี). (2509). สัปปุริสธรรม. หนังสืออนุสรณ์เนื่องในโอกาสงานฌาปนกิจศพ นายชัย. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท.

สมสิทธิ์ อัศดรนิธี. และคณะ. (2564). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนแอโก่-แสนคำลือ ด้วยกระบวนการเรียนรู้สู่การเปลี่ยนแปลงแนวจิตตปัญญาศึกษา.* สืบค้นจาก https://ojs.lib.buu.ac.th/index.php/huso2/article/view/7709

สวทช. (2564). *จริยธรรมการวิจัย.* สืบค้นจาก https://www.nstda.or.th/home/introduce/research-integrity

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมคุณธรรมแห่งชาติ. (2550). *ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการส่งเสริม คุณธรรมแห่งชาติ พ.ศ 2550.* สืบค้นจาก https://www.nmpc.go.th/tmp/1/99d339132b-1-1-2550.pdf

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. (2539). *คุณลักษณะอันพึงประสงค์.* สืบค้นจากhttps://kukr.lib.ku.ac.th/kukr_es/BKN_AGRI/search_detail/download_digital_file/311424/72439

สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. (2556). สัจจธรรมแห่งแนวพระราชดำริสู่การพัฒนาอย่างยั่งยืน (พิมพ์ครั้งที่ 1). กรุงเทพฯ: บริษัทอมรินทร์พริ้นต์ติ้งแอนด์พับลิชชิ้ง จำกัด.

สำนักงานราชบัณฑิตยสภา. (2554). *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. 2554.* สืบค้นจาก https:// dictionary.orst.go.th/

สำนักสารนิเทศ. (2563). รายงานข่าวกรณีโรคติดเชื้อไวรัสโคโรนา 2019 (COVID- 19). สืบค้นจาก https:// pr.moph.go.th/?url=pr/detail/2/04/140601/

สำราญ ศรีคำมูล. (2565). *จริยธรรม*. สืบค้นจาก https://www.baanjomyut.com/library_3/extension-2/ethics/01.html

สิริพร สิทธิศิริ. (2564). *การบริหารงานตามหลักพรหมวิหารของผู้บริหารกับประสิทธิผลการปฏิบัติงานของครูในสถานศึกษา สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษานครศรีธรรมราช เขต 2*. สืบค้นจาก https://e-thesis.mcu.ac.th/thesis/3423

สุภาพร นามครรชิต. (2559). *ภาวะผู้นำตามหลักสัปปุริสธรรม 7 ของผู้บริหาร*. สืบค้นจาก https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JRKSA/article/view/246172/166323

สุภางค์ จันทวานิช. (2547). การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สุชีพ ปุญญานุภาพ. (2541). พจนานุกรมศัพท์พระพุทธศาสนา ไทย –อังกฤษ, อังกฤษ –ไทย (พิมพ์ครั้งที่ 8). กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย**.**

สุรีพันธุ์ เสนานุช. (2564). *รายงานการศึกษาและพัฒนาโมเดลและกรณีศึกษาการจัดการความรู้ด้านคุณธรรมระดับพื้นที่.* สืบค้นจาก https://www.moralcenter.or.th/index.php

หลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน. (2551). *คุณลักษณะอันพึงประสงค์.* สืบค้นจาก https://academic.obec. go.th/images/document/1559878925_d_1.pdf

อโรชา ทองลาว. (2557). *การถอดบทเรียนผลการดำเนินงานโครงการ 9 บวร ของมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ วิทยาเขตกำแพงแสน.* สืบค้นจาก https://www.thapra.lib.su.ac.th/thesis/showthesis_th.asp?id= 0000012072

อัครเดช นีละโยธิน. (2566). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม.* สืบค้นเมื่อ 15 ธันวาคม 2565 จาก https://so01.tci-thaijo.org/index.php/jsi/article/view/263455/173725

อายดา เจียพลอย. (2563). *ปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จในการสร้างจิตอาสาเยาวชนไทย กรณีศึกษาโครงการ Hello massage โรงเรียนถนนหักพิทยาคม จังหวัดบุรีรัมย์.* สืบค้นจาก https://journal.bkkyhon.ac.th/ upload/doc/spit/51/files/Vol8%20No3-4.pdf

อุทัยทิพย์ เจี่ยวิวรรธน์กุล. (2553). *การวิจัยเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วม: แนวคิดหลักการและบทเรียน.* สืบค้นจาก https://elib.life.ac.th/preview=true

Arhar, J.M., Holly, M.L., & Kasten, W.C. (2001). Action research for teachers. New Jersey: Merrill Prentice Hall.

Boyatzis, R. E. (2006). *An overview of intentional change from a complexity perspective*. Retrieved from https: / / www. researchgate. net/ publication/ 235317062_An_overview_of_intentional_change_from_a_complexity_perspective

Carr and Kemmis. (1986). Becoming critical: Education, knowledge and action research. London: Falmer Press.

Coghlan, D. & Brannick, T. (2007). Doing action research in your own organization. 2 nd ed. Thousand Oaks, CA: Sage.

Crane, P. & O'Regan,M. (2010). On PAR Using Participatory Action Research to Improve Early Intervention. Department of Families, Housing, Community Services and Indigenous Af fairs, Australian Government.

Dictionary. Crambridge. (2022). *Virtue.* Retrieved from https://dictionary.cambridge.org/ dictionary/ english/virtue

James, E.A, Milenkiewicz, M.T., & Bucknam, A. (2008). Participatory action research for educational leadership: Using data-driven decision making to improve schools. Thousand Oaks, CA: Sage.

Dewey, John. (1963). Experience and Education. New York: Macmillan.

Kemmis, S., & McTaggart, R. (1992). The action research planner. 3 rd ed. Victoria: Deakin University.

Lunenburg, F.C., & Ornstein, A.C. (2000). Educational administration: Concepts and practices. 3 rd ed. Belmont: Wadworth.

Loewenson, R. (2014). Partici Patory Action Research in Health Systems: a Method Reader. Canada: Equinet.

McTaggart, R. (1991). Principles for participatory action research. *Adult Education Quarterly*. *4*(13), 168–187

Mills, G. E. (2007). Action research: A Guide for the teacher researcher. 3 nd ed. New Jersey: Merrill Prentice Hall.

NACDEP. (2021). Meaning of project. Retrieved from https://www.projectmanager.com/pricing

Kissflow. (2023). What is a Project in Project Management. Retrieved from https://kissflow.com/project/what-is-a-project/

Koch, T., & Kralik, D. (2006). Participatory Action Research in Health Care. USA: Blackwell Publishing Ltd.

Raphaela Brandner. (2022). The Project Planning Process.Retrieved from https://www.mindmeister.com/blog/the-project-planning-process/

Simplilearn (2022). What Is a Project in Project Management: Life cycle, Characteristics, Examples and More. https://www.simplilearn.com/what-is-a-project-article#definition_of_project

Seymour – Rolls & Hugher (2000). Participatory action research: getting the job done. Action Research E-Reports 2000. http://fhs.usyd.rdu.au/arow/arer/004.htm.

Stoner, J.A.F., & Freeman, R.E. (1992). Management. 5th ed. New Jersey: Merrill Prentice Hall.

Sternberg, R.J. (1986). A Triangular Theory of Love. *Psychological Review. 93*(2), 119-135.

Phuangsomjit. (2014). Participatory Action Research on Research in Educational Administration. (Book 2 (Unit 6-10); 3rd edition). Bangkok: Sukhothai Thammathirat Open University.

Webb, C. (1991). Action research: The Research process in nursing. 2 nd ed. London: Blackwell Scientific.

Zuber-Skerritt, O. (1992). Action research in higher education: Examples and reflections. London: Kogan Page Limited.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก
รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

1) พระครูสุธีจริยวัฒน์, ผศ.ดร.
   วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก การบริหารการศึกษา
   ตำแหน่ง รองอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย
   วิทยาเขตอีสาน
2) พระมหาวิรุธ วิโรจโน, ผศ.ดร.
   วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก รัฐศาสตร์
   ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาดุษฎีบัณฑิตรัฐศาสตร์
3) พระใบฎีกาทวี อภโย, ผศ.ดร.
   วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก รัฐศาสตร์
   ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชาสังคมสงเคราะห์ศาสตร์และ
   สวัสดิการสังคม
4) ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ
   วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก รัฐประศาสนศาสตร์
   ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
5) ดร.อภิชิต เหมือยไธสง
   วุฒิการศึกษา ปริญญาเอก รัฐประศาสนศาสตร์
   ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรสาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โทร. ๐-๔๗๒๔-๑๘๕๙

ที่ อว ๗๙๑๔/ว๐๐๔๙ **วันที่** ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน รองอธิการบดี วิทยาเขตอีสาน

ด้วย พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๔๕๐๘๑๒๐๐๓ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา รุ่นที่ ๑/๒๕๖๓ กำลังทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ (PARTICIPATORY ACTION RESEARCH ON THE PROJECT OF RAK LUK PLUK DHAMMA AT WAT WERUWAN IN SAHATSAKHAN DISTRICT, KALASIN PROVINCE)” ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาต่อไป

ในการนี้ เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็น อย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและพิจารณาเครื่องมือวิจัยของนักศึกษา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

(พระครูสุธีจริยวัฒน์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โทร. ๐-๔๓๒๔-๑๘๕๙

ที่ อว ๗๙๑๔/ว๐๐๔๙ **วันที่** ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระมหาวิรุธ วิโรจโน, ผศ.ดร.

ด้วย พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๔๕๐๘๑๒๐๐๓ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา รุ่นที่ ๑/๒๕๖๓ กำลังทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ (PARTICIPATORY ACTION RESEARCH ON THE PROJECT OF RAK LUK PLUK DHAMMA AT WAT WERUWAN IN SAHATSAKHAN DISTRICT, KALASIN PROVINCE)” ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาต่อไป

ในการนี้ เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็น อย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและพิจารณาเครื่องมือวิจัยของนักศึกษา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

(พระครูสุธีจริยวัฒน์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โทร. ๐-๔๓๒๔-๑๘๕๙

ที่ อว ๗๙๑๔/ว๐๐๔๙ **วันที่** ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เรียน พระครูสังฆรักษ์ ทวี อภโย, ผศ.ดร.

ด้วย พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๔๕๐๘๑๒๐๐๓ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา รุ่นที่ ๑/๒๕๖๓ กำลังทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ (PARTICIPATORY ACTION RESEARCH ON THE PROJECT OF RAK LUK PLUK DHAMMA AT WAT WERUWAN IN SAHATSAKHAN DISTRICT, KALASIN PROVINCE)” ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาต่อไป

ในการนี้ เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็น อย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและพิจารณาเครื่องมือวิจัยของนักศึกษา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อพิจารณา

(พระครูสุธีจริยวัฒน์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โทร. ๐-๔๓๒๔-๑๘๕๙

ที่ อว ๗๙๑๔/ว๐๐๔๙ **วันที่** ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.จักรี ศรีจารุเมธีญาณ

ด้วย พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๔๕๐๘๑๒๐๐๓ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา รุ่นที่ ๑/๒๕๖๓ กำลังทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ (PARTICIPATORY ACTION RESEARCH ON THE PROJECT OF RAK LUK PLUK DHAMMA AT WAT WERUWAN IN SAHATSAKHAN DISTRICT, KALASIN PROVINCE)” ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาต่อไป

ในการนี้ เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็น อย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและพิจารณาเครื่องมือวิจัยของนักศึกษา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

(พระครูสุธีจริยวัฒน์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน โทร. ๐-๔๓๒๔-๑๘๕๙

ที่ อว ๗๙๑๔/ว๐๐๔๙ **วันที่** ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๖๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเครื่องมือวิจัย

เจริญพร ดร.อภิชิต เหมือยไธสง

ด้วย พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม) เลขทะเบียนนักศึกษา ๖๓๓๐๔๕๐๘๑๒๐๐๓ นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาวิจัยพุทธศาสตร์และปรัชญา รุ่นที่ ๑/๒๕๖๓ กำลังทำดุษฎีนิพนธ์ เรื่อง “การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ (PARTICIPATORY ACTION RESEARCH ON THE PROJECT OF RAK LUK PLUK DHAMMA AT WAT WERUWAN IN SAHATSAKHAN DISTRICT, KALASIN PROVINCE)” ซึ่งในการศึกษาครั้งนี้จำเป็นต้องให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบและพิจารณาเนื้อหาของเครื่องมือการวิจัยก่อนที่จะนำไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อทำการศึกษาต่อไป

ในการนี้ เห็นว่าท่านเป็นผู้มีความรู้ ความสามารถ และมีประสบการณ์เป็น อย่างดี จึงใคร่ขอความอนุเคราะห์เป็นผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบและพิจารณาเครื่องมือวิจัยของนักศึกษา และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดีเช่นเคย ขอขอบคุณมา ณ โอกาสนี้

จึงเจริญพรมาเพื่อพิจารณา

(พระครูสุธีจริยวัฒน์, ผศ.ดร.)
รองอธิการบดี
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตอีสาน

ภาคผนวก ข
ผลการตรวจสอบเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ตารางค่าดัชนีความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญด้านความสอดคล้องของเครื่องมือ

ลำดับรายการ	ผู้เชี่ยวชาญ					$\sum R$	IOC
	คนที่ 1	คนที่ 2	คนที่ 3	คนที่ 4	คนที่ 5		
1.แบบบันทึกการสังเกตความก้าวหน้าของโครงการ							
1. ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการ	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
2. บันทึกความก้าวหน้าของแต่ละกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
3. บันทึกความก้าวหน้าภาพรวมโครงการ	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
4. สรุปผลลงมือปฏิบัติการ	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
5. สรุปผลการประเมิน	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
2.แบบบันทึกการประชุม							
1. ผู้เข้าร่วมประชุม	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
2. ผู้ไม่เข้าร่วมประชุม	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
3. ระเบียบวาระการประชุม	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
3.แบบข้อเสนอแนะ							
1. คำชี้แจง	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
2. ขั้นนำ	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
3. ขั้นการข้อเสนอแนะ	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
4. ประเด็นข้อเสนอแนะ	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
5. ขั้นสรุปผลการข้อเสนอแนะ	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
4.แบบประเมินสภาพก่อนและหลังโครงการรักลูกปลูกธรรม							
1. กิจกรรมกิจกรรมรักลูกผูกพัน	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
2. กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
3. กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
5. แบบสอบถามความพึงพอใจ							
1. กระบวนการ ขั้นตอนการให้บริการ	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
2. วิทยากร	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
3. การอำนวยความสะดวก	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
4. คุณภาพการให้บริการ	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
6.แบบประเมินโครงการและกิจกรรม							
1. ข้อมูลเบื้องต้นโครงการและกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
2. บันทึกผลลงมือปฏิบัติกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
3. :สรุปผลการลงมือปฏิบัติกิจกรรม	+1	+1	+1	+1	+1	3	1
4. สรุปผลการประเมิน	+1	+1	+1	+1	+1	3	1

ที่ จว. ๐๐๒๑/๒๕๖๗

เอกสารรับรองผลการพิจารณาจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

๑. ชื่อโครงการวิจัย

ชื่อเรื่อง: การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักปลูกธรรมของวัดเวหุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

TITLE: PARTICIPATORY ACTION RESEARCH IN THE LOVE LUK PUK THAM PROJECT OF WAT WERUWAN, SAHATSAKHAN DISTRICT, KALASIN PROVINCE

๒. ชื่อหัวหน้าโครงการวิจัย

พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม)

๓. ผลการพิจารณาของคณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย ในการประชุมครั้งที่ ๑๒/๒๕๖๖ วันพฤหัสบดีที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ มติที่ ๖๕๐/๒๕๖๖ ได้พิจารณาแล้วเห็นว่า โครงการวิจัยดังกล่าวเป็นไปตามหลักการของจริยธรรมการวิจัยในคน โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ โดยที่ผู้วิจัยเคารพสิทธิและศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ ไม่มีการล่วงละเมิดสิทธิ และไม่ก่อให้เกิดภยันตรายแก่ตัวอย่างการวิจัย กลุ่มตัวอย่าง และผู้เข้าร่วมในโครงการวิจัย

จึงเห็นสมควรให้ดำเนินการวิจัยในขอบข่ายของโครงการวิจัยที่เสนอได้ ตั้งแต่วันที่ออกเอกสารรับรองผลการพิจารณาการทำวิจัยในคนฉบับนี้ จนถึงวันที่ ๙ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๘

ออกให้ ณ วันที่ ๙ เดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๖๗

ลงนาม

(พระมหามฆวินทร์ ปุริสุตฺตโม, ผศ.ดร.)
ประธานกรรมการ
คณะกรรมการจริยธรรมการทำวิจัยในคน
มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย

ภาคผนวก ค
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เอกสารแบบแสดงความยินยอม
เป็นผู้เข้าร่วมวิจัยและเป็นคณะกรรมการกิจกรรม

โครงการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม
ของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ให้คำยินยอม **วันที่..... เดือน..... พ.ศ .....**

ก่อนที่จะลงนามในใบยินยอมเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างหรืออาสาสมัครในโครงการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย วิธีการวิจัย และรายละเอียดต่างๆ ตามที่ระบุในเอกสารข้อมูลสำหรับผู้ร่วมโครงการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ไว้แก่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้าเข้าใจคำอธิบายดังกล่าวครบถ้วนดีแล้ว

ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่างๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยเกี่ยวกับการวิจัยนี้ด้วยความเต็มใจ และไม่ปิดบังซ่อนเร้นจนข้าพเจ้าพอใจ

ข้าพเจ้าเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ด้วยความสมัครใจ และมีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ เมื่อใดก็ได้ การบอกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยนั้นไม่มีผลกระทบต่อที่ข้าพเจ้าจะพึงได้รับต่อไป

ผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเป็นความลับ จะเปิดเผยได้เฉพาะในรูปที่เป็นสรุปผลการวิจัย การเปิดเผยข้อมูลของข้าพเจ้าต่อหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องได้รับอนุญาตจากข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้วมีความเข้าใจดีทุกประการ และได้ลงนามในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม .....ผู้ยินยอม

(.....)

ลงนาม .....พยาน

(.....)

ลงนาม .....ผู้ทำวิจัย

(.....)

เอกสารแบบแสดงความยินยอม
เข้าร่วมเป็นผู้เข้าร่วมกิจกรรมการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม
ในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

โครงการวิจัยเรื่อง **การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์**
ให้คำยินยอม **วันที่..... เดือน..... พ.ศ .....**

ก่อนที่จะลงนามในใบยินยอมเข้าร่วมเป็นกลุ่มตัวอย่างหรืออาสาสมัครในโครงการวิจัยนี้ ข้าพเจ้าได้รับการอธิบายถึงวัตถุประสงค์ของโครงการวิจัย วิธีการวิจัย และรายละเอียดต่างๆ ตามที่ระบุในเอกสารข้อมูลสำหรับผู้ร่วมโครงการวิจัย ซึ่งผู้วิจัยได้ให้ไว้แก่ข้าพเจ้า และข้าพเจ้าเข้าใจคำอธิบายดังกล่าวครบถ้วนเป็นอย่างดีแล้ว

ผู้วิจัยรับรองว่าจะตอบคำถามต่างๆ ที่ข้าพเจ้าสงสัยเกี่ยวกับการวิจัยนี้ด้วยความเต็มใจ และไม่ปิดบังซ่อนเร้นจนข้าพเจ้าพอใจ

ข้าพเจ้าเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้ด้วยความสมัครใจ และมีสิทธิที่จะบอกเลิกการเข้าร่วมโครงการวิจัยนี้
เมื่อใดก็ได้ การบอกเลิกการเข้าร่วมการวิจัยนั้นไม่มีผลกระทบต่อที่ข้าพเจ้าจะพึงได้รับต่อไป

ผู้วิจัยรับรองว่าจะเก็บข้อมูลเฉพาะเกี่ยวกับตัวข้าพเจ้าเป็นความลับ จะเปิดเผยได้เฉพาะในรูปที่เป็นสรุปผลการวิจัย การเปิดเผยข้อมูลของข้าพเจ้าต่อหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องต้องได้รับอนุญาตจากข้าพเจ้า

ข้าพเจ้าได้อ่านข้อความข้างต้นแล้วมีความเข้าใจดีทุกประการ และได้ลงนามในใบยินยอมนี้ด้วยความเต็มใจ

ลงนาม .....ผู้ยินยอม
(.....)

ลงนาม .....พยาน
(.....)

ลงนาม .....ผู้ทำวิจัย
(.....)

ผู้มีอายุบังไม่ครบ ๑๘ ปีบริบูรณ์ จะต้องได้รับการยินยอมจากผู้ปกครองหรือผู้แทนโดยชอบธรรม

ลงนาม .....

(.....)

ผู้ปกครองหรือผู้แทนโดยชอบธรรม

ลงนาม .....พยาน

(.....)

ลงนาม .....ผู้ทำวิจัย

(.....)

แบบบันทึกการสังเกตความก้าวหน้าของโครงการ

การวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการ รักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

คำชี้แจง

แบบบันทึกการสังเกตความก้าวหน้าของโครงการฉบับนี้ ใช้สำหรับทีมแกนนำเพื่อบันทึกผลการลงมือปฏิบัติโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อติดตามและตรวจสอบความก้าวหน้าในลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมโครงการเป็นระยะๆ โดยการบันทึกตามสภาพจริงที่พบเห็นจากการตรวจสอบเอกสาร หลักฐาน หรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เช่น บันทึกลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ภาพประกอบและ ที่แสดงให้เห็นถึงวิธีลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม รวมทั้งใช้วิธีการสังเกตและการข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อให้การบันทึกมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ก่อนทำการบันทึก ผู้บันทึกทำการบันทึกข้อมูล ดังนี้

วัน/เดือน/ปี ที่บันทึก วันที่.....เดือน.....พ.ศ. .....ระหว่างเวลา.....

ชื่อผู้บันทึก..... .....

บันทึกผลการลงมือปฏิบัติกิจกรรม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการ

ชื่อโครงการ

.....

ระยะเวลาโครงการ เริ่มวันที่.....เดือน.....พ.ศ. .....ถึง วันที่.....เดือน.....พ.ศ. .....

ชื่อผู้รับผิดชอบโครงการ

.....

.....

รายละเอียดแต่ละกิจกรรม (ชื่อกิจกรรม ระยะเวลากิจกรรม)

.....

.....

ส่วนที่ 2 บันทึกความก้าวหน้าของแต่ละกิจกรรม

2.1) ความก้าวหน้าของแต่ละกิจกรรมในโครงการเป็นอย่างไร? (ประมาณเป็นร้อยละของปริมาณงานแล้วเสร็จจริง)

.....

.....

2.2) ประเมินสถานการณ์ของแต่ละกิจกรรมในโครงการเป็นอย่างไร? เป็นไปตามแผน หรือ ล่าช้ากว่าแผน? ปัญหา หรือ อุปสรรคที่เกิดขึ้นมีหรือไม่? และแนวทางการปรับปรุงแก้ไขคืออะไร?

.....

.....

2.3) ลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมกิจกรรมบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่? อย่างไร?

.....

.....

ส่วนที่ 3 บันทึกความก้าวหน้าภาพรวมโครงการ

3.1) ความก้าวหน้าภาพรวมของทั้งโครงการเป็นอย่างไร? ยังคงเสร็จสิ้นตามกำหนดเวลาหรือไม่? กรณีไม่ทันกรุณาระบุสาเหตุและแนวทางการปรับปรุงแก้ไข? (คาดการณ์เป็นร้อยละของปริมาณงานแล้วเสร็จ)

.....

.....

3.2) ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นในภาพรวมของลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมโครงการมีหรือไม่? อย่างไร? มีสาเหตุมาจากอะไร?

.....

.....

3.3) การใช้ทรัพยากรทางการบริหารต่างๆ คือ คน เงิน วัสดุอุปกรณ์และการจัดการในการนำแผนปฏิบัติการสู่การลงมือปฏิบัติได้ผลเป็นอย่างไร? มีสิ่งใดที่ต้องปรับปรุงแก้ไขหรือไม่?

.....

.....

ส่วนที่ 4 สรุปผลลงมือปฏิบัติการโครงการระหว่างลงมือปฏิบัติการ

งบประมาณที่กำหนดไว้.....บาท

ใช้ไปแล้ว.....บาท

คงเหลือ.....บาท

ส่วนที่ 5 สรุปผลการประเมิน

หลังเสร็จสิ้นลงมือปฏิบัติการ ขั้นตอนการร่วมเตรียมการ การร่วมวางแผน การร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรม การร่วมสังเกต และการร่วมสะท้อนผล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเหตุการณ์และประสบการณ์ที่ได้จากลงมือปฏิบัติกิจกรรม ความเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากการลงมือปฏิบัติกิจกรรม และ ความรู้ความเข้าใจ ประสบการณ์และทักษะที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้น

.....

.....

.....

แบบบันทึกการประชุม

การชี้แจงการวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ครั้งที่...../.....

วันที่..... เวลา.....

ณ.....

ผู้เข้าร่วมประชุม

.....

.....

ผู้ไม่เข้าร่วมประชุม

.....

.....

ระเบียบวาระการประชุม

ระเบียบวาระที่ 1 ประธานแจ้งให้ทราบ

.....

ระเบียบวาระที่ 2 รับรองรายงานการประชุมครั้งที่แล้ว

.....

ระเบียบวาระที่ 3 เรื่องสืบเนื่อง

.....

ระเบียบวาระที่ 4 เรื่องเสนอเพื่อทราบ

.....

ระเบียบวาระที่ 5 เรื่องเสนอเพื่อพิจารณา

.....

ระเบียบวาระที่ 6 เรื่องอื่นๆ

.....

(ลงชื่อ).....ผู้บันทึกการประชุม

(.....)

แบบข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการ
รักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธ์

คำชี้แจง แบบข้อเสนอแนะฉบับนี้ ใช้สำหรับสอบถามความคิดเห็นของผู้ร่วมวิจัยหลังเสร็จสิ้นลงมือปฏิบัติการ ขั้นตอนการร่วมเตรียมการ การวางแผน การลงมือปฏิบัติ การสังเกต และขั้นตอนการสะท้อนผล โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาปรากฏการณ์ของการลงมือปฏิบัติ การเปลี่ยนแปลง การเรียนรู้จากการกระทำ และความรู้ที่เกิดขึ้นที่เกิดขึ้นจากลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม

ขั้นนำ แจ้งวัตถุประสงค์ในแบบข้อเสนอแนะ ขอความคิดเห็นต่อการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม โดยขอให้ผู้ร่วมวิจัยแสดงความคิดเห็น และข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ต่อลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม

ขั้นแบบข้อเสนอแนะ

แบบข้อเสนอแนะกำหนดประเด็นจากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ตามขั้นตอนการวิจัยเป็นหลักและจะปรับให้เหมาะสมกับผู้เข้าร่วมกิจกรรม

ประเด็นในแบบข้อเสนอแนะ

1. ท่านคิดว่า ก่อน ระหว่าง และหลังลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในขั้นตอนที่ปรากฏการณ์การลงมือปฏิบัติมีอะไรเกิดขึ้นและอย่างไร

.....
.....

2. ท่านคิดว่า ผลลงมือปฏิบัติกิจกรรม เป็นไปตามสภาพที่ตามที่ต้องการหรือไม่ อย่างไร

.....
.....

3. ท่านคิดว่า การลงมือปฏิบัติกิจกรรม ผลให้เกิดประสบการณ์ และองค์ความรู้ที่ได้จากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมในระดับต่างๆ เป็นอย่างไร 1) ระดับบุคคล 2) ระดับกลุ่มบุคคล 3) ระดับโรงเรียน

.....
.....

ขั้นสรุปผลข้อเสนอแนะ

สรุปผลข้อเสนอแนะผู้เข้าร่วมวิจัยร่วมกัน และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ตรวจสอบความถูกต้องของผู้ร่วมวิจัย ร่วมถึงผู้เข้าร่วมกิจกรรมว่าถูกต้องตามข้อเสนอแนะหรือไม่ หรือมีอะไรเพิ่มเติมหรือไม่

แบบประเมินสภาพก่อนและหลังโครงการรักลูกปลูกธรรม

การวิจัยเรื่อง

การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม ของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

คำชี้แจง

แบบประเมินสภาพโครงการรักลูกปลูกธรรม ฉบับนี้ ใช้สำหรับการประเมินโครงการรักลูกปลูกธรรม โดยมีวัตถุประสงค์นำผลการประเมินทั้งก่อนและหลังการนำแผนปฏิบัติการลงสู่การลงมือปฏิบัติมาเปรียบเทียบกันเพื่อชี้ให้เห็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของโครงการรักลูกปลูกธรรมของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธ์ และใช้สำหรับเป็นแนวทางในการนำไปลงมือแผนปฏิบัติการใช้ Likert Scale เพื่อวัดระดับทักษะ 5 ระดับ

ระดับคะแนน	**แปลความหมาย**
4.50 - 5.00	ดีเยี่ยม
3.50 – 4.49	ดีมาก
2.50– 3.49	พอใช้
1.50 - 2.49	ควรปรับปรุง
0.00 - 1.49	แก้ไขเร่งด่วน

รายการประเมิน	**ระดับการลงมือปฏิบัติกิจกรรม**				
	5	4	3	2	1
กิจกรรมรักลูกผูกพัน					
1) มีการสร้างคุณค่าในชีวิตตามแนวพุทธศาสนา					
2) มีการดูแลและการป้องกันโรคไวรัส COVID -19					
3) มีการเยี่ยมเยือนให้กำลังใจ					
กิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน					
1) มีการรับรู้คุณค่าจิตอาสา					
2) มีการสร้างความรักสามัคคีของเยาวชนตามแนวพุทธศาสนา					
3) มีกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน					
กิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม					
1) มีกิจกรรมการเฉลิมพระเกียรติและความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์					
2) มีการเห็นคุณค่าการปลูกป่าชุมชน					

รายการประเมิน	ระดับการลงมือปฏิบัติกิจกรรม				
	5	4	3	2	1
3) มีกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม					
ด้านความต้องการก่อนลงมือปฏิบัติโครงการ					
1) เป็นเยาวชนที่ดีของครอบครัวและชุมชน					
2) มีจิตอาสาช่วยเหลือและบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน					
3) มีจิตอาสาปลูกป่าชุมชน รักและดูแลป่าชุมชน					
4. มีการฝึกฝนทักษะการทำงานเป็นกลุ่มและได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์					
ด้านผลที่ได้รับหลังลงมือปฏิบัติโครงการ					
1) เป็นเยาวชนที่ดีของครอบครัวและชุมชน					
2) มีจิตอาสาช่วยเหลือและบำเพ็ญประโยชน์ต่อชุมชน					
3) มีจิตอาสาปลูกป่าชุมชน รักและดูแลป่าชุมชน					
4. มีการฝึกฝนทักษะการทำงานเป็นกลุ่มและได้ใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์					

แบบสอบถามความพึงพอใจการจัดโครงการรักลูกปลูกธรรม

คำชี้แจง แบบสอบถาม

1. เพื่อให้ผู้จัดได้มีโอกาสรับทราบผลการลงมือปฏิบัติของตนเอง และเพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงโครงการให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

2. โปรดเติมเครื่องหมาย ✓และกรอกข้อความให้สมบูรณ์

ความพึงพอใจต่อโครงการ

ระดับ 5 = มากที่สุด 4 = มาก 3 = ปานกลาง 2 = น้อย 1 = น้อยที่สุด

รายละเอียด	ระดับความพึงพอใจ				
	5	4	3	2	1
1. ขั้นตอนการให้บริการในโครงการ					
1.1 การประชาสัมพันธ์โครงการรักลูกปลูกธรรม					
1.2 ความเหมาะสมระยะเวลาดำเนินการและสถานที่					
1.3 การจัดลำดับขั้นตอนของการจัดกิจกรรม					
2. วิทยากร					
2.1 ความรอบรู้ ในเนื้อหาและการถ่ายทอดความรู้					
2.2 การตอบคำถาม					
2.3 ความเหมาะสมของวิทยากร ในภาพรวม					
3. การอำนวยความสะดวก (ของหน่วยงานที่จัด)					
3.1 เอกสาร					
3.2 อุปกรณ์ในการนำเสนอและการลงมือปฏิบัติกิจกรรม					
3.3 คณะกรรมการโครงการและคณะกรรมการกิจกรรม					
4. คุณภาพการให้บริการ					
4.1 ท่านได้รับความรู้ ความเข้าใจ ทักษะและประสบการณ์ใหม่ๆ					
4.2 ประโยชน์ที่ท่านได้รับจากโครงการและสามารถนำไปใช้ได้					
4.3 สัดส่วนความเหมาสมระหว่างการฝึกอบรมกับภาคปฏิบัติ					

แบบประเมินโครงการและกิจกรรม

การวิจัยเรื่อง การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในโครงการรักลูกปลูกธรรม
ของวัดเวฬุวัน อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

คำชี้แจง

แบบประเมินโครงการและกิจกรรมนี้ใช้สำหรับคณะกรรมการโครงการและคณะกรรมการกิจกรรม เพื่อบันทึกผลการประเมินสภาพลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมเมื่อสิ้นสุดโครงการโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อสรุปและประเมินผลการลงมือปฏิบัติโครงการตามวัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ได้กำหนดไว้โดยให้มีการบันทึกและประเมินตามผลที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมจากเครื่องมือการตรวจสอบเอกสารหลักฐานหรืออื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม เช่น บนทึกลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรม ภาพประกอบและเอกสารอื่นๆ ที่แสดงให้เห็นถึงกระบวนการหรือวิธีลงมือปฏิบัติโครงการและกิจกรรมรวมทั้งการใช้วิธีการสังเกตและข้อเสนอแนะเพิ่มเติมเพื่อให้การประเมินมีความสมบูรณ์มากยิ่งขึ้น

ก่อนทำการบันทึก ผู้บันทึกทำการบันทึกข้อมูล ดังนี้

วัน/เดือน/ปี ที่บันทึก วันที่ .....เดือน.....พ.ศ.....ระหว่างเวลา.....

ชื่อผู้บันทึก..... .....

บันทึกผลการประเมินโครงการและกิจกรรม

ส่วนที่ 1: ข้อมูลเบื้องต้นเกี่ยวกับโครงการและกิจกรรม

โครงการรักลูกปลูกธรรม

กิจกรรม.....

กิจกรรม เริ่มวันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2566 ถึงวันที่.....เดือน.....พ.ศ. 2566

รายชื่อผู้รับผิดชอบกิจกรรม

.....

รายละเอียดแต่ละกิจกรรม (ชื่อกิจกรรมและระยะเวลากิจกรรม)

.....

ส่วนที่ 2: บันทึกผลลงมือปฏิบัติกิจกรรม

2.1) กิจกรรมบรรลุตามเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ อย่างไร

.....

2.2) วิธีการดำเนินการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ของโครงการตามที่ได้วางแผนไว้ได้ดำเนินครบถ้วนถ้วนและสำเร็จหรือไม่ อย่างไร

.....

2.3) ผลการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นหลังจากการนำโครงการไปปฏิบัติเป็นอย่างไร? ทั้งในระดับตัวผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ระดับกลุ่มกิจกรรม และระดับชุมชน

.....

2.4) ปัญหาหรืออุปสรรคที่เกิดขึ้นจากการลงมือปฏิบัติกิจกรรมมีหรือไม่ อย่างไร แนวทางการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นอย่างไร

.....

2.5) การใช้วัสดุอุปกรณ์สำหรับการอบรมและการลงมือปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ ทางคณะกรรมการกิจกรรม ได้สนับสนุนครบสมบูรณ์หรือพอเพียงเป็นอย่างไร ขาดหรือต้องเพิ่มเติมมีสิ่งใด รวมถึงที่ต้องปรับปรุงแก้ไขอย่างไร

.....

2.6) การเรียนรู้ และประสบการณ์ รวมถึงองค์ความรู้ที่ได้ จากการร่วมลงมือปฏิบัติกิจกรรมเป็นอย่างไร ทั้งในระดับตัวผู้ร่วมวิจัย และผู้เข้าร่วมกิจกรรม ระดับกลุ่มกิจกรรม และระดับชุมชน

.....

ส่วนที่ 3: สรุปผลการลงมือปฏิบัติโครงการระหว่างลงมือปฏิบัติกิจกรรม

งบประมาณที่กำหนดไว้.....บาท

เกินหรือต่ำ กว่างบประมาณ จำนวน.....บาท

เหตุผล

.....

ส่วนที่ 4: สรุปผลการประเมิน

4.1) จุดเด่นโครงการ

.....

.....

4.2) จุดควรปรับปรุงโครงการและกิจกรรม

.....

.....

4.4) สรุป

.....

.....

ภาคผนวก ง
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

Descriptives

Notes

Output Created		01-NOV-2023 16:15:39
Comments		
Input	Data	C:\Users\Akkharadet MBUISC\Desktop\PAR\Output\การวิเคราะห์โครงการรักลูกปลูกธรรม.sav
	Active Dataset	DataSet1
	Filter	<none>
	Weight	<none>
	Split File	<none>
	N of Rows in Working Data File	100
Missing Value Handling	Definition of Missing	User defined missing values are treated as missing.
	Cases Used	All non-missing data are used.
Syntax		DESCRIPTIVES VARIABLES=รักลูกผูกพัน1 รักลูกผูกพัน2 รักลูกผูกพัน3 จิตอาสาช่วยเหลือ1 จิตอาสาช่วยเหลือ2 จิตอาสาช่วยเหลือ3 จิตอาสาปลูกป่า1 จิตอาสาปลูกป่า2 จิตอาสาปลูกป่า3 /STATISTICS=MEAN STDDEV MIN MAX.
Resources	Processor Time	00:00:00.00
	Elapsed Time	00:00:00.02

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
รักลูกผูกพัน1	100	2	3	2.26	.441
รักลูกผูกพัน2	100	2	3	2.22	.416
รักลูกผูกพัน3	100	2	3	2.30	.461
จิตอาสาช่วยเหลือ1	100	2	3	2.22	.416
จิตอาสาช่วยเหลือ2	100	2	3	2.23	.423
จิตอาสาช่วยเหลือ3	100	2	4	2.28	.533
จิตอาสาปลูกป่า1	100	2	3	2.22	.416
จิตอาสาปลูกป่า2	100	2	4	2.26	.463
จิตอาสาปลูกป่า3	100	2	3	2.22	.416
Valid N (listwise)	100				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
รักลูกผูกพัน	100	2.00	3.00	2.2600	.40915
จิตอาสาช่วยเหลือ	100	2.00	3.33	2.2433	.43385
จิตอาสาปลูกป่า	100	2.00	3.00	2.2200	.41633
ก่อนรักลูกปลูกธรรม	100	2.00	3.11	2.2456	.41643
Valid N (listwise)	100				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
หลังรักลูกผูกพัน1	100	4	5	4.30	.461
หลังรักลูกผูกพัน2	100	4	5	4.55	.500
หลังรักลูกผูกพัน3	100	4	5	4.35	.479
หลังจิตอาสาช่วยเหลือ 1	100	4	5	4.49	.502
หลังจิตอาสาช่วยเหลือ 2	100	4	5	4.30	.461
หลังจิตอาสาช่วยเหลือ 3	100	4	5	4.46	.501
หลังจิตอาสาปลูกป่า1	100	4	5	4.44	.499
หลังจิตอาสาปลูกป่า2	100	4	5	4.55	.500
หลังจิตอาสาปลูกป่า3	100	4	5	4.41	.494
Valid N (listwise)	100				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
หลังรักลูกผูกพัน	100	4.00	5.00	4.4000	.43163
หลังจิตอาสาช่วยเหลือ	100	4.00	5.00	4.4100	.40440
หลังจิตอาสาปลูกป่า	100	4.00	5.00	4.4667	.38197
หลักกิจกรรม	100	4.00	5.00	4.4278	.37518
Valid N (listwise)	100				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
ความต้องการก่อน1	100	4	5	4.36	.482
ความต้องการก่อ2	100	4	5	4.46	.501
ความต้องการก่อน3	100	4	5	4.32	.469
ความต้องการก่อน4	100	4	5	4.44	.499
ผลหลังโครงการ1	100	4	5	4.32	.469
ผลหลังโครงการ2	100	4	5	4.44	.499
ผลหลังโครงการ3	100	4	5	4.21	.409
ผลหลังโครงการ4	100	4	5	4.45	.500
Valid N (listwise)	100				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
ความต้องก่อน	100	4.00	5.00	4.3850	.40267
ผลหลังโครงการ	100	4.00	5.00	4.3550	.36787
Valid N (listwise)	100				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
การให้บริการ1	100	4	5	4.27	.446
การให้บริการ2	100	4	5	4.41	.494
การให้บริการ3	100	4	5	4.14	.349
วิทยากร1	100	4	5	4.41	.494
วิทยากร2	100	4	5	4.27	.446
วิทยากร3	100	4	5	4.41	.494
การสนับสนุน1	100	4	5	4.14	.349
การสนับสนุน2	100	4	5	4.41	.494
การสนับสนุน3	100	4	5	4.27	.446
คุณภาพ1	100	4	5	4.41	.494
คุณภาพ2	100	4	5	4.14	.349

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
คุณภาพ3	100	4	5	4.41	.494
Valid N (listwise)	100				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
การให้บริการ	100	4.00	5.00	4.2733	.32954
วิทยากร	100	4.00	5.00	4.3633	.41329
การสนันสนุน	100	4.00	5.00	4.2733	.32954
คุณภาพ	100	4.00	5.00	4.3200	.39899
ความพึงพอใจ	100	4.00	5.00	4.3075	.35862
Valid N (listwise)	100				

ภาคผนวก จ
ผู้ร่วมวิจัย

ผู้ร่วมวิจัย
คณะกรรมการโครงการรักลูกปลูกธรรม
จำนวน 30 รูป/คน

ตำแหน่ง	ตำแหน่งโครงการ
เจ้าอาวาสวัดเวฬุวัน, เจ้าคณะอำเภอสหัสขันธ์ (ธ)	ประธานคณะกรรมการ
นายกเทศมนตรีตำบลนิคม	รองประธานคณะกรรมการ
กำนันตำบลนิคม	รองประธานคณะกรรมการ
เจ้าอาวาสวัดอรุณรังษีวราราม	กรรมการ
เจ้าอาวาสวัดประชาสงเคราะห์	กรรมการ
สำนักสงฆ์พระยาธรรมาราม	กรรมการ
รองนายกเทศมนตรีตำบลนิคม	กรรมการ
ประธานสภาเทศบาลตำบลนิคม	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านเสริมชัยศรี หมู่ 1	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านตาดดงเค็ง หมู่ 2	กรรมการ
ปลัดเทศบาลตำบลนิคม	กรรมการ
หัวหน้าสำนักปลัดเทศบาลนิคม	กรรมการ
ผู้อำนวยการกองสวัสดิการเทศบาลนิคม	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านคำเชียงยืน หมู่ 3	กรรมการ
ไวยาวัจกรวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ไวยาวัจกรวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านคำแคน หมู่ 5	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านคำประถม หมู่ 6	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้านแก้งนคร หมู่ 7	กรรมการ
รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
เจ้าหน้าที่วัฒนธรรมจังหวัดกาฬสินธุ์	กรรมการ
กรรมการสภาผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
กรรมการสภาผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
กรรมการสภาผู้เข้าร่วมกิจกรรมโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้จัดการโรงเรียนวัดเวฬุวัน	เลขานุการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	ผู้ช่วยเลขานุการ

ผู้ร่วมวิจัย
คณะกรรมการกิจกรรมรักลูกผูกพัน
จำนวน 10 รูป/คน

ตำแหน่ง	ตำแหน่งกิจกรรม
รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวัน	ประธานกรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	รองประธานคณะกรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	เลขานุการ

ผู้ร่วมวิจัย
คณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาช่วยเหลือชุมชน
จำนวน 10 รูป/คน

ตำแหน่ง	ตำแหน่งกิจกรรม
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 2	ประธานกรรมการ
รองผอ.ศพอ.วัดเวฬุวัน	รองประธานคณะกรรมการ
เลขานุการ ศพอ.วัดเวฬุวัน	กรรมการ
ประธานสภาเทศบาลนิคม	กรรมการ
ตำแหน่ง	**ตำแหน่งกิจกรรม**
สมาชิกสภาเทศบาลนิคม	กรรมการ
พระวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้ร่วมวิจัยโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ผู้จัดการโรงเรียนวัดเวฬุวัน	กรรมการ
กรรมการวัดเวฬุวัน	กรรมการ
พระวัดเวฬุวัน	เลขานุการ

ผู้ร่วมวิจัย
คณะกรรมการกิจกรรมจิตอาสาปลูกป่าชุมชนเฉลิมพระเกียรติตำบลนิคม
จำนวน 10 รูป/คน

ตำแหน่ง	ตำแหน่งกิจกรรม
กำนันตำบลนิคม	ประธานกรรมการ
เลขานุการนายกเทศมนตรีนิคม	รองประธานคณะกรรมการ
ที่ปรึกษานายกเทศมนตรี	กรรมการ
ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 4	กรรมการ
สารวัตรกำนันตำบลนิคม	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 1	กรรมการ
ไวยาวัจกรวัดเวฬุวัน	กรรมการ
ที่พักสงฆ์พระยาธรรมาราม	กรรมการ
ผู้ใหญ่บ้าน หมู่ 5	กรรมการ
รองผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวัน	เลขานุการ

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ สกุล	พระครูสิทธิวราคม นิคมวโร (วังหอม)
วัน เดือน ปีเกิด	วันเสาร์ที่ 1 เดือน พฤษภาคม พ.ศ.2508
ชาติภูมิ	บ้านเลขที่ 20 หมู่ 4 บ้านศรีสมบูรณ์ ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 46140
ที่อยู่ปัจจุบัน	วัดเวฬุวัน (ธ) เลขที่ 58 หมู่ 2 บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 46140 E-mail.phnikhom2508@gmail.com
การศึกษา	พ.ศ. 2520 จบชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 โรงเรียนบ้านศรีสมบูรณ์ หมู่ 4 ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ พ.ศ. 2522 จบนักธรรมชั้นเอก สำนักเรียนวัดเวฬุวัน บ้านตาดดงเค็ง ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 46140 พ.ศ. 2528 จบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสัมพันธวงศ์ศึกษา วัดสัมพันธวงศารามวรวิหาร ถนนทรงสวัสดิ์ แขวงสัมพันธวงศ์ เขตสัมพันธวงศ์ กรุงเทพฯ 10100 พ.ศ. 2549 จบปริญญาตรี ศาสนศาตรบัณฑิต สาขารัฐศาสตร์ (ศน.บ.) มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย วิทยาเขตร้อยเอ็ด ศูนย์การศึกษากาฬสินธุ์ วัดประชานิยม เมืองกาฬสินธุ์ 14000 พ.ศ. 2551 จบปริญญาโท ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการบริหารการศึกษา (ศษ.ม.) มหาวิทยาลัยภาคตะวันออกเฉียงเหนือ อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น 40000 พ.ศ. 2561 จบปริญญาเอก รัฐศาสตรดุษฎีบัณฑิต (ร.ด.) มหาวิทยาลัยการจัดการและเทคโนโลยีอีสเทิร์น อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี 34000
สถานที่ทำงาน และหน้าที่การงานปัจจุบัน	เจ้าอาวาสวัดเวฬุวัน, เจ้าคณะอำเภอสหัสขันธ์ (ธ), ผู้รับใบอนุญาตและผู้อำนวยการโรงเรียนวัดเวฬุวัน (โรงเรียนการกุศล) หมู่ 2 ตำบลนิคม อำเภอสหัสขันธ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ 46140